

Nemzeti Közsolgálati Egyetem

Hadtudományi Doktori Iskola

Nagy Ákos Péter

**A magyar belügyi belső elhárítás története a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatá
és elődszervezetei tevékenységének tükrében**

(1945 - 2010)

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

dr. habil Héjja István ny. ezredes CsC

Budapest

2015

Tartalom

Bevezetés	6
A tudományos probléma megfogalmazása.....	10
Hipotézisek.....	11
Kutatási célok	12
Kutatási módszerek.....	13
1. Az őrzők őrzői szervezetének kialakulása és történeti változásai Magyarországon	
1944. késő ősztől Sztálin haláláig	15
1/1. A háború lezárása.....	15
1/2. Az első kezdeményezések a rendőrség megalakítására; a politikai rendészeti osztályok felállítása	18
1/2.1. A rendvédelem újjászervezésének kezdete.....	20
1/3. A rendszer felmérése, a biztosok által tett megállapítások.....	24
1/4. A rendőrség helyzetének stabilizálása	31
1/5. A közigazgatás megreformálása, a csendőrség felosztatása, az államrendőrség felállítása.....	34
1/5.1. A Budapesti Politikai Rendészeti Osztály	37
1/5.2. A Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya	38
1/6. A rendőrség helyzete, az állomány toborzása, politikai stratégiák.....	39
1/7. A II. világháborút követő első választások, és azok következményei.....	42
1/8. A Budapesti Politikai Rendészeti Osztálya és a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya tevékenysége	43
1/8.1. További példa a hatalmi visszaélésre, a versenytárs kiszorítására.....	48
1/9. A Belügyminisztérium első átszervezése	51
1/10. A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya	53
1/11. A Belügyminisztérium Államvédelmi Osztálya	57
1/11.1. A Belügyminisztérium Államvédelmi Osztály VI. és XV. alosztálya, a belső elhárító tevékenység a korai időszakban	59
1/12. Az Államvédelmi Hatóság	60

1/12.1 Az Államvédelmi Hatóság belügyi belső elhárítása.....	64
1/12.2. Az ÁVH II. Főosztálya	64
1/13. A diktatúra erősödése és tombolása (1949-1953).....	67
I/14. Részkövetkeztetés	72
2. Nagy Imre első kormányának reformjaitól az 1956-os forradalom és szabadságharc eltiprásáig.....	74
2/1. 1953 - Az „Új irányzat”.....	74
2/2. A Belügyminisztérium és az Államvédelmi Hatóság egyesítése	75
2/3. Hiányosságok az Államvédelmi Hatóságnál, a Fegyelmi Osztály felállításának kérdése ..	77
2/4. A Belügyminisztérium Fegyelmi Osztálya	83
2/4.1. A BM Fegyelmi Osztály felállításának tapasztalatai.....	85
2/4.2. A BM fegyelmi utasítása az ÁVH 1956. évi kollégiumi üléseinek tükrében.....	90
2/4.3. A BM fegyelmi szervei, hatáskörük és feladataik.....	91
2/5. Az Állami Ellenőrzés Minisztériuma	94
2/6. Az 1956-os eseményekhez vezető folyamat a belügyi ellenőrzés tükrében.....	97
2/6.1. Az 1956-os forradalom és szabadságharc.....	99
2/6.2. A BM állománya és fegyelmi helyzete a forradalmat követően	105
2/7. Részkövetkeztetés	118
3. A belügyi belső elhárítás szervezetei a kádári- restaurációs politika időszakában....	120
3/1. A Belső Elhárító Csoport.....	120
3/2. Az enyhülés ideje, a rendszer konszolidációja	132
3/3. A II. Főcsoportfőnökség II/3. Csoportja	135
3/4. A BM Belbiztonsági Osztály	143
3/4.1. A BM Belbiztonsági Osztály feladata, tevékenysége és hatásköre	145
3/4.2. A BM Belbiztonsági Osztály munkavégzésének sajátosságai.....	146
3/4.3. A BM Belbiztonsági Osztály szervezete.....	150
3/4.4. A BM Belbiztonsági Osztály tevékenységének munkafolyamatai	152
3/4.5. A BM Belbiztonsági Osztálya által alkalmazott operatív erők	162

3/4.6. Az 1989-es rendszerváltás Magyarországon a belügyi belső elhárítás szemszögéből	164
3/4.7. A BM Belbiztonsági Osztály által készített összefoglaló jelentések a rendszerváltás előtt, és közvetlenül azt követően	171
3/4.8. A BM Belbiztonsági Osztályának átszervezése.....	175
3/5. Részkövetkeztetés	183
4. A belügyi belső elhárítás helyzete a rendszerváltást követően a Nemzeti Védelmi Szolgálat megalakulásáig	187
4/1. A diktatúrából a jogállamba	187
4/2. Az Országos Rendőr-főkapitányság Biztonsági Főosztálya	188
4/2.1. Az ORFK Biztonsági Főosztály ideiglenes ügyrendje.....	191
4/2.2. Az eseti akciócsoport kérdése.....	195
4/2.3. Az ORFK Biztonsági Főosztály helyzete	196
4/3. A BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára	201
4/3.1. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának feladata	208
4/3.2. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának állománya	208
4/3.3. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának ügyrendje.....	210
4/3.4. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának szerkezeti tagozódása	212
4/3.5. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának védelmi területe.....	213
4/3.6. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat működésének folyamata	217
4/3.7. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára és a nyilvánosság kérdése	223
4/4. A törvényi szabályozás kérdése.....	224
4/4.1. A jogi környezet változása	224
4/4.2. A törvényi felhatalmazás szükségességének a kérdése.....	227
4/4.3. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára szóló törvénytervezet viszonyításai.....	231
4/5. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára új működési filozófiája	234
4/6. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára nemzetközi tevékenysége	238
4/6.1. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára nemzetközi tevékenysége Magyarország bűnügyi együttműködéseinek keretében	238
4/6.2. A magyar rendvédelmi testületek külkapcsolatai és a kétoldalú együttműködések .	239

4/6.3. Nemzetközi megállapodások és együttműködések nemzetközi szervezetekkel	242
4/7. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának feladatvégzése az operatív helyzet tükrében, tevékenysége 1995-től 2010-ig	246
4/8. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának bűnmegelőző tevékenysége	251
4/9. Részkövetkeztetés	252
5. Összegzett következtetések	256
5/1. Új tudományos eredmény	259
5/2. Bibliográfia	261
5/3. Jogszabályi hivatkozások.....	273
5/4. Saját publikációk.....	285
5/5. A szövegben előforduló rövidítések	286
5/6. A jegyzetekben alkalmazott technikai rövidítések:	289
6. Mellékletek	291
Eredeti dokumentumok	321
7. Névmutató	328

„Egy antidemokratikus rendszert beburkoltak egy látszólag jogszerűnek tűnő lepelbe, s úgy akartak tenni, mintha létezne egy megbecsült társadalmi alternatíva.”

(Joachim Gauck)

Bevezetés

A II. világháború végén, az 1945-ös esztendőben hazánk területe ténylegesen is hadszínterré vált. Az országot megszállva tartó német csapatokat a szövetséges haderők nyugati irányban folyamatosan szorították ki az országból. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság kontrollja mellett Debrecenben 1944. december 21-én, a háború lezárása és a közigazgatás újjászervezése céljából - többpárti részvétel mellett - összehívták az Ideiglenes Nemzetgyűlést, és létrejött az Ideiglenes Nemzeti Kormány. A nagyhatalmak megállapodásának értelmében Magyarország a szovjet befolyási és megszállási övezet részévé vált. Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban a különböző tárcákon a nagyhatalmak által is demokratikusnak minősített pártok osztoztak, a Belügyminisztérium működését a Magyar Kommunista Párt irányításai mellett kezdte el. A közigazgatás és a rendvédelem újjászervezése egy mélyreható rendszerváltást eredményezve - szakítva az ország II. világháború előtti hagyományaival - szovjet minta alapján történt. Ettől az időponttól az 1989/90-es évek sorsfordító eseményeiig és a demokrácia intézményrendszerének megteremtéséig Magyarország a szovjet befolyási övezet történelmének része volt.

Jelen disszertáció tárgya a magyarországi belügyi belső elhárítás történetének vizsgálata, és annak bemutatása, hogy az 1989/90-es rendszerváltás, és Magyarországnak az európai értékrendhez való visszatérése milyen nehézségekkel nézett szembe, milyen szükségszerű intézkedésekkel járt együtt hazánkban az új alaptörvény megalkotásáig, valamint a már egységesült európai térben az Európai Unió családjába tartozó Magyarországon a demokrácia megteremtése - a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat eredményeire támaszkodó - Nemzeti Védelmi Szolgálat létrehozásáig.

A dolgozatban azt vizsgáltam, hogy a belügyi belső elhárítás a vizsgált időszakban hogyan alakult ki, milyen értékrend szerint, és a különböző korokban milyen szervezeti struktúrákban működött, milyen hatáskörökkel rendelkezett. Dolgozatomban azt is vizsgáltam, hogy e felkutatott 65 év alatt mire terjedt ki a szervezet tevékenysége.

Kutatásaim során feltártam, hogy a későbbi időszakokban az államvédelmi osztályok, az Államvédelmi Hatóság, a Belügyminisztérium különböző elnevezéssel működő osztályai, csoportjai, valamint az Állami Ellenőrzési Minisztérium (amely az 1950-es években működött), az Országos Rendőr-főkapitányság Biztonsági Főosztálya, valamint a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat a belügyi belső elhárítás területén hogyan, milyen hatáskörrel, milyen illetékesség mellett, milyen függelmi viszonyok közepette, milyen személyi összetétellel, és milyen mentalitással, illetve működési filozófia mentén végezte a tevékenységét. Ahhoz, hogy erre válaszolni lehessen, fontos volt a fellelhető dokumentumok összegyűjtése és pontos vizsgálata, hiszen a kérdéseinkre azok ismeretében kaphattunk csak választ. A rendszerváltás az alapvető szabadságjogokat hozta meg a magyar népnek. Változott a jogrendünk, és a szövetségi rendszerünk. Azzal, hogy hazánk 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, visszakerült az ország az európai demokratikus államok közösségébe. E folyamat eredménye az is, hogy a múlt feltárása már lehetséges. A rendszerváltást követően az addig szigorúan őrzött levéltári anyagok a történészek számára kutathatókká váltak, majd 2003-ban megnyitotta kapuit az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, ahol - a múltfeltáró munka eredményeként - kiváló monográfiák és tanulmányok születtek.

E dolgozat témáját személyes indíttatás motiválta. Szakmai életpályám során a rendőrség különböző területein szolgáltam, majd 2007-ben a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatához kerültem. Az RSZVVSZ-nél végzett munkám során számtalan kérdés merült fel bennem a szervezet történetével, és tevékenységével kapcsolatosan, de a bennem felmerülő kérdéseimre a már mindenki által hozzáférhető szakirodalom nem adott választ. Az elérhető munkák erre a szakmai területre csak érintőlegesen tértek ki, ezzel a kérdéskörrel nem foglalkoztak. Kollégáim és szakmai feletteseim számára is alig volt ismert az RSZVVSZ elődszervezeteinek története, és saját szervezetünk folyamatosan formálódó tevékenységére is csak nagyon keveseknek volt valamelyest rálátása.

Munkahelyi vezetőm, a néhai dr. Frankberger Ferenc igazgató úr inspirált arra, hogy az RSZVVSZ szervezetének és elődszervezeteinek története feldolgozása céljából saját

kutatásokba kezdjek. Kutatásaim során a következő levéltárak, irattárak és könyvtárak szakanyagait tekintetem át:

- Belügyminisztérium Irattára
- Magyar Nemzeti Levéltár
- Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
- Pest Megyei Levéltár
- Politikatörténeti Intézet Levéltára
- Magyar Országgyűlés Irattára
- Országos Széchenyi Könyvtár
- Nemzeti Védelmi Szolgálat Irattára (korábban RSZVSZ Irattára)

A témámhoz tartozó történelmi kor alapvető szakirodalmát igyekeztem áttanulmányozni. Ebben Romsics Ignác, Huszár Tibor, Glatz Ferenc, Gyarmati György, M. Kiss Sándor, Raffay Ernő, Salamon Konrád monográfiái voltak elsősorban segítségemre.¹ Politikatudományi ismereteimet bővíthettem Bihari Mihály „Magyar politika 1944-2004, Politikai és hatalmi viszonyok” - című munkája által. A szociológia területéről leginkább Hankiss Elemér munkái jelentettek segítséget a korszak társadalmi folyamatainak megértésében.²

Áttekintettem az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára kiadványait: „A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései” - című sorozat minden kötetét. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára két kiadványsorozatának (Trezor, Betekintő) megjelent tanulmányaiból folyamatosan tájékozódtam a levéltár berkein belül folyó kutatómunkáról. Témámmal helyenként érintkeznek például dr. Müller Rolf, dr. Tabajdi Gábor, dr. Krahulcsán Zsolt, vagy éppen dr. Palasik Mária írásai.³ Ehhez tartozóan megismerkedtem a Levéltár kutatóinak önállóan megjelent köteteivel is.

¹ GLATZ I; M. KISS – RAFFAY – SALAMON: Magyarország sorstragédiája XX. században.; HUSZÁR: Kádár, a hatalom évei 1956 – 1989.

² HANKISS: Társadalmi csapdák.

³ PALASIK: Krónika 1956.

A történettudomány más műhelyeinek eredményeit is igyekeztem megismerni. Ezek közül kiemelkednek dr. Ungváry Krisztián, dr. Zinner Tibor, Tóth Ágnes tanulmányai, amelyek rendkívül sok információt adtak számomra.⁴

Igyekeztem kibocsátó alma matereim témámhoz tartozó kutatási eredményeiben, és más, érintőleges szakterületek tudományos eredményeit illetően is valamelyest tájékozódni. Rendkívül hasznos információkhoz jutottam a történelemtudomány, a hadtudomány, illetve a rendvédelem-tudományhoz tartozó szakfolyóiratokban megjelent publikációk megismerése által.

A dokumentumirodalom területéről - dolgozatom szempontjából - megemlítést érdemelnek Kiszely Gábor, illetve Práczi István munkái.

Lényegesnek tartom megemlíteni, hogy - ugyan a tárgyalt időkerethez nem tartozik, de mindenképpen az előzményekbe nyújtott nekem bepillantást néhány olyan jelentős írás, amelyeken keresztül a rendvédelem korábbi korszakaival ismerkedhettem meg. Kiemelést érdemel dr. Parádi József „A Magyar Királyi Csendőrség” - című munkája, dr. Szakály Sándor írásai, valamint a Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságban folyó tudományos tevékenység.

A dolgozat megírásakor gondolataimat értelemszerűen - mivel magam is rendőrtiszt vagyok - rendvédelem-szakmai szempontok alapján fogalmaztam meg. A dolgozatban a belügyi belső elhárítás területét lekorlátoztam a rendvédelmi szervekre, habár a belügyi belső elhárításért felelős egységek időszakonként jóval nagyobb körben folytathatták tevékenységüket (pl. közigazgatási szervek intézményei).

A dolgozatomban felhasznált eredeti forrásokat szó szerinti idézet formájában közlöm. Változtatást abban az esetben sem alkalmaztam, ha a dokumentumok szövegei esetenként helyesírási hibával, illetőleg nem a mai magyar helyesírás szabályainak megfelelően íródtak.

A kutatásokat 2009 őszén, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolán megkezdett tanulmányaim során Héjja István ny. ezredes úr témavezetése mellett indítottam, és 2014 Karácsonyán zártam le.

Köszönetet szeretnék mondani egykori tanárainknak, dr. Parádi Józsefnek és dr. Héjja Istvánnak, és egykori munkahelyi előljáróimnak, dr. Frankberger Ferencnek és Szabó

⁴ ZINNER: Die Aussiedlung der Ungarndeutschen.; ZINNER: XX. századi politikai perek, A magyarországi eljárások vázlata, 1944/45 – 1992. ; Tóth: Telepítések Magyarországon 1945-48 között.

Csabának, akik információikkal, javaslataikkal kutatásaim széles bázisra való helyezését segítették. Továbbá köszönettel tartozom Balázs Juditnak a BM Irattár munkatársának és Katona Klárának az Magyar Nemzeti Levéltár szakreferensének, akik fáradtságos munkájukkal kutatásaim elmélyítéséhez járultak hozzá.

A tudományos probléma megfogalmazása

A magyarországi belügyi belső elhárítás II. világháború után létrehozott szervezeteinek feldolgozására mindeddig nem került sor. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának és elődszervezeteinek szervezettörténete nem csak az állomány számára, de a jelenlegi szervezet munkatársai számára is - mind áttekintésében, mind pedig összefüggéseiben - gyakorlatilag ismeretlen. Ugyanakkor mindazon tapasztalatok, amelyek a vizsgált korszakok tragikus történéseiben, rossz döntéseiben, illetve demokrácia-felfogásának alakulásában felmutatható, a közvetlen irányítók és az állomány számára is tapasztalatul szolgálhat.

A kutatási cél az RSZVSZ és elődszervezetei dokumentumainak felkutatása, szervezettörténetének vizsgálata és elemzése volt. Tekintettel arra, hogy az irattárak anyagai a témát illetően még meglehetősen rendezetlenek, valamint a minősített anyagok még nem kutathatók, előfordulhat, hogy a jövőben is kerülnek még elő rendkívül jelentős anyagok, amelyek a kialakult képet árnyalhatják, amelyekkel azonban én a széles körű és elmélyült kutatás ellenére sem találkoztam.

Megállapítható, hogy 1945 és 2010 között folyamatosan létezett a szervezet, ugyanakkor szervezeti keretei, működésének céljai és munkamódszerei a tárgyalt történeti korszakok politikai változtatásainak megfelelően folyamatosan módosultak, az 1989/90-es rendszerváltozást követő új rendőrségi törvény⁵ parlamenti ratifikálásával pedig generálisan átalakultak.

A kutatások során a különböző dokumentumgyűjteményekben az RSZVSZ és elődszervezeteihez kapcsolódóan csak nagyon kevés anyagot sikerült találnom. A fellelt dokumentumok egy része - azok minősített volta miatt – nem kerülhetett felhasználásra. Több esetben azért kellett eltekintennem az anyag felhasználásától, mivel az abban foglaltak a mai napig is alkalmazott eljárások alapját képezik, így annak ismertetése sérthetné a Magyar Köztársaság bűnüldözési érdekeit. Az RSZVSZ operatív tevékenységére vonatkozó

⁵ 1994/XXXIV. tv.

anyagoknak 1992 után keletkezett minősített iratainak, csak kis részénél szüntették meg, vagy oldották fel a minősítést.

A szakirodalmak olvasása és kutatásaim során komoly problémát jelentett, hogy a belügyi belső elhárításért felelős egységek a rendszerváltás idejéig több néven is szerepeltek a szervezetben, bizonyos esetekben pedig valamilyen fedőszervezet neve alatt működtek. A rájuk vonatkozó jogszabályok több esetben is ugyanazokon a számokon jelentek meg, mint az általános belügyi egységekre vonatkozó jogszabályok. Így azok szétválasztása nem volt egyszerű, és a szervezeti keretek is folyamatosan változtak. Különös nehézséget jelentett a megtalált dokumentumok szövegértelmezése, hiszen szüleink, nagyszüleink elbeszéléséből és történelmi tanulmányainkból egy Orwell-i világot ismerünk, ugyanakkor az 1945 és 1990 között született dokumentumok szövegei nem ezt tükrözik vissza.

A kutatásnak folyamatos feszültséget adott a megismert anyag rendkívüli erkölcsi súlya, hiszen minden egyes dokumentum mögött emberek, embercsoportok kiszolgáltatottsága állt, illetve egy parancsuralmi rendszer működésének elképesztő mechanizmusát lehetett megismerni belőlük. Munkámnak további feszültséget adott a szövegekből felsejlő látszatdemokratikus intézkedések sora, de ez a kutatásnak lendületet is adott egyben, mert érdekfeszítő volt feltárni, hogy hogyan tud eljutni egy szervezet egy diktatórikus modellből egy demokratikusba, hogyan tud kitörni egy diktatórikus rendszerből, és egy jogállamnak nemzetközileg is elismert szervezetévé válni. További kérdésként fogalmazódott meg bennem, hogy egy szervezetnek a saját állománya hogyan volt képes megváltoztatni a saját működési kereteit, és mi fiatal szakemberek hogyan tudjuk nyelvismereteinkkel, tapasztalatainkkal a szervezet demokratikus működési kereteit tovább fejleszteni.

A dolgozat időhatárait a II. világháború lezárása indítja, és a rendszerváltást követően, az európai normákhoz igazodó jogállami jogszabályi keretek kialakítása és megszilárdítása jelenti. Az RSZVSZ szervezet-története ennek megfelelően tehát már ide tartozik.

Hipotézisek

Hipotézisként fogalmaztam meg:

- 1.) A belügyi belső elhárítás egy olyan rendvédelmi és állambiztonsági tevékenység, amely saját tipikus eszközzel rendelkezik. Működését meghatározó módon befolyásolja a mindenkori állam jellege, jellemzői és célkitűzései, valamint a hazai és a nemzetközi környezet is.

- 2.) A belügyi belső elhárításnak meghatározó szerepe van a rendvédelmi szervezetek működésének biztosításában, illetve segítésében. Tevékenysége ez által megkerülhetetlen és nélkülözhetetlen.
- 3.) A kutatások során azt feltételeztem, hogy a belügyi belső elhárításhoz tartozó szervek a magyar rendvédelmen belül is a legerősebb, és legmegbízhatóbb bázist alkothatták. Kérdésként merült fel bennem, hogy belügyi belső elhárítást végző állomány mi alapján került kiválasztásra, kik voltak azok, akik ebben az egységben dolgozhattak? Vélelmeztem, hogy az állomány kiválasztásánál a szakmai ismeretek fontosak kellettek, hogy legyenek, és a vezetők valószínűleg egy magas képzettséggel rendelkező szakembergárdát foglalkoztató alakulat felállítására törekedtek.
- 4.) A belügyi belső biztonsággal foglalkozó belügyi kötődésű alakulatok a disszertáció által meghatározott időszakban folyamatosan működtek. Feltételeztem, hogy a közvetlen jogelőd a rendszerváltás során képes volt arra, hogy a korábbi diktatórikus elvekkel szakítva, a demokrácia szabályai szerint át,- illetve újjá alakuljon.
- 5.) Foglalkoztatott, hogy a szervezet az általa ellátott feladat miatt, mennyire volt meghatározó a belügyi szervek között, hiszen speciális tevékenysége a rendészeti szervek belügyi belső büntetőjogi tevékenységét jelentette. Feltételezésem szerint az alakulat speciális tevékenységével hozzájárult a felügyelt és ellenőrzött szervek parancsokban, utasításokban, ill. jogszabályban meghatározott működéséhez. Feltételezésem szerint a szolgálat felállítása és működése a rendvédelmi testületek állománya általi büntetőjogi tevékenység tekintetében visszatartó erővel bír, és hozzájárul a rendvédelem teljes spektrumának, morális stabilitásának megerősítéséhez. Dolgozatom azt is vizsgálja, hogy ugyanezen tevékenység a II. világháborútól a rendszerváltásig, majd 2010-ig hogyan is valósult meg Magyarországon?

Kutatási célok

Dolgozatomban szeretném feltárni, elemezni és bemutatni, hogy a belügyi belső elhárítással foglalkozó egységek szerepe és feladatai, valamint szervezeti struktúrái hogyan változtak a II. világháború lezárásától kezdődően, egészen a rendszerváltás európai normarendszerbe való beágyazódásáig? A vizsgálat tárgyát képezi különösen a rendszerváltást megelőzően létrehozott korábbi szervezeti egységek, így a politikai rendészeti osztályok belügyi belső elhárítást végző szakegységei (Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály;

Vidéki Rendőr-főkapitányságok Politikai Rendészeti Osztály), az államvédelemnél felállított belügyi belső elhárító alakulatok (BM Államvédelmi Osztály; Államvédelmi Hatóság), valamint az 1956-os forradalmat, és szabadságharcot követően, ugyanezen speciális terület vonatkozásában felállított csapatok (BM Belső Elhárító Csoport, BM Felügyeleti Csoport, BM II/3 Csoport, BM Belbiztonsági Osztály) tevékenységének, hatáskörének és illetékességének részletes vizsgálata és elemzése. A disszertáció keretein belül a belügyi belső elhárítást folytató egységek tevékenységét konkrét esetek bemutatásával egészítem ki.

A szervezet működése meglátásom szerint visszatükrözte az állam politikai berendezkedésének adott korszakokhoz kötődő állapotát, továbbá nem volt független a tárgyalt korszakok politikai mentalitásától.

Dolgozatomban továbbá a rendvédelem átalakulásához tartozóan a BM Belbiztonsági Osztály és az ORFK Biztonsági Főosztály felállításán és tevékenységének bemutatásán keresztül elemezni és összegezni kívánom a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának megalakulásához vezető folyamatot, valamint RSZVSZ másfél évtizedes működését. Az RSZVSZ létrejötté egyértelműen a rendszerváltás folyamatának eredménye. Megalakításának kezdetétől törekedett az új szövetségi rendszerben hiteles, működési filozófiájának megfelelő nemzetközi kapcsolatok kialakítására. Elemzésem tárgya az is, hogy a meglévő nemzetközi kapcsolatok hogyan segítették az RSZVSZ mindennapi tevékenységén keresztül a magyar rendvédelmet. Dolgozatomban azt is elemezni, majd bizonyítani kívánom, hogy a rendvédelem egészének rendszerében, a jogállami normák megszilárdításában, és mindennapi gyakorlati tevékenységével a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának meghatározó szerepe volt.

Kutatási módszerek

- A kor történelmével foglalkozó szakirodalom megismerése.
- A témához köthető magyar nyelvű rendvédelmi szakirodalom megismerése.
- A témához köthető, Magyarországon elérhető, idegen nyelvű rendvédelmi szakirodalom megismerése.
- A társtudományágak magyar nyelvű szakirodalmának áttekintése.
- A társtudományágak Magyarországon elérhető, idegen nyelvű szakirodalmának megismerése.

- A rendvédelem működését befolyásoló törvényi háttér megismerése és egymással összevetése az elemzések elvégzéséhez a vizsgált időszakban.
- A belügyi belső elhárításért felelős szakegységek működését meghatározó jogszabályok, parancsok, utasítások felkutatása, összegyűjtése, rendszerezése, ismertetése és összehasonlító elemzése.
- Az elődszervezeteket működtető források felkutatása, rendszerezése, elemzése, valamint néhány korabeli jellemző eset kiválasztása és ismertetése.
- A rendszerváltást követően, a szervezet új szövetségi rendszerben, új védelmi filozófia szerinti működésének feltárása, rendszerezése és tevékenységének elemzése.
- A szervezetnél dolgozó néhány korábbi vezető munkásságának - publikációkon, interjúkon, illetve személyes beszélgetésen keresztül – megismerése.

1. Az őrzők őrzői szervezetének kialakulása és történeti változásai Magyarországon 1944. késő ősztől Sztálin haláláig

1/1. A háború lezárása

Hazánk II. világháborút követő sorsát elsősorban azok a nemzetközi szerződések határozták meg, amelyeket a tengelyhatalmak ellen szövetkező nagyhatalmak a világháború alatt megkötöttek,⁶ illetve a II. világháború után a világháború lezárásával meghatároztak. Másodsorban pedig a későbbi magyar kormányok döntései voltak meghatározóak.

Horthy Miklós kormányzó számára - miután Románia 1944. augusztusában átállt a szövetséges hatalmak oldalára - nyilvánvalóvá vált, hogy a teljes vereség elkerülése érdekében érdemi kapcsolatfelvételt kell, hogy kezdeményezzen az akkor már a trianoni magyar határok keleti részébe behatoló szovjet csapatok felé. A kapcsolatfelvételre és az előzetes fegyverszüneti megállapodásra 1944. október 11-én került sor. A későbbiek szempontjából rendkívül fontos az a tény, hogy kik vettek részt magyar, illetve szovjet részről a különböző napirendi pontok tárgyalásán. Horthy Miklós megbízásából a delegációt a korábbi moszkvai katonai attasé, vitéz Faragho Gábor csendőr vezérezredes vezette, a csoport tagjai pedig az alábbi személyek voltak: dálnoki Miklós Béla vezérezredes, Vörös János vezérezredes, Teleki Géza és Tarnay István titkár. A szovjet delegációban a tárgyalások során V. G. Dekanozov, G. M. Puskin, B. Ja. Geiger, I. Z. Szuszajkov vezérezredes, F. F. Kuznyecov vezérezredes, B. F. Podcerov tolmács, valamint a moszkvai magyar emigráns kommunisták részéről - 1944. december elejétől - a szovjet tárgyaló delegáció tagjaiként Nagy Imre és Gerő Ernő vettek részt.⁷ Ezen megállapodás ténye azonban idejekorán kitudódott, az országot megszállva tartó német fegyveres erők előtt is hamarosan ismertté vált. A kiugrási kísérlet emiatt, még azelőtt kudarcba fulladt, hogy valójában elkezdődhetett volna. A kormányzót a németek, annak fiának elrablásával bírták rá a fegyverszüneti megállapodás szinte azonnali visszavonására. Egyidejűleg az ország vezetéséről is lemondatták Horthyt. A hatalmat a németek támogatását élvező Szálasi Ferenc ragadta magához. A nyilas rendszert bevezető, és a nácikat kiszolgáló Szálasi hatalomátvételével az

⁶ A teheráni egyezmény (1943. 11. 28 – 12. 01), a jaltai értekezlet (1945. 12. 04-11), illetve a II. világháború után a potzdami értekezlet (1945. 07. 17 – 08. 02), valamint a Magyarországgal Párizsban megkötött békeszerződés (1947. 02. 10), amely 1947. szeptember 17-én lépett életbe. forrás: A Decade of American Foreign Policy : Basic Documents, 1941-49. Prepared at the request of the Senate Committee on Foreign Relations, by the Staff of the Committee and the Department of State. Washington, DC : Government Printing Office, 1950. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/un1942.html> letöltve 2015. 03. 13. 19:36

⁷ BIHARI: 29. p; GLATZ 1; GLATZ 2

ország utolsó esélyét is elveszítette arra, hogy a háborút ne vesztesként fejezze be. A Szovjetunióban maradt magyar delegáció tagjai 1944. decemberében a magyar nemzet képviselőjében - a moszkvai magyar emigráns kommunistákkal folytatott előzetes tárgyalásokot követően - megállapodtak a Molotov által vezetett szovjet tárgyaló delegációval, mind a háború befejezését követően a magyar néphez intézett deklarációban, mind pedig az ideiglenes magyar nemzeti kormány megalakításának kérdéseiben.⁸

Azóta megismert dokumentumok alapján tudjuk, hogy a moszkvai magyar kommunista emigráció tagjai évek óta készültek arra, hogy Magyarországra visszatérve a hatalmat magukhoz ragadják. A nemzetközi helyzetben és politikai szférában bekövetkezett változások miatt, azonban még nem volt érett a helyzet arra, hogy egy azonnali kommunista hatalomátvétellel számolhassanak.

Ma már látjuk, hogy a moszkvai emigránsok részéről, ezért a később létrehozott Szövetségi Ellenőrző Bizottság (későbbiekben SZEB) árnyékában egy többéves színjáték vette kezdetét. „... A kezdeti ambíciók diktatórikusból plurálissá mérséklődésében J. V. Sztálin W. Churchill-lel folytatott 1944. októberi tárgyalásai is közrejátszottak. Az ekkor már előbbre tartó lengyel és bolgár rendszer-átalakítás miatt - amelyben a Kreml látványosan támogatta a kommunista erők dominanciáját - az angolszász szövetségesek többször is tiltakoztak. (...) Mivel a Vörös Hadsereg térségi jelenlétével végső soron biztosítva látta a szovjet törekvések hosszabb távú érvényesítését, (Sztálin) el kívánta kerülni, hogy a németellenes nagykoalíció viszonyát ekkorra már jelentősen megterhelő <<lengyel ügy>> (casus Poloniae) mellé újabb diplomáciai darázsfészket teremtsen. Ez az átmeneti taktikai önmérséklet magyarázza, hogy maga szorította a magyar kommunista emigráció moszkvai vezetőit mérsékeltebb, koalícióképebb (...) rendszer-átalakítási program kimunkálására.”⁹ A Vörös Hadsereg magyarországi térnyerésével párhuzamosan a magyar kommunisták moszkvai emigránsai is visszatértek szülőhazájukba, majd - miután újjászervezték a Magyar Kommunista Pártot (későbbiekben MKP), megkezdték az Ideiglenes Nemzetgyűlés összehívását, amelynek alakuló ülése 1944. december 21-én Debrecenben volt. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnökévé Zsedényi Bélát választották, az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke pedig dálnoki Miklós Béla vezérezredes, a Horthy-rendszer volt prominens katonai vezetője lett. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány többpárti összetétele miatt mind a szovjet vezetés, mind pedig a

⁸ Loc. cit.

⁹ GYARMATI: A Rákosi-korszak, rendszerválto fordulatok évtizede Magyarországon 1945-56, 34. p. ; GYARMATI: Államvédelem a RÁKOSI-korszakban

szövetséges hatalmak angolszász tagjai is elégedettek voltak.¹⁰ A kommunisták az Ideiglenes Nemzeti Kormányba hivatalosan csak két főt delegáltak, rejtett státuszban azonban többen is a kommunisták közé tartoztak. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés nemzethez intézett szózata megfelelt a korábbi szovjet - magyar tárgyalásokban foglalt megállapodásoknak: „1944. december 21-én Debrecenben, a magyar függetlenségi eszme várában összegyűltek a magyar nép hivatott képviselői, hogy megalkossák az Ideiglenes Nemzetgyűlést. Ezer sebből vérző, végveszélybe került hazánk megmentésére rendkívüli erőfeszítésre van szükség! (...) Sorsunk nehéz, de hittel hisszük, lesz magyar újjászületés! Tudva tudjuk, lesz magyar felemelkedés! A bizton eljövendő erős, boldog Magyarország alapjait akarjuk lerakni! Független Magyarországot akarunk! (...) Nemzeti egységet akarunk! Fogjon össze minden hazáját szerető magyar a németek és a hazaáruló nyilas csatlósai ellen! Az országot felszabadítani egyetlen párt, egyetlen társadalmi osztály sem tudja egyedül, csak a magyarság egyesült ereje! (...) Szabadságot, széles körű politikai jogokat biztosítunk a dolgozó tömegnek, hogy megvédhessék érdekeiket és hallathassák szavukat az ország ügyeinek eldöntéséről! Biztosítjuk a magántulajdon sérthetlenségét, mint társadalmi és gazdasági berendezkedésünk alapját. Földreformot akarunk! Földhöz juttatunk sok százezer föld nélküli szegényparasztot, hogy gyarapítsuk a magyar nemzeti erőt, és évszázadokra megszilárdítsuk a demokratikus magyar államrendet. (...) Éljen az erős, független, demokratikus Magyarország!”¹¹ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhatalmazása folytán 1945. január 20-án a - szövetséges hatalmak képviselőivel - aláírhatta Moszkvában a fegyverszüneti egyezményt. Az egyezmény aláírását követően megkezdődött az ország közigazgatási intézményrendszerének - nagyhatalmak által ellenőrzött keretek közötti - újjászervezése. Magyarországon - az akkori világban uralkodó, a háború győztese által diktált normák alapján - megalakult a Szövetségi Ellenőrző Bizottság (későbbiekben SZEB), szovjet dominanciával. A SZEB magyarországi misszióját 1946 tavaszáig Kliment. J. Vorosilov marsall (korábbi szovjet védelmi miniszter), majd távoztával Vlagyimír P. Szviridov tábornok vezette. A SZEB ténykedését a későbbi magyarországi szovjet nagykövet Georgij M. Puskin akkor még tanácsadóként segítette.¹²

Közbevetőleg tekintsük át, hogy melyek voltak a szovjetek által vezetett SZEB magyarországi missziójának legfőbb jogosultságai: a kormány összetételének megváltoztatása;

¹⁰ dálnoki MIKLÓS Béla, TELEKI Géza, NAGY Imre, GÁBOR József akit később GERŐ Ernő vált le, ERDEI Ferenc, VALENTINY Ágoston, TAKÁCS Ferenc, VÁSÁRY István, GYÖNGYÖSI János.

¹¹ ROMSICS: 236-237. p.

¹² BARÁTH – FEITL: A magyarországi Szövetségi Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945 – 1947.

kormánytisztviselők, közigazgatás csúcsvezetők kinevezése, vagy visszarendelése; pártok alakulásának, vagy működésének befolyásolása; magyar állampolgárok külföldi utazásainak engedélyezése; államközi kapcsolattartás módozatainak engedélyezése. Lényegében minden olyan jogosítvánnyal rendelkeztek, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy saját igényeiknek megfelelően alakíthassák az ország további sorsát.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány felállásával egy időben még szinte az ország teljes területe hadszíntér volt. Zajlott Budapest ostroma, Sopronban ugyanezen időszakban még működött Szálasi nyilas kormánya, és környezetében ott voltak az őt felvállaló nemzetgyűlés és az őt támogató kormányzati közigazgatás még hű tagjai is. Nyugatra való menekülésük közben kerültek később angolszász csapatok fogságába.

1/2. Az első kezdeményezések a rendőrség megalakítására; a politikai rendészeti osztályok felállítása

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány legelső intézkedései közé tartozott a jogállamiság megteremtéséhez szükséges első jogszabályok meghozatala, az új közigazgatás megszervezése, a földreform kidolgozása, a honvédség és a rendőrség újjászervezése, valamint a háborús jóvátételekhez tartozó intézkedések elindítása.

A frontok háta mögött fokozatosan épült ki a szovjet katonai igazgatási rendszer, valamint az új magyar közigazgatási rendszer is kiépülőben volt, amely a később kialakított struktúra alapjait szolgált, és a társadalom teljes átalakítását tűzte ki célul. „A Horthy-rendszer helyébe lépő új rend annyira más volt, hogy teljesen új társadalmi, hatalmi és végrehajtó szerveket kellett létrehozni.”¹³ Egymástól függetlenül, egymásról nem tudva az egykori illegális kommunista párt tagjai elkezdtek szervezni a rendőrséget.¹⁴ A korábbi illegális kommunista párt Budapesten tartózkodó meghatározó tagjai - Kádár János, Péter Gábor és Fehér Lajos - hozzáláttak Budapest közbiztonságának megszervezéséhez. Még Budapest ostromállapota idején, 1945. január 21-én kinevezésre került Budapest első polgármestereként Csorba János, és Budapest rendőrfőkapitányaként Sólyom László. Sólyom egyik helyettese Kádár János, további helyettesei Benjámin Olivér rendőr vezérőrnagy és Ratulovszky János

¹³ BACSA

¹⁴ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló rendelete csak 1945. május 22-én került aláírásra, majd kihirdetésre, azaz az államrendőrség szervezetei már a jogi szabályozás megszületése előtt felállításra kerültek. 1690/1945. ME. r.

rendőr vezérőrnagy lettek.¹⁵ Utóbbi rendőr főkapitány-helyettesi minőségében a megalakulóban lévő politikai rendészeti osztályok felügyeletét is feladatául kapta. A Budapesti Rendőr-főkapitányság politikai rendőrségének megszervezését Péter Gábor vállalta magára, egyik helyettese Fehér Lajos lett. Ezen történésekkel párhuzamosan Debrecenben - Erdei Ferenc belügyminisztertől kapott külön megbízása alapján - Tömpe András is hozzálátott a politikai rendőrség megszervezéséhez. Segítői Tímár István, Piros László, Dékán István és Villányi András voltak. A Tömpe által vezetett csoport Debrecenből Budapestre utazott és a Péter Gábor-féle csoporttal párhuzamosan kezdte meg működését. Kettejük hatalmi villongásainak okán - az Ideiglenes Nemzeti Kormány által rendeletben később kihirdetett rendőrségi felosztásnak megfelelően¹⁶ - Péter Gábor a Magyar Államrendőrség Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály vezetőjeként, Tömpe András pedig a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály vezetőjeként kapott kinevezést.

A két, egymástól függetlenül megalakított szervezet feladatai közé tartozott többek között a volt munkaszolgálatosok, háborús bűnösök, deportálások elszenvedői, és elkövetőinek vizsgálata éppúgy, mint a politikai pártok és frakciók tagjainak, vagy éppen a volt rendszer köztisztviselőinek és közalkalmazottainak visszamenőleges átvilágítása. A szervezetek feladatainak és hatáskörének vizsgálata alapján megállapítható, hogy már 1945-ben prioritást élvezhetett a belügyi belső biztonsággal és elhárítással kapcsolatos tevékenység. Az elhárító munkára feltehetően azért volt szükség, mert nem voltak pontos és ellenőrzött információk arról, hogy milyen háttérrel rendelkeznek azok a személyek, akik az átszervezett államrendőrség állományába bekerültek. A megszervezett politikai rendészeti osztályok állományát országos szinten 1382 főben állapították meg.

A még háborúban álló Magyarországon különböző folyamatok egy időben zajlottak. A fosztogatások, visszaélések, zabrálások mindennaposak voltak. Visszaemlékezésekből és levéltári iratokból tudható, hogy ezekben a cselekményekben esetenként az egyenruhás állomány tagjai is részt vettek. A két szervezet e csoportok felállításával az ilyen visszaéléseknek próbálta elejét venni.

¹⁵ GYARMATI: Rendőrfőnök és belügyminiszter 1945 – 1950. "HA engem rendőrnek küld a párt, megyek."

¹⁶ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a csendőrség felosztásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló rendelete csak 1945. május 22-én került aláírásra, majd kihirdetésre, azaz az államrendőrség szervezeti már a jogi szabályozás megszületése előtt felállításra kerültek. 1690/1945. ME. r. Loc.cit.

1/2.1. A rendvédelem újjászervezésének kezdete

Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban jelen lévő pártok feladatuknak tartották a rendőrség megszervezését. A politikai erők mellett párhuzamosan, civil kezdeményezések is történtek rendfenntartó egységek létrehozására. A front átvonulásának ideje alatt több olyan szervezet is felállt, amelyek a rendfenntartásban voltak érdekeltek. Így egy rövid időre létrejött dálnoki Miklós Béla miniszterelnök fiának vezetésével az ún. Miklós-gárda,¹⁷ vagy a Szociáldemokrata Párt által életre hívott rendezőgárda. Katonai vonalon szintén több ellenálló csoport alakult. A Szent-Györgyi Albert körül szerveződő ellenállás tagjai legfőbb feladatuknak azt tekintették, hogy a különböző székházakból a nyilas dokumentumokat összegyűjtsék. A csoport vezetői Mattheidesz Géza, Kruchina Viktor és dr. Vészy István voltak. A csoport feloszlását követően dr. Vészy István Debrecenbe utazott, majd a honvédelmi miniszter felhatalmazásának birtokában Budapesten 1945. februárjában katonai nyomozószervként megalakította a Honvédelmi Minisztérium 40. osztályát. Feladata több részből állt: egyrészt nyomozások lefolytatásával feladata volt azon személyek felderítése és letartóztatása, akik katonai bűncselekményeket követtek el. Másrészt el kellett végeznie a magyar királyi honvédség tisztjeinek igazolását, a hadiüzemek állapotfelmérését, az eltűnt hadfelszerelések felkutatását, és a honvédelmi miniszter személybiztosítását is. Az időközben megalakult Katonapolitikai Osztály felállásával a Vészy által létrehozott 40. osztály ugyan feloszlásra került, de állományának jelentős része a Katonapolitikai Osztályon (későbbiekben Katpol) folytatta addigi tevékenységét. A Katpol vezetésére Pálffy György kapott megbízást.¹⁸

Az MKP-nak és nem utolsó sorban vezetőjének, Rákosi Mátyásnak stratégiai okokból is fontos volt, hogy a Kormány alakításakor - Zöld Sándor és Farkas Mihály helyettesek személyében - a belügyi tárca vezetői közé a Kommunista Párt is delegálhassa az embereit. Rákosi Mátyás, 1945. március 17-én Dimitrovnak címzett levelében a következőket olvashatjuk: "A rendőrség kérdésében jelentkeznek a szociáldemokraták és a többi párt is. Morognak a kommunista monopólium miatt és (demokratikus paritást) követelnek. Minthogy a legfőbb rendőrségi vezető pozíció a mi elvtársaink kezében van, ebben a kérdésben valamit engednünk kell. Itt persze ügyelnünk kell arra, hogy a kulcspozíciók a mi kezünkben

¹⁷ A Miklós- gárdát dálnoki MIKLÓS László – az Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnökének dálnoki MIKLÓS Bélának a fia – szervezte. Elsősorban budapesti értelmiségi fiatalokból álltak, célkitűzésük a nyilas uralom elleni küzdelem és lehetőség szerint a zsidók mentése volt. FABINYI Tibor nyugalmazott evangélikus püspökkel készült interjúból olvasható, hogy nyilas egyenruhában zsidó házakat őrizték és a bennük tartózkodó zsidó embereket védték.
BÁNÓ: 98-108.p

¹⁸ MÜLLER: Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban 12-13. p.

maradjanak.”¹⁹ Az új magyar rendőrséget megszervező személyek előtt két minta állhatott: egyfelől ismerői, és sokak elszenvetői voltak a Magyarországon is honos nyugat-európai minta alapján létrehozott, csendőrségnek és rendőrségnek, másfelől ott volt a Szovjetunióban alkalmazott modell, amelynek jó ismerői voltak a szovjet emigrációban élő magyarországi kommunisták, így az MKP prominensei (Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Nagy Imre... stb.) is. „... (a nyugat-európai rendszerben) a központi államhatalom - a fejlődés korábbi szakaszában az uralkodók - és a helyi közösségek is rendelkeztek hatáskörrel a rend fenntartása vonatkozásában. A rend védelme nem képezte a központi hatalom monopóliumát, mint Keleten. (...) Európa keleti régiójában, nevezetesen a cári birodalom területén kialakuló Szovjetunióban magától értetődő volt, hogy a rendvédelem az új hatalmi központ alárendeltségébe kerüljön. Magyarországon azonban ez a fajta megoldás ellenkezett a magyar fejlődés lényegével.”²⁰ A korábban idézett Rákosi-levél is bizonyíték arra, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány Belügyminisztériumát kézben tartó MKP a szovjet állam által gyakorolt mintát vette alapul. Fehér Lajos 1979-ben megjelent memoárjában így emlékezett vissza erre az időszakra: „A Központban, a kapuban Veres Péterrel találkoztam elsőként. Majd mindjárt utána a felszabadulás előtti pártvezetőség egyik tagjával. Ő felvetette, hogy meg kellene alakítani a demokratikus rendőrséget, s ezen belül a politikai rendőrséget. És meghívott maga mellé: vegyek részt ebben a munkában. (...) Egy-két nap múlva a Tisza Kálmán téri központ egyik hátsó udvari szobájában, ahol csupasz szalmazsákokon aludtunk, mert nem volt más, és szék sem volt - a szalmazsákokon ülve, Kádár János vezetésével négyen megalakítottuk a demokratikus rendőrséget a fővárosban.”²¹ Fehér Lajos a szervezethez kerülését, illetve az általuk végzett tevékenységet több változatban is leírta. Az egyik ilyen jelentését négy főbb szakaszra osztotta: szervezet, személyzet, tevékenység, és ellentétek más belügyi szervekkel. A „Mit csinált a politikai osztály” alcím után az alábbi bejegyzés olvasható: „... lefogluk Rotyist és a Szívost, a 401-es különleges munkásszázad keretéhez tartozó törzsőrmestert és szakaszvezetőt, akiket vasárnap kivégeztek. Jegyzőkönyveket csatolom.”²² Az „Oktatás” alcím után Fehér a következőket vetette papírra: „A politikai osztálynak van egy volt csendőr százados és egy volt detektív tagja. A csendőr százados ill. (megjegyzés tőlem: illegalitás) alatt az elvtársak részére lakást szerzett, az elvtársakat randevúkra elkísérte, hogy a nyilasok

¹⁹ Javaslatok a Párt és a rendőrség viszonyának rendszerezésére, a rendőrségi pártszervek fejlesztésére. 1945. II. 26. – 1947. XI. 9. PIL-MKP.RSZ. 274.f.10.cs.11.4.őe.

²⁰ PARÁDI: 123.p.

²¹ PÉTER Gábor és beosztottjai jelentései a Pol. Rendőrség, illetve Államvédelmi Osztály szervezetéről, személyzetéről, tevékenységéről, ellentéteiről más belügyi szervekkel (1945. II. 20.-1948. VI. 11.) 3. p.

PIL-MKP.RSZ. op.cit. 274. f. 11. cs. 10. 4.őe.

²² Loc.cit.3. p.

le ne fogják őket, a párt pénzét megőrizte és más dolgokkal kiérdemelte, hogy bizalommal lehetünk hozzá, rendes ember. A volt detektív két kommunista párttag testvére. Ő maga többször leértécsített bennünket a politikai rendőrségen szerzett előzetes razzia-hírekről, stb. ezzel nekünk komoly, értékes szolgálatot tett, több elvtársunkat megmentette a lebukástól. Megbeszéltük, hogy ez a két szakember kéthetes detektív-tanfolyamot tart felváltva a testület részére. Ez ma meg is kezdődött.”²³ Ugyancsak Fehér Lajos memoárváltozataiból tudjuk, hogy az elsők között csatlakozott csoportjához: Pálffy György, Padányi Mihály, Janikovszky Béla, Jamrich Mihály, Gürtler/Egri János, Urbán Lajos, Décsi Gyula és Zsenei Ferenc.

A Tömpe-féle csoport és Péter Gábor helyettese, Fehér Lajos nagy erővel kezdtek el beszervezni a politikai rendőrség kötelékébe a partizánokat, a proletár fiatalokat és az általuk megbízhatónak vélt korábbi rendszerek erőszakszervezeteinek alkalmazottait. Fehér Lajos életrajzának első változatából ismert, hogy Kádár Jánossal, Péter Gáborral, Sólyom Lászlóval együtt nem csak a rendőrség személyi állományának toborzásában vett részt, hanem Péter Gábor helyetteseként az ő személyéhez köthető az újonnan toborzott rendőrségi állomány átvilágítása és ellenőrzése, valamint a rendőrségi állományról szóló nyilvántartás megszervezése és létrehozása is. A rendőrség szervezése és működtetésének megindítása a fővárosban is rendkívüli nehézségekbe ütközött. Tudjuk, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány a korábbi rendőrségi állományt is - az elveikkel nem ütközve - igyekezett az első időkben átvenni. Kádár János Budapest rendőrfőkapitány-helyettese „Szigorúan bizalmas!” minősítéssel ellátott jelentése a következő sorokat is tartalmazza: „Minden nehézség ellenére már közvetlenül a szovjet csapatok bevonulása után megkezdődött a nemzetőrség szervezése (...). A munka rendkívül nehéz volt, az orosz hatóságok a kapitányságokról, a laktanyákból vitték el a rendőröket. A naponta szolgálatba induló rendőröknek alig 50% érte el a szolgálati helyét. A rendőrök elvitele olyan méreteket öltött, hogy jelenleg 2000 - 3000 főnyi rendőrtiszt és legénység van fogolytáborban. Az orosz parancsnokságok, főleg eleinte, igen nagy nehézséget okoztak és okoznak munkánkban. A megalakult rendőrségeket és főkapitányságokat megrohanták az NKVD szervei és állandó jelenlétükkel és olyan kívánságaikkal, melyeket teljesíteni nem tudunk, az időnk jelentős részét elvonják, és munkánkat bénítják.”²⁴ A szovjet alakulatok azonban nem csak Budapesten okoztak gondot. Jelentős számban követtek el bűncselekményeket, tekintet nélkül arra, hogy a sértett civil, hivatásos személy, avagy az MKP tagja volt-e. Több visszaemlékezés és szakirodalom is

²³ FEHÉR László jelentése PÉTER Gábornak, 1946. III. 19. PIL-MKP KVI. 274. f. 11. cs. 10. öe. 4. p. ; RÁCZ: A Belügyminisztérium újjászervezése (1944. december – 1948. július)

²⁴ MÁTHÉ

ismertette a polgári lakossággal szemben elkövetett súlyos atrocitásokat, arról azonban keveset lehet tudni, hogy a sértettek között nem egyszer a Magyar Államrendőrség állományába tartozó személyek is voltak. A Központi Vezetőség - politikai rendészeti osztályok tevékenységével kapcsolatos - dokumentumaiban találhatóak az alábbi esetek: a konyári rendőrség két járőre szovjet katonák erőszakoskodásaitól próbált megvédeni két helybéli nőt. Az intézkedés során - mivel az orosz katonák az intézkedést foganatosító rendőrökkel szemben fegyveres ellenállást fejtettek ki - fegyverhasználatra került sor. A tűzharcban²⁵ a rendőrök a szovjet katonákat halálosan megsebesítették. Ezt követően a szovjet katonai parancsnokság katonái a két rendőrt elfogták, ismeretlen helyre hurcolták, majd őket halálra ítélték. A Vorosilov marsallnak írt levélben az alábbiak olvashatóak: „... alázatos tisztelettel kérjük, hogy kommunista tagtársaink, névszerint T. L. és D. Gy. volt rendőrök konyári lakosok halálbüntetését, életük meghagyása mellett fogház büntetésre átváltoztatni szíveskedjék. (...) hódolatteljes tisztelettel kérjük a fent nevezett 2 rendőr elvtársaink halálbüntetésének megváltoztatását, hogy fenti állításunkat és annak igazát meghagyott életükkel bebizonyíthassák.”²⁶

A Kiskunfélegyházi Rendőrkapitányság vezetője egy szintén szovjet katonák által elkövetett, ennél azonban kisebb fajsúlyú ügyben kényszerült igazoló jelentés írására. A jelenés megfogalmazására a következő eset adott okot: a Kiskunfélegyházi Rendőrkapitányság gépkocsiját vezető T. R. nevezetű rendőrt a város határában egy - az úton keresztbe fordított autóval - orosz katonák megállásra kényszerítették. Benzin vételezés ürügyével a járműből kicsalták, majd fegyverrel annak átadására utasították. Ezt követően a T. R.-rel együtt utazó T. alezredes a következőket jegyezte le: „... igazolásra szólítottak fel. Igazolás helyett megmotoztak, s az összes értékeinket elvették. (...) Ezután kettő beült a mi kocsinkba, a másik kettő pisztolyokkal mind az ötünket az út szélére terelve sakkba tartott, a másik kettő pedig megfordult a mi kocsinkkal Szeged felé haladva elérték a fekete személyautót egyikük átugrott bele, megindította a motort, ekkor a kettő, ki minket sakkba tartott, egy pár lövést adott felénk, s ezután futva, elérve a lukszust, beugrottak, s elrobogtak Szeged felé.”²⁷ Az orosz katonák az állomány tagjától ekkor a járművön túl annak teljes rakományát (élelmiszer, autó-felszerelés), a benne ülő személyek személyes tárgyait, valamint a T. R. rendőr szolgálati fegyverét is magukkal vitték.

²⁵ A Kiskunfélegyházi Kapitányság jelentése, 1945. IX. 22. Az eredeti dokumentum szerint „önvédelemből riasztólövéseket leadó rendőrök” szerepelt.

PIL-MKP RSZ. op.cit. 274.f.11/27.öe. 33. p.

²⁶ Loc.cit.. 31. p.

²⁷ Loc.cit.

A dokumentumokból nem derült ki, hogy az eljárás alá vont rendőrökkel a későbbiekben mi történt. Azonban az, hogy ezek a dokumentumok a politikai rendészeti osztályok anyagaiban találhatóak, azt jelzik, hogy a politikai rendészeti osztályok pontos információkkal rendelkeztek minden, a rendészeti szerveket érintő - ügyel kapcsolatban, így azokról is, amelyek a fegyveres testület tagjainak sérelmére történtek.

1/3. A rendszer felmérése, a biztosok által tett megállapítások

1945. február 25.-én Budapesten, a romokban heverő fővárosban került sor az MKP országos nagygyűlésére. Az MKP soraiba tartozó azon személyeknek, akik a rendvédelem megszervezését végezték, öntudatuk megerősítéséhez igen erősen járultak hozzá mindazok, amik a kongresszuson elhangzottak. A kommunista párt több, általuk megbízhatónak tartott, és a rendőrség újjászervezésében részt vállaló személyt - így Tömpe Andrást is - megbízta azzal a feladattal, amely feladatra a felhatalmazást a 132.790/1945. BM 7. számú nyílt belügyminisztériumi rendelet adta, hogy járják végig a vidéket és készítsenek összefoglaló jelentéseket a vizsgált területről előre meghatározott szempontok szerint. A vizsgálati eredményt Tömpe András 1945. április-július időszaka közötti jelentéseiből ismertetem.

„Jelentés a Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. vármegyék rendőrségéről.”²⁸ A jelentés 6 oldalon 4 fejezetből állt, illetve 6 mellékletet is tartalmazott. A jelentéstétel dátuma 1945. április 14. volt. Az első fejezet a vármegye általános földrajzi-politikai helyzetét elemezte, és megállapította, hogy a pártok között e térségben a legerősebb a Nemzeti Parasztpárt, a leggyengébb, és számszerűségében jelentéktelen a Független Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt voltak. A jelentés kitért a kisszámú nagybirtokosság és a területen élő svábság, valamint a munkaszolgálatból visszatért zsidók helyzetére is.

A második fejezet a rendőrség kiépülésével foglalkozott, amely működését e közigazgatási területen 1945. február 22-én kezdte meg, „... amikor a Belügyminisztérium B. J. rendőr főkapitányt a szervezéssel megbízta”. E fejezet három pontban részletező módon taglalta a vármegyei rendőr-főkapitányság legfőbb jellemzőit: Az első pontban a vármegyei főkapitány személyét, szakmáját, életkorát, MKP-hez való viszonyának taglalását és legfőbb személyi tulajdonságának néhány vonását ismertette. Kitért a főkapitányság helyettes vezetőinek, nevére, szakmájára, korábbi foglalkozására és akkori pártállására. A jelentés hasonló módon kitért a munkatársak legfontosabb körére is (fogalmazói kar, felügyelői kar, detektív-csoport).

²⁸TÖMPE András anyaga 1945. VII. 4.
PIL-MKP.KVI. op.cit. 274. f. 11. cs. 6. öe. 94-102 p.! 191-196 p.

Minden esetben alkalmasságukhoz, illetve alkalmatlanságukról Tömpe a saját véleményét is hozzáfűzte, gyakorlatilag röviden minősítette őket. Ezen „kvázi” minősítések a későbbiek során jogalapot szolgáltattak arra, hogy nevezett személyeket leváltsák tisztségükből, vagy pozíciójukban megerősítsék. Nyomatékosító hangsúllyal jelezte Tömpe a következőket: „Megbeszéléseink alapján kitűnt, hogy a vármegyei rendőrkapitányságnak nincs módja saját területéről megfelelő erőket beállítani a politikai és a bűnügyi osztály élére, valamint detektívcsoporthoz vezetőnek. Ezen kívül feltétlenül szükség van egy rendőri büntető bíróra. Fenti kiküldését a Minisztériumtól várja.”²⁹

A második pontban a vármegyéhez tartozó négy járási rendőrkapitányság közül kiemelten csak a mátészalkaival foglalkozott, mert csak azt volt alkalma felülvizsgálni. „Ennek vezetője M. K. volt rendőr, a Magyar Kommunista Párt tagja. Igen aktív, intelligens, jó képességű fiatal ember. (...) A többi járási kapitányságon (...) általános a panasz, hogy a rendőrség nem foglalkozik kellő odaadással a nyilasok és a reakciósok elleni harccal, hanem ezzel szemben túlzott aktivitással avatkozik be a zsidó vagyonok visszaadásának kérdésébe. (...) Ügyvitelük nem pontos, jegyzőkönyveik hiányosak, eljárásaik kapkodóak. (...) A szakerők hiánya léptenyomon feltűnik.”³⁰ Az internálótábor helyzetét a második fejezet harmadik pontjában mutatta be. E pontban rögzítette az internálótábor helyét (Mátészalka), helyzetét, és a tábor körülményeit. Foglalkozott az internáltak összetételével, egészségügyi állapotával, ellátásával és munkakörülményeikkel. „Az internáló tábor parancsnoka J. I. volt hentes, volt munkaszolgálatos, a Magyar kommunista Párt tagja. Fiatal, erélyes ember, aki látható igyekezettel teljesíti feladatát.”³¹ A helyszíni szemle megállapításai közé tartozott, hogy az őrszemélyzet létszámát jelentősen emelni, a fegyelmet megerősíteni, és a biztonsági berendezéseket megerősíteni szükséges. Továbbá az internáltak termelékenységét növelni, fogva tartásukat szigorítani, hozzátartozó általi látogatásaikat tiltani kellett a továbbiakban. Tekintettel arra, hogy Mátészalkán Tömpe András ennek feltételeit nem látta biztosítottak, ezért jelentésében kiemeléssel jelezte, hogy „... célszerű volna az itt élő 110 fő internáltat Nyíregyházára küldeni, és az ottaniakat ide.”³²

A jelentés harmadik fejezete a rendőrség tevékenységéről tudósított: név szerint felsorolta a népbíróság elé állított, reakciós személynek bélyegzett helyi prominenseket. „Iktatott politikai ügydarabok száma 1945. február 23-tól április 10-ig 92. A bűnügyi és közrendészeti osztály

²⁹ Loc.cit. 94-102 p.

³⁰ Loc.cit. 191-196 p.

³¹ Loc.cit. 94-102 p.

³² Loc.cit.

iktatott ügydarabjainak a száma ugyanezen idő alatt 251.”³³ Áttekintette a terület nemzeti bizottságokkal közös tevékenységét is (nyilasok, volksbundisták, fasiszták ügyeit). Feltárta, hogy a vármegyében szolgálatot teljesítő honvédek soraiban, olyan egyének is voltak, akik a múltban nyilas tevékenységet folytattak. „Ezek letartóztatása függőben maradt, mivel a kiegészítő parancsnok a hadügyminiszter úr rendeletére hivatkozva nem akarta a belügyi hatóságoknak kiszolgáltatni őket. (...) keresztülvittem, hogy ne álljon ellen hatóságaink munkájának és egyidejűleg őrizetbe is vettem dr. B. L.-t, a fehérgyarmati kiegészítő parancsnokát, aki több tanú vallomása szerint ott éveken keresztül nyilas tevékenységet fejtett ki.”³⁴

A jelentés negyedik fejezete a teendőket fogalmazta meg. Minisztériumi segítséggel személyi változtatásokat javasolt a rendőrség és a vármegyei közigazgatás területén, a nemzeti bizottságok ellenőrzését szorgalmazta. A rendőr-főkapitányság elvi megerősítését kérte a honvéd egyénekekkel szembeni eljárások elindítására. Jelentését azzal zárta, hogy a visszatérő ellenőrzést 30 napon belül szükségesnek tartja. A tárgyalt időszakban hasonló főkapitánysági látogatásokra más vármegyében is sor került. Például a Budapest, 1945. május 18-i dátummal ellátott, Tömpe András által aláírt irat - a Heves-vármegyei főkapitányságán történt látogatásáról tett jelentés - is ezt bizonyítja.

A fentebb említett iratok szerkezetüket és tartalmukat tekintve, csak részben hasonlatosak a részletesen ismertetett Szatmár, Ugocsa és Bereg vármegyékről szóló jelentéshez. A Heves megyei látogatás egyúttal a rendőrfőkapitány leváltásáról és egy „rendőrtörzs felügyelőnek” a vármegye főkapitányi tisztségébe történő helyezéséről, valamint néhány vezető tisztségben lévő rendőrtiszt vizsgálatáról szólt. Ezen túl a második fejezet a folyamatban lévő ügyek közül egyházi vezető személyek korrupciógyanú miatti őrizetbe vételéről, a jelentés utolsó szakasza Tömpe András és a SZEB képviselőjének Heves-megyei tapasztalataival kapcsolatos tárgyalásáról szól. „Az orosz ellenőrző bizottság főnöke Heves vármegyében a vele lefolytatott tárgyalások folyamán felhívta a figyelmemet arra, hogy a megyében röpcédulák jelennek meg és szóban is erős propaganda folyik a demokratikus elemek megfélemlítésére és szovjetellenes propaganda folytatására. Tekintettel arra, hogy a fegyverszüneti egyezmények ennek hathatós üldözését írják elő, a maga részéről is követeli, hogy a rendőrség politikai osztálya kifogástalanul dolgozzék.”³⁵ A pécsi jelentésben Tömpe a vármegyei

³³ Loc.cit.

³⁴ Loc.cit.

³⁵ Loc.cit.

rendőrfőkapitánynak és Pécs város rendőr-főkapitányának a személyét annak ellenére, hogy mindketten a baloldalhoz tartozó emberek voltak, meglehetősen élesen kritizálta, és leváltásukat javasolta. Tudósít a városban uralkodó állapotokról és az orosz parancsnokok „megértést nélkülöző”³⁶ magatartásáról, amelynek következtében „a városban oroszellenes hangulat alakult ki.”³⁷ Kifogásolta jelenésében, hogy „a pécsváradi katonai parancsnok a rendőrség által letartóztatott fasiszták és volksbundisták elengedését kierőszakolja.”³⁸ Jelentése zárásában további kifogásként rögzítette, hogy „a Független Kisgazdapárt városi vezetője P. V. káplán a Bajcsy-Zsilinszky emlékünnepeken tartott beszédében a Szent Istváni állameszmét dicsérte,”³⁹ valamint befejezésképpen szót ejtett arról a tüntetésről is, amely a vármegyei tisztviselők internálásának megakadályozása céljából szerveződött. A levéltári anyagok között található egy 1945. július 04-én írt összefoglalás is,⁴⁰ amely önálló számozású és 3 gépelt oldal terjedelmű. Aláírást ugyan nem tartalmaz, ugyanakkor a záró mondatból az derül ki, hogy az irat az MKP Központi Vezetőségéhez íródott, és annak szerzője minden valószínűség szerint Tömpe András, mert stílusa az előző jelentéshez hasonló, a szövegjavítások az ő kézírásával láthatóak az iraton. Maga az irat 3 részből áll. A rendőrség, a pártszervezetek és a reakció kérdéskörére bontva taglalja az összefoglalás mondandóját. A rendőrségről szóló részben korábbi helyszíni látogatásai alapján úgy ítélte meg, hogy a korábban már leváltott és a Belügyminisztérium által ideiglenes jelleggel megbízott főkapitányok megfeleltek, hiszen „kivétel nélkül komolyan fogják fel küldetésüket és arra törekcsenek, hogy erős fegyelmet és korrupciómentességet biztosítsanak az önkormányzati rendőrségen.”⁴¹ Régi és sok helyen felületesen igazolt rendőrtiszteket alkalmaznak szakközegként, akiktől tanulnak és a rendőrség oktatására használják fel őket.”⁴² A politikai osztályok vezetői azonban nem mindenütt tudtak megfelelni a jelentés szerint. A rendőrségek szakmai megerősítésére két javaslattal élt: egyrészt kiszálló csoportok megszervezésével gondolta a helyi munkát megerősíteni, másfelől az alapvető oktatás elindítására tett lépéseket. „Egyhónapos rendőriskolák felállítását rendeltük el a látogatott megyékben. Egy hónap múlva minden megyében 40-50 főnyi előképzésben részesült új rendőr fog a főkapitány

³⁶ Loc.cit. 94-102 lap

³⁷ Loc.cit.

³⁸ Loc.cit.. 94-102 p. + 191-196 p.

³⁹ Loc.cit.

⁴⁰ Loc.cit.. 94-102 p.

⁴¹ Az idézett szövegben TÖMPE András helytelenül használta az önkormányzati jelzöt a rendőrségre, mivel a magyarországi rendőrségeket 1919 és 1921 között állami irányítás alá vonták.
5047/1919.ME.r.

⁴² PIL-MKP.KVI. op.cit. 274.f.11.cs. 6.öe. 94-102.p. + 191-196. p.

rendelkezésre állni.”⁴³ A pártszervezetekkel kapcsolatosan legfőbb javaslata: „... hogy a Központ minden megyei titkársághoz egy-két felelős szervezőképes elvtársat küldjön Budapestről, akik a járási titkárságokat és a községi szervezeteinket rendszeresen, állandóan látogatnák, azok munkáját ellenőriznék és instruálnák őket.”⁴⁴ A reakcióról a következőket állapította meg: „A közigazgatás megtisztítására szélesebb körű felmentést kell adni a képesítés alól, a közigazgatásba elhelyezendő új emberek számára és ezt határozottan ki kell mondatni a közigazgatás újjászervezéséről szóló rendeletben.”⁴⁵ Kritikával illette az igazolóbizottságokban és a népbíróságokon dolgozó elvtársak munkáját, sürgette a tankerületi főigazgatók és igazgatók kicserélését, és a megfelelő emberek kiválasztását igényelte a MADISZ szervezeteinek élére is. Az irat befejező szakaszában az összefoglalás szerzője maga is elismerte, hogy javaslatai nem adatokon, csupán személyes tájékozódásán alapultak. Az MKP Központi Vezetősége számára nem csak a rendvédelmi, illetve honvédelmi szervek legfelsőbb vezetői jelezték a problémákat, hanem az MKP irányába elkötelezett vezetők javító szándékú kritikáikkal ugyancsak megkeresték őket. A példák sorából emeljük ki Érsek Tibornak, a Budapest VI. kerületi katonai vezetőjének Farkas Mihály számára írt levelét, amely a következő problémákat jelezte. Érsek leírta, hogy a rendőrségi kérdés problémájának kellő időben történő fel nem ismerése azt eredményezte, hogy a háború utáni időszakban a közbiztonság olyan mértékben leromlott, hogy az már magát az újjáépítést veszélyeztette. A főkapitányság állománya túlterhelt volt, kerületenként nem volt ritka az 5000-7000-es aktaszám sem. Gyakoriak voltak a fegyveres rablások, az alvilági személyek számát tízezres nagyságrendűre tette. Elmondása szerint a magyar bűnözőket erősítették a vlaszovistáknak hívott orosz katonaszökevények is, illetve leírása szerint jelentős számban tartózkodnak az országban olyan fasiszta elemek, akik célja az oroszellenes tüntetések szervezése és az orosz katonák dezertálásra való felbujtása volt. A rendőrség állapota - Érsek meglátása szerint - siralmas volt. „... Erős rendőrség nélkül pedig nincs újjáépítés. A rendőrség állományában magas a fluktuáció, amelynek oka egyrészt a fizetés esetlegessége, rossz az állomány felszerelése, nincs gépkocsipark, elégtelen az élelmezés és nincsenek meg a nyomozáshoz szükséges segédeszközök sem.”⁴⁶ Az állandó emberhiány legnagyobb hátránya, hogy szinte lehetetlen volt megszervezni az oktatást, mivel nem volt kivel helyettesíteni az elvezényeltet. Ez hátráltatta az állomány szakmai és világnézeti átképzésének ütemét. Érsek

⁴³ Loc.cit.

⁴⁴ Loc.cit.

⁴⁵ Loc.cit.

⁴⁶ 550.328/1946.IV/1.c. B.M előterjesztés a gazdasági főtanácsához
PIL-MKP.RSZ. op.cit. 274. f. 11.cs.5 ö. e. 89-90 p.

- Farkas Mihály irányába - a rendőri vezetők miatt is kritikát fogalmazott meg. Szerinte sok támadás érte a szervezetet azért, mert a MKP túlságosan is a kezében tartotta a rendőri vezetői pozíciókat. A kommunista vezetők szerinte nem voltak elég szigorúak, valamint a fegyelem fenntartására is képtelenek voltak.⁴⁷

Magyarország területe ebben az időben még hadszíntér volt. Egymással szemben állt a hatalmas sztálini Vörös Hadsereg és a hitleri német hadsereg különböző alakulatai. A szovjet front mögötti területen kezdte el felépíteni az Ideiglenes Nemzeti Kormány az új rendszer társadalmát. A szovjet hadsereg által felszabadított, illetőleg elfoglalt területeken többek között megkezdte az új rendszernek megfelelő közigazgatás kiépítését, a rendőrség megszervezését, a különböző bizottságok felállítását (pl. igazoló-bizottság) és ezzel egy időben mindenre kiterjedő társadalom-átalakító tevékenységét.

Kérdés, hogy a ma fiatal kutatója számára mi az, ami kiolvasható ezekből a jelentésekből?

- Nyilvánvalóan a szervezés alatt álló rendvédelemnél a kommunista ideológia tanításai érvényesültek, ezen ideológia képviselője elvárás a rendőrség állománya felé.

- A felszabadító / megszálló szovjet hatalom és az Ideiglenes Nemzeti Kormány egyöntetűen a kollektív bűnösség elve szerint járt el különböző népcsoportok esetében (pl.: malenkij robot, svábság elűzése, hazai internálótáborok felállítása).⁴⁸

- A Szovjetunióból a moszkoviták ugyan egy kész közigazgatási rendszer kidolgozásával jöttek haza, de annak keresztülviteléhez nem volt meg a szakértelemmel rendelkező apparátusuk.

- A korábbi illegális kommunisták a politikai berendezkedésre vonatkozóan önálló elképzelésekkel rendelkeztek.

- Nem voltak tisztázva a hatáskörök, minden hatóság jogosultnak érezte magát arra, hogy beleszóljon más hatóságok tevékenységébe.⁴⁹

- Megállapítható, hogy az állami szervezetek a SZEB-hez csatolt szovjet vezetés szoros kontrollja alatt működtek, és az általuk adott utasításokat kérdés nélkül végre kellett hajtaniuk. A szovjetek rendkívül megnehezítették az Ideiglenes Nemzeti Kormány munkáját,

⁴⁷ NAGY: Tömpe András 1945. évi vidéki körútjainak jelentései

⁴⁸ ZINNER: Die Aussiedlung der Ungarndeutschen ;KISHEGYI - SCHMIDT – STARK: In der Wiege geschaukelt, mit einem Bündel rausgeworfen. Schwabisches Schicksal in Ungarn, 1939 – 1948.; TÓTH: Kitelepítések Magyarországon 1945 - 48 között; TÓTH: Hazatértek. A németországi kitelepítésből hazatért magyarországi németek megpróbáltatásainak emlékére.

⁴⁹ Több dokumentumban is leírták, hogy egyes katonai, valamint rendőri egységek tagjai a másik szervezet képviselőit letartóztatták, vagy eljárást kezdeményeztek velük szemben.

mivel a szovjet katonák a korábbi tárgyalások megállapodásaiból nem következő cselekedeteket folytattak, az ország teljes területét, lakosságát és vagyonát szabad prédának tekintették.

- A szovjet visszaélésekkel szemben a magyar kommunisták is eszköztelenek voltak.
- A dokumentumokból kiderült, hogy az új államrendőrségi csúcsvezetők az MKP tagjai voltak, illetőleg a kommunisták irányába lojális emberekből álltak.
- A dokumentumok alapján megállapítható, hogy a legfőbb feladat egy új - a lenini elvek szerint felépített - osztálytársadalom kialakítása volt.
- Már ezekből a nagyon korai iratokból is kiolvasható, hogy mely társadalmi csoportok számítottak ellenségnek: a korábbi rendszer erőszakszervezeteinek és közigazgatásának tagjai, a nyilas párt tagjai, a korábbi nemesi osztály, a magyarországi németek népcsoportja, a történelmi egyházak képviselői, illetve a baloldali testvérpártok tagjai, akiket ugyancsak gyanúval kezeltek, valamint gyakorlattá vált a koalíciós pártok tagjainak perifériára való helyezése is.
- A fenti célok megvalósításához internáló táborok felállítására került sor.
- A rendszer következetlenségére és esetlegességére lehet példaként felhozni, hogy Tömpe András nem tények, hanem az általa - pártállása alapján - megbízhatónak ítélt személyek elmondására alapozva hozott számtalan kérdésben, így fegyelmi jellegű ügyekben is egyszemélyi döntéseket. Ezen döntések lehettek kinevezések éppúgy, mint elmarasztalások, amelyek akár az adott személy teljes szabadságának elvesztését is jelenthették.
- A hatalom szempontjából pozitív kezdeményezésnek tekinthető az a szándék, hogy a rendőrség kötelékébe a legkülönbözőbb területekről, különféle pozíciókba bekerülő - legtöbbször hiányos műveltséggel, vagy alacsony iskolázottsággal rendelkező - személyek képzésben részesüljenek.
- Az is megállapítható, hogy ugyan volt akarat a képzésre, de ugyanakkor arra alkalmas intézmények, képzési programok nem álltak rendelkezésre.
- A Tömpe András által javasolt, vármegyénként elindítandó 1 hónapos iskolák rövidtávú, gyorstalpaló jellegű képzések voltak.

Ugyanezeket a jelentéseket és fennmaradt írásokat az akkori társadalom szemszögéből vizsgálva megállapíthatjuk:

- Eleinte szimpátiával fogadták az Ideiglenes Nemzeti Kormány létrejöttét, még a helyi szinten megalakult nemzetőrségek is segítették a szovjet alakulatokat és magyar rendvédelmi erőket a fasiszta és náci, vagy annak vélt elemek összefogdosásában, illetve felkutatásában.
- A földosztás elindításával a proletárság és a zsellérség a vagyonuktól megfosztott internáltak és elűzöttek korábbi ingó- és ingatlan vagyonából biztos egzisztenciához jutott.

Ugyanakkor:

- Népcsoportok kollektív bűnössé tétele (nyilas-rendszerben a zsidókat; a felszabadulást, illetve a szovjet megszállást követően a magyarországi németek kerültek elsőként ebbe a körbe),
- a lakosság nagyszámú elhurcolása (malenkij robot / jóvátételi munka a Szovjetunióban), valamint egyes, kirekesztett társadalmi csoportok nagy létszámot érintő országhatáron belüli internálása valósult meg.
- Az Ideiglenes Nemzeti Kormány jogszabályok alkotásával teljes, rendőrségi segédlettel népcsoportok kényszer-mobilitását tette lehetővé (bukovinai székelyek letelepítése, svábok internálása, elűzése) még a nemzetközi szerződések (potsdami konferencia) lezárása előtt. Továbbá az áttelepülő bukovinai székelyek és délvidéki magyarok, illetve a Benes - dekrétumok alapján a Felvidéken hontalanná tett és kitelepített magyar nemzetiségű lakosság elhelyezése tette a helyzetet szinte megoldhatatlanná.
- Félelemmel töltötte el az embereket a szovjet katonák mindennapi atrocitás-sorozata, amely válogatás nélkül bárkit érhetett.
- A totális bizalmatlanság és annak számtalan következménye mind a közigazgatásban, mind az erőszakszervezeteknél dolgozók irányába (igazoló bizottságok, B - listázás) megmutatkozott..

1/4. A rendőrség helyzetének stabilizálása

Az MKP Központi Vezetősége és az általa uralt Belügyminisztérium gyorsan reagált néhány problémafelvetésre, amely a rendvédelmi szervek helyzetének stabilizálását segítette elő. Ebbe a körbe tartozott a Herpai Sándor rendőr alezredes által írt útmutatás is a rendőrség

átszervezésére.⁵⁰ Címzés nélküli az anyag, de a Politikatörténeti Intézet Levéltárának adatai szerint ez az irat a MKP Központi Vezetősége számára készült. Herpai Sándor bevezetése a következő sorokat tartalmazza: „... a rendőrség átszervezésének és megerősítésének sikere a meglévő emberanyag helyes kiválasztása s a kisselektált anyag gyors, de alapos kiképzésén múlik. A tervezett létszámcsökkentést feltétlenül úgy kell végrehajtani, hogy a testületből, úgy az őrszemélyzet, mint az őrszemélyzeti parancsnokok közül eltávolítsuk: a testileg, szellemileg, erkölcsileg, politikailag alkalmatlan elemeket: s a megmaradt anyagból rövid idő alatt szellemileg, politikailag, fegyelmileg és erkölcsileg a lehetőség szerint a legjobb rendőrséget teremtsük meg.”⁵¹ A korábbi rendszer rendőrségének létszámcsökkentésével kapcsolatosan az alábbi metodikát javasolták alkalmazni:

- Az állomány tekintetében vizsgálni kellett az egyén pártállását és a rendőrségi múltját.
- A minisztérium ezért minden vármegyébe kiküldött egy-egy politikailag megbízható miniszteri biztost, aki teljes körű felhatalmazással bírt. A biztos, utazása előtt már jegyzeteket kellett, hogy készítsen a főkapitányság vezetőjéről, a politikai osztály vezetőjéről, és az őrszemélyzeti vezetőről politikai megbízhatóságát illetően. A tisztogatáshoz egy megbízható kommunista vezetőt kellett választania.
- A tisztogatásnál a vezetők közül elsősorban a kommunistáknak maradhattak a testületben. Akiket kommunistaellenesnek véltek, azokat eltávolították. Az így kiválasztott vezetők ezt követően megbízták saját, legmegbízhatóbb embereiket, akik hasonló elvek alapján a tisztogatást a járási kapitányságok állományában is végrehajtották.
- A személyzet tekintetében először egy kérdőívet kellett mindenkinek kitölteni, amelyben pártbeli hovatartozásra, szakszervezeti tagságra, közösségi vezetői megbízatásra vonatkozóan tettek fel kérdéseket. Ezt követően a rendőrök lakásán és annak környezetében környezettanulmányt készítettek, majd a rendőröket a kollégáikon és a rendőrbiztoson keresztül, valamint személyesen is ki kellett kérdezni, a személyes elbeszélgetést követően 15-20 soros jellemzésben kellett a tapasztaltakat összegezni.
- Azokat, akik a jelentéseket készítették, a jelentések alaposságából ítélték meg. Ezt követően, minden rendőrt kötelező orvosi vizsgálatra küldtek, amely eredményét a kimutatás megfelelő rovatában, egy 1-5-ig terjedő skálán rögzítették.

⁵⁰ Javaslatok, jelentések a rendőrség szervezeti, fizetési ügyeiről, a közlekedés, határrendészet, KEOKH megszervezéséről, a rendőr-akadémia munkájáról (1945. V. 11-1948. V. 31.)
PIL-MKP KVI. op.cit. 274. f. .11. 5. öe. 8-15. p.

⁵¹ Loc.cit.12-30 p.

- A szelektálást végző személy ezt követően összegyűjtötte a kimutatásokat és jellemzéseket, majd szétválogatta őket a szerint, hogy kommunista volt-e a jelölt, vagy sem. A kommunisták közül kiválogatták azokat, akik semmilyen módon sem lehettek volna a későbbiekben rendőrök, - az adatlapjukat félrerakták. Ezek után a megmaradt kommunista személyeket úgy kellett szétosztani a rendőrbiztosságok között, hogy mindenfajta minősítésű kommunista pártállású alkalmazott-jelöltre jusson mindenhová, illetve senki se kerülhessen abba a járásba, ahol a szülei, vagy a rokonai éltek. A kommunista ideológiához hű állomány képezte a későbbi tiszti állomány alapját is, hiszen csak közülük lehetett későbbi, parancsnoki állományba kinevezésre kerülő személyt javasolni.

- A nem kommunista egyének esetében azokat, akik kommunista-ellenesek, vagy demokrácia-ellenesnek minősültek, semmiképpen sem maradhattak a továbbiakban rendőrök, - akkor sem, ha ők voltak szakmailag a legjobbak.

- Ezt követően, az így összeállított listákat fel kellett terjeszteni a kijelölt miniszteri biztoshoz, aki jogosult volt annak megváltoztatására és átírására. A létszámcsökkentés által érintett személyek esetében, azok tekintetében, akik a szolgálatra egyébként alkalmasak lettek volna, lista készült.

- Az őrszemélyzeti parancsnokok és őrszemélyzeti előadók személyét illetően a kijelölést a miniszteri biztos végezte. A miniszteri biztos döntött a járási kapitányságokon az összevonásokról, illetve intézkedett arról, hogy azon személyek, akiket az állományból kisselektáltak, 1946. október 1-ig leszereljenek.

- Továbbá: összeállították azoknak a személyeknek a listáját, akiket egy 2 x 4 hónapos, Budapesten elvégzendő tanfolyam elvégzésére köteleztek. Ezek a legmegbízhatóbb kommunisták voltak, illetve azokat is kötelezték a tanfolyam elvégzésére, akiket később parancsnokként szerettek volna valamely egységnél foglalkoztatni.

- A tanfolyamra - csoportonként - berendelésre került egy II/a. állomány-csoportbeli, kommunista elkötelezettségű nevelő tiszt is, akivel szemben elvárt volt, hogy a népi demokratikus értékeket - akár erős fegyelmezés útján is - a hallgatókba nevelje. Továbbá minden csoporthoz beosztottak szakoktatóként egy politikailag megbízható csendőrtisztet is, amennyiben ilyen nem volt, úgy egy politikailag megbízható csendőr altisztet kellett a csoport mellé kijelölni.

- A nevelőtiszteknek fontos szerepe volt a tanfolyam ideje alatt, hogy minden tanfolyami hallgatóról jelentés készüljön. A jelentés tartalmazta a személy életrajzát, illetve mindazokat a jellemzéseket és feljegyzéseket, melyeket a jelölt a tanfolyam alatt gyűjtött össze. Az anyaggal a későbbiekben a Belügyminisztérium rendelkezett, a jelölése szigorúan bizalmas volt, abba az érintett nem tekinthetett bele.
- A kommunista jelöltek ezen felül kötelezték még egy ideológiai megerősítést szolgáló pártnevelésen való részvételre is, amelyet az alaptanfolyamon belül oktattak. A résztvevőktől elvárták azt, hogy a 3. hónaptól kezdve, a számukra kijelölt, nem kommunista állományt rávegyék az MKP-ba való belépésre. Az oktatói állománytól is ugyanezt várták el, a tiszteknek törekedniük kellett arra, hogy a nem kommunista elkötelezettségű tisztek is párttaggá váljanak.
- A tanfolyam ideje alatt senki sem mehetett eltávozásra, a Budapesten, vagy nagyobb ipari városokban szolgálatot teljesítők külön képzést kaptak.
- A leendő őrsparancsnokok számára a tanfolyamot további 8 hónapos képzéssel egészítették ki. Velük szemben nagyobb volt az elvárás, az ő képzésüknek olyan magas szintűnek kellett lennie, mint a korábbi rendszerben a főiskolai képzésnek. A tanfolyam anyagának - a szakképzés mellett - szociológiai és társadalmi ismereteket, valamint pedagógiai ismereteket is tartalmaznia kellett.

1/5. A közigazgatás megreformálása, a csendőrség feloszlata, az államrendőrség felállítása

A magyar főváros ostroma 1945. február 13-án ért véget. Február 25-ére Rákosi Mátyás főtitkár vezetésével összehívták Budapestre az MKP nagygyűlését. A párt nagygyűlésén elhangzott állásfoglalások betartása a párttagok számára kötelező volt. Rövid idővel később Debrecenből Budapestre költözött az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány is. Nagy erővel folytatták azt az államélet újjászervezését felölelő tevékenységet, amit Debrecenben megkezdtek. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány egyik legelső intézkedéseként „az ideiglenes nemzetgyűlés által 1944. évi december hó 21. és 22. napjain Debrecenben adott meghatalmazás alapján az ideiglenes nemzeti kormány az ország

közbiztonságának megszervezése és egységes irányítás alá helyezése végett”⁵²- hivatkozva annak háborús bűnösségére és emiatt megállapítván annak egyetemleges felelősségét - a korábbi Magyar Királyi Csendőrséget rendeleti úton megszüntette, állományát feloszlatta. A csendőrség megszüntetése azonban - figyelembe véve a kor társadalompolitikai összefüggéseit, meglátásom szerint – nem szakmai indokok miatt vált szükségessé, hanem egy társadalmi rendszerváltás következménye, egy testület kollektív megítélése, és egy magas szinten játszott politikai játszma végkifejlete volt. A korábban két pilléren nyugvó magyarországi rendvédelemben (Magyar Királyi Rendőrség és Magyar Királyi Csendőrség) a kommunisták a rendőrség szervezetén belül jó pozíciókat tudtak megszerezni. Mivel a csendőrség felszámolásával a rendőrség monopolhelyzetbe kerülhetett, ezért az MKP-nak érdekében állt a csendőrség szervezetének felszámolása. Így, amiatt hogy e szervezet tagjai is részt vettek a háború folyamán zsidó lakosság deportálásában, a szervezetet egyetemlegesen tették felelőssé az emberiség elleni, háborús bűncselekmények elkövetésével. Háborús bűncselekményt elkövető fegyveres alakulatként már semmi sem akadályozhatta meg a csendőri szervezet végleges felszámolását. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Magyar Államrendőrség felállítását szintén rendelettel hagyta jóvá.⁵³ Az állam teljes területén a rendőrhatósági jogkört és rendőrszolgálatot a Belügyminiszter felügyelete és ellenőrzése mellett a Magyar Államrendőrség hatáskörébe utalta.⁵⁴ A felhatalmazás alapján innentől fogva „... a Magyar Államrendőrség hatáskörébe tartozott:

- a.) a közbiztonság,
- b.) az államrendészet (politikai rendészet) minden ágának ellátása,
- c.) az igazgatási rendészet gyakorlása hatáskörébe utalt közigazgatási ügyekben,
- d.) rendőri büntetőbíráskodás a törvényes szabályok által hatáskörébe utalt kihágásokban,
- e.) a volt csendőri teendőik és végrehajtó szolgálat eljárása valamennyi közigazgatási, közbiztonsági és állambiztonsági (politikai) ügyben,
- f.) azoknak az ügyeknek az ellátása, amelyeket a jelen rendelet hatálybalépése után külön törvény vagy rendelet a rendőrhatóság jogkörébe utal.”⁵⁵

⁵² 1.690/1945. ME.r. op.cit.

⁵³ 1.700/1945. ME.r.1.§.

⁵⁴ 1.690/1945. ME. r. op.cit. 5. §. 1. bek.

⁵⁵ Loc.cit. 6. §.

A rendelet értelmében a Magyar Államrendőrségen belül Budapesti Főkapitányságot és Vidéki Főkapitányságot kellett létrehozni. A Budapesti és a Vidéki Főkapitányságok alá főkapitányságokat, kapitányságokat, járási kapitányságokat, rendőrbiztosságokat és körzeti őrsöket állítottak fel. A rendelet aprólékosan szabályozta a továbbiakban a szervezeti egységek egymáshoz való pontos viszonyát, illetve hierarchiáját. A rendelet külön kitért arra, hogy minden megyei és városi főkapitányságon, valamint minden városi és járási kapitányságon kötelező felállítani bűnügyi, politikai, igazgatásrendészeti, valamint rendőrbírói osztályokat. Egyéb osztályok felállítására is volt lehetőség; annak létrehozását belügyminiszteri, illetve külön engedély alapján a vidéki főkapitány döntési jogkörébe utalta.

A fenti rendelet értelmében a rendőrség szervezetében a II. világháborút követően ismét feladatként jelent meg az államrendészet, újra megteremtve ez által - a későbbiekben teljes legitimitációt élvező - politikai rendőrséget. A politikai osztályok vezetőire vonatkozóan a rendelet külön instrukciót fogalmazott meg: „... a főkapitányságok és kapitányságok politikai osztályának vezetőjét kinevezésre az illetékes önkormányzat törvényhatósági bizottsága, illetve képviselőtestülete terjeszti fel”.⁵⁶ Ez a törvényszakasz azt az értelmezést vonja maga után, hogy az önkormányzat által kinevezett politikai osztályvezető személye a koalíciós viszonyokat formálisan tükrözi vissza. Tömpe András - az MKP 1945. évi pünkösdi konferenciáján elhangzottak elemzése során - az alábbi megállapítást tette: „... fontos utasítással kiegészíteni az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.700/1945. M.E. sz. és a magyar államrendőrség felállításáról szóló rendeletet, mivel az megbénítja a centrális szervezést, a már megbízott vármegyei főkapitányokat elüti a rendelkezési jogától. Az által, hogy a rendőrség személyzeti kiállítását mindenütt egyedül az önkormányzatok feladatául jelöli meg, lehetőséget ad arra, hogy a helyenként reakciós önkormányzatok a rendőrség szervezetébe reakciós elemeket csempésszenek be. Szükséges volna olyan utasítás kiküldése a főispánokhoz és a vármegyei főkapitányokhoz, amely lehetővé teszi, hogy a vármegyei főkapitányok, illetve a belügyminisztérium még a rendőrség államosítása előtt is bírjon a személyi változtatások hatáskörével.”⁵⁷

A Magyar Államrendőrség tehát kettétagoltan, budapesti és vidéki felosztásban került megszervezésre. Először - 1945. május 10-én - a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányságának szervezeti rendje,⁵⁸ majd csak ezt követően, 1945. szeptemberében a

⁵⁶ 1.700/1945. ME.r. op. cit. 5.§.

⁵⁷TÖMPE András anyagai, 1945. V. 23 5-6 p.
PIL_MKP. KVI. op.cit. 274. f. 11. cs.1 öe.

⁵⁸ 1690/1945. ME. r. ; 6690/1945. ME. r.

Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság szervezeti rendje került kihirdetésre.⁵⁹ Az újonnan megalakult, kettő elkülönült intézménybe tagolt szervezetben a politikai rendőrségi osztályok sem működtek egységes irányítás alatt. A Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály vezetésére 1945. február 2-án Péter Gábor, míg a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály vezetésére 1945. május 11-én Tömpe András kapott kinevezést. A politikai rendészeti osztályok állománya a kezdeti időkben csak mintegy 130 főből állt. A szervezet fontosságának növekedésével az állomány létszámát is jelentősen megemelték, az 1946-ban már majdnem a tízszeresére, 1240 főre nőtt.⁶⁰

1/5.1. A Budapesti Politikai Rendészeti Osztály

A Budapesti Politikai Rendészeti Osztály (későbbiekben BPRO) főcsoportokba tagolt szervei 1945-ben az alábbiak szerinti szakfeladat-elosztás alapján működtek:

A főcsoport: munkaszolgálatos alakulatok, volksbundisták, SS-katonák ügyei

B főcsoport: gettó és deportáltak ügyei

C főcsoport: néPELLenes besúgók, spiclik, provokátorok, valamint az osztály belső bizalmi ügyei (esetleges megvesztegetések, részrehajlások)

D főcsoport: defenzív vonatkozású ügyek

E főcsoport: legális politikai pártokba beszivárgott reakciós elemek és reakciós frakciók ügyei

F főcsoport: igazolóbizottságok által nem igazolt személyek ügyei

G főcsoport: az intellektuális vonatkozású politikai bűncselekmények nyomozása

H főcsoport: a régi rendőrség és a volt csendőrség néPELLenes ügyei, valamint azok figyelése

I főcsoport: az ipari üzemek és a termelés politikai rendészeti, természeti ügyei

K főcsoport: fogda-fogalmazó által kiosztott ügyek, az őrizeteseikkel való szabálytalan bánásmóddal kapcsolatos kikérdezések és az állambiztonsági rendészeti ügyek⁶¹

⁵⁹ 8490/1945. ME. r.

⁶⁰ ORGOVÁNYI: A politikai rendőrség létrehozása és működése a Duna-Tisza közén 1945-1946-ban.

⁶¹ MÜLLER: Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban op.cit.15. p.

1/5.2. A Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya

A Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya alosztályokba tagolt szervei 1946-ban az alábbi táblázat szerinti szakfeladat elosztás alapján működtek:

Végrehajtási alosztály: a szervezet titkos ügynökeinek felügyelete

Offenzív alosztály: különleges nyomozások lefolytatása vidéken

Defenzív alosztály: a rendőrség és a politikai rendőrség belső biztonságának felügyelete, illetve a vidéki politikai rendőrség iratainak őrzése

Bizalmi alosztály: ügynökséget tartott, amely országos viszonylatban készített politikai és gazdasági tartalmú jelentéseket

Felügyeleti és Területi alosztály: ellenőrizte a többi alosztály és a vidéki szervek közötti tevékenységet

Utánpótlási és Szállítási alosztály: szállítás, beszerzés, gépkocsipark karbantartása

Oktatási alosztály: előadások a politikai rendőrség munkájáról, szervezetéről

Repatriálási Biztonsági alosztály: a repatriált személyek biztonsági ellenőrzése

Internálási alosztály: a vidéken internált személyek kérelmeinek elbírálása⁶²

A két egymástól függetlenül megalakított szervezet fent ismertetett feladat- és hatáskörének vizsgálata alapján megállapítható, hogy már 1945-ben prioritást élvezhetett a belső biztonsággal és elhárítással kapcsolatos tevékenység. Az elhárító munkára több okból is szüksége lehetett a rendszernek: egyrészt feltehetően azért volt szükség a belső elhárítással foglalkozó szakemberekre, mivel teljes kontrollt akartak gyakorolni még a saját embereik felett is, másrészt pedig azért, mivel nem voltak pontos és ellenőrzött információk arról, hogy milyen háttérrel rendelkeznek azok a személyek, akik az újjászervezett államrendőrség állományába bekerültek. (A két szervezet közül csak a VFPRO vonatkozásában találtam a tevékenységére vonatkozó statisztikát, amelyet az 1. számú mellékletben közlök.) Ráadásul a még háborúban álló, és megostromlott Magyarországon különböző folyamatok egy időben zajlottak, a háborús idők zavaros társadalmi, és kiélezett politikai viszonyokat teremtettek. A háborús közállapotokat az alapvető erkölcsi normák felbomlása és semmibevétele jellemezte.

⁶² Loc.cit.

1/6. A rendőrség helyzete, az állomány toborzása, politikai stratégiák

Tekintve, hogy a témát többen már tudományos alaposággal feldolgozták, ezért azt csak érintőlegesen, a disszertáció témájának jobb megértése végett mutatom be.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány által - a közbiztonság megerősítése érdekében - hozott rendeletek értelmében ténylegesen kezdetét vette a Magyar Államrendőrség kereteinek a feltöltése. Az újonnan kiképzendő állomány esetében a legfontosabb szempont a politikai elkötelezettség, valamint a vagyoni helyzet volt. Csak ezt követte a szakmai képzés megléte, vagy esetleg a gyakorlati évek száma, ez azonban nem volt kötelező kritérium. A politikai pártok - érezvén a kommunista dominanciát a rendőrségen - a politikai erőviszonyok arányában akartak részesülni a meghatározó rendőrségi pozíciókban. Cziáki Endre és Futó Dezső, a Független Kisgazdapártba tartozó nemzetgyűlési képviselők, személyesen jártak el a Belügyminisztérium vezető tisztségviselőinél annak érdekében, hogy „... a rendőrségnél történő 50%-os Független Kisgazdapárti arány biztosítása (...)” megtörténhessen.⁶³ Mivel azonban a vezetői posztok kiosztása a kommunista elkötelezettségű belügyminiszter hatáskörébe tartozott, ezért a koalíciós partnerek delegáltjai leginkább csak olyan vezetői beosztásokat kaptak, amelyek ugyan hangzatos címeket és titulusokat viseltek, de érdemi hatáskört nem tartalmaztak. Már felismerhető az 1945-1948 közötti időszakban az a tendencia, hogy a politikai erőviszonyok függvényében cserélődött a vezető tisztségeket betöltő rendőrök személye is. A rendőrségi állások megfelelő számú személyzettel való feltöltése azonban nem volt egyszerű feladat. A háború viszontagságai miatt a korábbi állomány jelentős része vagy meghalt, vagy elmenekült Nyugat-Európába, vagy hadifogoly volt. Az otthon maradt állomány-töredék esetében kizáró ok lehetett a háború előtt és alatt tanúsított „demokrácia-ellenes” magatartás, vagy a kommunisták ellen folytatott tevékenység. A létszámhiányt tovább fokozta, hogy a korábbi, két pilléren nyugvó közbiztonsági rendszer egyik pillérét, nevezetesen a csendőrséget felszámolták, így az általuk korábban végzett feladatokat is az újjászervezett rendőri állománnyal kellett elvégeztetni. A korábbi csendőrök jelentős arányban menekültek külföldre. Más részüket a kötelező igazolóbizottsági vizsgálatok során további szolgálatra alkalmatlannak nyilvánították, és/vagy internálták. Az új állomány toborzása során felvett emberek jelentős része magasabb képzettséggel nem rendelkezett. Kritériumként - a fent említetteken túl - a korábbi katonai szolgálatot, valamint az írni és olvasni tudást határozták csak meg. A felvettek számára először helyi szinten

⁶³ Feljegyzés ÉKES Istvántól 1946. I. 26.
PIL-MKP. KVI. op.cit. 274. f. 11cs.52. öe. 1-11 p.

indítottak néhány hetes képzéseket, valamint pár napos összevonásokat. A tényleges szakoktatás azonban még hiányzott, ezért az Ideiglenes Nemzeti Kormány formailag a háborút megelőző szaktanfolyamok újraindítását, valamint - a szakmához tartozóan - egy teljesen új iskolarendszer elindítását tűzte ki célul.

Az MKP - hasonlóan a többi párthoz - a rendőri állomány megnyerése érdekében minden rendőri egységben működtette saját szervezetét. Néhány kivételtől eltekintve a kommunista rendőri vezetők a párt direktíváit képviselték a szervezeten belül is. Ahogy Tömpe András fogalmazott: „Ez a kapcsolat azonban nem konspiratív, és a legtöbb esetben alapot ad annak a vádnak, hogy a rendőrség a párt rendőrsége.”⁶⁴ Üléseik alkalmával megvitatásra kerültek az állományt érintő pártpolitikai határozatok és utasítások. Elvárták, hogy az MKP határozatait a rendőrségen pontosan betartsák, és, hogy napi tevékenységüket azok szellemében végezzék. Amennyiben az adott rendőrség nem a párt direktívái szerint járt el, úgy arról a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségét is értesítették. Példaként megemlíthető a Budapesti X. kerületi Rendőrkapitányság frakcióülési jegyzőkönyve: „A X. kerületi kapitányságon felmerülő hibák okai a következők: A kerületvezető, aki a Kommunista Párt tagja, és aki a Kom. Párt megbízásából a rendőrségre, hosszú időn keresztül a Kom. Párt X. kerületi szervezetével a kapcsolatát nem tartotta fenn kellő mértékben. Ennek következménye az lett, hogy a párt rávonatkozó esetleges utasítását nem tudta végrehajtani a rendőrségen, ahogy azt a párt irányvonala megkövetelte volna. A kerületvezető felesége kijelentése szerint a férje a rendőrségen először rendőr, azután kommunista. Ezt a kijelentést az ő jelenlétében tette, amit ő nem cáfolt meg, hanem hallgatólagosan magáévá tett. Ilyen felfogás mellett a X. kerületi kapitányságon a Párt irányvonala nem érvényesülhetett kellőképpen. Nem folyt be kellő eréllyel a párt irányvonalának mennél következetesebb végrehajtásába. Nem azon igyekezett, hogy a Párt szempontjai elsődleges szempontok legyenek, és azután érvényesüljön a szakszerűség, mert ha választani kellett a két rossz között, hogy nincs elég szakemberünk, tehát a szakszerűség rovására megy, ha egy közömbös egyént teszünk oda, mert akkor inkább a megbízhatóságot kellett volna számításba venni és kommunistát arra a helyre állítani. (...) Mi tudatában vagyunk annak, hogy a rendőrség szerepe milyen döntő fontosságú a Párt szempontjából, fentiek orvoslására a következőket javasoljuk: 1./ utasítani a kerületvezetőt, hogy első sorban vegye tudomásul azt, hogy a megbízatását a Kommunista Párttól kapta, és mint a Komm. Párt tagja a Párt fegyelme és a Párt irányvonala ránézve elsődlegesen kötelező

⁶⁴ Jelentés a rendőrség országos szervezeteinek tárgyában 1945. V. 23. PIL-MKP KVI. Loc.cit. 274. f. 11. cs. 1. ő. e.

2./ a Párt részéről ott lévő többi elvtársakkal karöltve igyekezzen kiépíteni a Párt pozícióját a rendőrségen. Igyekezzen a szakszerűséget a megbízhatósággal együttvéve a párt érdekeinek megfelelően elbírálni, és egyes elvtársaknak az előmenetelét ezeknek a szempontoknak a figyelembevételével biztosítani. Hogy ezek megfelelő helyes formában történjenek, feltétlenül szükségesnek tartjuk azt, hogy mindennemű változás, ami a kapitányság keretén belül történik, azt előzetesen az arra illetékesekkel beszélje meg. /A pártfrakció vezetőjével beszélje meg/ Az ilyen természetű intézkedéseknél a pártfrakció vezetőjének véleményét vegye figyelembe és a kialakult közös véleményt vegye figyelembe...”⁶⁵ A rendőrség szervezésekor a rendőri szervezet meghatározó vezetői - akik maguk is az MKP tagjai voltak - szervezőmunkájuk során hangsúlyosan odafigyeltek arra, hogy személyi kérdések alakításánál a Párt direktívái érvényesüljenek. Tömpe András tervezetében⁶⁶ a következő gondolatok kerültek megfogalmazásra:

1.) A Párt és a rendőrség viszonyában felmerült hibák:

- Alkalmankénti kapcsolat, sem a rendőrségen dolgozó kommunisták nem értesülnek a párt által felállított feladatokról kellően, sem a párt tagjai nem ismerik a rendőrségi ügyeket kellően,
- a rendőrségen dolgozó kommunisták - mivel nem állnak a Párt központi ellenőrzése alatt - sokszor „hamis képet festenek a rendőrség helyzetéről”⁶⁷,
- ha a rendőrségen nem működik kommunista szervezet, akkor a Párt által kiadott direktívák végrehajtása nehézkes,
- a kapcsolat nem konspiratív, emiatt jogalapot ad annak a vádnak, hogy a rendőrség a Párt rendőrsége.

2.) Rendőrségi pártszervezet, mint üzemi szervezet:

- A rendőrség nem üzem, hogy az üzemi bizottság ellenőrizhesse a vezetést. Tömpe szerint a rendőrség katonai fegyelem alatt kell, hogy álljon és ügyvitelét, valamint a parancsnokok ténykedését, utasításait nem ellenőrizheti semmilyen nyilvános rendőrségi szervezet,

⁶⁵ TÖMPE: Tervezet a Párt, és a rendőrség szervezeti viszonyának rendezéséről, 1945. VI. 8. PIL-MKP.KVI. Loc.cit. 274. f. 11. cs. 4 őe., 3 oldal

⁶⁶ TÖMPE: Tervezet a Párt, és a rendőrség szervezeti viszonyának rendezéséről, 1945. VI. 8. PIL-MKP.KVI. Loc.cit. 274. f. 11. cs. 4 őe., 8 oldal

⁶⁷ Loc.cit.

- a rendőrségen működő kommunista pártszervezet mintájára létrehozhatnak más pártok is saját szervezetet, ami veszélyes lehet, mert ha ellentétes határozatokat hoznak az eltérő pártszervezetek, az a végrehajtás során összeütközésekhez vezethet,
- a pártszervezetek miatt ismét felmerülhet a vád, hogy a rendőrség egy, vagy több pártnak a szervezete,
- a pártszervezet nem alkalmas a kényes ügyek megvitatására (kommunista vezetők bírálata, személyzeti ügyek, bizonyos rendőrtisztek megfigyelése, ellenőrzése, ...), mert túl sok a még ki nem próbált párttag az összejöveteleken, és ez fegyelmi, valamint konspirációs problémákat vet fel,
- nem megfelelő a rendőrségi pártszervezetek nívója, többletterhet jelent a helyi pártszervezetnek a rendőrségi szervezet.

A 3.) pontban Tömpe András egy kommunista frakció megalakítását javasolta a rendőrségen. Ezen frakció illegális, titkos szervezetként kellett, hogy működjön, amelyben mind rendőrségi, mind pedig a helyi pártbizottság delegáltja benne volt. A frakciót a pártbizottság egyik tagjának kellett vezetnie, rajta keresztül adta a Párt a rendőrségnek a direktívákat. A Párt a frakción keresztül tudta ellenőrizni és irányítani a rendőrségen tevékenykedő kommunistákat, így Tömpe biztosítottak látta az információ oda-vissza áramlását. A javaslat szerint a rendőrségi szervezet minden szintjén ki kellett építeni egy ilyen frakciót.

A fenti direktívák ismeretében egyértelművé válik, hogy a konspirációs szabályokat messzemenően alkalmazó kommunista vezetők hogyan szerezhették meg fokozatosan a rendőrség feletti teljes irányítást, és a politikai rendőrségen belül a teljes egyeduralmat.

I/7. A II. világháborút követő első választások, és azok következményei

A harcok végén Budapestre tette át székhelyét a Szövetséges Ellenőrző Bizottság is. „Augusztus közepén, amikor Vorosilov tábornok a SZEB elnökeként az Ideiglenes Nemzeti Kormány vezetőjét, dálnoki Miklós Bélát parlamenti választások megszervezésére sarkallta, nem csupán az angolszász szövetségesek elvárását közvetítette, hanem a Rákosi Mátyás által vezetett magyar kommunisták helyzeti előnyének kihasználását is előmozdítani gondolta. (...) Szeptember első hetében meg is nyílt az Ideiglenes Nemzetgyűlés budapesti ülészsaka, ahol

számos korábbi kormányrendeletet utólag emeltek - közfelkiáltással - törvényerőre.”⁶⁸ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés napirendjére tűzte a választójogi törvény megtárgyalását, melynek elfogadása után 1945. november 4-re kiírták az országos választásokat. Erről az időszakról ma már a történettudomány, mint formális demokráciáról beszél. A szakkifejezéssel teljességgel egyetértek, akár a pártviszonyokat nézzük, akár a választójogi törvény szűkítő kompetenciáit, akár az internáló táborokról legyen szó, az általa e korszak jellemzésére bevezetett fogalom helytálló. Annak ellenére, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány kommunisták által uralt Belügyminisztériuma szervezte a háborút követő első, az egész országra kiterjesztett szabad választásokat, annak eredménye mégsem tükrözte az MKP előzetes győzelmi elvárásait. (FKGP 57,02%, SZDP 17,40%, MKP 16,96%, NPP 6,88%, PDP 1,62%, MRP 0,12%) A SZEB elvárása a jaltai konferencia megállapodása alapján az volt, hogy Magyarországon többpártrendszeren alapuló, koalíciós kormányzás vegye kezdetét. A választási eredmények ismeretében tudjuk, hogy elvileg az FKGP egyedül is alakíthatott volna kormányt, de a kormányalakításnál figyelembe kellett venni a jaltai konferencia döntését. Az 1945. november 15-én megalakult a Nemzetgyűlés: elnöke Nagy Ferenc, a miniszterelnök Tildy Zoltán lett. Mindketten a Független Kisgazdapárt tagjai voltak. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság magyarországi vezetője, Kliment Vorosilov marsall mindent megtett azért, hogy a koalíciós kormányzáson túl az MKP képviselők a kormányzati kulcspozíciónak számító Belügyminisztériumot megkaphassák. Az új belügyminiszter Nagy Imre, az egykori szovjet emigráns, a korábbi Ideiglenes Nemzeti Kormány földművelésügyi minisztere lett. Nagy Imre minisztersége alatt elindította a népbírósi pereket, megszervezte az internálótáborok hálózatát, a pártközi egyeztető tárgyalásokat követően rendelkezett a magyarországi német népcsoport kollektív bűnösség-elvén alapuló elűzetéséről, valamint elindította a rendőri szervezet teljes átalakítását is, de annak realizálása már utódjára, Rajk Lászlóra maradt.

1/8. A Budapesti Politikai Rendészeti Osztálya és a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya tevékenysége

Tömpe András megfogalmazásában jól érezhető az újonnan felállított politikai rendészeti szervek munkájának lényege: „... Olyan szervezet kell, hogy legyünk, amelyik mindent előre tud, amelyet meglepetés nem érhet, és ha egy feljelentés befut hozzánk, azt legfeljebb csak hozzá tudjuk tenni a már összegyűjtött anyaghoz. A mi munkánk célja nem az, hogy néhány

⁶⁸ GYARMATI: A Rákosi-korszak. A rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon 1945-1956, 58. p.

ezer emberrel több legyen a rendőrség fogdáiban és az internáló táborokban. A mi munkánk célja az, hogy biztosítsuk az ország politikai nyugalalmát.”⁶⁹ A fentiek alapján feltételezhető, hogy a politikai rendőrségnek már megalakulása pillanatában is a rendőrség alapfeladataitól teljesen más volt a célja. Számukra nem a törvény ellen vétők felderítése és elfogása volt az elsődleges feladat, hanem „... a társadalom feletti hatósági kontroll kiépítését, el egészen az arra kiszemeltek zsarolásáig, illetve illegitim módon történő bűnössé kreálásáig, hogy ezen keresztül a társadalom mind kiterjedtebb hányadát tegyék megfélemlített alattvalókká.”⁷⁰

A belügyminiszter rendeletének d.) pontjában a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya számára - a közigazgatási apparátuson belül a rendőrségre vonatkozóan, a reakciós és korrupt tisztviselők tekintetében - külön feladatot határozott meg: „... a rendőrségen belül erélyesen kell vinni a harcot a fegyelem megszilárdításáért és a korrupció ellen.”⁷¹ A Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályán a Defenzív alosztály végezte a rendészeti szervek állományát érintő belügyi belső elhárítást. Az elhárítandók körébe a rendőrség és a politikai rendőrség teljes állománya beletartozott, valamint az egység a vidéki politikai rendőrségi iratok védelmét és felügyeletét is ellátta. Levéltári adatok alapján megállapítható, hogy az alosztály az állomány belső biztonságának felügyelete alatt az állomány elhárítását, valamint belső bűnfelderítését is elvégezte. A Felügyeleti és Területi alosztály (később Fegyelmi és Felügyeleti alosztály) a már korábban ismertetett feladatain túl ellátta a fegyelmi ügyek vizsgálatát is.⁷² Az alosztály által vizsgált egyes fegyelmi ügyek mind akkori, mind pedig mai értelemben is bűncselekménynek minősülnek. Kijelenthető, hogy a Felügyeleti és Területi alosztály szintén végzett belső bűnfelderítési feladatot.

A politikai rendészeti osztályok tevékenységi körét 1945 második félévében több belügyminiszteri rendelettel is kibővítették. A korábbi feladataik mellett már nem csak előzetes letartóztatásra volt lehetőségük, hanem a főkapitánynak felterjesztést tehettek internálásra, illetve a felmentő népbírói ítéletet követően internálhatták a korábban eljárás

⁶⁹ TÖMPE András előadása 1945. októberében a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitánysága Politikai Rendészeti osztályvezetői számára

PIL-MKP.KVI.op.cit. 274. f. 11cs.12. öe. 2 p.

⁷⁰ BACZONI: 81. p.

⁷¹ 225.000/1946. (IV.12.) BM kr.

⁷² TÖMPE András összefoglaló- és helyzetjelentései a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának tevékenységéről (1945. II. 12. – 1946. V.22.)

PIL-MKP.KVI. op.cit.274. f. 11. cs. 11 öe., 15-83. p.

alatt álló személyt.⁷³ Az alosztály által végzett belügyi belső elhárító és belső büntető munkát néhány kiemelt ügy kapcsán igyekszem bemutatni:

134/1946. V.F.P. biz. számú ügy, 1946. január 1. - február 28.

Hivatkozva a belügyminiszteri rendeletre, a VFPRO két előadója vizsgálatba kezdett az érdi rendőrkapitány, K. I. ügyében. A vizsgálatra azért került sor, mivel nevezettel kapcsolatosan több olyan bejelentés is érkezett, hogy működését az erélytelenség, a hanyagság, és a visszaélés jellemzi. Az eljárás során az alábbi adatokat sikerült megállapítaniuk: K.I. korábban egy volt SS-katona ügyében a rendőrhatalmasi eljárást nem folytatta le. Tettét azzal magyarázta, hogy a sok ügy miatt ideiglenesen félretette az aktát, majd elfeledkezett róla. A volt SS-katona ellen eljárás nem indult, de nevezettet kihallgatták, majd azt követően elvették a csizmáját. Ezt a bűnjelet a kapitányság vezetője később kiutaltatta magának személyes használatra. A bűnjelező elmondása szerint többször is előfordult, hogy ilyen kiutalásokra korábban végzett házkutatások alkalmával lefoglalt tárgyakra vonatkozóan (csizma, vadászpuska) kaptak nevezettől utasítást. A vizsgálat során megállapítást nyert az is, hogy több személy nyilas-kartonja a kapitányágról eltűnt. Az akkor a politikai osztályt vezető K. ezt azzal magyarázta, hogy sem az asztali fiók, sem pedig az iroda ajtaja nem zárható, így őt felelősség nem terheli. Ezt követően több személy nyilas-kartonja mégis előkerült, azonban a kérdéses személyekkel kapcsolatosan eljárás nem volt folyamatban.

1038/1946. V.F.P.IV. biz. számú ügy, 1946. március 1. – 15.

Egy belügyminiszteri utasítás alapján eljárás alá vonták V. K. kiskunhalasi járási kapitányt, akiről az eljárás során megállapították, hogy nevezett durvaságaival (verés, kínzás) rettegésben tartotta a környék lakosságát. Részegetes állapotban az eljárás alá vont személyeket súlyosan bántalmazta, vagy rendőreit utasította hasonló cselekedetekre. A vallatások (és bántalmazások) a gyermekkorú személyekre is kiterjedtek. Több embert is arra kényszerített, hogy adják át értékeiket, és akkor eltekint a bántalmazástól. 1945 januárjában M. Gy. őrizetbe vett személyt bekísérte az orosz hatóságok által a Szovjetunióba szállítandó sváb internáltak kiskunhalasi gyűjtőtáborába, és helyette onnan egy jánoshalmi illetőségű sváb személyt hozott ki. M. Gy.-t ezt követően a Szovjetunióba internálták, további sorsa nem ismert.

151/1946. V.F.P. biz. számú ügy

⁷³ KRAHULCSÁN – MÜLLER: 2009, 9-62. p.

Beljanov vezérőrnagy által írt átiratban foglaltak alapján eljárás alá vonták B. F. rendőr őrnagyot, a Gyöngyös Városi és Járási Kapitányság politikai osztályvezetőjét. Nevezett személyről megállapítást nyert, hogy a demokrácia követelményeinek egyáltalán nem felelt meg, fasiszták, reakciók elleni eljárásokat mulasztott el lefolytatni, vagy azokat elsimította. Hivatali hatalmával visszaélt, az őt feljelentőket megverte, illetve tanúvallomások alapján megállapítást nyert az is, hogy reakciók és volksbundisták ügyében megvesztegethető. A politikai osztályvezető - aki maga is MKP tag volt - ezen kívül olyan bűnügyi nyomozót is visszahelyezett állásába, és ajánlott a kommunista pártba felvételre, aki Nyugatról tért vissza. Ellene emiatt pártfegyelmi indult. „... Jelentésemet a Belügyminiszter Úrhoz felterjesztettem, amelyben kértem B. F. rendőr őrnagy állományból való azonnali elbocsátását és egyidejűleg ellene bűnvádi eljárás folyamatba tételét.”⁷⁴

1111/194. V.F.P.IV.biz. számú ügy, 1946. március 15 - 31.

A Belügyminiszter 215.354/1946.IV.-12 számú utasítása alapján a 1111/194. V.F.P.IV.biz. számon folytatott eljárás során N. I. nyomozó rendőrőrnaggyal szemben az alábbiakat állapították meg: N. I. 28 éve állt bűnügyi szolgálatban, fasiszta személyekkel kiemelkedően jó kapcsolatot ápolt. dr. B. Gy. ceglédi lakos ellen feljelentést tettek, mivel az korábban a német Gestapónak több személyt is átadott, majd azok vagyonát elvette. Nevezett személynél tartott házkutatás során az így megszerzett értékek nagy része előkerült. Ezt követően nevezettet őrizetbe vették, de az akkor ideiglenesen kapitányságvezetői poszton álló N. I. a dr. B.-re terhelő aktákat eltüntette. Az akták eltüntetését követően rávette az ügy előadóját, hogy dr. B.-t szabadlábra helyezze. Később N. I. koholt vádak alapján (állítólagos erőszakos közönség bűntette) letartóztatta azokat a rendőrtsztrket, akik unokaöccse ügyében az eljárást folytatták. Ekkor a következő kijelentést tette: „... Ez revans unokaöcsémért, aki 46 napot ült.”⁷⁵ A nyomozók kihallgatásán - miközben széttépte azok partizán igazolványát és az MKP-tól kapott megbízhatósági igazolást, a következő kijelentést tette: „... azért jutott ide az ország, te mákvirág, mert ilyen árulói, mint te és Bajcsy-Zsilinszky voltak az országnak”.⁷⁶ A felvett jegyzőkönyveket megsemmisítette, majd az általa szerkesztett jelentést megpróbálta a csoportvezetővel aláírni.

Eljárások a Vidéki Rendőrkapitányságok Fegyelmi és Felügyeleti Osztályán, 1946. március 1 - 15. között:

⁷⁴ PIL-MKP.KVI. op.cit. 274. f. 11. cs. 11 öe. 56-57 p.

⁷⁵ Loc.cit.. 56. p.

⁷⁶ Loc.cit. 56-57. p.

Győr városi Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályán szolgálatot teljesítő F. J. rendőrhadnagyot, az osztály volt előadóját erőszakos nemi közöszlész, valamint ezzel kapcsolatos hivatali hatalommal való visszaélés büntette miatt a bűnügyi osztály őrizetbe vette, és az ügyészségre átkísértette. A megállapított adatok szerint nevezett február 3-án az egyik őrizetes nőt a zárkájából a politikai nyomozó helyiségébe kísértette, majd „erőszakot vett rajta”⁷⁷ A kihallgatás adatai alapján megállapítást nyert, hogy nevezett a bűncselekményt nem első alkalommal hajtotta végre, ráadásul „... az érdeklődő felek hozzátartozóinak is tolatkodó ajánlatot tett.”⁷⁸ Nevezett a bűncselekmények elkövetését tagadta, azonban a tanúvallomások egybehangzóan bizonyították a terhére felrótt cselekmények megtörténtét.

Abaúj vármegye Politikai Rendészeti Osztályának vezetője, Z. I. rendőr százados ellen több esetben is feljelentést tettek bántalmazás hivatalos eljárásban büntette miatt. A Felügyeleti Osztályon az eljárást lefolytatták, az iratokat döntés céljából a Belügyminiszternek felterjesztették.

Pogány községben február 25-én egy lakodalom alkalmával lövöldözés történt. A járási kapitányság tagjai kiszálltak a fegyveresek elfogására és a fegyverek begyűjtésére. N. L. őrmester az eljárás során egy helyi lakost olyan mértékben bántalmazott, hogy az a helyszínen belehalt sérüléseibe. N. L.-t helyben letartóztatták és bekísérték az ügyészségre.⁷⁹

1945-ben és 1946-ban is több, rendőrök által elkövetett bűncselekményben nyomoztak a politikai rendészeti osztályok belügyi belső elhárítást végző egységei. A belügyi alkalmazásban állók által elkövetett bűncselekmények súlyosan rontották a rendőrség megítélését, a bűncselekmények kiváltották a lakosság rendőrséggel szembeni ellenszenvét. A helyzetet tovább súlyosbította az a tény, hogy a bűncselekmények elkövetői nem egy esetben azok a politikai rendészeti osztályokon dolgozó rendőrtisztek voltak, akiknek a feladata lett volna megelőzni ezeket az eseteket. Néhány alkalommal ugyan belügyminisztériumi vizsgálóbizottságot küldtek ki a helyszínekre, de a vizsgálatok általában elhúzódtak, a tettesek pedig elkerülték a büntetést.

⁷⁷ Loc.cit. 39. p.

⁷⁸ Loc.cit. 39. p.

⁷⁹ Loc.cit. 48. p.

1/8.1.További példa a hatalmi visszaélésre, a versenytárs kiszorítására

A történelmi emlékezet nagyon sok olyan példát tart számon, amelyek a rendőrség működésével, illetve a hatalmával való visszaélésekkel kapcsolatosak. Ugyanakkor az osztály működésével kapcsolatosan megmaradt dokumentumok között csak elvétve található a napi jelentésekben, vagy a belső levelezésben a hatalommal való visszaélésre vonatkozó anyag. Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök fia szervezte meg 1944-1945 fordulóján a Miklós-gárdát. Visszaemlékezésekből tudjuk, hogy a gárda a nyilasokkal szemben ellenállási tevékenységet végzett. Péter Gábor - Gerő Ernő számára 1945. március 30-án megfogalmazott - feljegyzéséből válik ismertté, hogy a mozgalom vezetőjét, Miklós Lászlót az Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztálya tartotta fogva. Janikovszky Béla, Sólyom László főkapitány és Péter Gábor nyomozást folytattak a Miklós-gárda tevékenységével kapcsolatosan. A Miniszterelnöknek a Magyar Államrendőrségen tett személyes látogatásáról írt feljegyzésében Péter Gábor. A látogatás során a Miniszterelnök részéről a következő szöveg is elhangzott: "... vidéken több helyen azt tapasztaltam, hogy a rendőrség pártrendőrség, ezt nem fogom tűrni. Rákosi és Szuszmanovics is kijelentették, hogy nem lehet a rendőrség pártrendőrség. A pesti rendőrség még egyelőre nem az, vigyázzanak, hogy ne is legyen."⁸⁰ Dálnoki Miklós Béla megtekintette a fiával kapcsolatos aktákat, Péter Gábor irodájában személyesen találkozott gyermekével, majd „leszidta és visszaküldte”⁸¹ a fogdába. Az idézett példa mutatja, hogy már a koalíciós időszak legkorábbi szakaszában is gátlástalan együttműködés folyt a stratégiai célok megvalósítása érdekében az MKP és Péter Gáborék között, ebben a tevékenységükben nem kímélték a saját koalíciós partnereiket, - ellenkezőleg a fent idézett levél éppen a gátlástalanságra és a félrevezetésre példa. Az egységesítésre való törekvés érthető, az egyeduralomra való már nem, bár itt is tetten érhető, hiszen a Miklós-gárda - Péter Gábor és szervezete számára - konkurenciaként jelentkezett. Megítélésem szerint a Miklós-gárda hasznos feladatot látott el. Az lett volna logikus, hogy az egységet beolvasztják a megalakult rendőrségi szervezetbe, ezzel szemben annak vezetőjét letartóztatták. A Miklós Lászlóval együttműködő személyek sorsára vonatkozóan nem találtam adatokat.

A társadalom totális átalakítása és homogenizálása együtt járt népcsoportok, illetve társadalmi osztályok jogfosztásával, internálásával, elűzésével, nem egy esetben pedig fizikai

⁸⁰ Loc.cit. 274. f. 11cs.10 öe. 11. p

⁸¹ Loc.cit.

megsemmisítésével.⁸² 1946. február 27-én, a Nemzetgyűlés 22. ülésén a kormányhoz címzett interpellációt egy több mint egy esztendővel korábbi tömegmészárlás kapcsán Futó Dezső kisgazdapárti képviselő.⁸³ Az interpelláció alapját Gyömrő község közelében történt politikai tömeggyilkosság képezte. Egyértelművé vált, hogy a Gyömrői járásban a szolgálatot teljesítő rendőrök önkényesen kivégeztek több mint 60 internált személyt. A kivégzésekkel kapcsolatosan hosszú hónapokon keresztül interвениáltak papi méltóságok, özvegyek, és más hozzátartozók a Belügyminiszternél, de választ nem kaptak. A hivatalos vizsgálat dr. Erdei Ferenc belügyminiszter és dr. Zöld Sándor belügyi államtitkár utasításai nyomán csak 1945. szeptember 24-én indult meg. Felvilágosítást azonban senki sem kapott. A miniszter és államtitkára „a már letartóztatott gyilkosokat szabadon bocsátotta és visszaeresztette abba a járásba, ahol pillanatnyilag kilenc kihantolt holttest, tizenegy földben lévő halott és legalább hatvan ember ártatlanul kioltott élete követeli és követelte az igazságszolgáltatást.”⁸⁴ A feljegyzésből megállapítható, hogy a kivégzett emberek a környék településeinek földbirtokosai, tisztviselői, illetve az értelmiséghez tartozó civil személyek voltak. A Belügyminisztériumnak az interpellációra adott válaszából az domborodott ki, hogy a kisgazdapárti politikus felvetése a gyilkosságokat illetően ugyan valós tényeken alapult, de a Belügyminisztérium szerint: „A front továbbhúzódása után a titokban szervezkedő reakció puccsot kísérelt meg, amelynek során hatalmába kerítette a községházát is. A puccsot az orosz katonai hatóságok szerelték le. (...) Újabb puccskísérelt következett, amelynek során elfogták és bezárták a polgárőrség tagjait, akiket halállal fenyegettek.”⁸⁵ A válaszban az eseményt, mint „a demokrácia ellen intézett elvetemült támadás”-t⁸⁶ jellemezte. Továbbá a válaszban rámutattak arra, hogy „Dr. Pfeiffer Zoltán igazságügyi államtitkár utasítására Dr. Schirilla államügyész rendőrségi segédlettel, amelyet Zsarnay rendőr-vezérőrnagy rendeletére az Észak-Pest megyei Főkapitányság bocsátott rendelkezésére, kiszállt Gyömrőre és a 48 személy ellen kiadott elfogató parancs alapján, de nyomozati adatok nélkül, 21 embert őrizetbe vett...”,⁸⁷ azonban egy ember kivételével mindenkit ártatlannak találtak. A kisgazdapárti képviselőt kioktatták, hogy az ügy parlamenti felvetése nem szolgálja a hazai és külföldi közvélemény szemében a magyar népi demokrácia érdekeit. Befejezésül álljon itt az interpellációra adott válasz utolsó mondata: „Minden törekvésem oda irányul, hogy az

⁸² PALASIK: Félelembe zárt múlt, politikai gyilkosságok Gyömrőn és környékén 1945-ben.

⁸³ FUTÓ Dezső kisgazdapárti képviselő interpellációja 1946. II. 27-én a gyömrői tömegmészárlással kapcsolatosan, PIL-MKP.KVI. Loc.cit. 274. f. 11cs. 52 öe „1-2. p.

⁸⁴ Loc.cit. 2. p.

⁸⁵ Loc.cit. 8 p.

⁸⁶ Loc.cit.8. p.

⁸⁷ Loc.cit.8. p.

államrendőrség szervei a nyomozást, bármilyen nehézségeket is kell leküzdeni, a több mint egy esztendővel ezelőtt elkövetett bűncselekmények felderítésében, minél előbb befejezzék és a magyar büntető bíróság meghozhassa igazságos ítéletét, hogy ily módon gyömrői ügyel tovább senki se nyugtalaníthassa a közvéleményt és ne támadhassa a magyar demokráciát.”⁸⁸

A válaszadás cinizmusa még inkább felerősödik a kutató számára az alábbi, Farkas Mihálynak címzett levél olvastán: „Jelentem, hogy Pfeiffer Zoltán igazságügyi kisdzda-államtitkár a Gyömrői járásban elvtársaink által, akik a rendőrség szolgálatában állottak, elkövetett emberölések ügyében érintkezésbe lépett az illetékes pestvidéki ügyészség vezetőjével és megkerüléssel utasításokat adott neki nyomozásra. Az a cél, hogy valamennyi elvtársunkat letartóztassák és az ügyet főtárgyaláson nyilvánosság elé vigyék, hogy azután a reakció elmondhassa: <<ilyen eszközökkel dolgoznak a kommunisták és ezt az ügyet a kommunista párt február óta nem engedte a törvény elé kerülni>>. Ez ügyel kapcsolatban számtalan ilyen hangot hallottam már, ennek ellenére Kovács Kálmán elvtárssal együtt féléven át mindent elkövettem, hogy a bűnvádi eljárást elodázzam, most azonban, úgy látszik, nem lesz erre többé mód. Ha az ügy ebben a várható beállításban főtárgyalásra kerül, Pártunknak ebből mérhetetlen erkölcsi kára fog származni. Többször kértem Szebenyi, Péter Gábor és Fehér Lajos elvtársat is, hogy ezeket a rendőröket sürgősen távolítsák el távoli országrészbe, és ha az államügyészség ellenük kézre kerítésükre nyomozólevelet ad ki, gondoskodjanak a rendőrség útján arról, hogy a rendőrség a nyomozólevelek alapján ne találhassa meg a rendőröket. Igen jó lenne, ha Farkas Mihály elvtárs az utóbbiakra Szebenyi elvtárs figyelmét szintén felhívná.”⁸⁹

A kutatóban joggal fogalmazódnak meg az eset nyilvános részéinek vizsgálata során különféle kérdések. A Magyar Államrendőrség több olyan egységgel is rendelkezett, amelyek speciális feladatot láttak el a szervezeten belül; mégpedig a rendőrök által elkövetett bűncselekmények felderítését és vizsgálatát. A levéltárakban fennmaradt - a politikai rendészeti osztályok által megküldött - összefoglaló jelentésekben azonban még csak utalás sem volt a bűncselekménnyel kapcsolatosan, pedig nyilvánvaló volt rendőrök érintettsége az ügyben. Mivel a Nemzetgyűlésben erre vonatkozóan interpellálták a Belügyminisztert, ezért kijelenthető, hogy a politikai rendészeti osztályok vezetőinek is tudniuk kellett az ügyről. Ennek ellenére az ügy tényleges tisztázására a Belügyminisztérium részéről nem történt

⁸⁸ FUTÓ Dezső interpellációjára adott válasz, 1946. III.16., Lot.cit. 8-9.p.

⁸⁹ 650/XII/10 számú, aláírás nélküli átirat FARKAS Mihálynak a gyömrői gyilkosságok ügyében, (1945. XII. 07), Loc.cit. 2.p.

semmi. Ha azonban nem csak a nyilvános adatokat vizsgáljuk, hanem figyelembe vesszük a párton belüli, bizalmas minőségű belső levelezést is, akkor teljesen egyértelművé válik az eset. Megállapítható, hogy a gyömrői ügy vonatkozásában a politikai rendészeti osztályok a rendőrségi elhárítást teljesen más módon értelmezték, mint azt a jelentéseikben korábban többször is megfogalmazták. Ebben az esetben a szervezet önvédő mechanizmusa lépett életbe, és a párt soraiba tartozó elkövetők elrejtése, valamint az ügy eltusolása élvezett elsőbbségi prioritást. De hogyan volt ez lehetséges? Mi lehet rá a magyarázat? A kérdéseket egy évekkel későbbi, az MKP Központi Bizottság Politikai Bizottságában az utódszervezetre vonatkozóan tett kijelentéssel szeretném megválaszolni: „... Az ÁVH a proletárdiktatúra védelmének és megszilárdításának egyik legfontosabb szerve. Az ÁVH a proletárdiktatúra rendszerében betöltött fontos szerepe miatt a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének az állam gépezetében működő szerve. Feladata, hogy a Párt Politikai Bizottságának utasítása szerint harcoljon a munkásosztály hatalmának ellenségei ellen. Az ÁVH Pártunk kezében olyan kiváló fegyver kell, hogy legyen, amely a munkásosztály hatalma, vagy pártunk ellen irányuló minden ellenséges akciót idejében és sikeresen meg tud hiúsítani.”⁹⁰

1/9. A Belügyminisztérium első átszervezése

A szakirodalomban részletes feldolgozásra került⁹¹ a Magyar Államrendőrségbe beolvasztott, új típusú politikai rendészeti osztályok későbbi sorsának alakulása, azonban a belügyi belső elhárításért felelős egységekről csak érintőlegesen tettek említést. A két, egymással párhuzamosan működő, de lényegében önálló osztály egységesítése a Nagy Imrét követő Rajk László belügyminiszterségéhez köthető.⁹² A kutató számára látható, hogy a pártszervezetekben megfogalmazott szakmai észrevételek (hangulatjelentések), valamint a politikai rendészeti osztályok vezetőinek helyszíni tapasztalatai után összeállított jelentések képezik a legfontosabb szakmai döntések előkészítését. A belügyi tárca vezetője ekkor már érzékelte, hogy a rendőrségen belüli megkettőzött feladatellátás, illetve aránytalanságok, szervezetlenségek rendkívül sok kiadással, és túlzott adminisztrációval járnak. A rendőrség komplett átszervezésére ezért több javaslatot is tett. Ezek között kiemelkedő az a belügyminiszteri előterjesztés, amely a Minisztertanács felé fogalmazza meg a

⁹⁰ SZAKÁCS–ZINNER: 130.p.

⁹¹ Többek között MÜLLER Rolf, KRAHULCSÁN Zsolt, CSERÉNYI-ZSITNYÁNYI Ildikó, BARÁTH Magdolna, KISZELY Gábor által.

⁹² RAJK László 1946. III. 20-án, NAGY Imre lemondását követően kapta meg a belügyminiszteri tárcát, mivel NAGY Imre két nappal korábban, 1946. III. 18-án önként lemondott a tisztségéről. NAGY Imre lemondásának háttérében az állt, hogy belügyminiszteri tevékenységét a Magyar Kommunista Párt vezetősége többször is kritizálta.

Belügyminisztérium átszervezésének alternatíváját: A Rajk László belügyminiszter által írt előterjesztésben a következők kerültek rögzítésre:

- létszámcsökkentés: Az államrendőrség létszáma 36.000 fő volt, azonban ezt a létszámot 4.000 fővel csökkenteni kellett ahhoz, hogy az így előálló megtakarításból a legrosszabb fizetési osztályba tartozó alkalmazottak anyagi helyzetén segíteni tudjanak.

- fizetésrendezés: A Belügyminiszter indítványozta, hogy új alapokra kerüljön a rendőrség fizetésének a megállapítása is, mivel nem volt rendszeresített pótlék, illetve más, például természetbeni juttatás. Az állomány ugyanolyan fizetést kapott, mint a közszolgálati alkalmazottak, azonban a teljesített órák száma a közszolgálati alkalmazottaknál csak 160 óra, a rendőröknél átlagosan havi 400 óra volt.

- szolgálati körülmények fejlesztése: A szolgálati körülmények rendkívüli megterhelést róttak a rendőrökre. A rossz ellátás (fizetés, ruházat, körülmények) és az alultápláltság miatt jelentős volt azoknak a száma, akik betegszabadságra mentek, vagy idő előtt abba kellett hagyniuk a szolgálatot. (Őrszolgálatot akkoriban az állomány 22.000 tagja adott, tehát az állomány 2/3.) A rossz körülmények elviselése alól a tisztek sem voltak kivételek, csak kevesen végeztek irodai munkát közülük. Átlagosan az őrszemélyzeti parancsnokok havi 10-12 napot töltöttek azzal, hogy külszolgálati ellenőrzéseket végeztek.⁹³ A célszerűsítés jegyében a politikai rendőrség korszerűsítése, az adminisztráció csökkentése és a szervezet költségeinek hatékonyabbá tétele sem maradhatott el. Az MKP 1946. július 27-én, a Központi Titkárság ülésén foglalkozott átfogóan a politikai rendőrség és a rendőrség működését, valamint jövőjét illető kérdéssel. Több indítvány mellett olyan javaslat is felmerült, amely a két politikai osztály egyesítését látta megoldásként.⁹⁴ A felvetés szerint a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának bele kellett olvadnia a Magyar Államrendőrség Budapesti Politikai Rendészeti Osztályába. A titkársági ülésen elhangzottak szellemében Rajk László 1946. augusztus 30-án - tárcaközi egyeztetés után - olyan javaslatot tett a Minisztertanács számára, amellyel a belügyben dolgozók létszámának csökkentését, valamint a szervezet egyszerűsítését javasolta. Javaslatát a Minisztertanács elfogadta, ezért egy héttel későbbi miniszterelnöki rendeletben⁹⁵ került kihirdetésre, hogy a Belügyminiszter - felhatalmazás alapján - jogosult arra, hogy az államrendőrség egyes szerveit összevonhassa.

⁹³ A magyar belügyminisztérium 550.328/1946. (IV. 1) számú előterjesztése a gazdasági főtanáchoz, és RAJK László előterjesztése RÁKOSI Mátyás államminiszternek (1946. XI. 23.)
PIL-MKP.KVI. op.cit. 274. f., 11. cs. 5 öe., 88-97.p.

⁹⁴ Jegyzőkönyv az MKP Központi üléséről, 1946. július 27-én.
PIL-MKP.KVI. op.cit. 274 f., 4 cs. 146. öe.

⁹⁵ 10.060/1946 ME. r.

Ennek okát a költségvetési kiadás csökkenésével, valamint az ügyintézés területének hatékonyabbá tételével magyarázták.

A felhatalmazás birtokában Rajk László belügyminiszter beolvasztotta a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát Péter Gábor budapesti szervezetébe.⁹⁶ Az így - 1946. október 6-án - létrejött szervezet Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályára (továbbiakban ÁVO) néven működött tovább. A szervezet súlya jelentősen növekedett, a belügyi hierarchiában három lépcsőt előrébb lépett, működési tevékenysége országos illetékességűvé vált, de még a rendőrség kötelékén belül működő, osztály szervezetű egységes politikai rendőri alakulatként szerepelt.

1/10. A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya

A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztály szervezetéről, valamint feladatairól és ügyköréről készített anyagot dr. Szebenyi Endre miniszteri osztályfőnök, amelyet 1946. december 2-án terjesztett fel a Belügyminiszternek.⁹⁷ A dr. Szebenyi által felterjesztett irat a korábban kiadott, a PRO-k egyesítéséről szóló belügyminiszteri rendelet értelmezéséhez nyújtott segítséget, mivel az összevonást követően több probléma is felmerült. Az államvédelmi osztály működési köre országos volt, a vidéki szervezeteknél (főkapitányságok) felállításra került osztályok tevékenysége azonban kizárólag a felügyeleti körzet területére korlátozódott. A jobb elhatárolást tette lehetővé az az intézkedés, hogy a vidéki osztályok esetében a működési körzetük nevét is fel kellett tüntetni a megnevezésükben, ezért pl. a Miskolci Kapitányságon működő egységnek a Magyar Államrendőrség Miskolci Kapitánysága, Államvédelmi Osztály volt a megnevezése. Ahol nem került belügyminiszteri utasítás alapján osztály szintű szervezeti egység felállítására, ott - szintén a belügyminiszter által - államvédelmi előadókat, vagy megfigyelőket alkalmaztak. Az államvédelmi előadók és megfigyelők az aktuális államvédelmi osztálynak voltak alárendelve, a vármegyei osztályok pedig a budapesti székhelyű osztálynak. A beosztási helyük szerinti rendőr-főkapitányságok, vagy rendőrkapitányságok vezetői számukra utasítást nem adhattak, fenytési, vagy ellenőrzési jogkört velük szemben nem gyakorolhattak. A szolgálat irányítását, felügyeletét és ellenőrzését ezen egységek felett közvetlenül és egyedül csak a Belügyminiszter

⁹⁶ 533.900/1946. BM r.

⁹⁷ 525 059/1946. BM. r. ; MÜLLER: A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete (1946. október – 1948. szeptember)

gyakorolhatta. Mivel azonban a rendőr-főkapitányságok és rendőrkapitányságok vezetői az államvédelmi állománnyal feljebbvalói viszonyban voltak, ezért egy esetben, kizárólagosan a fegyelmi vétségek esetén, a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálat elrendelésére voltak jogosultak. Az eljárás lefolytatása idején, azonban az állomány esetében szokásos felfüggesztést nem rendelhették el. Az eljárás lefolytatásához szükséges vizsgálóbiztos kijelöléséről önállóan nem intézkedhettek, csak arra volt lehetőségük, hogy kapitányságvezető esetében a budapesti államvédelmi osztály vezetőjéhez, főkapitány esetében pedig közvetlenül a Belügyminiszterhez forduljanak. A leírtak alapján megállapítható, hogy az államvédelmi osztályok állománya csak formailag volt a rendőrség állományában, azok vezetőinek azonban nem tartoztak felelősséggel, utasítási jogkörük nem terjedt ki rájuk. Az államvédelmi állomány első fokú rendőrhatalmát gyakorlására felhatalmazással rendelkezett. Az államvédelmi beosztottaknak a kapitányságok vezetőit csak nagyon behatárolt esetekben kellett tevékenységükkel kapcsolatosan tájékoztatniuk; munkájukhoz azonban karhatalom kirendelését részletes indoklás nélkül kérhettek. Amennyiben az államvédelmi osztály vezetője razzitát szeretett volna elrendeltetni, úgy annak végrehajtását a rendőrség végezte, de az államvédelem is részt vehetett benne. A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztály ügykörét képezte a büntető törvénykönyvben leírt,⁹⁸ vagy a népbíráskodásról szóló rendeletekbe⁹⁹ ütköző bűncselekmények nyomozása és feljelentése, egyesületek működésének figyelemmel kísérése, esetleges betiltásukra történő javaslattevés. Azon esetekben, amikor az államvédelmi beosztott államellenes tevékenységet kifejtő egyesület működéséről szerzett tudomást, úgy az illetékes rendőrhatalmak számára jelentést tett. Ezekon túl a politikai tartalmú röpiratterjesztők tevékenységének nyomozása, bejelentett gyűlések megfigyelése, államrendészeti vonatkozású belföldi és külföldi adatok gyűjtése, titkos rádióállomások felderítése is a feladatai közé tartozott. Az ÁVO javaslattevési lehetőséggel rendelkezett továbbá a rendőrhatalmak felé internálások, kitiltások, rendőri felügyelet alá helyezés valamint rendőrhatalmát őrizet tekintetében, és nem utolsósorban a politikai megbízhatóságot illetően is véleményezési joggal rendelkezett.

1947. április 11.-én az Államvédelmi Osztályon - az elmúlt időszakot értékelő - zártkörű operatív csoportvezetői értekezlet megtartására került sor. Az értekezletet Péter Gábor vezérőrnagy nyitotta meg. Beszédében röviden ismertette a szervezet megalakulását, illetve a kezdeti hiányosságokat: „... Nagyon sokszor előfordul, hogy megfelelő bizonyítékok híján is

⁹⁸ 1946/VII. tv.

⁹⁹ 81/1945 ME.r. ; 1440/1945 ME.r. ; 6750/1945. ME.r.

behoztak embereket. Verték az őrizetéseket. Később ez természetesen megszűnt. (...) A jó munka nem a verésen keresztül történik. A régi rendszerben a politikai foglyokat alaposan verték. Különösen a csendőrség, de természetesen Schweinitzerék politikai rendőrsége is. Főleg a csendőrök módszere volt azonban az, hogy nyomozás helyett is verés alkalmazásával akarták felderíteni az ügyeket. Schweinitzerék ennél jobban dolgoztak, mert hónapokig is figyelek valakit, mielőtt őrizetbe vették volna. Nekünk arra kell törekednünk, hogy bizonyítékokat szerezzünk a gyanúsítottakra vonatkozóan. Az őrizetessekkel megfelelő kontaktust kell teremtenünk, ez sokkal helyesebb módszer, mint a verés. (...) Már a kezdeti időszakban felismertük, hogy a Politikai Rendőrségnek van egy fontosabb feladata és ez a hálózaton keresztül folytatott munka, a bizalmi munka, a b. emberek beszerzése.”¹⁰⁰ Az értekezleten érintőlegesen szóba került a belső elhárítással foglalkozó egységek munkája is, azonban tevékenységüket sajtósági belső iránymutatással korlátozták. A munkamódszerek taglalásánál Mátrai őrnagy általánosságban az alábbiakat határozta meg: „... az ÁVO-nak a csak bűnügyi relevanciával bíró esetekkel nem kell foglalkoznia, a korrupciós esetekben csak alátámasztott gyanú esetén van helye az eljárásnak. A korrupció elleni nyomozás helyes. De alá nem támasztott gyanú esetén ne tegyünk jelentést. Nem helyes pl. egy olyan jelentés, amely szerint x. pénzügyőr lovat vett magának, feltűnően költekezik, tehát korrump. Alá kell támasztani pénzügyőr társainak közlésével, konkrét adatokkal. Bizonyítékokra van szükség, vagy olyan indokra, melyek bizonyítékokként használhatóak esetleges eljárás során. Vigyázzunk, hogy ne csússzunk át teljesen a korrupciók elleni nyomozásra és politikai kérdésekkel ne foglalkozzunk.”¹⁰¹ Péter Gábor az egység munkájával kapcsolatosan a következő kijelentést tette: „... Mindaz, ami az Államvédelmi Osztály és elsősorban az operatív csoport végez, a magyar demokrácia védelmében, érdekében történik. Mindaz, amiről itt szó volt, szigorúan bizalmas, az csak azoknak szólt, akik ezt most itt hallották. Erről senki tudomást nem szerezhet. Ugyanúgy, ahogy nem szerezhet senki tudomást arról, ami az Államvédelmi Osztályon belül történik, de különösen, ami a II. számú csoport munkájával történik. (...) Teljesen megengedhetetlen dolog, hogy bárki az osztályon kívül tudomást szerezzen azokról a módszerekről, amelyeket az Államvédelmi Osztály alkalmaz és szó legyen leginkább arról, hogy kik azok az egyének, akiken keresztül mi dolgozunk. Munkánk szigorú konspirációt igényel és az egész berendezkedésünkben ott kell, hogy legyen, hogy ami a csoporton belül történik, úgy el legyen konspirálva, hogy arról az ellenfél ne szerezzen

¹⁰⁰ 1947. évi operatív csoportvezetői értekezlet anyagai
ÁBTL V-150339, 2.1. XI/1. 1948. 4.p.

¹⁰¹ Loc.cit. 10. p.

tudomást.”¹⁰² Az operatív értekezleten - az ÁVH-nál a belső elhárítás későbbi első vezetője - Janikovszky Béla alezredes is bemutatta az általa akkor aktuálisan vezetett egység munkáját. Elmondta, hogy a VI. vonal munkája azért fontos, mert: „... az összeesküvés megmutatta, hogy milyen erős a reakció a közhivatalokban. A lista nem érte el azt a hatást, amit szerettünk volna. Sokan tértek vissza nyugatról, reakciós egyének, akik közhivatalokban helyezkedtek el, olyanok is, akik azelőtt nem közhivatalokban dolgoztak. Ismerik a bajtársak, hogy mi volt az EKSZ (Etelközi Szövetség), horthysta fajvédő társaság, amely a Horthy-rendszerben is illegálisan szervezkedett. Hasonló fasiszta szervezet a Magyar Közösség is. Talán van még olyan titkos szervezet, amit nem találtunk meg. Ilyen szempontból óriási jelentősége van annak, hogy a közhivatalokban ne legyenek reakciósok. A közhivatalokkal való foglalkozás fontos azért is, mert a demokraták a múltban nem voltak tisztviselők. Nem szakemberek. Tehát a reakciósok főleg szakvonalon fogják becsapni a demokratikus elemeket. Ez volt a helyzet az első időben a Szovjetunióban is. Tehát két féle területen kell dolgozni: szakmai téren és politikai téren. Politikai téren elsősorban a helyi üzemi szervezetet kell elsősorban megfigyelni. A vármegyeházán, a pénzügyi igazgatóságokon stb. vannak pártszervezetek. Meg kell nézni, kik vezetik, kik a tagok, kik a hangadók. Szorosan összefügg ezzel az is, hogy tudnunk kell, hogy a politikai pártokon belül kik irányítják a köztisztviselőket. Itt Budapesten a Kisgazdapártnak van egy közigazgatási szervezete a párton belül. Tehát be kell épülnünk a pártoknak abba a részébe, ahol a közigazgatással foglalkoznak. (...) Szakszempontról el kell bírálni, hogy a vezetők közül kik vannak a demokrácia és kik a reakció oldalán. Vannak olyan u. n. kommunisták és szociáldemokraták, akik azért léptek be, hogy hivatali pozíciójukat biztosítsák. Ez munkájukon szakszempontról is meglátszik. Ha megállapítjuk, kik ezek az emberek, nagy munkát végeztünk, mert sokkal nehezebb az ilyen leplezett reakciókat felfedezni, mint a nyílt reakciókat. A vezetőknél meg kell nézni, hogy hogyan hajtják végre a minisztériumokból érkező rendeleteket. A bajtársaknak foglalkozniuk kell a korrupciós jelenségek felderítésével is. (...) meg kell találniuk a közhivatalokban azokat, akik megfizethetőek, akik hajlandóak trafik- vagy kocsmaengedélyt pénzért reakciósoknak is kiadni. Különösen fontos a korrupt tisztviselők leleplezése most, amikor a 3 éves terv kerül megvalósításra. (...) Az ellenség nagyon érdeklődik aziránt, hogy mi történik a közhivatalokban. Meg kell figyelniük, kik azok, akik híreket szolgáltatnak arról, hogy mit csinálnak a hivatalban, akik elmondják, hogy mit tervezünk. Az országban 500.000 köztisztviselő van. Az a feladatunk, hogy szakszempontról megkülönböztessük, melyik a

¹⁰² Loc.cit. 26-27. p.

legfontosabb megfigyelendő hivatal, s politikai szempontból megkülönböztessük, hogy melyik az a hivatal, ahol a reakciós erők gyülekeznek. (...) Meg kell még jegyezni, hogy a rendőrség és a honvédség is a bajtársakhoz tartozik, s ennek megfigyelése nagyon fontos munka.”¹⁰³ Az értekezleten Janikovszky komoly kritikát fogalmazott meg az állomány szakmai munkájával kapcsolatban: „... Az első és legfontosabb, amit meg kell állapítanom, hogy a legtöbb bajtársnak fogalma sincs az operatív munkáról. (...) A másik, hogy legnagyobb részben nem értik az operatív munkát. (...) Ezeknek a hibáknak az az oka, hogy a bajtársak nem nevelik őket, pedig ez a legfontosabb feladat. Minden apró kérdésben utasítást adni. Ezeket a bajtársakat tanítani kell.”¹⁰⁴

1/11. A Belügyminisztérium Államvédelmi Osztálya

Az új szervezetet - feltehetően annak mindenható erejét és abban rejlő veszélyességét felismervén - Rajk László belügyminiszter a Belügyminisztérium közvetlen alárendeltségébe helyezte, ezért már nem volt alárendelve egyetlen főkapitányságnak sem.¹⁰⁵ A vidéki osztályok szintén csak a BM Államvédelmi Osztály vezetőjéhez tartoztak. Az országos illetékesség mellett az osztály azonban továbbra sem rendelkezett hatósági jogkörrel, ezért a kényszer-intézkedések tekintetében csak javaslattevői jogosultságuk volt. Emiatt lényegében a BM ÁVO egységei által folytatott egyes ügyek tekintetében továbbra is a kapitányság-vezetők mondhatták ki az utolsó szót. A fenti okok miatt Rajk László és Péter Gábor kapcsolata a Belügyminisztériumban nem volt konfliktusmentes. Péter Gábor az ÁVO általa kívánt tevékenységével és feladatkörével kapcsolatban több javaslatot és tervezetet is felterjesztett a Belügyminiszternek. A felterjesztésekben leírtakból világosan kitűnik, hogy Péter Gábor még nagyobb befolyásra akart szert tenni, Rajk László viszont - érthető okokból - ezt nem engedélyezte. Péter Gábor szerint az ÁVO-t érintően a legfontosabb tennivalók a következők voltak:

- Az ÁVO középfokú hatósággá való átalakítása (vezényelt állomány helyett önálló őrszolgálat, és saját gazdasági hivatal).
- Az államhatárok biztosítása miatt az Útlevélosztály, a KEOKH és a Határőrség szervezethez történő csatolása.

¹⁰³ Loc.cit. 46. p.

¹⁰⁴ Loc.cit. 48. p.

¹⁰⁵ KAJÁRI: Az egységesített BM államvédelmi tevékenysége 1953 – 1956. ; BARÁTH: Az államvédelem az egységes Belügyminisztériumban (1953-56); 288 009/1948.BM ; 288 010/1948.BM

- Az ÁVO káderproblémáinak rendezése, mivel a Belügyminisztérium - a kért létszámtól eltérően - csak 2000 főt hagyott jóvá a 2500 helyett, valamint az állományba felvételre kijelölt személyeket több esetben is elutasította. A rendőrök felvételénél az ÁVO véleményének figyelembe vétele a BM részéről.
- Személyi kérdések rendezése, mivel a BM ÁVO-nál a beosztottak közül nagyon sokan alacsony rangban voltak - bár kommunista múltjuk ennél többet kívánt volna meg -, ez a változtatás a kisebbségi érzések ellensúlyozása miatt lett volna szükséges, főleg akkor, ha tapasztaltabb, és egyben magasabb rangot viselő rendőrökkel kellett együtt dolgozniuk.
- Áthelyezések esetén a BM engedélyének megszüntetése, mert az hátráltatta a gyors intézkedéseket.
- ÁV tanosztály felállítása, amelynek keretén belül szükséges az ÁVO beosztottjainak speciális államvédelmi szakmai képzése.
- Rádiószázad felállításának kezdeményezése az ÁVO részére.
- A havi költségtérítés megemlése, 140.000.- Ft dologi és 120.000.- Ft személyi bizalmas ellátmány helyett 290.000.- Ft dologi és 620.000.- Ft személyi bizalmas ellátmány összegre.
- A gépkocsi-park fejlesztése szükségességének felvázolása.

Hiányosságként kerül megemlítsre, hogy „... a három és fél év alatt szerzett gyakorlati tudás nincs eléggé elmélyítve speciális államvédelmi ismeretekkel. Ennek következtében az egyik feladatról a másikra való áttérés gyakran lassú és nehézkes.”¹⁰⁶ A helyzet feloldására csak később született Péter Gábor számára is elfogható megoldás: a Rajk László által benyújtott javaslatot az MKP Belügyi Bizottsága 1948. július 12-én elfogadta, a szervezet ezt követően megkapta a hiányolt jogosultságokat. A jogi aktust azonban már a külügyminiszterre kinevezett Rajk Lászlót követő új belügyminiszter, Kádár János szentesítette a rendeleteivel.¹⁰⁷ 1948. szeptember 10-én így „létrejött a kibővített jogkörű politikai rendőrség, a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága.”¹⁰⁸ A BM Államvédelmi Osztály szervezet-

¹⁰⁶ Javaslatok a BM és az ÁVH szervezeti felépítésére, jelentések, kimutatások, Az ÁVO munkájának és problémáinak ismertetése (1948. VII. 6.), 20 p. ; ÁBTL.ÁVH.pcs 1949-1953

¹⁰⁷ 288.009/1948 BM r. BM ÁVO megszüntetése; 288.010/1948. BM r. BM ÁVH jogkörének megállapítása. ; GYARMATI: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága.

¹⁰⁸ MÜLLER: A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete (1946. október – 1948. szeptember); UNGVÁRY: Búvópatakok, a jobboldal és az állambiztonság 1945 – 1989.

története több tanulmányban is részletesen leírásra került.¹⁰⁹ A 2. számú mellékletben közlöm a szervezet felépítésének vázlatát.

1/11.1. A Belügyminisztérium Államvédelmi Osztály VI. és XV. alosztálya, a belső elhárító tevékenység a korai időszakban

A korábbi két szervezetben, mind a Budapesti Politikai Rendészeti Osztályon, mind pedig a Vidéki Rendőrkapitányság Politikai Rendészeti Osztályán működtek olyan egységek, amelyek a belső állomány elhárításával foglalkoztak. A korábbi Budapesti Politikai Rendészeti Osztályon a C és a H főcsoport, míg a Vidéki Rendőrkapitányságok Politikai Rendészeti Osztályán a Defenzív, illetve a Felügyeleti és Területi Alosztály végezte többé-kevésbé ezt a tevékenységet. Feltehető, hogy bizonyos kényes ügyekben, kijelölés alapján más szakegységek is folytattak ilyen munkát, azonban erről írásos anyagot az irattárakban és a levéltárakban nem találtam. A BM ÁVO-nál a belső biztonsági elhárítást és ellenőrzést a VI. alosztály folytatta tovább. Feladatkörük - a belbiztonsági ellenőrzés tekintetében - az alábbi személyekre terjedt ki:

- rendőrség teljes állománya
- honvédség teljes állománya (ebben az időben - párhuzamosan a BM ÁVO-val - a Katpol is végezte a tevékenységét)
- az összes minisztérium és a felügyeleti körökbe tartozó intézmények személyzete
- minden országos, illetve vármegyei hatáskörű közigazgatási szerv személyzete
- minden közalkalmazotti szakmai szerveződés ellenőrzése és elhárítása
- ipari terület elhárítása, amennyiben az adott kapitányságon nem volt vonaltartó

Az alosztály feladata ezeken a területeken elsődlegesen a politikai aknamunka és a korrupció, illetve a reakciós elemek kiszűrésével különféle szabotázsakciók megakadályozása volt. A tevékenységet az elhárított terület állománya körében való beszervezett személyek által kapott információk segítségével kellett végrehajtani. A megalakulást követően a VI. alosztály első vezetője Janikovszky Béla áv. ezredes volt, egészen 1947. augusztus 8-ig. Őt követte Ács Lajos r. őrnagy, aki az egységet annak relatív gyors felszámolásáig, 1948. március 23-ig

¹⁰⁹ Például MÜLLER Rolf fent jelzett tanulmányában.
Loc. cit.

leírtaktól eltérően, más szempontok alapján - is vezette. A szaklevéltárakban korlátozottan található csak adat¹¹⁰. A BM ÁVO XV. alosztálya tekintetében az alosztály állománya az ÁVO egységeinél dolgozó személyek múltjának a feltárását és ellenőrzését végezte, alosztályvezetőjük pedig Bauer Miklós alezredes volt. Tehát megállapítható, hogy még a legmegbízhatóbbnak tartott helyen, „a párt öklében”, az ÁVO-ban szolgálatot teljesítő alkalmazottak sem voltak eléggé megbízhatóak vezetőik szemében, azok visszaellenőrzését is többszörösen elvégeztették. A csoport tevékenységét ebben a formában csak rövid ideig folytatta, pontos adatok hiányában nem állapítható meg, hogy feloszlásra kerültek-e, vagy esetleg más alosztályba kerültek átszervezésre. Az azonban biztos, hogy 1947. április 23-án a XV. alosztály újbóli felállítása mellett döntött a BM ÁVO vezetése. Az alosztály új feladata azonban a korábban végzett tevékenységétől már merőben eltért, új feladatköre a kommunista vezetők, politikusok védelmének az ellátása volt.¹¹¹

1/12. Az Államvédelmi Hatóság

Rajk László és társai perét és az ítélelhirdetést követően a Belügyminisztériumot ismételten átszervezték. Az átszervezés során - az Államvédelmi Bizottság 1949. december 24-i határozata alapján¹¹² - a Belügyminisztériumból kivált a BM ÁVO, és megjelent helyette az önálló Államvédelmi Hatóság (későbbiekben ÁVH).¹¹³ Az 1949. december 28-án, a Magyar Közlönyben megjelent minisztertanácsi rendelet első bekezdésében leírtak szerint: „(1) A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságából és a Honvéd Határőrségből önálló szerv alakul. A szerv elnevezése: Államvédelmi Hatóság. (Á. V. H.) (2) Az Államvédelmi Hatóság a Minisztertanács alá tartozik.”¹¹⁴ A norma rögzítette, hogy az új költségvetésében önálló szervezet elődjétől immáron teljesen független, a felügyelet jogát nem a Belügyminisztérium, hanem a Minisztertanács gyakorolta. Vezetőjét minisztertanácsi felterjesztésre a Népköztársaság Elnöki Tanácsa nevezte ki. Visszatekintve az államvédelmi bizottság határozatára, a későbbi, a belügyi belső elhárítással foglalkozó ÁVH-s egységekre vonatkozóan

¹¹⁰SÓS Vera saját kezű feljegyzése, 1953. III. 6.

¹¹¹MÜLLER: A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete (1946. október – 1948. szeptember) op.cit.

¹¹²Javaslatok a BM és az ÁVH szervezeti felépítésére, ÁBTL 2.1. XI/4

¹¹³4353.1949 MT. r.

ÁBTL ÁVH pcs. 1949-1953 1.4.1.d.

¹¹⁴Loc.cit.

az alábbi passzust olvashatjuk:¹¹⁵ „... A bizottság az Államvédelmi Hatóság átszervezésével kapcsolatban előterjesztett javaslatot általánosságban elfogadta.” Az indoklás 3. pontjában javasolta az előterjesztés anyagát kiegészíteni azzal a megjegyzéssel, hogy: „a katonai kémelhárítás részlege az Államvédelmi Hatóságban a Honvédelmi Miniszternek van alárendelve, neki jelentést tenni köteles és utasításait végre kell hajtania.”¹¹⁶ Emiatt az indoklás 6. pontjában megfogalmazásra került az is, hogy az ÁVH és a Honvédelmi Minisztérium együttműködését a katonai hírszerzés területén szükséges még kidolgozni.

Az újonnan felállított szervezet már nem tartozott a Belügyminisztérium alárendeltségébe, tevékenységét önállóan folytatta. Lényegében egy önálló költségvetésű, független gazdasági szervezet alakult a korábbi belügyminisztériumi osztályból. Az új szervezethez több, korábban más szervezethez tartozó, de hasonló feladatot folytató egységet is hozzárendeltek, így a Honvédelmi Minisztérium Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség katonai és támadólagos részlege is erre a sorsra jutott.¹¹⁷ A Katonai Elhárító Főosztály megalakulását megelőzően, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára anyagai között fellelhető az ÁVH megalakításáról szóló javaslat néhány változata is. Az egyik ilyen, szám nélküli változatban a későbbi, a dr. Janikovszky Béla által vezetett belső elhárító egység szervezeti felépítéséhez, elvégzendő feladataihoz az alábbiak kerültek rögzítésre:

- Az ÁVH megalakításakor 7 főosztály felállítása tervezett.
- A Katonai Kémelhárítás főosztály vezetésére Janikovszky Béla ezredest jelölték ki (2), egyben az ÁVH helyettes- vezetőjének is őt szemelték ki.
- Munkakörébe tartozott a hálózati operatív munka vezetése a hadseregnél, a belső karhatalomnál, a határőrségnél és a közrendőrségnél.
- A hadseregen belüli hálózati operatív kérdések tekintetében tájékoztatási, illetve együttműködési kötelezettsége volt a honvédelmi miniszter felé.
- A főosztály feladata, a hálózati operatív munka végzése a Honvédelmi Minisztérium csapatai, a közrendőrség állományába tartozó személyek, és azok környezetében volt.

¹¹⁵ Az ülésen megjelentek: GERŐ Ernő, FARKAS Mihály, KÁDÁR János, PÉTER Gábor, RÉVÉSZ Géza, SZŰCS Ernő. Államvédelmi Bizottság jegyzőkönyve (1949. XII. 24) 150. p. ; ÁBTL.ÁVH.pcs 1949-1953

¹¹⁶ Loc.cit. 150.p.

¹¹⁷ A HM Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség katonai és támadólagos részlegét 1950 február 1-jén olvastották az ÁVH-ba. CSERÉNYI-ZSITNYÁNYI

- Az Államvédelmi Hatóság katonai kémelhárító részlege a honvédelmi miniszternek volt alárendelve és az ÁVH vezetőjét a miniszter irányába jelentéstételi és utasítás-végrehajtási kötelezettség terhelte.

A Főosztály keretében 4 osztály és 2 önálló alosztály volt:

I. osztály - a Hadsereg körébe tartozó valamennyi egység és intézmény, valamint a csapatok között végzett hálózati munka.

II. osztály - a Határőrségnél, a belső karhatalomnál és a közrendőrségnél végzett hálózati-operatív munka.

1. alosztály – határőr csapatok parancsnokságának operatív információkkal való ellátása, a hálózati operatív munka irányítása a vidéken lévő határőr csapatok között
2. alosztály – operatív munka a belső karhatalom között
3. alosztály – a közrendőrség budapesti főkapitányságának és a rendőrség tanosztályainak hálózati-operatív munkával való ellátása

III. osztály - a hadseregből politikai okok miatt elbocsátott tiszteket és a régi hadsereg tisztjeit hálózati-operatív szempontból dolgozta fel. Tevékenységébe tartozott a háborús és államellenes bűnösök felkutatása, valamint a külföldi hírszerző szervek azon ügynökeinek a felderítése és ártalmatlanná tétele, akik a hadseregnél, a határőrségnél, a belső karhatalomnál és a közrendőrségnél tevékenykedtek. Ilyen téren külső megfigyeléseket végezhetett, környezettanulmányokat hajthatott végre, valamint speciális technikát alkalmazhatott.

1. alosztály - a hadseregből politikai okok miatt elbocsátott tiszteket és a régi hadsereg tisztjeinek megfigyelése és ellenőrzése. További feladata volt az ÁVH vidéki szerveinek és a katonai kémelhárítás munkájának ezen a területen történő irányítása is
2. alosztály - feladata volt a hadseregnél, a határőrségnél, a belső karhatalomnál és a közrendőrségnél tevékenykedő háborús bűnösök felderítése és ártalmatlanná tétele, a katonai kémelhárítás vidéki szervei kereső munkájának a vezetése
3. alosztály – feladata volt a katonai kémelhárítás más osztályai által adott megbízások végrehajtása (környezet-felmérés, külső megfigyelés, őrizetbe vétel, házkutatás)

IV. osztály – katonai elhárítás jogi osztálya: nyomozást folytatott őrizetesek ügyében, ellenőrizte a nyomozás menetét a katonai kémelhárítás vidéki szerveinél. Feladata volt továbbá a nyomozati anyagok elkészítése is, majd azok átadása a bíróságoknak.

1. osztály – feladata volt a katonai kémelhárítás központi apparátusához tartozó őrizetbe vett személyek elleni nyílt nyomozás lefolytatása
2. osztály – feladata volt a vidéken előforduló legfontosabb ügyekben való nyílt nyomozás lefolytatása

Önálló katonai nyilvántartó: feladata volt a katonai kémelhárítás területén az ügynöki hálózatról a nyilvántartás vezetése, aktív operatív ügyek kartotékolása, valamint általános irányadó kartotékok készítése őrizetésekről, és ellenséges, kompromittált elemekről.

Katonai kémelhárítás titkársága: feladata volt a katonai kémelhárítási vonalon a nyilvántartás vezetése, a levelezések lebonyolítása, a pénzügyi és gazdasági tevékenység elvégzése.

A tervezetben leírtakhoz képest a véglegesített verzió – a II. (katonai elhárító) Főosztály tekintetében nem tartalmazott sok újdonságot. Az új hatóság titkárságból, központi főosztályokból, osztályokból (budapesti, megyei, ellenőrzési, sport, kultúra), hírközpontból és egyéb szervekből állt.

ÁVH szervezeti felépítése

Az Államvédelmi Hatóság hivatalosan 1950. január 1-jén, a 4.353/1949. MT. rendelet alapján alakult meg. Az Államvédelmi Hatóság élére Péter Gábor altábornagy került. A hatáskörök bővítésének elemei között talán a legfontosabb, hogy a szervezetbe olvasztották a honvéd határőrséget is. Péter Gábor ekkor érte el a már 1945-ben kitűzött célját, hogy önálló, országos hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervezetként működtesse a politikai rendőrséget.

Az ÁVH Titkárságból, és 9 főosztályból állt, amelyek a következők:

- I. Hálózati Főosztály
- II. Katonai Elhárító Főosztály
- III. Operatív Főosztály
- IV. Határőrség és Belső Karhatalom Főosztály
- V. Káder Főosztály (későbbi elnevezése: Személyzeti Főosztály)
- VI. Jogi- és Börtönügyi Főosztály (későbbi elnevezése: Vizsgálati Főosztály)
- VII. Gazdasági Főosztály (későbbi elnevezése: Anyagellátó Főosztály)

VIII. Hírszerző Főosztály

IX. Belső Karhatalom Főosztály

A főosztályokat az ÁVH Közvetlen Szervek, az ÁVH Vidéki Szervek, és az ÁVH Kollégiuma egészítették ki.¹¹⁸

A belügyi belső elhárítás tevékenységének a jobb megértéséhez fontosnak tartom annak szervezeten belüli helyét, valamint az alsóbb szintű szakegységet is bemutatni. De ezzel már több kutatás is részletesen foglalkozott,¹¹⁹ ezért én összegzésszerűen a 3. számú mellékletben rögzítettem.

1/12.1 Az Államvédelmi Hatóság belügyi belső elhárítása

Péter Gábor altábornagy 1950. február 1-jén, a 250.320/1950. számú ÁVH rendeletében megbízta dr. Janikovszky Béla ezredest a II. főosztály vezetésével. A főosztályvezető-helyettesi teendők ellátásával Péter Gábor Tihanyi János őrnagyot és Kardos György alezredest bízta meg. A belügyi belső elhárítást - más-más vonatkozásban - az új szervezetnél a II. Főosztály különböző osztályai folytatták, így az ÁVH II. Főosztály 2. és 3. osztálya (Katonai Elhárító Főosztály Belső Karhatalom, Rendőrség, Határőrség Osztály, illetve a Katonai Figyelés, Operatív Ellenőrzés Osztály). A 4. számú mellékletben a II. Főosztályhoz tartozó minden fellelt alosztály vezetőjének és helyettesének nevét és rendfokozatát rögzítettem.

1/12.2. Az ÁVH II. Főosztálya

A HM Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség részeiből megalakult főosztályt - a korábbi BM ÁVO VI. alosztály is egy ideig vezető - Janikovszky Béla áv. ezredes irányította. Utódja először a korábbi hálózati főosztályvezető, és az ÁVH vezetőjének első helyettese, Szűcs Ernő ezredes,¹²⁰ majd annak letartóztatását követően Kutika Károly ezredes lett, aki a Főosztályt 1951-1953 között, az ÁVH „formális” megszüntetéséig vezette. A főosztály

¹¹⁸ Loc.cit.

¹¹⁹ BORECZKY: Az Államvédelmi Hatóság szervezete, 1950-1953. ; Mi igen is büszkék vagyunk az Államvédelmi Hatóság harcos munkájára”. ;GYARMATI: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága (Fordulat és folyamatosság a kommunista párt politikájában, 1948-ban.)

¹²⁰ KISZELY: 272. p. ; BORECZKY: Fegyelmi ügyek az Államvédelmi Hatóságnál.

általános feladatát egy későbbi, 1950 szeptemberében kiadott parancs alapján ismerhetjük meg pontosabban:

Az ÁVH II. Főosztályának általános feladata „... a rendőrség és az államvédelmi karhatalmon belüli elhárító munka megszervezése és irányítása.”¹²¹ A feladatok a következők szerint kerültek meghatározásra:

- Harc a rendőrség soraiba beférkőzött kémek és szabotőrök, kormány- és demokráciaellenes elemek és más ellenséges elemek ellen,
- megvédeni a rendőrséget és államvédelmi karhatalmi alakulatokat az imperialista ügynökök bejutásától,
- az államtitok megőrzésének biztosítása a rendőrségen és a karhatalmon belül.

A feladat elvégzéséhez a parancs alapján, mind a rendőrségen, mind pedig az összes karhatalmi egységen belül kötelező volt az ügynöki tömeghálózat megszervezése. A tömeghálózatot rezidentúrákhoz kellett kapcsolni, akik a beérkező információkat összesítették, az ügynököket - a vezető tisztek meghatározásai szerint - vezették és irányították. A beérkezett információkat pedig nyilvántartásba kellett venni. A parancs külön meghatározta, hogy a korábbi belügyminiszter, a kivégzett Rajk László társaival együtt a rendőrséget tudatosan ellenséges elemekkel árasztotta el, ezért ezen elemek kiszűrése és semlegesítése elsődleges cél volt. Egy évvel később, Péter Gábor államvédelmi altábornagy és Házi Árpád belügyminiszter közös, a belügyi belső elhárítást érintő parancsot¹²² adtak ki. A korábban kiadott szabályzatban foglaltakat kiegészítették még azzal, hogy az ÁVH rendőrségi vonalon működő szerve a rendőrség operatív biztosításának a felelőse. A rendőrkapitányokkal és a politikai vezetőkkel együtt az államvédelmi beosztottak egyetemleges felelősséggel tartoznak az állomány „politikai biztonsági” állapotáért. A feladat annyiban bővült, hogy fel kellett lépniük „... a rendőrség soraiba befurakodott kémek, diverzánsok, terroristák, kártevők és más ellenséges elemek aláaknázó tevékenységével (valamint) ... az ellenséges agitációs propaganda, a hazaárulók és az öncsonkítókkal szemben is.”¹²³ Ennek érdekében kötelesek voltak az államvédelmi beosztottak az általuk biztosított kapitányságok vezetőit tájékoztatni: „... az ellenséges megnyilvánulásokról, a személyi állomány politikai, erkölcsi állapotáról és

¹²¹ 043/1950. ÁVH V.biz. ÁVH ve. 016. sz. parancsa (1950. IX. 29)

ÁBTL ÁVH pcs. És út. 1956. előtt kiadottak 1.4. 1 kötet/1 doboz., 17-18. p.

¹²² BM - ÁVH 01. sz. parancsa az Államvédelmi Hatóság elhárító szervének jogai és kötelességei a rendőrségen belül (1951. VII. 06.)

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956. előtt kiadottak.1. doboz 10-250/20/1965, 86-88. p.

¹²³ Loc.cit.

a súlyos károkra vezethető hiányosságokról”,¹²⁴ valamint jelezniük kellett, ha információ jutott a tudomásukra robbantásról, vagy diverziós cselekményről, esetleg hazaárulásról, amelyet rendőrségi egységen belül szerettek volna elkövetni. Az ilyen cselekményekre ezt követően már fel kellett készülni, a vezetéssel együttesen kellett megfelelő intézkedéseket kidolgozni. A tájékoztatás kölcsönösségen alapult, amennyiben a rendőrségnek jutott ilyen információ a birtokába, úgy azt az ÁVH-nak azonnal jelenteniük kellett. Az elhárító szervek a fentiekben ismertetett cselekmények megelőzésére jogosulttá váltak tekinteni és megismerni az általuk biztosított rendőri alakulatok titkos és szigorúan titkos iratait is.¹²⁵

ÁVH II. Főosztály 2. osztálya

A Belső Karhatalom, Rendőrség, Határőrség osztály 3 alosztályból állt (a, b, c), vezetője először Tihanyi János áv. őrnagy, majd Jamrich József áv. őrnagy, illetve Madarász József áv. őrnagy volt. Madarász az egységesített Belügyminisztérium létrehozásáig töltötte be ezt a tisztséget. Az osztály:

- Belső Karhatalom (II/2-b)
- Határőrség (II/2-a)
- Rendőrség Budapesti Főkapitánysága és a rendőrség tanosztályai (II/2-c) tekintetében végzett hálózati-operatív munkát.

ÁVH II. Főosztály 3. osztálya

A Katonai Figyelés, Operatív Ellenőrzés Osztály 5 alosztályból (a-e) állt. Az osztályt Majoros Sándor áv. őrnagy, Sarlós Ferenc áv. őrnagy, majd Csurár József áv. százados vezette. Feladata volt:

- A II. világháború előtti hadsereg tisztjeinek, valamint azon tiszteknek a megfigyelése, akiket a hadseregtől politikai okokból bocsátottak el (II/3-a).
- A háborús és államellenes bűncselekményekkel vádolt személyek felkutatása a (honvédség, rendőrség, határőrség, belső karhatalom) (II/3-b) az osztály tevékenységi területén.
- A hadseregben, a határőrségnél, a rendőrségnél és a belső karhatalomnál tevékenykedő imperialista ügynökök felderítése és elhárítása, környezettanulmányok készítése, megfigyelések végzése, házkutatások és őrizetbe vételek foganatosítása. (II/3-c)

¹²⁴ Loc.cit.

¹²⁵ Loc.cit..

A (II/3-d) és a (II/3-e) alosztályok tevékenységéről nem találtam anyagot.

1/13. A diktatúra erősödése és tumbolása (1949-1953)

A kommunisták hatalomátvételét követően a magyar politikai rendszert ugyan az uralkodó rezsim - saját szóhasználatában - demokráciának nevezte, azonban az leginkább a diktatúra ismertetőjegyeit tükrözte vissza. Az ország területileg a szovjetek által megszállt övezet részét képezte, a kialakított állami rendszerek a Szovjetunió teljes alárendeltségében és kontrollja alatt működtek, a szovjet helytartóként regnáló Rákosi Mátyást személyi kultusz vette körül, mialatt a magyar társadalom nagy része a teljes kilátástalanságban és megfélemlítésben próbált túlélni. Az ismertetett helyzetet tovább rontotta az a tény, hogy 1950-ben a Belügyminisztériumból kivált az ÁVH. A független ÁVH többé már nem tartozott beszámolóval a Belügyminiszternek, innentől kezdve a Péter Gábor vezette szervezet mindenfajta zavaró felügyelettől mentesen dolgozhatott és tarthatta ellenőrzése alatt mind az állami intézményrendszerek működését, mind pedig a párt tevékenységét.¹²⁶ Az ÁVH önállósága leginkább Rákosi Mátyásnak kedvezett. A főtitkár - Péter Gáborral összejátszva - így már kontroll nélkül használhatta az ÁVH által megszerzett belső információkat a pártállam vasszigorú irányítására, valamint a besúgóhálózaton keresztül érkező információkkal felvértezve - az ÁVH statisztálásával - leszámolhatott ellenségeivel is. A kiterjesztett illetékességgel és hatáskörrel rendelkező szervezet kezében ekkor rendkívüli hatalom összpontosult: szinte bármikor, bárhol megjelenhettek az ÁVH beosztottai, hogy újabb ellenségek után kutakodjanak, különösebb indok nélkül kereshették áldozataikat, bélyegezhettek meg embereket a rendszer ellenségeiként.¹²⁷ „... A mindenben és mindenkiben ellenséget gyanító - azt prejudikáló - éberségi hisztéria ekkoriban lényegi alkotóeleme volt a rendszernek.”¹²⁸ Az államvédelmis beosztottak ebben az időszakban - kívülállók számára - inkább tűntek paramilitáris, szabályokat és társadalmi normákat nem ismerő szabadcsapatnak, mintsem egy tudatosan kiválogatott, minden kritikán felül álló elit egység tagjainak. Az alakulatokat a katonai egységeknél megszokott rend és fegyelem egyáltalán nem jellemezte, az állomány tagjai a kisebb vétségektől egészen a durva szabályszegésekig szinte mindent elkövettek. Többek között az egyik - az ÁVH vezetője által

¹²⁶ BARÁTH: „Mi igenis büszkék vagyunk az Államvédelmi Hatóság harcos munkájára.” CSERÉNYI – ZSITNYÁNYI: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai (1950 – 1953); CSEH: A magyarországi Állambiztonsági Szervek intézménytörténeti vázlata (1945 – 1990)

¹²⁷ SIPOS – ZÁVADA: Statárium. Dokumentumszociográfia a „gyűjtogató kulákok” pereiről.

¹²⁸ GYARMATI: A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon 1945-1956, 258-260. p.

kiadott - parancsban számos ilyen eset is rögzítésre került: "... 1.) K. S. áv. alhadnagy 1950. évi október 25-én, egy szolgálatban lévő vasúti közeget kellő indoklás nélkül - mert az saját szolgálatának biztosítása érdekében egy jogtalan utasítást nem hajtott végre - önkényesen őrizetbe vett. Ezzel a cselekményével - azon túlmenően, hogy hivatali hatalmával visszaélt - a vasút forgalmában zavart idézett elő, és nagymértékben rontotta az Államvédelmi Hatóság tekintélyét. Ezért nevezettet 20 napi szobafogsággal fenýítem meg és annak letöltése után az Államvédelmi Hatóság kötelékéből azonnali hatállyal elbocsátom. (...) 2.) T. L. áv.örm. 1950. évi október 19-én egy vidéki állomáson lévő vasúti kézi hajtányt - amely kizárólag a vasúti személyzet által használható - hivatali hatalmával visszaélve, jogtalanul igénybe vett, ezzel a vasúti forgalmat veszélyeztette. E cselekménye - amelyre az vezette, hogy a vasútállomástól 6 km-re lévő szolgálati helyét kényelmesebben elérhesse - többek között azt eredményezte, hogy a menetrendszerinti gyorsvonatot meg kellett állítani és hosszabb ideig várakoztatni. Ezért T. L. áv.örm.-t 10 napi szigorú fogsággal fenýítem meg és annak letöltése után az Államvédelmi Hatóság kötelékéből azonnal elbocsátom. (...) 3.) Sz. M. áv. ör 1950. évi október 19-én, a menetrendszerinti gyorsvonaton menetjegy nélkül utazott. Mikor a jegyvizsgáló vasúti közeg menetjegyének, vagy személyazonossági igazolványának felmutatására szólította fel, őt fegyverhasználattal fenyegette meg. Magatartása miatt a menetrendszerinti gyorsvonat 14 perc késést szenvedett. Ezért Sz. M. őrt 20 napi egyszerű fogsággal fenýítem meg".¹²⁹ A szabályszegések és a fegyelemsértések azonban nem csak a rendőri állományra voltak jellemzők. A határőrségnél koncentráltan jelentkeztek a fegyelemsértések. Ezek egy része önhibából adódott, egy része pedig abból, hogy például az ország területéről történt tiltott határátlépések miatt - ha az elkövető nem lett meg - a határőröket is felelősségre kellett vonni. A határőrség állományánál a jellemző normaszegések közé tartozott az ittasság, és annak következtében elkövetett vétségek, illetve bűncselekmények, a fegyverkezelési hiányosságok miatti balesetek, a határzárnál telepített aknáknak ismeretének hiánya miatti szándékos, vagy gondatlan sérülések okozása, vagy éppen a korrupcióval összefüggő cselekmények.¹³⁰

Az érinthetatlenség és a mindenkifelett-állás tudatától megrészegült állomány körében a fegyelmezetlenség már annyira elfajult, olyan méreteket öltött, hogy Péter Gábor

¹²⁹ 056/1950. ÁVH V.biz. 029. sz. parancsa (1950. X. 10)

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt kiadott op.cit. 11.10 parancscsoport, 23-24. p.

¹³⁰ MOL HÖR OPK pcs.

MOL 1951. évkör. I/I., III/4-5. tárgykör, 1-173. folyószám, XIX-B-10. 12-16. doboz

rendszeresen parancs szintjén¹³¹ volt kénytelen szabályozni a túrhetetlen fegyelmi helyzetet. A kiadott parancsok, így - a fegyelmi helyzet tarthatatlansága miatt megalkotott - szolgálati szabályzat sem tartotta vissza - látszólag - különösebben az állományt.

Az ÁVH vezetője 1951. november 9-én,¹³² és december 17-én¹³³ újabb parancsok kiadására kényszerült, ráadásul legfőképpen a Katonai Elhárító Főosztály tagjainak szabályszegései miatt. Az újabb fegyelmezéseket az indokolta, hogy - a korábban ismertetett parancsok figyelmen kívül hagyásával, - a katonai elhárítás tagjai rendszeresen vették igénybe - úgy is, hogy jogosítvánnyal nem rendelkeztek - magáncélra a szolgálati gépkocsikat, több esetben a gépkocsivezetőt a járművekkkel való felelőtlen száguldozásra kényszerítették, vagy tőle a járművet elvették, amely cselekmények miatt nem egy esetben súlyos, vagy halálos balesetek történtek. „... B. A. alhadnagy a 34. ágyús dandár elhárító tisztje igénybe vette alakulata gépkocsiját, annak ellenére, hogy a kirendelés előtt felhívták a figyelmét arra, hogy a gépkocsi műszakilag hibás. Útközben eltúrte, hogy a gépkocsivezető földúton 70-80 kilométeres sebességgel haladjon, melynek következtében a gépkocsi egyik hátsó tengelye eltörött, a gépkocsi árokba fordult és a gépkocsivezető a helyszínen meghalt. B. alhadnagy felelősségre vonása folyamatban van.”¹³⁴ A járművekkel azonban - a felsoroltakon túl - máshogyan is visszaéltek: olyan eset is akadt, amikor a kilométer-kiszabatót lépték jelentősen, nem megengedett mértékben túl. A 24. önálló harcokos rohamlöveg ezred elhárító tisztje, B. L. hadnagy 1951. 01. 01. és 1951. 11. 09. között a szolgálati gépkocsival 16.000 kilométerrel többet tett meg, mint amennyit engedélyeztek neki.¹³⁵ A kor útviszonyait és gépjárműparkját figyelembe véve felmerülhet a gyanú, hogy nevezett vagy éjjel-nappal a gépkocsiban ült, vagy jelentős többletköltséget számolt el a kilométer-számláló előretekerésével.¹³⁶ A fentiekén túl fegyelmezetlenségek a lőfegyverek kezelésében, hordásában és használatában is megmutatkoztak. Az ÁVH vezetőjének napi parancsában az alábbi példák olvashatóak: „... H. K. államvédelmi alhadnagy, a II. Főosztály beosztottja erkölcstelen, züllött életet élt, leittasodva szolgálati fegyverével egy polgári személyt súlyosan megsebesített. (...) Megállapítottam továbbá, hogy az Államvédelmi Hatóság egyes beosztottjai vétkes felelőtlenséggel kezelve a rájuk bízott fegyvereket, azokat elveszítik és így lehetőséget adnak

¹³¹ 4/1951. ÁVH pcs., ÁVH Szolgálati Szabályzat, BM KI, parancsgyűjtemény

¹³² 091/1951. (XI. 09.) ÁVH pcs.

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt kiadott. op.cit. 3 kötet 10-250/20/1965, 351-352. p.

¹³³ 102/1951.(XII.17) ÁVH pcs.

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt kiadott. op.cit. 3 kötet 10-250/20/1965, 372-373. p.

¹³⁴ 091/1951. (XI. 09.) ÁVH pcs. op.cit.

¹³⁵ A vétségek miatt bevezették a szolgálati gépkocsinapló (menetlevél) vezetését, a parancsnokokat egyetemlegesen tették felelőssé ezt követően az okozóval, valamint kilométer-túllépés esetén büntetést (az okozott kár tízszeresét) kellett kifizetni a vétőnek.

¹³⁶ 091/1951. (XI. 09.) ÁVH pcs. op.cit.

arra, hogy a dolgozó néptől kapott fegyver az osztályellenség kezébe kerüljön. Ezáltal a bűnös gondatlanságból keletkezett anyagi káron felül politikai téren is súlyos kárt okoznak, mert elősegítik az osztályellenség felfegyverzését. (...) Ezek a bűnös mulasztások és súlyos fegyelmezetlenségek azért következtek be, mert egyes osztályvezetők túrhetetlen nemtörődömséget és liberalizmust tanúsítottak ezen a téren a beosztottaikkal szemben és nem torolták meg kellő eréllyel az elkövetett mulasztásokat.”¹³⁷ A párt, azaz az MDP által már-már a hisztérikussáig fokozott éberségi tisztogatásokból - amelyek a párt nem moszkovita vezetőit¹³⁸ is jelentősen érintették, és a féktelen terrorból az ÁVH tagjai sem maradhattak ki: a rendszer külső- és belső ellenségein túl az ÁVH-n belül több alkalommal is módszeres tisztogatásokat hajtottak végre. 1950-ben a teljes politikai állományt politikai revízió sújtotta, a vezetők és a beosztottak jelentős részét találták valamilyen okból kifolyólag problémásnak. Ezeket a személyeket azután vagy más, alacsonyabb beosztásba helyezték, vagy elbocsátották a szervezetből. A nemkívánatos személyek közül sokan már korábban is valamelyik elsőként alakult politikai rendészeti osztályon dolgoztak, azaz viszonylag „öreg rókáknak” számítottak; ezért érthető, hogy az állomány miért bizonytalanodott el, és miért érezte úgy, hogy alkalmasságát a szervezetben maradásra bizonyítania kellett.¹³⁹ Elgondolkoztató példaként meg kell, hogy említsem a Szűcs testvérek, Szűcs Ernő és Szűcs Miklós esetét: A Szűcs-testvérek a II. világháború alatt külföldön éltek, Miklós Angliában, Ernő pedig a Szovjetunióban. A II. világháború lezárását követően tértek haza Magyarországra, ahol a Szűcs-fivérek közül Ernő az ÁVH-n belül magas beosztásokba került kinevezésre. Szűcs Ernő éveken keresztül Péter Gábor bizalmi embereként, ismert NKVD - tisztként töltött be komoly vezető szerepet az ÁVH-nál és elődszervezeteinél. Legutolsó ÁVH-s beosztásában a belső elhárítást folytató II. Főosztály vezetője volt. Az ÁVH-nál feladata volt a már korábban, a káderosztály vezetője, Szőnyi Tibor által megszellőztetett, azaz „kikonspirált” párttagokat érintő felderítés, és információgyűjtés végzése is. Egyes - meg nem erősített - hírek szerint Szűcs Ernő volt az, aki Rákosit moszkvai tartózkodása során figyelte és jelentett róla a szovjeteknek. Amennyiben hiszünk ennek a feltevésnek, úgy Szűcs jelentős információk birtokában lehetett, amelyek veszélyt jelenthettek volna akár magára Rákosira is, ezzel feltehetően Rákosi Mátyás is tisztában volt. Mindezeket figyelembe véve, Rákosi számára Szűcs Ernő jelenléte nyilvánvalóan fenyegető volt, elkötelezettsége inkább a szovjet, mint a

¹³⁷ 102/1951. (XII. 17.) ÁVH pcs. op.cit.

¹³⁸ RÁKOSI Mátyás - az újonnan bevezetett tanácsrendszerben általa tapasztalt éberségi hiányosságokért 1951-ben ZÖLD Sándor belügyminisztert tette közvetlenül felelőssé, aki – a letartóztatását megelőzően – megölte családját, majd öngyilkos lett. A „pártszerűtlenül” cselekvő ZÖLD helyett elsőként KÁDÁR Jánost és KÁLLAI Gyulát vonták felelősségre.

¹³⁹ BORECZKY: Fegyelmi ügyek az Államvédelmi Hatóságnál.

magyar vezetés irányában volt erősebb. A pártvezető számára nevezett emiatt „persona non grata”-nak minősült, eltávolítása Rákosi számára elkerülhetetlen volt. A kidolgozott koncepció alapján előbb Szűcs Miklóst, majd - később - szabadságáról hazatérve Szűcs Ernőt is őrizetbe vették. Szűcs Ernő ellen az volt a vád, hogy a háború alatt útlevelet kapott a Szovjetunióba, amit - mint elítélt kommunista - az akkori rendszerben legálisan nem kaphatott volna meg. Az útlevelet előjárói logikája szerint tehát csak úgy kaphatta meg, ha a Horthy-rendszer ügynöke volt, azaz elárulta a kommunistákat. A koncepció alapján Szűcs a Horthy-rendszer ügynöke volt, és mint olyan, üldözendő. Valójában inkább az állt közelebb a valósághoz, amit G. M.- Puskin, akkori szovjet nagykövet gondolt, miszerint Rákosi szeretett volna egy teljes egészében neki alárendelt politikai rendőrséget, amelynek nincs kapcsolata a Szovjetunióval, vagy legalábbis a kapcsolat csak rajta keresztül, ellenőrzött bonyolódhatott le. Rettegett attól ugyanis, hogy az államvédelem „kompromittálhatja őt és összeveszítheti az SzK(b)P-vel.”¹⁴⁰ Rákosi Mátyás, Farkas Mihály feljelentését követően - Péter Gábor segítségét igénybe véve - iktatta ki véglegesen a számára fenyegetést jelentő személyt, akit egyszerűen - testvérével egyetemben, ugyanazon a napon - a kínvallatások alatt agyonverték. Mind a korábbi belügyminisztériumi vezetők elleni eljárások (Rajk, Zöldi, Kádár),¹⁴¹ mind a tábornok-perek (Sólyom-ügy),¹⁴² mind pedig a Szűcs-testvérek ügye nyilvánvaló jelentéssel bírt az állomány felé: senki sem érezheti magát biztonságban, még akkor sem, ha az elnyomó hatalmat teljes mértékben ki is szolgálta. Ezen tények figyelembe vételével elfogadjuk, amit Gyarmati György e korszakkal foglalkozó kötetében, találóan fogalmazott meg a rendszer kiszolgálóival kapcsolatban: „... A továbbiakban a hivatásos üldöző homloklebenye mögött a potenciális üldözött - elfojtott - rettenetével végezte a mindennapi hajtóvadászatot.”¹⁴³

A fokozódó terror folyamatosan sújtotta az alacsonyabb beosztásúakat, és végül annak legfőbb támogatóját és kivitelezőjét is elérte. Péter Gábor av. altábornagyot, az akkori szocialista blokkon belül, több országban is párhuzamosan lefolytatott koncepciók eljárásokhoz kapcsolódóan 1952-ben - habár bőségesen lehetett volna ellene tényleges bizonyítékokat is találni, mégis - koholt bizonyítékok alapján találták bűnösnek, majd vetették nem sokkal később börtönbe. A tel-avivi szovjet nagykövetséget ért merényletet konvertálták át Moszkvában cionista támadássá, amelynek végkifejletében már a Sztálin gyógykezelésében segédkező zsidó orvosok összeesküvését hirdették. Az ügynek nem maradhatott el hazai

¹⁴⁰ MURASKO

¹⁴¹ GYARMATI – PALASIK: Trójai faló a Belügyminisztériumban.

¹⁴² OKVÁTH: Katonai perek 1945 – 1958. ; OKVÁTH: Katonaperek a “Katpol”-on belül 1948 – 1953 ; OROSZI: A Sólyom-per. Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945 – 1958.

¹⁴³ GYARMATI: A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon 1945-1956. op.cit, 262. p.

vonatkozása sem: az új ellenségcsoportot Magyarországon is megnevezték, főbűnösként a már korábban letartóztatott Péter Gábor személyét határozták meg.¹⁴⁴

I/14. Részkövetkeztetés

1944. december 21-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság felügyelete mellett megalakult Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés, valamint azt követően az Ideiglenes Nemzeti Kormány. Belügyminiszteri kinevezést kapott dr. Erdei Ferenc, a Nemzeti Paraszt Párt tagja, ugyanakkor a közvetlen munkatársi környezetét a Magyar Kommunista Párt tagjai alkották. Hivatalos megbízást kaphatott a már korábban szervezés alatt álló Budapesti Rendőrség Politikai Rendészeti Osztálya élére Péter Gábor, a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya Tömpe András vezetésével kezdhette meg működését. Az első intézkedések között megszüntették a Magyar Királyi Csendőrség szervezetét, és minden tekintetben egy új modell szerinti közigazgatás került kialakításra, amelynek szovjet minta képezte az alapját. A Tildy-kormány megalakulásával Nagy Imre, majd őt követően, egy újabb kormányváltás után, Nagy Ferenc kormányában Rajk László vette át a belügyminisztériumi tárca vezetését. A cél a társadalom totális átalakítása volt. Igazolóbizottságok felállítása mellett nagyfokú migráció, kényszer migráció, teljes társadalmi csoportok kirekesztése, és az államosított vagyon újraosztása jellemezte a tárgyalt időszakot. A Belügyminisztériummal együtt a Magyar Államrendőrség mindkét politikai rendészeti osztálya ebben meghatározó szerepet játszott. A Belügyminisztérium átszervezését követően összevonásra kerültek a politikai rendészeti osztályok. Az új egység megnevezése Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya lett Péter Gábor vezetésével. Az osztályvezető mindvégig hatalma kiterjesztésére törekedett, és ezért a Belügyminiszter személyét gyakran átlépve, magával a pártfőtitkárral tartott közvetlen kapcsolatot. A belügyminiszterek személyének váltása minden esetben a szervezet erősödését eredményezte. Először az erőszak szervezet a Belügyminisztérium egyik önálló osztályaként, majd Kádár János belügyminisztersége idején, önálló szervezetként, Államvédelmi Hatóság néven fejthették ki tevékenységüket. Azok a személyek, akik 1945-ben vállalva harcoltak egy általuk megálmodott új rendszer győzelemre viteléért, fokozatosan egymás ellen fordultak. Erre az időbeli intervallumra datálhatók az első - halálos ítélettel járó - nagy koncepciós perek, köztük a Rajk-per, a Sólyom László nevével jelzett tábormokok-pere, a

¹⁴⁴ PÉTER Gábort elsőként imádott szervezetének vezetésétől fosztották meg, elvették párttagságát és lefokozták, majd mindezek befejezéséül 1953-ban a Rákosi-villában letartóztatták. ; KIS - KAPIN: "Úgy éltem itt, mint bugyborék a vízen..." (Péter Gábor börtönben írt feljegyzései, 1954)

belügyi vezetők letartóztatása, illetve öngyilkosságba menekülése, és a koncepciós perek kitalálóival és végrehajtóival való ÁVH-n belüli leszámolások kezdete is.

Ezen idő-intervallumhoz tartozóan az eredeti dokumentumok elemzése alapján megállapítható volt, hogy a korai szakaszban létrehozott testületeken belül a belügyi belső elhárítás területe kivételezett helyzetben volt, mivel a II. világháborút követően újból felállított politikai rendészeti osztályok feladatkörébe utalták a belügyi belső elhárítás feladatait. Az újonnan felállításra kerülő rendőrség és a politikai osztályok kiképzéséhez felhasználták a korábbi rendőrségi és csendőrségi állomány tapasztalatait. Az utasítások szerint a belügyi belső elhárítás feladata elsődlegesen a korábbi rendőri-csendőri állomány átvilágítása, a rendszer-ellenes elemek kiszűrése, valamint a testületen belüli korrupció felszámolása volt. Tényleges célja azonban - karöltve a többi politikai rendészeti egységgel - a társadalom feletti totális kontroll kiépítésének az elősegítése és a munkásosztály ellenségeinek az ellehetetlenítése volt. Az alapfeladataikat a fennmaradt dokumentumok alapján többé-kevésbé ellátták, viszont súlyosabb, rendőrök által elkövetett ügyekben nem volt nyoma tevékenységüknek. A két testület állománya képezte az 1956-os forradalomig a jogutódok vezetőségét, illetve innen kerültek ki későbbi magas állami tisztségek viselői is. A belügyi belső elhárítást végző állományt - a többi politikai rendésznek megfelelően - elsősorban politikai megbízhatóság, valamint megbízható ajánlások alapján, nem pedig a szakmai múltjuk és a tudásuk miatt alkalmazták a testületeknél.

A kor elérhető levéltári anyagaira támaszkodó történelmi munkák már olvashatók. Kijelenthető, hogy a belügyi belső elhárítás területe csak érintőlegesen, említésképpen került leírásra a hozzáférhető tanulmányokban. A saját kutatásaim során fellelt anyagok szerint a MÁ ÁVO, a BM ÁVO, a BM ÁVH, és az ÁVH napi parancsai, valamint a vezetőségi ülésekről készült jegyzőkönyvek több esetben is említést tettek az állomány fegyelmi helyzetéről, illetve a belügyi belső elhárítással foglalkozó szervezetektől elvárt tevékenységről. Dolgozatomban e dokumentumok felkutatása, rendszerezése, elemzése révén e korszak erőszak-szervezeteinek belügyi belső elhárítása került reflektorfénybe. Ezek a kutatási eredmények eddig még publikálásra nem kerültek.

2. Nagy Imre első kormányának reformjaitól az 1956-os forradalom és szabadságharc eltiprásáig

2/1. 1953 - Az „Új irányzat”

Sztálin halálával (1953. március 05.) komoly - a magyarok helyzetét is jelentősen befolyásoló - mind világpolitikai, mind pedig a magyar politikai berendezkedést érintő változások történtek. A szovjet vezetők - megelégedvén a Magyarországon történő, a társadalom széles rétegeit jelentősen érintő negatív folyamatokat, és a rendszer összeomlásától félve - a Szovjetunióba rendelték 1953. június 12-én a magyar politikai felső vezetés néhány prominens tagját, így Rákosi Mátyás pártfőtitkárt, Gerő Ernő, Hidas István és Nagy Imre elnökhelyetteseket, Hegedűs András földművelésügyi minisztert, Szalai Béla minisztertanácsi titkárságvezetőt, valamint Dobi Istvánt és Földvári Rudolfot is.¹⁴⁵ Több tanácskozást követően - Rákosi Mátyás helyett - a moszkovitának számító - „politikai alternatívát”¹⁴⁶ jelentő Nagy Imre személyében új vezetőről gondoskodtak. A kommunisták által Magyarországon kiépített totalitárius despota rendszert a szovjet vezetés részéről komoly kritika érte: a kollektív vezetés helyett egyszemélyi vezetés alakult ki a kormány és a párt irányításában, befolyása minden hatalmi ágra kiterjedt. A rendszert a hatóságok túlkapásai és a tömeges bünyügyi eljárások jellemezték, az erőszakos téveszesítés, a kuláklista, a többszörösen kivetett sarcok miatt a falusi lakosság élete is végtelenül nehezzé vált. A mezőgazdaságot hátrányos helyzetbe hozva került fejlesztésre az ipar, valamint eltúlzott volt a hadsereg felfejlesztése is. Mindezeket még tetézte az államigazgatás túlfelfejlesztése: a 200.000 fős hadsereg mellett maga az államigazgatás is 280.000 személyt foglalkoztatott, nem számolva ehhez a pártapparátus, az ipari és a mezőgazdasági adminisztráció létszámát. „Vagyis csaknem egymillió hasznos és értelmes munka elvégzésére is képes egyén irányít, káderez, agitál, egzecíroztat, nyomorgat s tart rettegésben három és fél millió fizikai munkavállalót.”¹⁴⁷ A tárgyalások végén kiadott dokumentumban¹⁴⁸ többek között deklarációra került a dolgozó nép és az igazságügyi szervek közötti helyes viszony megteremtésének szükségessége, amely alapján meg kellett szüntetni a rendőrségnél, az államvédelemnél és az igazságügyi szerveknél a már szinte gyakorlattá vált törvénytelenégeket és visszaéléseket. A szovjet vezetés - a korábbi hatalmi „trojkából” - egyedül Gerő Ernőt tartotta alkalmasnak arra,

¹⁴⁵ BARÁTH: Szovjet nagyköveti iratok 1953 – 1956. ; T. VARGA: Jegyzőkönyv a szovjet és a magyar párt- és állami vezetők tárgyalásairól 1953. június 13 – 16.

¹⁴⁶ BIHARI: 149. p.

¹⁴⁷ KISZELY: op.cit. 317. p.

¹⁴⁸ Jegyzőkönyv a szovjet és a magyar párt- és állami vezetők tárgyalásairól (1952. VI. 13-16.): A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének és a Magyar Népköztársaság Kormányának delegációja értékelése és javaslata

hogy az új személyi összetételben is kiemelt pozíciót tölthessen be. Gerőt a Belügyminisztérium élére helyezték, személyében látva garanciát a rendteremtésre. A szovjetek által kezdeményezett tárgyalásokat követően Nagy Imre miniszterelnök 1953. július 4-ei programbeszédjében jelentett be több, kardinális változást és reformot. Többek között programjában elővetítette a parlament szerepének megerősítését, az államélet törvényes irányításának szükségességét, a felelős kormány megteremtését, a népszuverenitás érvényesülésének biztosítását, az ötéves terv felülvizsgálatának és módosításának igényét. A korábbi rendszert kritizálva Nagy Imre kijelentette, hogy: „... az <<új szakasz>>-ban a kormány a jogrend és a törvényesség alapján fog állni, szigorúan betartja a törvényességet, az alkotmányban rögzített állampolgári jogokat; megszűnnek a lakosság igazságérzetét sértő túlkapások: a bírósági és a kihágási eljárásokban a széles körben alkalmazott adminisztratív módszerek, a begyűjtés, az adóbehajtás, a kuláklista, a tagosítások során elkövetett túlkapások, és egyéb zaklatások, amelyek megrendítették a törvényességbe vetett hitet; megszűnnek az internálótáborok, az internálás intézménye, a kitelepítések, és a kényszerlakhelyek kijelölése, a rendőrbíráskodás.”¹⁴⁹ A beszédben elmondottak végrehajtását váratlan gyorsasággal kezdte meg az új-régi vezetés. Új, mivel a szerepek erősen felcserélődtek, és egyben régi is, hiszen a korábbi négy teljhatalmú vezetőből Rákosi Mátyás, mint az MDP első titkára, Gerő Ernő pedig, mint belügyminiszter szintén ott volt továbbra is a politikai csúcsvezetésben. Ezen túl, sem a Kormány tagjai között, sem pedig az ÁVH-vezetés berkein belül - a fent említett példákban említett személyektől eltekintve - nem volt lényegesebb személycsere.

2/2. A Belügyminisztérium és az Államvédelmi Hatóság egyesítése

Az új belügyminiszter Gerő Ernő, 1953 nyarán a Belügyminisztériumban - szervezeti szinten - jelentős átszervezést hajtott végre. Az átszervezés alapjaiban változtatta meg a szervezet funkcióját, szakítva annak korábbi hagyományaival is. Korábbi történelmi korban - a Kiegyezést követően - a Belügyminisztérium tevékenységi köre viszonylag kiterjedt volt, hiszen „... hatáskörébe került az ország bel viszonyainak irányítása, az ezzel összefüggő közjogi hatáskörök gyakorlása, valamint a kapcsolódó törvény-előkészítő tevékenység. A minisztérium feladatkörébe tartozott ekkor a rendészeti, a közegészségügyi, a közjóléti, a sajtó, az egyesületi, a választójog, valamint a munkaügyi kérdések irányítása. Később, a

¹⁴⁹ BIHARI: op.cit.158-159. p.

Horthy-korszakban a Belügyminisztérium irányítása, felügyelete és ellenőrzése alá tartoztak a közrendészeti feladatokat ellátó rendőrség és csendőrség szervei (...) továbbá a vármegyei és városi törvényhatóságok (ezeken át a vármegyei városok és községek), tehát az ország közigazgatása és az egészségügyi igazgatás szervei is. Az 1944 végén létesített Ideiglenes Nemzeti Kormány Belügyminisztériumának az ügkörébe három nagy igazgatási ágazat irányítása, ellenőrzése és felügyelete tartozott: az ország közrendészete, közigazgatása és közjogi ügyei. Ez a tagozódás lényegében 1953. július közepéig megmaradt, amikor is a közigazgatási ügkör teljes egészében a Minisztertanácshoz, a közjogi teendők egy része pedig az 1950-ben létrehozott helyi tanácsokhoz került át. Az átszervezéssel létrehozott ún. egységesített Belügyminisztérium feladatköre leszűkült a rendőri és állambiztonsági szervek irányítására; a belügyi munka egésze érzékelhetően az államvédelmi tevékenység irányába tolódott el. Fogalmazhatunk úgy is, hogy az ÁVH és a BM egyesítésével a Belügyminisztérium az államvédelem minisztériuma lett.”¹⁵⁰ Az új-régi vezetés egyik első intézkedése az ÁVH-t érintette: a korábbi terror enyhítése céljából, annak ellentételezéseként a szervezetet de jure megszüntették. Gerő Ernő, egy - az ÁVH-t érintő - kérdésre a következő választ adta 1953 novemberében: „Félreértések elkerülése végett közlöm, hogy az ÁVH a Minisztertanács határozata alapján már mintegy négy hónapja megszűnt. Nemcsak a név szűnt meg, de a szervezet is. Persze államvédelmi feladatok és államvédelmi munka van, ezt azonban a különböző belügyi szervek végzik.”¹⁵¹ Tényleges megszüntetésről csak retorikai értelemben beszélhetünk, mivel a feladatkörök és az állomány jelentős része - visszakerülve a Belügyminisztériumba - ugyanott folytatta tevékenységét, ahol az ÁVH-ban abbahagyta. A szervezet - Nagy Imre miniszterelnök által szorgalmazott - teljes átvilágítása és elszámoltatása szintén nem történt meg, ami azonban a szervezet jellegét figyelembe véve teljesen érthető. Mivel a korábbi koncepciós perek kidolgozásában és végrehajtásában a kormány, illetve az MDP vezetésének több tagja is mélyen érintett volt, a bűntettek elkövetéséhez pedig az ÁVH asszisztált, ezért elemi érdekük volt az ÁVH elszámoltatásának hátráltatása és akadályozása.¹⁵²

¹⁵⁰ KAJÁRI: Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések. I. köt. 28. p. ; BARÁTH Magdolna: Gerő Ernő az egyesített BM élén 1953-54. 3-58.p.

¹⁵¹ GERŐ Ernő 1953. november 9-i feljegyzése Gergely Miklósnak. MOL M-KS 276 f. 66/39 ö.e.

¹⁵² BARÁTH: Az államvédelem az egységes Belügyminisztériumban. ; BARÁTH: Gerő Ernő az egységesített BM élén 1953 - 1954.

2/3. Hiányosságok az Államvédelmi Hatóságnál, a Fegyelmi Osztály felállításának kérdése

A Gerő Ernő belügyminiszter által elrendelt átszervezés során az ÁVH egyik legfontosabb egységét, a Katonai Elhárító Főosztályt, valamint annak korábbi munkáját komoly kritika érte, állományát részben ennek köszönhetően a későbbiekben jelentős mértékben csökkentették. A Belügyminisztérium kollégiumi ülésén 1954. január 26-án a Katonai Elhárítási Főosztály vezetője beszámolójában¹⁵³ elmondta, hogy a korábbi években meghatározott feladatokat többé-kevésbé sikerült teljesíteniük, de kívülálló okok miatt bizonyos feladatok végrehajtása elhúzódott, azok teljesítése nem sikerült teljes mértékben. További minőségi fejlesztésre szorult az operatív tevékenység, leginkább az ügynöki tevékenység területén jelentkeztek a hiányosságok. Folyamatos problémaként merült fel az állomány alulképzettsége, valamint ismereteik súlyos hiányosságai miatt az elhárítandó terület, illetve egységek tekintetében. A főosztály beosztottainak fegyelmezetlensége is sok kívánnivalót hagyott maga után, az állományra jellemző volt a „... gőgösség, önteltség, avantgardizmus (...) A beosztottakat felelősségérzetre, helytállásra és magas fokú éberségre kell nevelni. Fejleszteni kell a bírálatot és az önbírálatot.”¹⁵⁴ A parancsnok a főosztály munkájában részletesen elemezte az ügynöki tevékenységet, a konkrét ügyek feldolgozását és az eljárások vizsgálati szakaszát is. A beszámoló szerint a főosztály munkáját az 1952/1953-as évben több külső, a szervezet tevékenységétől független tényező is hátrányosan befolyásolta. A belügyi átszervezések során nagy volt a fluktuáció, több vezetői poszton is személycserék történtek, illetve az is előfordult, hogy az elhárító tiszteket arra utasították, hogy védelmi területeiket adják át, mivel más szolgálati helyre vezényelték át őket. Emiatt a korábban kiépített és vezetett rezidentúrák szétestek, a tartott ügynököket - a tartótisztjeikkel együtt - áthelyezték, ami miatt a hírszerzési lehetőségek is nagymértékben beszűkültek. Ezen túl, konkrét ügyekben sem mindig alkalmazták a meglévő ügynököket, az ügyek többségében nem volt sem beszervezett, sem bevezetett ügynök. Az operatív eszközök egyoldalúan, sablonosan kerültek alkalmazásra. A beérkezett jelzéseket nem ellenőrizték vissza, sok volt a dezinformáció; az így bevezetett intézkedések emiatt legtöbbször eredménytelenek maradtak. „Az ügyekben még mindig durva és elavult módszerekkel dolgoztunk, több esetben kihallgattuk az ügyben szereplő személyt. Kevés és nem megfelelő a kombinációk kidolgozása és alkalmazása. Előfordult olyan kombináció kidolgozása, amely az ügyet nem

¹⁵³ KAJÁRI: Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések. I. köt. 547-566. p.

¹⁵⁴ Loc.cit. 548. p.

vitte előre, csupán komplikálta. (...) A vezetők egy része még mindig nem tart személyesen konkrét ügyet, nem mutatnak példát beosztottaiknak.”¹⁵⁵ A rendszer átalakításának miertjét az állomány nem értette meg, ami nagyfokú bizonytalanságot okozott. A többi társosztály felé kritikaként került megfogalmazásra, hogy nem adták meg a kellő segítséget a III. főosztálynak az eredményes munkavégzéshez, így különösen hiányoztak az operatív szempontból fontos információk. Az ügynöki hálózat - habár számszerűen sok ügynök és beszervezett személy szerepelt benne - nem volt kellően hatékonyan megszervezve, így a kompromittált személyek jelentős része kicsúszott az ellenőrzés alól. A tömeg-informátori hálózat miatt csak mennyiségében voltak sokan az ügynökök. Mivel a minőségi munkára sokuk alkalmatlan volt, ezért 1953-ban több ügynököt zártak ki, mint amennyi beszerzésre került (7242 fő lett beszervezve, 7315 fő került kizárásra).¹⁵⁶ Az ügynökök java része elvi alapon került beszerzésre (párttagok, DISZ-tagok), akik csak limitált hírszerző lehetőséggel rendelkeztek. Nem voltak megfelelő számban ügynökök kvalifikált munkahelyeken, így „... mérnökök, technikusok, pilóták, orvosok és kutatómunkán dolgozó tudósok között. (...) A központi szerveknél, parancsnokságoknál nem rendelkezünk elegendő magasabb rendfokozatú ügynökséggel.”¹⁵⁷ Az ügynökökkel végzett munka során sokan nem tartották be a legalapvetőbb konspirációs szabályokat sem - mint pl. a konspirációs lakásokban tartott találkozók - emiatt sok volt a lebukás. Az értékeléskor a vizsgálati alosztályon folyó tevékenységet is minősítették: megállapították, hogy több ügy is rendkívül lassan haladt, a vizsgálati tervek nem voltak alaposak, az eljárásakor a vizsgálok és a hálózati operatív osztályok között pedig a kapcsolat nem volt kielégítő. A vezetők elhanyagolták a beosztottaikat, az állomány beszámoltatása nem volt alapos és rendszeres, ráadásul nevelő feladataiknak sem tettek eleget, a beosztottaknak nem nyújtottak megfelelő segítséget munkájuk elvégzéséhez. Az általuk folytatott ellenőrzések felületesek, következtelenek voltak. Hiányzott a kezdeményezőkézség és az önállóság a vezetőkől, emiatt a beosztottakra is ez volt jellemző. Általában csak akkor foglalkoztak a fegyelmi helyzettel, ha a beosztottaik súlyosabb szabálytalanságot, vagy normaszegést követtek el. Hajlamosak voltak a nevelés terén csak a fenytést alkalmazni. Volt arra is példa, hogy egyes vezetők közép, illetve felsőfokú végzettség nélkül kerültek kinevezésre, későbbi tanulmányaikat elhanyagolták. Ezen túl beosztottaik képzésére sem fordítottak kellő figyelmet, azok politikai, szakmai, valamint általános műveltségi szintjét nem ellenőrizték. A kollégiumi ülés

¹⁵⁵ Loc. cit., 548-550. p.

¹⁵⁶ Loc. cit. 551. p.

¹⁵⁷ Loc. cit.

dokumentumai szerint a Káder-alesztály sem segítette kellő mértékben a vezetőséget, az állományt nem munka közben, hanem csak a papírok alapján bírálták el, így a parancsnokok kevésbé voltak felkészültek az állományuk tagjainak hibáit illetően. Az áthelyezések nem minden személy esetében voltak megalapozottak. Ráadásul az állomány túlterheltsége miatt az elhárítandó személyek anyagát sem dolgozták megfelelően fel. A beszámolókból ismertettek alapján a szervezet 1953-ban láthatóan már jobban odafigyelt a kialakított normák szerinti minőségi munkavégzésre, valamint a hálózati operatív munka is fejlesztésre került. A fontosabb ügyekkel a jobb ügynököket bízták meg, az operatív munkában több, bonyolult operatív módszert és eszközt vezettek be. A minőségi munkavégzést a főosztályvezető az alábbi statisztikával próbálta érzékeltetni. „... 1952-ben 252 konkrét ügyet számoltunk fel, illetve szüntettünk meg. Ebből 187-et őrizetbe vétel útján, 65 ügyben megállapítottuk, hogy indokolatlan volt a felfektetése. 1953-ban 344 főt vettünk őrizetbe, ebből 206 fő régi tiszt, tiszthelyettes, kulák, polgár és kispolgár, 138 fő munkás és szegényparaszt származású. Az őrizetbe vett személyek kétharmada osztályidegen és kispolgári elem. 1952-ben 348 őrizetbe vett személynek csak egyharmada volt régi tiszt, tiszthelyettes, kulák és kispolgár. 1953-ban az őrizetesek 54%-át, 1952-ben 34%-át vettük hálózati operatív munka alapján őrizetbe. 1953-ban lényeges javulás tapasztalható a kémek és az ellenséges szervezkedések felszámolásánál. 1953-ban 35 főt vettünk őrizetbe. 1953-ban 108 konkrét és 22 köröző ügyet fektettünk fel, melyből 59 kémgyanus. Az ügyek felfektetése reálisabb adatok alapján történt. Javult az ügynökökkel biztosított konkrét ügyek százalékaránya. A fontosabb konkrét ügyekben a vezetők dolgoznak. Jelenleg 413 konkrét és 227 körözési ügy van. 7131 kompromittált személyt derítettünk fel és 3547 kompromittált személy eltávolítására tettünk javaslatot. (...) A hazaárulások és hazaárulási kísérletek száma lényegesen csökkent. 1953-ban 17 hazaárulás történt, 1952. évben elkövetett 43 hazaárulással szemben. 1953-ban 46 hazaárulási kísérletet akadályoztunk meg. Az elhárító tisztek elfogtak 105 főt. Körözés lett kiadva 214 fő ellen, melyből elfogtak 203 főt, jelenleg szökésben van 11 fő. 1950-től 1952. évig elkövetett szökésekből ez évben 63-at felszámoltunk. (...) fegyveres erőkkel kapcsolatban több jelentést készítettünk az ellenség tevékenységéről, technikai, fegyelmi helyzetéről és egyéb problémákról, amelyek a fegyveres erők fejlődését akadályozták. Ezek alapján a vezető elvtársak preventív intézkedéseket tudtak tenni a hibák megelőzésére, felszámolására. (...) Javult a katonai elhárítás fegyelmi helyzete, csökkent a súlyos fegyelmetlenségeket elkövetők száma. A vezetők megfontoltabban alkalmazzák a dicséretet és a fenyegetést a beosztottak nevelésére. 1953-ban kormánykitüntetésben

részesült 17 fő, soron kívüli előléptetésben 16 fő, jutalomban 98 fő, dicséretben 226 fő. 1953-ban a személyi állomány 20 %-át, 1952-ben 25,1%-át fenyítették meg. 1952-ben részegységért, botránnyokozásért, erkölcstelenségért, a dolgozók jogtalan zaklatásáért a személyi állomány 6,8%-a, ugyanezekért a fegyelmezetlenségekért 1953-ban az összlétszám 2%-a lett megfenyítve. (...) Az elhárító osztályokon létrehozott pártalapszervezetek több segítséget nyújtottak a hálózati operatív munka minőségének megjavításában, az elhárító tisztek ideológiai nevelésben, bírálat és önbírálat fejlesztésében, fegyelem megszilárdításában.”¹⁵⁸

Megállapítható, hogy a Katonai Elhárító Főosztályon a vezetés színvonala alacsony, a parancsnokok felkészületlenek és következetlenek voltak. Emiatt az állomány munkáját sem tudták segíteni. A beosztottak hiányos képzettsége miatt az elhárító munka színvonala gyenge volt, azon csak alapos képzésekkel és nagyobb létszámot érintő beiskolázásokkal lehetett volna segíteni. Ez a lehetőség fel sem merült, mivel az állományt már így is nagyon túlterhelték. Ezen felül mind a vezetők, mind pedig a beosztottak jelentős része fiatal és tapasztalatlan volt,¹⁵⁹ ami miatt munkájuk során számos hibát követtek el. A rutintalan elhárítókkal való közös munkát a tapasztaltabb, idősebb tisztek, törzstisztek elutasították. Az elhárító állományban a munkásosztály újonnan kialakult helyzete miatti öntudat és magabiztosság, és a szakmai munkában megélt sorozatos kudarcok kettőssége közötti éles kontraszt növelte a frusztrációt, amely a fegyelmi helyzet erős romlásában mutatkozott meg. A Katonai Elhárítás Főosztályán a beszámolót követően jelentős változtatások történtek. A hibák felszámolására, valamint az operatív munka javítására általánosságban számos feladatot határoztak meg. A hibák kijavításának súlypontját képezte az ügynökségek és az ügynöki munka átszervezése, a társosztályokkal való szorosabb kooperáció, valamint a parancsnoki tevékenység. A parancsnokságok és fontosabb objektumok elhárítását csak jól képzett és tapasztalt tisztek láthatták el. A munkavégzés terén összehangoltan kellett alkalmazni a különféle operatív eszközöket, erőket és módszereket, a sablonos megoldásoktól tartózkodni kellett. A konspirációs szabályok betartására kiemelt figyelmet fordítottak, az operatív találkozókát elsősorban a konspirációs lakásokban kellett megtartani. A dezinformáció elkerülése végett többszörösen vissza kellett ellenőrizni a beérkezett adatokat, a jelentésekben leírt információért a vezető személyi felelősséggel tartozott. A vezetőknek a fontosabb ügyekben személyesen is részt kellett vállalniuk, a beosztottaik munkáját - a túlzott adminisztráció elkerülése végett nem havonta, hanem - negyedévente kellett értékelniük.

¹⁵⁸ Loc.cit. 548-550. p

¹⁵⁹ Az állomány 80%-nak átlagos életkora 23-24 év volt, legfeljebb 1-2 év operatív tapasztalattal rendelkeztek. Lot.cit.

Amennyiben hibát állapítottak meg, úgy segítséget kellett nyújtaniuk annak megszüntetésében. A politikai nevelőmunka is kiemelt szerepet kapott, a vezetőknek nagyobb mértékben kellett támaszkodniuk a pártalapszervezetre és azok döntéseit is figyelembe kellett venniük. A pártszervezetek döntéseit fegyelmi ügyekben is előtérbe kellett helyezni, a súlyos fegyelemsértők esetében nem csak a katonai ügyészségi, vagy a bírósági eljárás fenyegette az elkövetőket, hanem pártfegyelmi eljárás is - ami a kor ismeretének a tükrében - jóval súlyosabb hátrányokkal járhatott. Az állomány elvándorlásának megállítására az áthelyezések engedélyezését magasabb vezetői jóváhagyáshoz kötötték. Az elhárításra kijelölt területen - a javaslat szerint - el kellett érní, hogy a beosztott több évet töltsön el az első kijelölt munkahelyén, mielőtt a váltás szóba jöhetett volna. A rendőrségi belső elhárítás területén meghatározták, hogy a hatékonyság növelése érdekében a régi rendőrök soraiból kell a minőségi munkára alkalmas rendőröket beszervezni. A kvalifikáltabb állomány - pl. rendőrnnyomozók - elhárítására nagyobb súlyt kellett fektetni, emellett kiemelt kategóriaként került megemlítésre a korrupció elleni harc, valamint a nyomozók és a bűnözők összefonódásának megakadályozása. A büntetés-végrehajtás és a tűzörség tekintetében meg kellett kezdeni a „konkrét ügyek és kompromittált személyek anyagának tanulmányozását és megfelelő hálózattal való biztosítását.”¹⁶⁰ A kollégiumi döntést¹⁶¹ az ülés elfogadta, majd azt 1954. február 27-én, parancs formájában az állománynak kihirdették. A belügyminiszter első helyettese - Piros László - az egységgel szemben az ülésen az alábbi kritikát fogalmazta meg: „... ha a szerepét és a feladatát vizsgáljuk meg a Katonai Elhárításnak, akkor azonban feladatát közel sem tölti be. Még ma is inkább információkat ad a katonai elhárítás. A konkrét ellenség elleni harc nem kielégítő. A legsürgősebb munka az ellenség elleni harc megszervezése. Nagy erőfeszítéseket tesznek, hogy őrizetbe vételeket tudjanak produkálni, ugyanakkor nem folyik a kémek elleni harc. Helyes az, hogy a háborús bűncselekmények miatt őrizetbe vesznek személyeket, de ma nem ez a döntő feladatuk.”¹⁶² A belügyminiszter - Gerő Ernő - a következő kritikát fogalmazta meg. „A III. főosztály munkája a párt és a kormány határozata¹⁶³ óta javult. Megszilárdulóban van a törvényesség, csökkent a fluktuáció, komolyabb a káderekkel való foglalkozás a vezetés részéről. Minőségileg azonban továbbra sem kielégítő. A főosztály vezetése nehéz örökséget vett át. A vezetés nem elég magas színvonalú. Nincs egy meghatározott, célirányos munkája. (...) Ne foglalkozzon a katonai

¹⁶⁰ KAJÁRI: Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések. I. köt. 559. p.

¹⁶¹ Loc. cit. 560. p.

¹⁶² Loc.cit. 562-563. p.

¹⁶³ BM 9. parancsa, (1954. II. 27.)

BM KI parancsgyűjtemény, op.cit. 29. d.

főosztály most a háborús bűnösök felkutatásával, csak annyiban, amennyiben súlyos ügyekről, vagy olyan ügyekről van szó, amely a beszerzéshez alapul szolgálhat. A főosztály jelenlegi munkamódszere is helytelen, olyan kérdésekkel foglalkoznak, amelyek ma már, kivéve a súlyos eseteket, nem döntő feladat. (...) Ennek a munkának politikai bázist kell teremteni. A politikai bázis az, hogy a párt és a kormány politikáját az ország lakosságának 95%-a helyesli és aktívan támogatja, és kell, hogy a fegyveres testületeknél is az elhárítás területén ezt még jobban támogassák. Itt általában kiválasztott káderek vannak, éppen ezért a fegyveres testületeken belül nagyobb és aktívabb támogatás kell. Ha így nézzük, akkor lesz bázis, mert egy a cél: a párt és a kormány határozatának a végrehajtása, és az ellenség leleplezése. (...) A fő feladat a kémek felkutatása és a leleplezése a fegyveres erőknél.”¹⁶⁴ A már korábban jóváhagyottak szerint,¹⁶⁵ a bürokrácia minimalizálása és a felesleges anyagi kiadások megszüntetése érdekében elfogadták a Belügyminisztérium állományának csökkentését indítványozó tervezet. A Katonai Elhárító Főosztály a korábbi javaslat alapján ezért jelentős állományvesztést szenvedett el. Amíg korábban a főosztály 285 fős létszámmal rendelkezett, addig a Belügyminisztérium új állománytábláján a főosztály állománylistáján már csak 77-en szerepeltek. A csökkentés során nagyjából 200 fő a hadsereg átszervezése miatt a főosztály állományából kikerült, a többiek sorsa ismeretlen. A létszám drasztikus csökkentése jelentékenyen megemelte az állomány által elvégzendő feladatok számát, amely a megmaradt dolgozók további frusztrációját okozta.

A beszerzett adatok alapján megállapítható, hogy a rendvédelem területén a belső elhárítás végző szervezet tehermentesítését - a feladatok részbeni átadásával, de teljes körű ellátása mellett - valahogyan meg kellett oldani. A belső elhárító munkát ezért megosztva, részben egy újonnan felállítandó osztály és a régi egység között kellett felosztani, azzal a kitéttel, hogy a fajsúlyosabb ügyeket, valamint a politikai ügyeket továbbra is a katonai elhárítás kellett, hogy ellássa. A hiányosságok kiküszöbölésére, valamint a védett szervekkel való együttműködés szorosabbá tétele végett a belügyi belső elhárításra vonatkozó 1955-ben új utasításokat és parancsokat adtak ki. A változtatásokat a határőrségre és a belső karhatalomra vonatkozó utasítás alapján mutatom be.¹⁶⁶ A parancs alapján, a korábbiakban megszokottak szerint továbbra sem volt a belügyi belső elhárításért felelős állomány az elhárított terület parancsnokának alárendelve. Új elem volt, hogy a határőrség felderítő szervei saját

¹⁶⁴ KAJÁRI: Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések. I. köt. 564-565. p..

¹⁶⁵ Loc.cit. 85-109. p.

¹⁶⁶ 5/1955 (II.3.) BM. pcs. A Határőrség és a Belső Karhatalom elhárító szerveinek feladata és működésének elvei a BM Határőrség és Belső karhatalmon belül.

ÁBTL op.cit.1.5. 2-3/5/1955.

állományukra már nem végezhetek hálózati - operatív feldolgozásokat. Feltehetően azért, mert azt már csak a belügyi belső elhárító egységek teheték meg. A belügyi belső elhárítási feladatok a külföldi emigrációs szervek, valamint hírszerző szervek ügynökeitől való védelemre, az állomány ellenséges kapcsolatainak felderítésére, a hazaárulások és szökések megakadályozására, a határ- és objektumőrizeti szabályok betartására irányult. További feladatként határozták meg az állomány hangulatának figyelését, az államtitkok védelmét, és a kiadott parancsok végrehajtásának ellenőrzését. A belügyi belső elhárító az operatív tevékenységén kívül nyílt nyomozati cselekményeket is végezhetett, így akár azonnali őrizetbe vételről is dönthetett. Továbbá jogosult volt - megfelelő engedélyek birtokában - a határőrség felderítő szervei által folytatott operatív ügyekbe betekinteni, azok hálózati személyeit átvenni. Új elem, hogy az elhárított területen csak őrzött épületben tarthatták a belügyi belső elhárítók a minősített anyagaikat. Feltehetően azért, mert több olyan irat is kijuthatott korábban az állományhoz, amelynek minősített adattartama őrájuk vonatkozott. Ezen felül a kiadott dokumentumokban meghatározták, hogy a belügyi belső elhárítók a parancsnokokon kívül a politikai tisztekkel is szorosan együttműködni és őket tájékoztatni voltak kötelesek.

2/4. A Belügyminisztérium Fegyelmi Osztálya

A Belügyminisztérium Kollégiumának 1953. november 24-i ülésén foglalkoztak először egy önálló, egységes fegyelmi osztály felállításának a kérdésével. Az egység felállítására egyrészt a fent említett indokok miatt, másrészt pedig azért volt szükség, mert az addigi, decentralizált egységek munkájában a hatásköri, illetékességi kérdések, valamint a párhuzamos munkavégzések miatt többször is komoly zavar keletkezett. A fegyelmi szervek munkája átláthatatlan volt, az egységes gyakorlat hiánya érezhetően rontotta az állomány fegyelmének megszilárdítására tett kísérleteket. A hiányosságok és anomáliák pótlása, és megszüntetése, valamint a belügyi belső elhárítási feladatok részbeni átvállalása érdekében az átszervezést követően egy központi fegyelmi osztály kialakítására került sor. Az osztály a volt ÁVH Fegyelmi Osztálynak a jogutódként, országos illetékességgel került felállításra, tehát mind a központi, mind pedig a vidéki szervek tekintetében hatáskörrel bírt. A kollégiumi előterjesztésben kihangsúlyozták, hogy „... a központi Fegyelmi osztály a Belügyminisztérium központi és vidéki, operatív, valamint gazdasági szervei, a rendőrség, a BV és a tűzrendészeti szervek beosztottainak fegyelmi ügyeivel foglalkozzon. A Határőrség

és a Belső Karhatalom, valamint a Légoltalmi parancsnokság fegyelmi ügyeinek intézését továbbra is a honvédség szervezési elvei alapján kell megoldani, vagyis a katonai ügyészség a nyomozó tisztek hálózatára támaszkodva, közvetlenül irányítsa a bűncselekmények vizsgálatát. A politikai ügyekben ezeknél a szerveknél továbbra is a Katonai elhárító osztály folytasson vizsgálatot.”¹⁶⁷ Az előterjesztés szerint tehát a Fegyelmi Osztály feladatkörébe tartozott a köztörvényes, vagy katonai bűncselekmények, illetve kisebb politikai büntettek esetén a vizsgálat folytatása. Ezekben az ügyekben azonban csak akkor folytatható eljárás, amikor a vizsgálat kimenetele előre láthatóan elbocsátással, vagy hadbírói eljárással záródott le.

A Fegyelmi Osztály feladatkörének kialakításához az alábbiak kerültek felterjesztésre:

„1. A Fegyelmi osztály munkájának alapvető feladata a káderek nevelése, megelőző munka a fegyelem megszilárdításának érdekében, a központi és vidéki szervek beosztottai által elkövetett bűncselekmények és súlyosabb fegyelmi vétségek kivizsgálása, valamint a főosztályokon, illetve osztályokon működő fegyelmi előadók munkájának irányítása, ellenőrzése és szakmai nevelése.

2. A Fegyelmi osztály a Határőrség és a Belső Karhatalom, valamint a Légoltalmi parancsnokság kivételével a Belügyminisztérium beosztottai által elkövetett azon fegyelmi vétségeket és bűncselekményeket vizsgálja ki, amelyek meghaladják a központi és vidéki szervek vezetőinek fegyelmi jogkörét. (...)

5. A Fegyelmi osztály, belügyminisztériumi beosztottat a katonai ügyészségnek csak a belügyminiszter elvtárs, vagy helyettese jóváhagyása alapján adhat át.

6. Szélesebb körű politikai bűncselekményeket – ellenforradalmi szervezkedés, kémkedés, hazaárulás, szabotázs, vagy terrorcselekmény – a belügyminiszter elvtárs utasítására a Vizsgálati főosztály vizsgál ki. Azoknál a szerveknél, ahol elhárító munka folyik, az ilyen természetű ügyekben a vizsgálatot a Katonai elhárító osztály illetékes alosztálya folytatja le.

14. A szolgálati fegyelem megszilárdítása, a bűncselekmények és fegyelmi vétségek elkövetésének megelőzése érdekében a Fegyelmi osztályra a következő feladatok hárulnak:

a.) A Fegyelmi osztály hatáskörébe tartozó szervek beosztottainak nevelése fegyelmi vonalon.

¹⁶⁷KAJÁRI: Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések. I. köt. op.cit.371-372. p. ; GYARMATI György – S. VARGA Katalin: A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései I-III. kötet

b.) Kidolgozza azon rendszabályokat, amelyek a fegyelmi vétségek és bűncselekmények megelőzésére irányulnak.

c.) Nyilvános bírói tárgyalások szervezése és a bírói ítéletek parancs útján történő kihirdetése, a beosztottak nevelése céljából.

d.) Egyes vizsgálati ügyek átadása a tiszti becsületbíróságoknak, az ügyek nyilvános megtárgyalása céljából...¹⁶⁸ A BM Kollégium ülése a Fegyelmi Osztály felállításáról szóló javaslatot bizonyos módosítások mellett elfogadta, azt később parancsban kihirdetve tették hivatalossá.¹⁶⁹ A fegyelmi kérdések tekintetében - az új osztály felállításán túl - egy egységes fegyelmi utasítást is kiadtak, így alakítván ki az egységes fegyelmi gyakorlatot.¹⁷⁰ A fegyelmi jellegű, belügyi alkalmazottakat érintő ügyekben korábban felderítő munkát végző Katonai Elhárító Osztály feladatait az új osztály felállításával erősen korlátozták. A belügyi állomány által elkövetett fegyelmi ügyek felderítését és vizsgálatát korábban végző egység tevékenységét a politikai jellegű cselekmények felderítésére és vizsgálatára redukálták, állományának létszámát jelentősen lecsökkentették. A központi fegyelmi osztály, illetve az alárendelt fegyelmi előadók kapták meg ezt követően a jogosultságot arra, hogy a fegyelmi ügyekben kizárólagosan eljárhassanak. Ezek a fegyelmi ügyek a mai használattól eltérően a bűncselekményeket (büntett/vétség) is magukba foglalták.

Az előterjesztésben már láthatóan felmerült arra is az igény, hogy a fegyelmi helyzet megszilárdítása érdekében az osztály a Belügyminisztérium egységei körében - ha csak részben is, de - végezhesen megelőző tevékenységet. A tevékenység azonban nem került pontos megfogalmazásra, így az előterjesztésből nem derült ki, hogy a megelőzési munka egy általános célú tevékenység lett volna, vagy pedig olyan célirányos, bűncselekmények megelőzésére szolgáló operatív tevékenység, amelyet a Katonai Elhárító Osztály végzett.

2/4.1. A BM Fegyelmi Osztály felállításának tapasztalatai

A Belügyminisztérium Kollégiumának 1954. május 11-i ülésén - az újonnan felállított - Fegyelmi Osztály értékelésén - a személyzeti főosztály vezetője, Ács Ferenc államvédelmi

¹⁶⁸ Loc.cit. 371-380. p.

¹⁶⁹ A Fegyelmi Osztály felállításáról készült belügyminiszteri utasítással nem sikerült találkoznom, csak közvetett forrásokban jelezték azt, illetve a későbbiekben ténylegesen felállításra került az osztály. Fegyelmi utasítás azonban készült. 10-50-675/1954. BM.ut.

¹⁷⁰ 28/1954. BM pcs.

ÁBTL op.cit. 4.2.II. sor. 2-3432/1959

ezredes beszámolójában - a következő megállapítások hangzottak el: „... Az átszervezés előtt a régi Belügyminisztérium, valamint a volt államvédelmi szervek fegyelmi helyzete igen súlyos volt. Államvédelmi operatív és rendőri szerveink munkájára jellemző volt a szocialista törvényesség megsértése, az avantgardizmus, napirenden voltak az anyagi visszaélések, és egyéb korrupciós bűncselekmények, ezenkívül az erkölcsi színvonal is igen alacsony volt. A Központi Vezetőség júniusi határozata, majd a Belügyminisztérium 1953 nyarán történt átszervezése, mélyreható változásokat hozott a minisztériumhoz tartozó valamennyi szerv életében és munkájában. A párt és a kormány határozatát, a Belügyminisztérium vezetői és beosztottjai magukévá tették, melynek eredményeképpen az egyes szerveink munkáját jellemző törvénysértések száma nagymértékben csökkent, majdnem teljesen megszűnt az avantgardizmus, csökkent a bűncselekmények és anyagi visszaélések száma. Az átszervezés ideje alatt azonban a fegyelem bizonyos mértékig meglazult, mivel a szakmai vezetők túlnyomó részt szervezési kérdésekkel voltak elfoglalva és majdnem teljesen elhanyagolták a nevelést és a fegyelmi problémákkal való foglalkozást. (...) A fegyelmi helyzet javulása szempontjából a legtöbb eredmény az operatív szerveinknél mutatkozik, ahol összehasonlítást téve az elmúlt év hasonló időszakával közel kétharmadával csökkent a fegyelmi ügyek száma. Operatív szerveink közül komoly javulás mutatkozik a III. főosztályon és a XIII-as osztályon.¹⁷¹ (...) Az operatív szerveinknél - különösen a minisztériumban - megmutatózó javulás annak az eredménye, hogy a szakmai vezetők fokozottabb mértékben veszik igénybe a pártszervezetek és a pártbizottság segítségét, és a pártszervezetek nagyobb súlyt fektetnek a nevelés, valamint a fegyelem megjavításának kérdésére.”¹⁷² A beszámoló további részében elhangzottak azonban már nem ennyire optimista kicsengésűek, lényegében ellentmondtak a bevezetőben elhangzottaknak: „Az elért eredmények mellett azonban továbbra is súlyos hiányosságok vannak, és a Belügyminisztérium szerveinek fegyelmi helyzetében alapvető javulás nem tapasztalható. Még mindig magas a fegyelemsértések és bűncselekmények száma, sok a törvénysértés, erkölcstelenség, korrupció, és állandóan növekedik az ittasságból adódó fegyelemsértés. (...) Külön fel kell figyelni az ittasságból adódó fegyelmi ügyek igen magas számára. Három hónap alatt 1412 leittasodás történt, amit túlnyomó részt őrsemélyzeti rendőrök és határőrök követtek el. Az eddigi fegyelmi gyakorlatból megállapítható, hogy a súlyosabb fegyelemsértések és nem egy esetben törvénysértések is leittasodás közben adódtak. Az anyagi visszaélés, korrupció főként rendőri szerveinknél

¹⁷¹ A XIII. osztály a Belső reakció elhárítási- és az Ipari szabotázs-elhárító osztálya volt.

¹⁷² KAJÁRI: Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések. I. köt. op.cit. 762-763. p.

tapasztalható. A járási osztályokon és őrsökön gyakori jelenség, hogy rendőrök kulákokkal barátkoznak, azoktól különböző ajándékokat fogadnak el, feketevágásokat követnek el, vagy segítenek elő. (...) A rendőri szerveknél anyagi vonalon megmutatkozó súlyos hibákat leginkább a Budapesti főosztályon legutóbb megtörtént eseményeiből lehet lemérni, ahol több vezető és beosztott alvilági bűnözőkkel összejátszva, anyagi visszaélések sorozatát követte el.”¹⁷³ A helyzet súlyosságát tovább fokozta az állomány és a pártvezetőség erkölcsi romlottsága is, a munkahelyi - meg nem engedett - szexuális kapcsolatok tovább rontották a belügyi szervek amúgy sem túl jó hírét, valamint erősen lazították a fegyelmet. A helyzet az átszervezés után - bizonyos mértékben - a BM központi operatív szerveinél javult, ezt többek között a 19-es parancs¹⁷⁴ kampányszerű alkalmazásával, illetve a fegyelmetlen személyek testületből történő eltávolításával érték el. A parancsban rámutattak az állománynál tapasztalható hiányosságokra: „... az elért eredmények ellenére azonban még mindig tapasztalhatóak komoly hiányosságok. A kezdetben megmutatkozó javulást komoly visszaesés követte. A Belügyminisztérium egyes dolgozói ugyanis nem értették meg elég mélyen a Központi Vezetőség határozatait és bírálatát. Még mindig előfordul, hogy súlyosan megsértik az Alkotmányt és a törvényeket. (...) Ilyen törvénytelenséget követett el pld: K. Z. áv. alhadnagy - III. osztály - ittas állapotban a miskolci Kossuth Étterem egyik női alkalmazottját, hivatali hatalmával visszaélve, azzal az ürüggyel, hogy ez az alkalmazott sértő kijelentéseket tett rá, az Elhárító osztályra előállította, órákon keresztül kihallgatta, majd hosszas dulakodás után erőszakot követett el rajta. K. alhadnagy magatartását súlyosbítja, hogy családos ember léteére már második esetben követ el ilyen, a kommunista erkölcs szempontjából mélységesen elítélendő cselekményt. Nevezettet fenti cselekmény elkövetéséért a Hadbíróság 5 év börtönbüntetésre ítélte. (...)”¹⁷⁵ Az önkényességre, a korrupcióra, valamint az állampolgárokkal szemben tanúsított durva viselkedésre is akadtak kirívó példák: „... B.L. r. tizedes - Budapesti Főosztály - ittas állapotban egy utcán játszadozó gyermeket megvert, összerugdalt, majd amikor a járókelők a cselekményre felfigyeltek és a gyermeket védelmükbe vették, az egyik polgári személyt súlyosan bántalmazta, végül a felháborodott tömeget fegyverrel megfenyegetett és több személyt megütött. H. J-né áv. II. o. tiszt és T. K. áv. II. o. s. tiszt - I. osztály - a kezelésükre bízott pénzből néhány hónap leforgása alatt közel 75.000 Forintot sikkasztottak. K. P. r. tizedes és B. S. r. örvezető - Pest

¹⁷³ Loc.cit., 763-764. p.

¹⁷⁴ 19/1953. BM pcs.
ÁBTL 4.2. (II.) 10-0920/1953.

¹⁷⁵ Loc.cit. 2. p.

Megyei Főosztály - lövészet alkalmával engedélyt kértek parancsnokuktól, hogy külön vonulhassanak be szolgálati helyükre. Az engedélyt megkapták, azonban nem az őrsre, hanem Monorra mentek, ahol a vasúti töltés mellett haladó polgári személyeket jogtalanul, durva módon igazoltatták, végül egy beteges, 16 éves lányt fegyverrel arra kényszerítettek, hogy velük közösüljön.¹⁷⁶ Hosszabb távon azonban nem mutatkozott jelentős változás, a kisebb fegyelemsértések és az ittasságból adódó normaszegések mindennaposak voltak. Az erkölcsi természetű fegyelmezetlenségek sem szűntek meg teljesen, a helyzetet tovább súlyosbította az a tény, hogy több vezetőről kiderült, hogy munkatársaival, vagy alárendeltjeivel tiltott intim viszonyt alakított ki. Az értékelés rámutatott arra is, hogy a magatartásbeli és jellembeli fogyatékoságok mellett a munkafegyelem és a minőségi munka terén is komoly hiányosságok mutatkoztak. „Egyes operatív munkások felületesen végzik a munkájukat, pontatlanok, nem tartják be a határidőket, valótlan adatokat jelentenek és nem törekednek a munka minőségi megjavítására. A megyei főosztályok államvédelmi operatív szerveknél tapasztalható némi javulás, azonban ez sem tekinthető komoly eredménynek. Annak ellenére, hogy a megyei főosztályok többi szerveihez viszonyítva lényegesen kisebb a fegyelemsértések száma, azonban még mindig gyakori jelenség az ittasság, botrányokozás, erkölcstelenség és törvénysértés.”¹⁷⁷ A belügyi egységek közül - a jelentés értékelése alapján - a legrosszabb fegyelmi helyzet a rendőrségen volt. A legsúlyosabb fegyelemsértések is itt történtek, 1953-ban jelentős számban kellett rendőrök által elkövetett törvénysértések miatt lefolytatott eljárásokat az ügyészségeknek átadni. A megállapítás szerint gyakori volt a dolgozókkal szembeni törvénytelen eljárás, vagy magatartás, a szocialista törvényesség figyelmen kívül hagyása. Magas volt az ittasság miatti fegyelemsértések száma; ezek gyakran a szolgálat alatt történtek, esetenként párosult hozzá tettlegesség is.

A határőrségnél és a belső karhatalomnál többen is megszöktek az alakulatuktól, gyakori volt a leittasodás és a verekedés, több határőr tiltott határátlépést követett el, ami akkoriban hazaárulásnak minősült. A szolgálatban történt elalvás vétsége is jelentős számban fordult elő, amit a parancsnoki ellenőrzés felületességére, annak esetleges hiányára lehetett visszavezetni.

A BM büntetés-végrehajtó szerveinél napi szinten történtek hanyagságból és mulasztásból súlyos bűncselekmények és vétségek. A leittasodás itt is gyakori jelenség volt, emiatt történt

¹⁷⁶ Loc.cit. 2-3. p.

¹⁷⁷ KAJÁRI: Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések. I. köt. op.cit. 765. p.

rabszökés is, valamint felmerült elítéltekkel történő összejárás, és meg nem engedett, esetleg kikényszerített szexuális kapcsolat is, amely újabb bűncselekmények alapja volt.

A BM tűzrendészeti szervek beosztottainak fegyelmi helyzete szintén több odafigyelést igényelt. A leittasodás miatt elkövetett bűncselekmények (botrány okozása, verekedések) mellett gyakori volt az állomány által elkövetett függelemsértés, előfordult lopás és sikkasztás is. A parancsnokok egy része erkölcstelen életet élt, amely miatt leváltották őket.

A BM légoltalmi szerveinél a fegyelmi helyzet viszonylagos javulást mutatott, ezt azonban csak a kampányszerűen lefolytatott oktatások és ellenőrzések miatt érték el. A légoltalmi egységeknél gyakrabban előforduló fegyelmi vétségek általában a fegyverzet hanyag kezeléséből, az önkényes eltávozásokból állt, amelyet a parancsnoki ellenőrzés és példamutatás hiányával, valamint a beosztottakkal szembeni fegyelmezés liberalizmusával indokoltak. Általánosságban megállapítható volt, hogy a légoltalmi egységek fegyelmi helyzete a legjobb volt az összes belügyi egység között.

A belügyi állomány fegyelmi helyzete - figyelembe véve a szakegységek tekintetében tett megállapításokat - nem volt kielégítő. A leírt összegzésekben rámutattak arra, hogy a rossz helyzetért több tényező felelt: a vezetők nevelő-motiváló feladatukat csak utasításra voltak hajlandók ellátni, a fegyelmi kérdésekkel nem foglalkoztak. Amennyiben foglalkoztak vele, úgy liberálisan és elnézően bántak a fegyelem ellen vétőket, a cselekményeket nem a súlyuknak megfelelően kezelték. Az állomány és a vezetés között nem volt meg a megfelelő kapcsolat, a vezetők hozzáállása a beosztotti állomány irányába általában nemtörődöm és goromba volt. A parancsnokok nem kezelték központi kérdésként a fegyelmi helyzet megjavítását, sőt maguk is gyakran vétettek a fegyelmi rendszabályok ellen, ezért nem is tudták volna azokat az állományukkal betartatni. A belügyi dolgozók életkörülményei - a Rajk László belügyministerségének ideje alatt bevezetett változtatások ellenére is - nagyon szegényesek voltak; sokan a felelőtlen és átgondolatlan áthelyezések miatt hónapokig távol kellett, hogy legyenek családjuktól, nem rendelkeztek megfelelő lakhatási körülményekkel, nem kaptak rendszeres fizetést és ellátmányt, s amit kaptak, az a megélhetésükre éppen hogy csak elegendő volt. Ezek az okok és körülmények nagyban elősegítették a korrupció általánossá válását és annak elfogadását. A fegyelmi helyzetet tovább súlyosbította az is, hogy nagyon sokan foglalkoztak a leszerelés gondolatával, hiszen a privát szférában, de még az állami szféra más területein is lényegesen jobb volt a kereset, több a természetbeli juttatás, mint a belügyi alkalmazásban állóknál, valamint rövidebb volt a munka ideje is. A

leszereléssel foglalkozók már nem nagyon törődtek a fegyelmi szabályok betartásával, kontrollálatlan viselkedésük demoralizáló hatással volt társaikra is, azok munkához való hozzáállását jelentősen befolyásolta. A Fegyelmi Osztállyal szemben kritikaként került megfogalmazásra, hogy - habár több területen is komoly munkát végzett, és előrelépéseket tett - mégsem voltak a fegyelmi helyzet terén naprakész elemzések, s ennek hiányában az Osztály vezetője nem tudott rámutatni a fegyelmezetlenségek kiváltó okaira sem. A statisztikai adatok ismeretének hiányában így a fegyelmezetlenségek megszüntetésére nem tudott megfelelő és hatásos javaslatot tenni. Egyes ügyekben túl hosszán tartott a vizsgálat, ami miatt a fenytés nevelő hatását elvesztette. A felállított tisztí becsületbíróóságok tevékenysége sem váltotta ki a vezetőség elismerését, azok működése nem az előzetesen elvárt eredményt hozta: „... (a szerv) a politikai és erkölcsi erejét a beosztottak széleskörű befolyásolását a fegyelemsértők elítélésére nem használták ki, nem ismerték fel a tisztí becsületbíróóságok szerepét és jelentőségét.”¹⁷⁸

2/4.2. A BM fegyelmi utasítása az ÁVH 1956. évi kollégiumi üléseinek tükrében

A belügyi állomány számára 1954. április 8-án került kiadásra az egységes fegyelmi utasítás.¹⁷⁹ A fegyelmi utasítás szerint a Belügyminisztérium katonai és rendészeti ágának fegyveres tagjai a katonai fegyelem hatálya alatt álltak, tagjai ügyeinek elbírálása pedig a katonai bíróságok hatáskörébe tartozott.¹⁸⁰ A fegyelmi jogkör gyakorlását (dicséret - fenytés) elsősorban a szolgálati előljáró gyakorolta, vagy az, akinek a belügyi beosztott a szolgálat alapján alá volt rendelve. A fegyelmi hatálya alá eső vétségeket minden fegyelmi jogkörrel felruházott parancsnok elbírálhatott; katonai, vagy köztörvényes büntettet fegyelmi úton csak a miniszter, miniszterhelyettesek, országos parancsnokok, főosztályvezetők és önálló osztályvezetők bírálhattak el.¹⁸¹ További kivételt jelentett, hogy a fegyelmi utasítás már az államvédelmi operatív szervek vezetőire és beosztottaira is vonatkozott, de rájuk speciális szabályokat kellett alkalmazni: mivel speciális szakterületen végezték feladataikat, ezért fenytést, vagy jutalmazást velük szemben, illetve részükre „... a Miniszter, az illetékes miniszterhelyettesek, központi operatív főosztályvezetők, önálló osztályvezetők, ezek

¹⁷⁸ Loc.cit. 772. p.

¹⁷⁹ 28/1954. BM. pcs. op.cit.

¹⁸⁰ Loc.cit. I. fejezet

¹⁸¹ Loc.cit. II. fejezet 8-10. szakasz

helyettesei, valamint a megyei főosztályvezetők és államvédelmi operatív helyetteseik”¹⁸² adhattak.

2/4.3. A BM fegyelmi szervei, hatáskörük és feladataik

A Belügyminisztérium fegyelmi szervei a minisztérium beosztottai által elkövetett súlyosabb fegyelemsértéseket, illetve katonai vagy köztörvényes bűntetteket vizsgálták ki. Az ügyészség azonban - törvényességi felügyeleténél fogva - bármelyik nyomozást átvehette a fegyelmi vizsgálatot folytató szervtől.¹⁸³ A Belügyminisztériumban folytatott fegyelmi eljárásra a BM Fegyelmi Osztálya, az országos parancsnokságokon működő fegyelmi csoportok, a budapesti főosztályon a fegyelmi alosztály; a megyei főosztályokon, a központi főosztályokon és önálló osztályokon, valamint a járási, városi és kerületi osztályokon egy-egy fegyelmi tiszt volt hivatott.¹⁸⁴ A Fegyelmi Osztály vizsgálta ki a magasabb beosztású személyek - így különösen az országos parancsnokok, főosztályvezetők, önálló osztályvezetők és azok helyettesei, államvédelmi operatív osztályvezetők és alosztályvezetők, az országos parancsnokok osztályvezetői, tiszti iskolák parancsnokai, országos börtönparancsnokok, fegyelmi szervek beosztottai -¹⁸⁵ által elkövetett cselekményeket, vagy súlyosabb fegyelemsértéseket, valamint a Fegyelmi Osztály hatáskörébe tartozott a Legfőbb Ügyészség és a Katonai Ügyészség által megküldött fontosabb ügyek kivizsgálása is. Külön miniszteri, vagy miniszterhelyettesi utasítás alapján a Fegyelmi Osztály foglalkozott a kiemelt fegyelmi ügyekkel is. A szakmai felügyeletet szintén az osztály adta, amennyiben az szükségessé vált. Az állományra kiszabható fenyítések és azok végrehajtása (fogságban) a rendfokozatok alapján kerültek kiszabásra. A fegyelmi utasítás megkülönböztette az örökre, a tiszthelyettesekre, a tisztekre, a főtisztokra, és az ezredesekre, valamint tábornokokra kiszabható fenyítéseket.

Őrök esetében: Feddés - szóban, vagy parancsban, szabadidő elvonás (15 napig), egyszerű fogság (20 napig), szigorú fogság (15 napig), lefokozás az őrvezetői rendfokozatból, elbocsátás azonnali hatállyal fegyelmi úton.

Tiszthelyetteseknél: Feddés - szóban, vagy parancsban, szabadidő elvonás (15 napig), egyszerű fogság (20 napig), szigorú fogság (15 napig), megrovás a szolgálat hanyag ellátása

¹⁸² Loc.cit., 4. bekezdés

¹⁸³ Loc.cit. III. fejezet 1. szakasz

¹⁸⁴ A fegyelmi tiszt a fegyelmi ügyek vizsgálásán túl egyéb ügyeit is köteles volt ellátni.

¹⁸⁵ Kivéve járási, városi és kerületi fegyelmi nyomozótiszteket.

miatt, alacsonyabb rendfokozatba való visszavetés, lefokozás őrig bezárólag, elbocsátás azonnali hatállyal fegyelmi úton.

Tiszteknél: Figyelmeztetés - szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, feddés- szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, 20 napig terjedhető szobafogság a szolgálati teendők ellátása mellett, 20 napig terjedő fogság, megrovás a szolgálat hanyag ellátása miatt, alacsonyabb rendfokozatba való visszavetés, alacsonyabb szolgálatba való helyezés, lefokozás az alhadnagyi rendfokozatból, elbocsátás azonnali hatállyal fegyelmi úton.

Főtiszteknél: Figyelmeztetés - szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, feddés- szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, 15 napig terjedhető szobafogság a szolgálati teendők ellátása mellett, 15 napig terjedő fogság, alacsonyabb szolgálatba való helyezés, megrovás a szolgálat hanyag ellátása miatt, alacsonyabb rendfokozatba való visszavetés, elbocsátás azonnali hatállyal fegyelmi úton.

Ezredeseknél: Figyelmeztetés - szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, feddés- szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, 15 napig terjedhető szobafogság a szolgálati teendők ellátása mellett, 15 napig terjedő fogság, megrovás a szolgálat hanyag ellátása miatt, alacsonyabb szolgálatba való helyezés.

Tábornokoknál: Figyelmeztetés - szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, feddés- szóban, írásban, tiszti gyűlésen vagy parancsban kihirdetve, vagy parancsban, megrovás a szolgálat hanyag ellátása miatt, alacsonyabb szolgálati beosztásba helyezés.¹⁸⁶

A különböző fenyítések - a cselekmény súlyától függően - a fenyítésre jogosult parancsnokok csak a beosztásuknak megfelelő szint szerint szabhatták ki, tehát ameddig egy őrsparancsnok csak feddést, vagy szabadidő elvonást szabhatott ki saját beosztottai esetében, úgy egy központi alosztályvezető fegyelmi jogköre tiszthelyettesekkel szemben a feddéstől egészen a megrovásig tartott. A szintek közötti különbségek a tisztek, főtisztek és tábornokok esetében is megvolt, a fegyelmi fenyítő jogkör legalján a megyei, járási, kerületi alosztályvezetők, míg a tetején az országos parancsnokok, központi főosztályvezetők és

¹⁸⁶ 28/1954.BM pcs. op.cit., 4. bek.20-26. szakasz

önálló osztályvezetők, valamint a megyei főosztályvezetők álltak. A legmagasabb beosztásokban lévő vezetők fenyítésére a politikai vezetők (belügyminiszter, belügyminiszter első helyettese) voltak jogosultak. A fegyelmi utasítás 7. fejezete a tartalékos, vagy nyugállományú tisztekkel, főtisztékkel, és tábornokokkal kapcsolatosan tartalmazott rendelkezéseket. A leírtak szerint a felsorolt személyekkel szemben fenyítést kellett alkalmazni, amennyiben azok az egyenruha viselése közben a katonai fegyelmet, vagy a közrendet megsértették. Fegyelmi fenyítő jogköre a tisztek és főtiszték esetében a miniszterhelyetteseknek, tábornokoknál a belügyminiszternek volt. A tisztek és főtiszték esetében szóbeli és írásbeli figyelmeztetést, feddést, szobafogságot (tisztek 7 nap, főtiszték 3 nap), vagy fogságot lehetett fenyítésként kiszabni.¹⁸⁷ A belügyminiszter a tartalékos alezredekéseket és őrnagyokat egy rendfokozattal visszavethette, az alhadnagyokat a tartalékos tiszti rendfokozattól megfoszthatta, illetve a fegyelemsértők esetében a lefokozásra is joga volt. A miniszterhelyettesek a tartalékos tiszteket - az alhadnagyot kivéve - egy rendfokozattal visszavethették. Amennyiben úgy ítélték meg, hogy a szabálysértés a tiszti becsületet és a rendfokozat méltóságát, vagy a Belügyminisztérium tekintélyét veszélyeztette, úgy a belügyminiszter jogosult volt az egyenruha viselésének jogát az elmarasztalt személytől visszavonni. Súlyosabb fegyelemsértések esetén, amikor a katonai, vagy közönséges bűncselekmény törvényben megszabott büntetési tétele nem haladta meg az egy év börtönt, úgy a vezetők dönthettek arról, hogy az ügyet fegyelmi eljárás keretében kívánják-e elbírálni, vagy pedig átadják azt - a büntetőeljárás lefolytatása céljából - a katonai ügyészségnek. Amennyiben az elkövetett bűncselekmény törvényben megszabott büntetési tétele meghaladta az egy év börtönt, úgy az ügyet kötelező volt az eljáró ügyészségnek átadni. Az ügyet csak az ügyész, vagy a katonai bíróság utalhatta vissza fegyelmi eljárásba.¹⁸⁸ Tiszthelyettesek és örök esetében az őrizetbe vételről, valamint a katonai ügyészségnek való átadásról az országos parancsnok, vagy a kinevezési hatáskörrel rendelkező főosztályvezető dönthetett. Tisztek és főtiszték esetében az őrizetbe vételről, és az előzetes letartóztatásról, valamint a személy katonai ügyészségre történő átadásáról a miniszter, vagy annak első helyettese döntött.¹⁸⁹ A fegyelmi utasítás 10-17. fejezeteiben rendelkezett a fenti eseteken kívül a fegyelmi eljárás során történő felfüggesztésről, a fogságfenytések végrehajtásáról, a panaszok és beadványok mikéntjéről, az adható dicséretekről és jutalmakról, valamint a fentiek nyilvántartásáról és a fenyítések törléséről is. A fegyelmi utasítás 18. pontja a tiszti becsületbíróóságok felállítását,

¹⁸⁷ Loc.cit. VII. fejezet 44-46. szakasz

¹⁸⁸ Loc.cit. IX. fejezet 66. szakasz

¹⁸⁹ Loc.cit. 68. szakasz

működését írta le, azonban ez az intézmény a későbbiekben nem működött kielégítően, helyét a szervezet tükörképére felállított politikai osztályok vették át. Nagy Imre követelésének részben eleget téve - 1953-1956 között - az operatív feldolgozó és elhárító állomány bizonyos részét - korábbi, koncepciókban való szerepvállalásukért - katonai bíróság elé állították. Fontos kihangsúlyozni, hogy csak részben, hiszen a régi-új vezetés - megkerülvén Nagy Imre kérését - az elnyomó rendszer érdekeit védve, jellemzően csak a kisebb fajsúlyú beosztásokban tevékenykedő beosztottakat íteltette el, azonban az eljárásokat kigondoló, és azt parancs útján végrehajtható vezetőknek csak jelentéktelen hányadát vonták felelősségre. A politikai vezetés, azért, hogy saját hatalmát mentse, a korábbi években elkövetett gazdasági ámokfutásért, a társadalom terrorizálásáért, valamint az állam csődjéért egyetemlegesen az államvédelmi szervezetben dolgozókat tette felelőssé.

2/5. Az Állami Ellenőrzés Minisztériuma

Az 50-es évek korai szakaszában a hatalom úgy érezte magát csak biztonságban, ha mindenről és mindenkiről lehetőleg mindent tudott. A vezetés által érzett általános bizonytalanság és félelemérzet miatt az állami szférában dolgozók csak folyamatos, mindenre kiterjedő kontroll alatt végezheték tevékenységüket. Ez különösen igaz volt a fegyveres testületek tagjaira. Az ÁVH II. Főosztályán és a BM Fegyelmi Osztályán kívül a belügyi szervek ellenőrzésére - a másik kettő szerv munkájával párhuzamosan - egy, a belügyi vonaltól teljesen független szervezet is felhatalmazást kapott. Az Állami Ellenőrzési Minisztérium (későbbiekben ÁEM), ekkor nem a rendészeti egységek belbiztonsági szerveként, hanem „kvázi” mint egy országos illetékességű ellenőrzési szolgálat tevékenykedett. Az ÁEM PB. Központi Vezetőség 1955. júniusi határozata leszögezte, hogy „... az állami ellenőrzés munkájának irányát mindenkor a párt fő irányvonalából kiindulva, az ország előtt álló legidőszerűbb, legfontosabb feladatoknak megfelelően kell meghatározni. Az állami ellenőrzés alapvető feladata, hogy a kormány határozatai alapján ellenőrizze és segítse az államapparátus munkájának jobbá és olcsóbbá tételét, az állami és gazdasági munka gazdaságosságának fokozását, a termelés és a termelékenység növelését, az önköltség csökkentését, a műszaki színvonal emelését, az anyagokkal való takarékos gazdálkodást.”¹⁹⁰

¹⁹⁰ÁEM PB. 1956, Pártszervezeti küldött értekezlet. A PB két éves működésének vizsgálata a Központi Vezetés és az előző pártértekezletek határozatai alapján, figyelemmel az SzKP XX. Kongresszusán elhangzottakra, PML MSZMP B.PB, XXXV. 100. c. 96. számú öe, 1-25. p.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1955. évi 27.¹⁹¹ és 28.¹⁹² számú törvényerejű rendeletei alapján életre hívott testület „... a fegyveres erők és a fegyveres testületek ellenőrzését a Minisztertanács által megállapított szabályok szerint végzi.”¹⁹³ Az ellenőrzés végrehajtására feljogosító határozatot¹⁹⁴ Hegedűs András minisztertanácsi elnök adatta ki a testület felállítását követő egy év múlva, 1956. április 6-án. A határozatban foglaltak szerint az ÁEM úgynevezett honvédelmi ellenőrzés keretein belül vizsgálhatta országos illetékességgel a Belügyminisztérium és a Néphadsereg testületeit, objektumait, állományát.¹⁹⁵ A lefolytatott vizsgálatok elsődlegesen a fenti testületek gazdasági, anyagi-technikai mulasztásainak és hiányainak feltárására irányultak, mintsem a munkájuk során elkövetett baklövések és szakszerűtlenségek felfedésére.¹⁹⁶ A minisztérium két éves működését - általánosságban - vizsgáló PB értekezleten a következőket állapították meg: „Az állami ellenőrzés vizsgálatai nem támaszkodtak eléggé a fő feladatok végzésének helyszínén a termelés lényeges menetére irányuló ellenőrzésre, hanem túlnyomó részt az irodákban, a beszámolók adatai alapján folynak. Az ellenőrzések gyakran nem tárták fel mélyen a hibák okait és a hibáért való személyi felelősséget, ezért a hibák megszüntetésére tett javaslatok sem voltak eléggé teljeseek.”¹⁹⁷ Az ÁEM munkáját nagymértékben javította, hogy közvetlenül a Minisztertanács hagyta jóvá a tevékenységükre vonatkozó terveket, amely nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az ÁEM azokkal a kérdésekkel tudjon foglalkozni, amelyek a kormányt a leginkább érdekelték és a legidőszerűbbek voltak. A Minisztertanács beszámoltatásai miatt a munka szervezettebbé és tervszerűbbé vált, a helyszíni ellenőrzés is operatívabb lett. A vizsgálatok elmélyültebb végzése hozzájárult az ellenőrzött szervek vezetőivel való kapcsolat javításában, ezáltal a hibák kijavítása is felgyorsult. Hibaként tartották számon továbbra is azt, hogy mind az ÁEM vezetése, mind pedig a kollégium még mindig túl sokat foglalkozott a papírokkal és keveset voltak kint területen. További hibaként került megemlítésre, hogy az ÁEM felső vezetése - túlterheltsége miatt - késedelmesen vizsgálta felül az ellenőrzések anyagait, emiatt a vizsgálatok eredményes befejezése is természetesen késedelmet szenvedett. A szervezetlenség több esetben is a munka rovására ment, hiszen nem csak a jóváhagyott ellenőrzéseket kellett az állománynak elvégeznie, hanem sok olyan feladatot is kaptak,

¹⁹¹ 1955/27. tvr.

¹⁹² 1955/28. tvr.

¹⁹³ 17/1956. BM ut.

ÁBTL 1.5 2-15/17/1956

¹⁹⁴ 6007/1956.(IV.19). MT hat.

¹⁹⁵ NAGY: A magyar rendvédelem belbiztonsági szolgálata 1945-1995, 44.p.

¹⁹⁶ 6007/1956.(IV.19). sz. MT hat.op.cit., II. fejezet 1. szakasz a.) - d.) pontjai

¹⁹⁷ Állami Ellenőrzési Minisztérium Pártszervezeti Bizottságának 1956. évi pártszervezeti küldött értekezlete.

PML MSZMP B.PB. XXXV. 100. c. 96. számú öe., 1-25. p.

amelyek szakmailag nem tartoztak volna bele a feladatkörükbe. A lényeges és lényegtelen feladatok összekeveredtek, azok végrehajtása nem volt kellően súlyozva, valamint túlzottan nagy volt a bürokratizmus a szervezeten belül.

Visszatérve a határozat elemzéséhez, megállapítható, hogy az ÁEM jogosult volt a fenti szervek fegyelmi rendszerének a vizsgálatára is; itt azonban ténylegesen nem az állomány fegyelmi helyzetére voltak kíváncsiak. Ellenőrzési tevékenységük során csak gazdasági szempontok alapján értékelték és vizsgálták a fegyelmet, pontosabban az állami fegyelmet. A monitorozó tevékenység során leginkább az elvégzett munka szakszerűsége, illetve bürokrácia-mentességére fókuszáltak. Az 1955-ös törvényerejű rendelet¹⁹⁸ szerint az Állami Ellenőrzés Minisztériuma végezte a fegyveres erők és fegyveres testületek ellenőrzését. Az utasítás továbbra is engedélyezte az ÁEM ellenőrei számára a fenti dokumentumban leírtak végrehajtását, azonban külön engedélyhez kötötte,¹⁹⁹ hogy az ÁEM ellenőrei a belügyi szervek ellenőrzése (vizsgálat vagy tanulmány) során az ellenőrzött szerv operatív dokumentumait, iratait, objektumait is megismerhessék. Amennyiben erre mégis igény jelentkezett volna, úgy csak az illetékes, belügyminiszter-helyettes engedélyét követően tehetők volna azt meg. Meglátásom szerint ez a kitétel az ellenőrzés lényegét szüntette meg, hiszen ez által a szervezet ellenőrei csak az általános tartalmú, lényegében semmitmondó iratokat tekinthették meg, a tényleges visszaélésekre így általuk nem derülhetett fény. A vizsgálat során feltárt hiányosságokat az ellenőrök jegyzőkönyvben rögzítették, azok kijavításáról haladéktalanul intézkedni kellett. A megtett intézkedésekről - a szolgálati út betartásával - az ÁEM-t értesíteni kellett. Ezzel egyidejűleg a vizsgálat alá vont alakulat, vagy intézmény parancsnoka előjárójának egyidejűleg jelentést tett. Amennyiben az ÁEM ellenőreinek jelzésére, hiányosságokra derült fény, a mulasztást elkövető személyek anyagi, vagy fegyelmi felelősségre vonását előjáró parancsnokaik végezték, nem pedig egy független testület, vagy szerv. Piros László belügyminiszter külön utasítást bocsátott ki 1956-ban az ÁEM által elvégzett ellenőrzésekhez kapcsolódóan.²⁰⁰ Az utasítás szerint ugyan az ÁEM ellenőreinek jogában állt a Belügyminisztérium szerveinél használt különféle iratokba és okmányokba betekinteni,²⁰¹ de: „... vizsgálatuk, vagy tanulmányozásuk nem terjedhet ki azokra az adatokra, iratokra, vagy objektumokra, amelyek közvetlenül, vagy közvetve az

¹⁹⁸ 1955/28. tvr.op.cit. 19. §.

¹⁹⁹ 6007/1956. (IV.19) MT. hat. op.cit.II. fejezet 3. pont

²⁰⁰ 17/1956. sz. BM ut. op.cit.

²⁰¹ 6007/1956. (IV.19) MT. hat. op.cit. III. fejezet 5. pont

államvédelmi operatív munkára vonatkoznak.”²⁰² Amennyiben mégis ilyen iratok, vagy adatok megtekintésére lett volna szükség az ellenőrzés folyamatában, úgy annak engedélyeztetéséért a belügyminiszter - vizsgálati hely szerint illetékes - helyetteséhez kellett fordulni. Az utasítás utolsó pontja a szenzitív adatok védelmében fogalmazódott meg: „Valamennyi vezető (parancsnok) nyújtson segítséget ahhoz, hogy a honvédelmi ellenőrzés a feladatkörébe tartozó kérdések vizsgálatát zavartalanul elláthassa, ugyanakkor biztosítsa, hogy az ellenőrzés feladatkörébe nem tartozó, közvetlenül, vagy közvetve az államvédelmi operatív munkára vonatkozó adatokról illetéktelenül tudomást ne szerezhessenek.”²⁰³

Megállapítható tehát, hogy - a rendszer újraértékelését, valamint az ÁVH „megszűnését” követően - továbbra sem volt olyan külső szervezet, amely hathatós felügyeletet gyakorolhatott volna az államvédelmi területen dolgozók tekintetében. Minden olyan ügyben, amelyben esetlegesen attól lehetett tartani, hogy - ha csak korlátozott körben is - olyan információ kerülhet nyilvánosságra, amely esetlegesen elmarasztalhatná, vagy kritikai hanggal illetné a testületet, az adatok kiadására nem kerülhetett sor.

2/6. Az 1956-os eseményekhez vezető folyamat a belügyi ellenőrzés tükrében

A Nagy Imre nevéhez fűződő „új szakasz” Rákosi Mátyás intenzív hatalom-visszaszerzési politikájának köszönhetően 1955-56-között megtorpant. A pártfőtitkár - a Szovjetunióban történt változásokat meglovagolva - 1953-tól kezdődően mindent megtett azért, hogy az ország resztalinizálását elérje, és az elvesztett teljhatalmát helyreállítsa. Az 1953 előtti korlátlan hatalmát azonban nem sikerült visszaszereznie. Mesterkedésének következtében a Magyar Dolgozók Pártjában hasadást idézett elő, ráadásul megosztó intézkedései a személyével szembeni ellenérzéseket tovább növelték a társadalom körében, hiszen intézkedései leginkább a Nagy Imre-féle reformokat írták felül. 1955 januárjában - a magyar vezetés és az SZKP Elnöksége közötti tárgyalásokon - Nagy Imre pozíciója meggyengült, a szovjet vezetés - feltehetően Rákosi Mátyás erős ráhatására - az általa kezdeményezett reformokat a korábbi támogatással szemben már erősen bírálta. Mivel Nagy Imre a szovjet vezetők kérésének nem tett eleget, a bevezetett intézkedéseivel kapcsolatosan nem gyakorolt önkritikát, s ezért kegyvesztetté vált. Nagy Imrét a szovjet kritika erősen megviselte. Hazatérését követően hónapokra betegállományba került. A miniszterelnök betegségét

²⁰² 17/1956. BM.ut.op.cit.1. pont

²⁰³ Loc.cit. 4. pont

kihasználva, Rákosi Mátyás Nagy Imrét először a Politikai Bizottságból, majd a Központi Vezetőségből is kizártatta. Nem sokkal később - hivatkozva többek között Nagy Imre pártellenes nézeteire, opportunista politikájára, pártszerűtlen viselkedésére - miniszterelnöki tisztségétől is megfosztotta. Rákosi Mátyás javaslatára 1955 decemberében az MDP Központi Ellenőrző Bizottsága Nagy Imrét párttagságától is megfosztotta, és visszahívta minden pártfunkciójából. Nagy Imre miniszterelnök menesztését követően Rákosi Mátyás megerősödött, korábbi diktatórikus, elnyomó rendszerét megpróbálta újra visszaállítani, a Nagy Imre által bevezetett reform-intézkedéseket pedig megszüntetni. Elsőként ismételtelen előtérbe helyezte az ipart és a nehézipart, a mezőgazdasági szektort pedig szigorú rendszabályok alá vetette.²⁰⁴ A Nagy Imre által bevezetett reformokat azonban nem tudta teljesen megszüntetni: a politikai perek áldozatainak nyilvános rehabilitációját kénytelen volt tovább folytatni, a felelősök megnevezése - így saját szerepének és felelősségének beismerése - csak idő kérdése volt. 1956 februárjában, a Szovjetunió Kommunista Pártja megtartotta XX. Kongresszusát. A kongresszuson Nyikita Szergejevics Hruscsov beszédében - amelyben Sztálin terroruralmát elemezte - nyílt kritikát fogalmazott meg, és egyben el is ítélte a személyi kultuszt. A beszéd sokként hatott a hallgatóságra, a titkosnak szánt értékelés napokon belül világszerte ismertté vált. A szovjet vezető szájából elhangzott, a saját rendszer hibáit nyíltan felvállaló kritika fényében Rákosi Mátyás korábbi tevékenysége is hiteltelenné vált. A pártfőtárnak ezt követően a nép felé már el kellett számolnia a hazai vonatkozású politikai ügyekben felvállalt szerepéről. Rákosi ezt úgy próbálta meg kikerülni, hogy saját tevékenységét háttérbe szorítva, briliáns tereléssel a korábbi justizmordokban az őt megtévesztő ÁVH, valamint Péter Gábor felelősségét hangoztatta. A nyilvánvaló hazugság a kommunista pártszervezetekben országos felháborodást váltott ki, amely hatására kénytelen volt később elismerni felelősségét. „Az egyeduralkodó megtartásáért küzdő pártvezér felelősség-áthárító próbálkozásai legközvetlenebbül a politikai rendőrséget érintették. 1956 tavaszán Rákosi ugyanis nyilvánosan rúgta fel azt a hallgatólagos - s addig működőképesnek tűnő - érdekszolidaritást, amely közte és az ÁVH között lényegében egy évtizede fennállt.”²⁰⁵ Rákosi Mátyás hatalmának csökkenését, valamint az általa felépített diktatúra erejének megfogyatkozását jelezte, hogy 1956-ban nyíltan jöhetett létre egy olyan politikai fórum,²⁰⁶ amely vitaestjein az ott megjelentek már nyilvánosan is kritikával merték illetni a rendszert és a politikai vezetést. Az előzmények ismeretében Rákosi Mátyás személye egyre

²⁰⁴ A beszolgáltatási rendszer visszaállítása és szigorítása, szövetkezetesítés felgyorsítása, adóterhek megnövelése.

²⁰⁵ GYARMATI: A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon 1945-1956. op.cit. 379. p.

²⁰⁶ Petőfi-kör.

kellemtlenebb és vállalhatatlanabb volt a magyarországi kommunista vezetésnek. A magyar vezetők ezért megpróbálták tőle megszabadulni, amelyre végül is 1956. július 18-án, a szovjet pártvezetés által kimondva került sor. Rákosi utódja Gerő Ernő, a Minisztertanács addigi első elnökhelyettese lett, Kádár Jánost pedig a Központi Vezetőség titkárává választották.²⁰⁷ Farkas Mihályt ugyanakkor kizárták a pártból, kizárásának okaként a szocialista törvényesség súlyos megsértését nevezve meg. Az újonnan felállt vezetés azonban igen érdekes képet mutatott, hiszen vegyesen voltak benne elnyomók,²⁰⁸ és korábbi elnyomottak,²⁰⁹ amely egy hosszú távú, jól prosperáló együttműködést eleve kizárt. Nagy Imre háttérbe szorítása és ugyanakkor a kommunista elit pozícióban tartása, a politikai perek áldozatainak részbeni rehabilitálása, az iparosítás erőltetése, a termelőszövetkezeti gazdálkodás kikényszerítése tovább növelték a magyar nép elégedetlenségét. A korábbi politikai bűncselekmények részbeni jóvátételeként Rajk Lászlót és társait rehabilitálták, majd 1956. október 6-án a Kerepesi úti temetőben újratemették. Nem sokkal később, Nagy Imre a Központi Vezetésnek küldött levelében kérte a pártba való „visszazárását”,²¹⁰ amit az MDP Politikai Bizottsága elfogadott, 1956. október 13-án visszavették a pártba, majd a KV javaslatára - Gerő Ernő leváltásával - Nagy Imre lett a Minisztertanács elnöke. 1956. október 23-án, a lengyelek melletti szimpátia-tüntetésként indulva, kitört a magyar forradalom. 1956. október 31-én az MDP vezetői határoztak a párt feloszlatásáról, azzal egy időben határoztak az új párt, a Magyar Szocialista Munkás Párt megalapításáról. Az új kormánypárt alapítói Nagy Imre, Kádár János, Kopácsi Sándor, Losonczy Géza, Lukács György, Donáth Ferenc és Szántó Zoltán voltak. Az új alapokon szervezett reform-kommunista párt és a Nagy Imre által vezetett Kormány egyik első intézkedése volt a nem sokkal korábban megkötött Varsói Szerződés felmondása,²¹¹ osztrák minta alapján Magyarország semlegességének kikiáltása, és az ÁVH újbóli megszüntetése.

2/6.1. Az 1956-os forradalom és szabadságharc

„Az 1956-os forradalom kialakulásában óriási szerepe volt a politikai amnesztia révén történt kiszabadulásnak és a munkásmozgalmi emberek politikai rehabilitálásának. A kommunista

²⁰⁷ A Központi Vezetőség tagja lett ezzel egy időben: KÁDÁR János, KÁLLAI Gyula, MAROSÁN György.

²⁰⁸ GERŐ Ernő a RÁKOSI-diktatúra egyik első számú vezetője volt, a „trojka” tagja.

²⁰⁹ KÁDÁR Jánost a RÁKOSI-érában évekig tartották börtönben.

²¹⁰ BIHARI: op.cit., 176. p.

²¹¹ A Német Szövetségi Köztársaságot 1955. V. 9-én vették fel a NATO-ba. Válaszként a Szovjetunió hét másik szocialista országgal megalapította a Varsói Szerződés Szervezetét, amely egy, a korábbinál szorosabb együttműködést jelentett mind katonai mind pedig politikai területen.

terror és az áldozatok szenvedései a történelmi tudat és a mindennapi tapasztalatok részévé válva (...) forradalmasító szerepet töltek be. Rendkívüli jelentősége volt annak az egyre erősödő tömegakarathoz, amely a bűnösök megnevezését, a felelősök felelősségre vonását követelte.”²¹² Az értelmiség és az egyetemi ifjúság rendszerkritikus megnyilvánulásai és lázadása, a munkástanácsok megalakulása végül fegyveres konfliktusokká fajult. A szabadságáért küzdő magyar nép mellé e napokban nem állt oda támogatólag a Nyugat. A világháborút lezáró egyezmények betartásának okán (és magyar forradalommal szinte egy időben kialakult szuezi válság miatt) az Amerikai Egyesült Államok kormánya többször is kijelentette, hogy nem tekinti szövetségesének Magyarországot, ami a szovjet vezetést megerősítette abban, hogy saját elvei szerint rendezheti a magyar kérdést. Az addigi engedékeny álláspontot felváltotta a szigorú rendpártiság, amely alapján akár fegyveres erő bevetésével is kezelhették a kialakult helyzetet. Az SZKP elnöksége, korábbi ígéreteitől eltérően 1956. október 31-én letette a voksát a Magyarországra történő katonai bevonulás mellett, amelyre a Konyev marsall vezette „Forgószél”- hadműveletben november 4-én sort is került. Az időközben a Szovjetunióba került Kádár János Magyarországra szovjet tankok kíséretében visszatért, és Szolnokon megalapította a Nagy Imre - kormánnyal párhuzamosan működő kormányát a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt, amelyet a szovjet vezetés támogatott, és amelyet Nagy Imre kormányával, valamint a magyar nép akaratával szemben legitimnek nyilvánított.²¹³ A függetlenedési kísérletet így végül - Kádár János asszisztálása mellett - a Hruscsov által elrendelt szovjet tankok segítségével verték le. A szovjet csapatok behívását legitimálandó, Kádár János „ellenforradalom”-nak minősítette a forradalmat. Mindezt, az Magyar Szocialista Munkás Párt Ideiglenes Központi Bizottságának 1956. december 5-6-ai ülésén elfogadott határozatában is megerősítették, a diktatúra elnyomása elleni fegyveres népfelkelést „ellenforradalom”-nak nyilvánították.²¹⁴ Kádár felfogásában az „ellenforradalom” célja a szocializmus korábban elért sikereinek eltörlésére irányult, ezért azok megvédése álláspontja szerint elkerülhetetlen volt. Mivel úgy ítélte meg, hogy a BM egységei (pl. karhatalom, belügyi csapatok) nem álltak a megfelelően helyt, ezért a frissen megalapított Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nevében kérte a szovjet katonai egységek segítségnyújtását a rendteremtésben. A forradalom leverését követően, 1956. december 11-én a Népi Elnöki Tanács (későbbiekben NET) - bizonyos bűncselekmények

²¹² BIHARI: op.cit., 192. p. ; PALASIK: Krónika 1956.

²¹³ BARÁTH: A Moszkvába menekült magyar párt-vezetők 1956 október végi – november eleji tevékenységéről.

²¹⁴ KÁDÁR János az '56-os forradalmat következetesen „ellenforradalom”-ként említette, először 60. születésnapján, 1972. V. 25-én nevezte nemzeti tragédiának.

tekintetében, így különösen a: „... gyilkosság, szándékos emberölés, gyújtogatás, rablás, (fosztogatás), közérdekű üzemek vagy a közönség életszükségletének ellátására szóló üzemek megrongálásával elkövetett bűntett, ezeknek a bűntetteknek a kísérlete, lőfegyver, lőszer, illetve robbanószer engedély nélküli tartása”²¹⁵ miatt - országosan elrendelte a rögtönítélő bíraskodást.²¹⁶ Egy későbbi kiegészítéssel módosítva a törvényt,²¹⁷ a rögtönítélő bíróságnak - amennyiben a vádlottat a bíróság elmarasztalta - felhatalmazással rendelkezett az ítélet azonnali végrehajtására, azaz a vádlott kivégzésére.²¹⁸ Emigráció, üldöztetések, bebörtönzések, megtorlások és kivégzések jellemezték a következő éveket, melyek minden társadalmi csoportot, így a fegyveres testületek állományait is érintették. A megtorlások tetőpontját a forradalom és szabadságharc miniszterelnökének, Nagy Imrének, vezető társainak, és a jelentősebb szereppel bíró forradalmároknak a bebörtönzése és a kivégzése jelentette. A szovjet típusú diktatórikus szocializmus rendszerét Kádár János a forradalmat követő 6 hónapon belül visszaállította. Egy - a forradalmat követő - belügyi értékelés alapján²¹⁹ a forradalommal kapcsolatban a következőket lehet olvasni: az államvédelmi operatív szervek - a korabeli társadalmi folyamatok mélyreható ismerete miatt - már korábban is tudtak az 1956. október 23-ára tervezett megmozdulásokról. Számtalan ellenőrzött adattal rendelkeztek arról, hogy a rendszerellenes erők a hatalom megdöntésére készülnek. A forradalom alatti szervezetlenség okaiként a következőket jelölték meg: A Rákosit váltó új vezetés a korábbi évekhez viszonyítva visszavetette az államvédelmi egységek munkáját, hiszen „... az államvédelmi szerveken belül 1953-tól következetes harc indult meg a szocialista törvényesség megszilárdítására és betartására. (...) Azonban az éberségről, az osztályellenség aknamunkájának megakadályozásáról, a törvények betartásáról egyáltalán, vagy alig esett szó. Az operatív szervek vezetői számtalan tilos jelzést állítottak fel, amelyet be kellett tartani, ugyanakkor nem történt intézkedés, hogy milyen új módon dolgozzanak eredményesen az operatív tisztek, de betartva a munkában a szocialista törvényességet. A törvényesség megsértésétől való félelemben az operatív tisztek munkája bizonytalanná vált. Ez a tény 1953-ban, de különösen 1954-es és 1955-ös években nagyon visszavette a munkát. A meglévő konkrét ügyek nagy részében nem folyt aktív feldolgozó munka. (...) Az államvédelem vezetői szigorúan megtiltották, hogy egyes ellenséges tevékenységet folytató

²¹⁵ 1956/28. tvr.

²¹⁶ Loc.cit.

²¹⁷ 1956/32. tvr.

²¹⁸ Loc.cit. 1.§. (3). bekezdés

²¹⁹ „Milyen gazdasági és politikai okok segítették az október 23-i események bekövetkezését?”- című összefoglaló, számot, valamint szerzőt nem tüntettek fel rajta.

MOL MSZMP KB.AO, 288.f. 30/1957/2. öe. 220-248. p

kategória ellen elhárítás folyjon, illetve őrizetbe vétel történjen. A beszervezések a minimálisra csökkentek. Így 1956. június, július és augusztus hónapokban több megyei főosztály egyetlen beszervezést sem hajtott végre. Ebben az időben a hálózat felülvizsgálata és kizárása volt a legfontosabb feladat. (...) Az ügynökség látva, hogy nincsenek szigorúan fogva, nem dolgozott. Általában dezinformatív anyagokat adtak, vagy olyan problémákról írtak, amelyek nem voltak fontosak az államvédelem részére. A totális elhárítás, a mindent átfogás elvének érvényesülésével az erők szét lettek forgácsolva. (...) Az államvédelmi szervek a szocialista törvényesség betartásában súlyos hibákat követtek el. A (konceptiós ügyekben) felelősségre vonások megtörténtek, de nem úgy, ahogy azt a józan ész diktálta. Így csak a kis beosztású és nem jelentős személyek lettek felelősségre vonva. Azok, akik a konceptiós ügyeket kreáltak és végrehajtásra átadták az államvédelmi szerveknek - mint politikai rendőrségnek - továbbá azok, akik a brutális kihallgatási módszerek végrehajtására utasítást adtak, vagy személyesen is részt vettek, nem lettek felelősségre vonva. Ennek következtében előállt az a tarthatatlan helyzet, hogy a ténylegesen bűnös személyek továbbra is az államvédelmi szerveknél, vagy a kormány és a párt felelős beosztásában dolgoztak, míg a kevésbé kompromittált, vagy utasításra elkövetett törvénysértőt elbocsátották - és ez volt a jobbik eset - illetve a bíróságnak átadták. (...) A külföldi sajtó és rádióállomások, a hazai sajtó és rádió, a kormány és a párt felelős vezetői állandóan szidták, ócsárolták az államvédelmi szerveket, mintha az ország gazdasági és politikai hibáiért is e szerv lenne a felelős. Ez a tény dezorganizálta az állományt és aláásta a munkafegyelmet. Ez a helyzet az ügynökségre is bomlasztóan hatott. A nyilvántartó adatai bizonyítják, hogy soha olyan nagy mértékű nem öltött az áruló ügynökök száma, illetve azoknak a száma, akik megtagadták a munkát. (...) Igen magas volt azoknak az ügynököknek is a száma, akik nem tagadták meg a munkát, de az egyik napról a másikra használhatatlanná váltak, mivel készakarva dekonspiráltak, vagy egyszerűen nem voltak hajlandóak érdemleges munkát végezni. Az operatív állománynak kedvét szegte, hogy a teljesen feldolgozott, szervezkedő, szabotáló csoportokat, hűtlenséget elkövető személyeket nem engedélyezték őrizetbe venni. Az operatív tiszték több ízben panaszkodtak, hogy fontos jelzésekre, jelentésekre a belügyminisztérium, párt és a kormány vezetői nem reagáltak, sőt gyakori eset volt, amikor ezeket a jelentéseket, jelzéseket dezinformatív anyagoknak minősítették. Ezek a tények károsan hatottak az egész államvédelmi állomány operatív munkájára, de ennek ellenére is voltak olyan jelzések és ellenőrzött adatok az államvédelmi szervek birtokában, amelyek világosan megmutatták, hogy az osztályellenség szövetkezve a külföldi reakciós elemekkel meg akarja dönteni a fennálló

rendszer.²²⁰ A feldolgozó munka, azonban nem minden területen állt meg. „A horthysta katonatiszti vonalon is rendelkezett a volt államvédelmi szerv olyan ügy dossziékkal, amelyek a fegyveres szervezkedésre utaltak. Ezekben az ügyekben nem csak volt katonatisztek, hanem volt csendőrök, földbirtokosok és arisztokraták is szerepeltek. Sajnos ezeknek az anyagoknak nagy részét dezinformatív anyagoknak minősítették az illetékesek és nem engedélyezték az őrizetbe vételek fogantatását.”²²¹ A beszerzett információk alapján a II. és a III. Főosztály többször is jelezte mind a Belügyminiszternek, mind a Honvédelmi Miniszternek, hogy komoly hiányosságok tapasztalhatóak a hadsereg felkészülésében, a kiképzésben, a tisztek hozzáállásában. Jelzést adtak le arról, hogy a magyar emigráció és az imperialista hírszerző szervek komoly kapcsolatokat alakítottak ki egymással, a rendszer esetleges megdöntését sem elvetve, melyben akár 30-40 ezer fegyveres ellenállásra is számítani lehet. Konkrét jelzést adtak arra vonatkozóan, hogy 1956 nyarán négy - fegyveres felkelések kirobbantásában nagy tapasztalattal rendelkező - argentin tábornok akar Olaszországon keresztül Magyarországra beutazni. A vezetők a jelzést nem vették figyelembe, a négy argentin személy több hetet tölthetett az országban, ráadásul ez alatt az idő alatt több volt katonatiszttel is tárgyalásokat folytattak. Olyan információt is beszereztek, amely szerint emigrációban tevékenykedő volt katonatisztek a határ mentén telepedtek le, számítva arra, hogy egy esetleges fegyveres, rendszerellenes konfliktus során a felkelőknek azonnali segítséget tudjanak adni. Az átadott adatokat azonban a vezetés nem vette túl komolyan, azokat dezinformációnak titulálta, több esetben mind az ügynököket, mind pedig az információt leíró operatív tiszteket felelősségre vonták. „Az október 23-án kezdődő események rohamosan alakultak át békés tüntetésből fegyveres felkeléssé. (...) A tervszerű ellenállás megszervezése - a bonyolult helyzetre való tekintettel - igen nehéz volt. Annak ellenére, hogy a Nagy-féle kormány az ellenforradalmat forradalomnak minősítette, lényegében a volt államvédelmi szerv beosztottait, akik fegyverrel a kézben igyekeztek védelmezni a Pártot és a kormányt, ellenforradalmárokká váltak. Az a tény, hogy a Pártot és a Kormányt védő elvtársakat ellenforradalmároknak bélyegezték, ez a beosztottakat dezorganizálta. (...) Az ügynökséggel egyáltalán, vagy alig folyt munka. Erre pedig lehetőség szinte korlátlanul rendelkezésükre állt az operatív szerveknek. Szinte kivétel nélkül minden operatív főosztály rendelkezett több olyan kvalifikált, ellenőrzött ügynökkel, akiknek megvolt a lehetőségük az ellenforradalmi vezetői gócbba, fegyveres csoportokba való beépülésre. Ezeket az ügynököket megfelelően irányítva és feladattal ellátva,

²²⁰ Loc. cit. 224. p.

²²¹ Loc.cit. 228. p.

felhasználhatóak lettek volna arra, hogy az ellenforradalmi csoportokat dezorganizálja és feltérképezze. Ismeretes, hogy amikor a legnagyobb szükség lett volna az operatív munkára, az operatív tiszteket hullaszállításra és olyan feladatok elvégzésére használták fel, amely az életük elvesztésével volt egyenlő.”²²² Az értékelésben megállapították továbbá azt is, hogy az ügynökök is összezavarodtak, találkozókra nem mentek el, legfőbb gondjuk az volt, hogy a róluk szóló, őket súlyosan kompromittáló anyagokat valahogyan eltüntessék, vagy az országot elhagyják. Szintén hiányosságként merült fel, hogy nem volt olyan lista, amely a rendkívüli eseményekkor internálandó személyek nevét és címét tartalmazta volna, így az operatív szervek nem tudták a fegyveres szervezkedésben vezető személyeket idejekorán kivonni az eseményekből. Nem volt egységes intézkedés arra sem, hogy hogyan kell viselkedni rendkívüli helyzet bekövetkezése esetén, az „M”- terv a beosztottak előtt ismeretlen volt. A központi irányítástól elszakadt megyei osztályok több rossz döntést is hoztak, az operatív anyagok megsemmisítésének későn kezdtek neki, a külföldi követségek munkatársai is szabadon hozzáférhettek titkos minősítésű belügyi iratokhoz, ráadásul jelentős számú ügynök, valamint hálózati személy kilétére fény derült, ami miatt az érintetteknek - amennyiben a leleplezést túléltek - az országból menekülniük kellett. A megyei operatív állomány jelentős része ahelyett, hogy összeszerveződve felvette volna a harcot a fegyveres felkelőkkel szemben, inkább egy szomszédos szocialista országban kért menedéket. További hiányosságként állapították meg, hogy a vezetés kapkodott, a fejetlenség, az anarchia, illetve a szovjet tanácsadókkal való koordináció hiánya volt a jellemző. Több esetben előfordult, hogy úgy küldtek ki akcióba operatív tisztekből összeállított csapatokat, hogy arról sem a szovjet, sem pedig a magyar katonaság nem tudott, így ezeket a csapatokat a saját erők ellenforradalmároknak nézték és agyonlőtték őket. A kommunista restaurációt Kádár János - a szovjet megszállók mellett - a forradalomban levitézlett, de még mindig a legmegbízhatóbbnak tartott belügyi alakulatokkal tudta csak levelezni. Az eredeti, a Nagy Imre névvel fémjelezett reformer-kommunista MSZMP Intéző Bizottság a feladatát nem tudta ellátni, hiszen tagjainak egy része a forradalom leverését követően a jugoszláv nagykövetségre menekült, más tagjait pedig a szovjetek tartóztatták le. Az eredeti tagokból csak Kádár János maradt meg. Kádár ezért az MSZMP nevét megtartva létrehozott egy bolsevik típusú állampártot, melynek első ülése 1956. november 7-én volt. Az új párt vezetésének tagjai Kádár közvetlen környezetéből kerültek ki: Fehér Lajos, Kállai Gyula, Kiss Károly, Marosán György, Münnich Ferenc, Apró Antal, Biszku Béla, illetve maga Kádár

²²² Loc. cit. 228-233. p.

János. Első feladatukként leváltották az addig jogilag még hatalmon lévő és legitim Nagy Imre - kormányt, majd feloszlatták a munkástanácsokat és a forradalmi bizottságokat. A forradalom alatt újjászerveződött pártokat megszüntették, ezzel elejét vették a többpártrendszer működésének. A korai Kádár-rendszerben a hatalom központjában nem az állami szervek álltak, hanem csak és kizárólag a kommunista párt és a párt káderei. A hatalom centrumában lévő személyek a kormányzati közigazgatásban és a párt elitjében nagyfokú átfedést mutattak. A döntéseket elsődlegesen nem szakmai területen fogadták el, oda már csak azok a javaslatok érkeztek, amelyeket a párt jóváhagyott. A rendszer egyszerre volt centralizált és hierarchikus, a további vezető szerepeket is elsősorban a politikai megbízhatóság alapján, nem pedig a szakmai felkészültség okán osztották ki. A kiválasztott vezetők - abszolút politikai megbízhatóságuk miatt - szinte leválthatatlanok voltak, emiatt - szakmai alkalmatlanság esetén is - hosszú évekre pozícióban maradhattak. Miután a vezetők saját maguk választhatták kádereiket, a kapcsolati tőke rendkívül felértékelődött, - a politikai megbízhatóság mellett - nem a tudás volt az elsődleges kiválasztási alap, hanem a személyi ismeretség.

A fentieket figyelembe véve kijelenthető, hogy a forradalmat követően kialakított politikai rendszer - a téma szempontjából kiemelten fontos államigazgatás területén is - magában hordozta a korrupció, a hivatali visszaélés, vagy éppen a belső bünelkövetés lehetőségét, amely a későbbiekben - tágabb értelemben még a szocializmus működésében is - súlyos problémáknak alapjául szolgált.

2/6.2. A BM állománya és fegyelmi helyzete a forradalmat követően

A Kádár János által felállított diktatúra fenntartásához és működtetéséhez nem lehetett folyamatosan a szovjet hadsereget igénybe venni, ezért egy saját, a vezetéshez lojális erőszakszervezet alkalmazása, azaz mielőbbi felállítása vált sürgetővé. Az MSZMP Politikai Bizottságának későbbi ülésén Kádár János a felállítandó karhatalom személyi állománya kapcsán három potenciális merítési kategóriát jelölt meg: „1. A szilárd kommunista pártmunkások 2. Az Államvédelmi egységek tagjai, ezt megmondjuk őszintén. 3. Honvédségből azok, akik készek a munkáshatalomért minden körülmények között harcolni, akár belső, akár külső ellenségek ellen.”²²³

²²³ KISZELY: op.cit. 75-76. p.

Az államvédelmi egységek felhasználását azonban már csak bizonyos feltételek mellett javasolta: „Az államvédelmi erők többsége sorozott munkásfiúk, ugyanolyanok, mint akik a honvédségnél, rendőrségnél szolgáltak, legfeljebb megnézték, hogy a bátrabbak kerüljenek oda, és hogy szociális szempontból egyértelműbb törzs kerüljön oda. Minden beosztottat meg kell védeni, akik nem politikai nyomozó munkát végeztek. A magunk számára figyelmeztetőül szolgál, hogy a vizsgálati és nyomozó szervek tisztikarát ne vegyük át. De azok közül is voltak tisztességes emberek, akik 1953 után kerültek oda. Nyomozó szervet fel kell természetesen állítani, nagy szelekcióval lehet volt államvédelmi nyomozó közül is beosztani, mert ilyen minden országban van. A volt államvédelmi nyomozók egy részét pedig bűnügyi szempontból jól lehet használni.”²²⁴ A levert forradalmat és szabadságharcot követően a Kádár János vezette Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány látszólag helybenhagyta Nagy Imrének, a forradalom miniszterelnökének döntését, aki „megszüntette” az Államvédelmi Hatóságot, sőt, egy közös legfőbb ügyészi - belügyminiszteri rendelettel az államvédelmi munkakörben dolgozó személyek igazolását rendelték el.²²⁵ A felülvizsgálat célja volt „... annak megállapítása, hogy a volt államvédelmi állományú beosztott részese volt-e a megszüntetett államvédelmi szervek által elkövetett törvénytelen ségeknek /hamis vallomások kikényszerítése, hamis bizonyítékok készítése, eljárások indítása és kezdeményezése koholt vádak alapján, törvénytelen fogva tartás, bántalmazás, alaptalan korlátozó intézkedések, /ref., internálás, kitiltás kezdeményezése, törvénytelen fegyverhasználat, a hivatali hatalommal való visszaélés egyéb esetei és más bűncselekmények/.”²²⁶ A rendelet szerint az Államvédelmi Hatóságot 1956. december 1-jével - jogutód nélkül megszüntették- ezért a beosztottait,²²⁷ tekintet nélkül munkakörükre és korábbi beosztásukra a Belügyminisztérium állományából el kellett bocsátani. Csak azok esetében lehetett az azonnali elbocsátástól eltekinteni, akik munkájára a Belügyminisztériumon belül feltétlenül szükség volt, őket polgári szerződéses alkalmazottként kellett tovább foglalkoztatni. Az 1953. július 1-je után felszereltekre némileg enyhébb szabályok vonatkoztak: amennyiben a felülvizsgálati eljárás során megállapították, hogy a szervezet törvénytörő és jogtipró eljárásaiban nem vettek részt, úgy ezeket a

²²⁴ Loc.cit.

²²⁵ 5004/1956. FMPK – LÜ r.

²²⁶ Loc.cit., 4.§. 3. bek.

²²⁷ A rendelet alkalmazása szempontjából a megszüntetett államvédelmi szervek beosztottainak kellett tekinteni az államvédelmi nyomozót, vizsgálatot, illetve a kisegítő szerveknél, a KEOKH Útlevel Osztályán, a kormányőrségnél szolgálatot teljesítőket is. Szintén ide sorolták a Belső Karhatalom hivatásos és továbbszolgáló állományát. A rendelet nem vonatkozott azonban a BM Határőrségére.

Loc.cit.

személyeket a Belügyminisztérium más egységeiben²²⁸ foglalkoztatták tovább. A felülvizsgálati eljárás minden egyes beosztottra kötelező érvényű volt, mind a sorállományúakra, mind a tiszthelyettesekre, valamint a tisztekre is. Azokra is kiterjesztették a vizsgálatot, akik polgári alkalmazottak voltak, akiket ideiglenesen visszavettek korábbi munkahelyükre, illetve akiket véglegesen leszereltek a testülettől. A felülvizsgálatot egy, a rendszerhez hű bizottság végezte, amely tagjai között ott volt a megyei rendőrkapitányság vezetője, a legfőbb ügyész által kijelölt ügyész és a megyei tanács végrehajtó bizottságának megbízottja is. A bizottság összetétele láttán nem maradhat kétségünk a felől, hogy mennyire pártatlanul és objektíven végezheték a „párt ökle”-ként aposztrofált szervezet tagjainak elszámoltatását. Amennyiben az eljárás során törvénytelenység elkövetésének a gyanúja merült volna fel, úgy abban az esetben - a bizottsági tagok feljelentése nyomán - a Legfőbb Ügyészségen büntetőeljárást kellett volna kezdeményezni. Minden más esetben az érintett felmentését, azaz igazolását kellett megállapítani. A közös rendelet kibocsátása a rendszer önigazolása volt arra vonatkozóan, hogy egy új nyitány vette kezdetét, és habár a kommunisták kerültek újra hatalomra, attól függetlenül végérvényesen leszámoltak a Rákosi-rendszer kegyetlenkedéseikért felelős szervezettel. Az állampolgároknak lehetőséget biztosítottak arra, hogy bejelentést tehessenek arról, ha őket az államvédelmisek tevékenységének következtében sérelem érte. A felülvizsgálati bizottságok munkájuk során az állampolgárok által tett bejelentéseket is figyelembe vették, bár kérdésként fogalmazódhat meg, hogy a bejelentés tartalma mennyire számított bele a vizsgálat eredményébe. Ilyen jellegű bejelentést azonban feltehetően csak nagyon kevesen tettek, amin nem is lehet csodálkozni. A forradalmat a korábbi diktatúrában felállított, és azt teljes mértékben kiszolgáló karhatalmi egységek a szovjet megszállókkal közösen fojtották vérbe, az új hatalom pedig a régi hatalom korábbi funkcionáriusaiból állt fel. Ezen tények miatt az állampolgárok joggal tarthattak attól, hogy bejelentéseiket követően újabb jogtiprásnak, üldözésnek, internálásnak, vagy akár börtönbüntetésnek lesznek kitéve.²²⁹ A vezetőség - dacára a fent ismertetett közös rendeletnek - nem engedhette meg magának azt, hogy az elnyomó rendszerhez leghűségesebb embereitől megváljon: az igazolóbizottságok lényegében minden államvédelmis beosztottat okiratilag mentesítettek, hiszen a bizottságok előtt megjelent 4988 személyből 4971 főt igazoltak okmánnyal, s csak 17 főt nem tartottak a

²²⁸ BARÁTH: A Belügyminisztérium újjászervezése 1956 után. ; BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. ; Rendőrség, büntetés-végrehajtási parancsnokság, tűzrendészeti parancsnokság, légoltalom országos parancsnoksága állományába - 5004. számú FMPK – LÜ együttes rendelet
Loc.cit., 3.§. 1. bek.

²²⁹ ZINNER: A Kádári-megtorlás rendszere.

további szolgálatra alkalmasnak. Ahogyan azt Baráth Magdolna is megfogalmazta: „... a felülvizsgálat célja (...) nem a volt államvédelmi állomány politikai és erkölcsi diszkreditálása, hanem az államvédelem legalizálása volt.”²³⁰ Ugyanakkor a Kádár-kormány az államvédelmisek által korábban is végzett feladatköröket burkoltan - az újonnan felállított politikai nyomozó szervek tevékenységi körében – megtartotta, és tovább fejlesztette. Ezeket a fejlesztéseket azonban szigorúan titkos, államtitok minősítéssel látta már el. A Belügyminisztérium államvédelmi szerveinek megszüntetését követően²³¹ az állam belső- és külső biztonságával kapcsolatos nyomozati feladatok a rendőrség hatáskörébe kerültek, ahol azokat az általában politikai nyomozókként dolgozó volt államvédelmis beosztottak kapták meg. Egy, az MSZMP Központi Bizottságának tájékoztató jelentése²³² szerint azonban - dacára a káderezéssel kiválasztottaknak - a forradalmat követően újonnan felállított BM Politikai Nyomozó Főosztály személyi állományával számos probléma adódott. Az általam olvasott és feldolgozott BM irattári dokumentumok, illetve a különböző levéltárakban található anyagok alapján úgy ítélem meg, hogy a felderítő munka a korábbiakhoz képest jelentősen gyengült, hiányzott az aktív hálózati munka, gyakori hiba volt az ügyek feldolgozásakor alkalmazott eredetiség hiánya és a sablonosság. Az együttműködői állományban leginkább informátorok voltak, arányukhoz képest elenyészően kevés volt a rezidens. Az ügynökség irányítására, vezetésére, ellenőrzésére és nevelésére a primitívség volt a jellemző. Az ügynökök nem voltak kellően leellenőrizve, az operatív tisztek nem voltak tisztában az általuk tartott ügynökök előéletével, valamint azok forradalom alatti magatartásával, ráadásul nem egyszer előfordult az is, hogy az ügynökök sokkal kvalifikáltabbak voltak, mint a tartó tisztek, így felmerült annak a kérdése is, hogy ki vezetett kit? A forradalmat követően emiatt jellemzően az állomány csak nyílt munkát folytatott, a megelőzés pedig visszaszorult. A központi alakulatok lényegesen jobban dolgoztak, mint a vidéki szervek állománya. Vidéken az állomány harmada a forradalom után került a testülethez, a tapasztalatlanságuk miatt jóval többet hibáztak, mint a központi szervek tagjai. A beosztottak még mindig nagy számban követtek el törvénysértéseket, de ezek inkább eljárásjogi hibák voltak. A nyomozati és vizsgálati munka gyenge volt, az iskolázottság és a tapasztalat hiánya miatt több vizsgálati módszert sem alkalmaztak, pusztán csak azért mert azt nem ismerték (felismerés, szembesítés, fogdahálózattal való kombináció ...stb.). Emiatt az

²³⁰ BARÁTH: „Mi igen is büszkék vagyunk az Államvédelmi Hatóság harcos munkájára” op.cit.

²³¹ Nyilvános jogszabály először 1956-ban rendelkezett az államvédelmi szervek megszüntetéséről 1956/35. tvr.

²³² Ad/938/4/1957. számú tájékoztató jelentés a BM Politikai Nyomozó Főosztály munkájáról MOL MSZMP KB.AO op.cit. 288.f.30/1957/2. öe. 250. p.

ügyek dokumentáltsága szegényes volt, jelentős számban dobta vissza az ügyészség pótnyomozásra. A személyi állománynak azonban nem csak a szakmai, hanem a politikai, operatív, valamint jogi felkészültsége is gyenge volt. Az állomány kevesebb, mint a fele kapott szakmai képzést. Az általános műveltség hiánya mutatkozott meg abban, hogy csak nagyon kevés beosztott rendelkezett technikumi, gimnáziumi, főiskolai vagy egyetemi végzettséggel. Az állomány összlétszámának körülbelül a negyede rendelkezett pártiskolával. A fegyelmi helyzet terén sem volt kiemelkedően jó a helyzet, gyakoriak voltak mind a fegyelem, - mind pedig a törvénysértések. „... a legutóbb lefolytatott fegyelmi eljárások azt tükrözik, hogy a személyi állomány erkölcsi, politikai és fegyelmi állapota, az éberség nem kielégítő és igen gyakoriak a korrupciós jellegű visszaélések.”²³³ Egy másik jelentés szerint pedig: „A korrupciós jelenségekkel szemben nem elég egyértelmű a személyi állomány - különösen a régi államvédelmi dolgozók - állásfoglalása és ennek leplezése érdekében kevés politikai intézkedés történt.”²³⁴ Ráadásul az egységek volt államvédelmi beosztottai közül sokan bíralták a párt politikáját, vagy a korábbi rendszert illetően a párt álláspontjával ellentétes véleményük volt. A fentiekén túl nagyon bizonytalannak ítélték meg a beosztottak a helyzetüket, sokan próbáltak meg maguknak - kapcsolataikon keresztül - máshol pozíciót biztosítani arra az esetre, ha kikerülnének a szervezetből. Az újjászervezés során az államvédelem és a rendőrség összeolvasztása csak papíron volt egyszerű, a valóságban azonban nem volt zökkenőmentes. Egy, a BM Fegyelmi Osztálya által, a forradalmat követően elvégzett felmérés szerint a két, korábban önálló szerv alkalmazottai között komoly, szinte feloldhatatlan ellentétek feszültek. A kérdés annyira súlyos volt, hogy a BM Fegyelmi Osztálya által készített jelentés ismertetésére és megvitatására 1957. májusában, a BM ORFK MSZMP intézőbizottsági ülésén került sor.²³⁵ A taggyűlésen döntően a BM egységének a kérdése, valamint a Rendőrség és a volt Államvédelmi Hatóság beosztottjai között fennálló komoly nézeteltérések kerültek megtárgyalásra. Az ülésen megállapították, hogy a szervezet szempontjából az egyik legfontosabb feladat a következő: a BM politikai egységességének a megteremtése, amelynek elérése érdekében a lehető leggyorsabban fel kellett számolni a rendőrség és a volt Államvédelmi Hatóság beosztottjai közötti ellenségeskedést. A két állomány közötti ellenségeskedés az államvédelmis szekció megalakulásával egyidejű, alapvetően egyik egység sem tudta elfogadni a másikat, az egymás iránti bizalmatlanság

²³³ B-pénzzel, útlevelel, K-lakásokkal való visszaélés, lerészegedés, ellenséggel való cimborálás, árusítás.

MOL MSZMP KB.AO op.cit. 288.f.30/1957/2. öe., 255-261. p.

²³⁴ Loc.cit. 252. oldal

²³⁵ TOLDI József intézőbizottsági titkár feljegyzése a BM politikai egységéről, az ORFK MSZMP alapszervezetei taggyűléseinek tapasztalatai alapján,

PML MSZMP BM ORFK IB., XXXV.29.a.1957.2.öe. (1957. V. 10.) IB, 73-77. p.

kölcsönös volt. Mivel a belügyi felső vezetés nem bízott abban, hogy a rendőrség képes lesz sorai saját maga által történő megtisztítására, ezért a feladatot a volt államvédelmisek kezébe adták. A jelentést készítő szerint az államvédelem tagjait a tisztogatások alatt a gyűlölet vezérelte. A rendőrök - felismervén az ellenük megindult negatív folyamatot - „összefogtak - összezártak”.²³⁶ Az elhárító szervek jelzései alapján - államvédelmi egységek által - folyamatosan indultak eljárások rendőrök ellen, koholt eljárásokat is folytattak. A rendőri vezetőket egymás után váltották le, helyükre államvédelmis múltú személyek kerültek. A rendőrség tagjai tehát joggal félhettek attól, hogy a későbbiekben teljes mértékben a volt államvédelemnek lesznek alárendelve. Az államvédelmis beosztottak a felmérés szerint azzal indokolták a bizalomvesztésüket a rendőrök felé, hogy azok az 1956-os események alatt nem álltak ki egységesen mellettük, leginkább tétlenül nézték, ahogy a felkelők több elfogott egységüket meglincselték, vagy aktívan részt vettek az ellenük folytatott harcban.²³⁷

Később több politikai fórumon is megállapították, hogy mind a forradalom előtt, mind az alatt, mind pedig azt követően a belügyi dolgozók morális - erkölcsi állapotának szintje nagyon alacsony volt. Az állomány körében nagy volt a korrupció, jelentős számban követtek el köztörvényes bűncselekményeket, és szintén nagy számban tettek kísérletet a belügyi költségvetés megdézsmálására. Így például néhány fővárosi rendőr a forradalom alatt a belügyi felszerelés egy részét értékesítette, azokat csak a bevezetett nyomozómunkának köszönhetően sikerült visszaszerezni.²³⁸ Voltak olyan büntetés-végrehajtásban dolgozók, akik bűtorszükségletüket a rabokkal gyártatták le, majd azt ellentételezés nélkül saját használatra elszállították. Akadt arra is példa, hogy olyan jelentős értékben próbáltak meg minisztériumi beruházási tételt elszámoltatni, hogy az gyanússá vált, amely miatt később büntetőeljárást indítottak.²³⁹ Általánosságban ismételten megállapították, hogy a rendőrségen belül elterjedt volt az italozás. Az alkoholos befolyásoltság alatt az állomány tagjai jelentős mértékben követtek el fegyelemsértéseket. A beszámolóban tényként rögzítették, hogy az ittasság mellett a rendőrség állományának tagjai közül sokan súlyos, ellenséges politikai nézeteket vallottak, a párt és a kormány vezetőivel szemben sokan kritikát fogalmaztak meg, amely viszont a karhatalom egységességének és lojalitásának a kérdését vetette fel.²⁴⁰ A BM Fegyelmi

²³⁶ Loc.cit. 75. p.

²³⁷ A KÁDÁR-korszak dokumentumai mindvégig „ellenforradalom”-ról beszélnek, én azonban az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeinek igazsághű megnevezését használom a dolgozatban.

²³⁸ Például 505 db belügyi írógép eltűnését jelentették be, amelyek egy része a Bizományi Áruházban került sorszám alapján elő. 1957. szeptember 13-i PB VB napirend a BM alkalmazottainak erkölcsi – politikai értékeléséről. PML XXXV.29.a.1957.3.6e, 51-286/1957, 5. p

²³⁹ A rendőrség a tervezett költségvetésében 62.650 Ft értékben költött volna kávéfőzőkre, amely - az akkori viszonyok ismeretében - irreálisan nagy volt.

²⁴⁰ 1957. szeptember 13-i PB VB napirend a BM alkalmazottainak erkölcsi – politikai értékeléséről.

Osztálya beszámolóiban - a fegyelmi helyzet súlyosságát érzékeltetve - az intézőbizottsági ülésén elhangzottakkal párhuzamosan - a BM politikai szervezetének adott tájékoztatást.²⁴¹ A forradalom után, az átszervezést követően anarchia alakult ki a BM állománya körében, lazult a fegyelmi helyzet, csökkent a parancsok végrehajtása, az állomány nem fogadta el a vezetők által kiadott parancsnokokat és utasításokat. A fegyelmi ügyek döntő részét - amely a rendőri szervek fegyelmi helyzetéről készült statisztikák adatait, valamint a Fegyelmi Osztály vizsgálati anyagait vette alapul - a szolgálati vétségek, a bántalmazás, a hivatali hatalommal való visszaélés és az ittasság alkotta, országosan összesen 2500 ilyen eset volt. Ezeken kívül politikai jellegű ügy miatt 668, társadalmi tulajdon ellen elkövetett bűncselekmény miatt 70, korrupció miatt 29 esetben kezdeményeztek vizsgálatot. Az elkövetők közül 591 volt tiszt, akik közül 138 volt vezető beosztásban. Politikai jellegű fegyelmi ügy 1375 párttag ellen volt folyamatban. A fegyelmi ügyek jellegét tekintve legsúlyosabbnak azt találták, ahol a kisebb vétséget elkövetőket elbocsátották, a nagyobb, jelentősebb ügyekben érintetteket viszont pozíciójukban megtartották, vagy megerősítették. Így például a Heves megyei Rendőrfőkapitányt a forradalmárok letartóztatták és bántalmazták, majd a forradalom leverését követően elbocsátották állásából. Ezzel szemben azt, aki a kihallgatásában részt vett, megtartották beosztásában. Másik példaként - vezető által elkövetett visszaélésként - megemlíthető az az eset, amikor fosztogatásból származó javakat a XIII. kerületi rendőrök lefoglaltak. Az elkobzott termék piaci árát az egyik ott dolgozó vezető nyomására a kirendelt becsüs rendkívül alacsonyan állapította meg, majd azt később az állomány körében a csökkentett becsüsi értéken adták el. A visszaélések a rendőri tevékenység minden területén megtalálhatóak voltak: a beszámolóiban nevesített példaként említettek meg több eset is, ahol a közlekedés-rendszerten dolgozók, vagy a bűnügyi területen dolgozók anyagi ellenszolgáltatásért összejátszottak bűnözőkkel. A rendőrség mellett a Politikai Nyomozó Főosztályra is hatással voltak a forradalom eseményei: a munkafegyelem lazult, komoly méreteket öltött az „ébertelenség”,²⁴² korrupciós cselekmények váltak ismertté.

Megállapították, hogy mind a rendőrség, mind pedig a Politikai Nyomozó Főosztály állományával kapcsolatosan több olyan új cselekmény, vagy szituáció is megjelent, amely a beosztott későbbi életére kockázati tényezőt jelentett. A feldolgozott adatok szerint az állomány körében jelentősen nőtt az alkoholizmus, a kapcsolattartás, illetve az együttélés

PML MSZMP.BM.PB.VB. , XXXV.29.a.1957.3.öe, 51-286/1957, 5-7. p

²⁴¹ Tájékoztató jelentés a BM fegyelmi-erkölcsi helyzetéről, MSZMP.BM. szervezete
Loc.cit. 28-34. p

²⁴² Loc.cit.

többszörösen büntetett előéletű személyekkel, a szerencsejáték-függőség (kártyázás), vagy a prostituáltak szolgáltatásainak igénybevétele. A jelentés szerint, az ilyen esetek észlelésekor a parancsnokok legtöbbször nem kezdeményezték az elkövetők felelősségre vonását, a tudomásukra jutott információt elhallgatták. A Belügyminisztérium hivatalainak ellenőrzése során beszerzett adatok szerint a belügyi alkalmazottakat érintő, súlyosabb korrupciós tevékenységgel leginkább a szolgálati jegyen igényelhető útlevelek kapcsán lehetett találkozni.

A határőrséggel kapcsolatban a jelentés megállapította, hogy az állományt fele-fele arányban jutalmazták, vagy vonták fegyelmi vétség miatt felelősségre. 134 esetben hazaárulás miatt kellett eljárást lefolytatni.²⁴³

A büntetés-végrehajtás tekintetében megállapítást nyert, hogy a személyzet számos esetben játszott össze az elítéltekkel, ezen túl pedig az is feltűnt, hogy az őrök az elítéltekkel szemben békülékenyek, és elnézőek voltak, holott ez a korabeli büntetés-végrehajtási elvekkel teljesen ellentétes volt. Továbbá az ellenőrzések során azt tapasztalták, hogy az állomány részéről nem volt elég nagy az ellenség iránti gyűlölet, sokan közömbösek voltak, és jelentős volt az állomány fásultsága is.

A légoltalom területén a forradalmat követő időben nagy volt a fluktuáció, sokan kérték a leszerelésüket, és más szakegységnél, illetve a polgári életben helyezkedtek el.

A tűzrendészet területén számos esetben merült fel korrupciós cselekmények gyanúja. Jelentős számban kellett bizalmas nyomozást, vagy éppen nyílt büntetőeljárást indítani lopás, vagy társadalmi tulajdonra elkövetett sikkasztás miatt.

A jelentés megállapította, hogy az erkölcsi helyzet romlását az állomány körében gyakori anyagi visszaélések és a korrupciós jelenségek idézték elő. Az értékelés során több példát is megemlítettek: a BM II/2 osztályán jelentős mértékű volt a B - pénz felhasználása, túlzott volt a költségek a K - lakások tekintetében, több esetben a lakásokat magáncélra használták. Egy alkalommal egy rendőrnyomozó tiszt a IX. kerület egyik operatív célú lakását megszerezte magának, abban viszont senki számára sem engedélyezte az operatív munkát. A keletkezett rezsiköltségeket a BM felé elszámolta, holott ott kimutatható szolgálati tevékenység nem folyt. Egy hasonló eset kapcsán tartott kihallgatás során a II/2 állomány egyik tagja így fogalmazott: „... Lakás költségeimhez lakáspénzemből azért nem járultam hozzá, mert az

²⁴³ FÓRIZS: Tragédiák az államhatáron. ; FÓRIZS: Külföldre szökések a határőrségtől 1951-ben.

osztályon általános az, hogy az ilyen mód legalizált „K” lakások költségeit teljes egészében a „B” állomány fedezi.”²⁴⁴ További negatívumot jelentett, hogy a visszaéléseket elkövető állomány jutalmazásban részesült, ami a társosztályok nemtetszését váltotta ki. Gyakran követtek el visszaéléseket BM felszerelésre vonatkozóan, vagy azokat magán célra használták fel. Az előlegként felvett összeget elsikkasztották, több csalásra is fény derült, amikor a forradalmi cselekmények során okozott károkra hivatkoztak. Jellemző volt még a napidíjak elszámolásával való visszaélés, a többszörös illetményfelvétel, illetve a jogosulatlan gépjármű-igénybevétel.

Az erkölcsi helyzet kapcsán az alábbiakat állapították meg: a forradalom következtében az egész társadalomban megmutatkozott az erkölcsi morál megbillenése, amely a BM állományára erőteljesebben hatott ki. A vezetés hibái, az állomány létbizonytalansága, illetve magára hagyatottsága súlyos morális válságot okozott (a társadalmi vagyonnal szembeni közömbösség, iszákosság, durvaság, a vezetés tekintélyének lebecsülése... stb.). Az állomány tagjai apróbb szívességekkel megvesztegethetők voltak. A korrupciós cselekmények ellentételezéseként a másik fél jogtalan előnyökben részesült. A vezetők felszínesen ellenőrizték a beosztottaikat, azok erkölcstelen életvitelével nem foglalkoztak. Ennek magyarázataként a jelentésben rámutattak, hogy vagy ők is hasonló értéktelenség mellett éltek, vagy a forradalom során tanúsított magatartásuk miatt váltak zsarolhatóvá az állomány részéről. Megállapították, hogy szükséges lenne egy, a másodállásokat érintő rendelet kidolgozása is, mivel akkor nem volt még egységes szabályozás arra vonatkozóan, hogy a rendőrök, illetve azok hozzátartozóinak milyen állása, vagy megbízatása fért össze a rendőri hivatással. Problémaként merült fel, hogy a rendvédelmi szerv tagjának közvetlen hozzátartozója sokszor olyan munkahelyen dolgozott, amely rendőri ellenőrzés alá esett (vendéglátóipar, jogosítvány-kezelés... stb.), így az káros összefonódásokat eredményezett.

A Fegyelmi Osztály megállapításaival az ORFK-n is egyetértettek. A morális helyzet dekadenciája ellen az ORFK vezetője²⁴⁵ egy azonnali utasítás kiadásával²⁴⁶ próbált meg fellépni. Az utasítás bevezetésében ismertetett esettanulmányok szerint a rendőrségen szolgálók komoly identitásválságban szenvedtek. A leírtak alapján mind a vezetőknél, mind pedig a beosztottaknál a B - pénz kezelése hanyagul, lazán történt. Emiatt lehetőség nyílt a visszaélésekre, valamint az ellenőrzés is megnehezült. „... a rendőri szervek a B -

²⁴⁴ Tájékoztató jelentés a BM fegyelmi-erkölcsi helyzetéről, MSZMP.BM. szervezete 32 p. Loc.cit.

²⁴⁵ GARAMVÖLGYI Vilmos r. vezérőrnagy ORFK Vezetője, miniszterhelyettes.

²⁴⁶ 3/1958.ORFK.ut.(I.22)

ÁBTL ORFK anyagai A-4156/1958/2-227/a. BM/II/11 osztály iratanyagából, 69. sorszám

ellátmánynak csak egy részét fordítják operatív célra, a tekintélyesebb részét egyéb költségek fedezésére használják fel. Viszonylag magas az az összeg, amelyet különböző razziaák, akciók, éjszakai portyázások költségei címen számolnak el. Egyes szerveknél pl. Budapesten és Miskolcon olyan elképzelés alakult ki, hogy a nyomozók a portyaszolgálat esti, éjszakai részét kizárólag csak mulatókban, nyilvános helyeken tölthetik el. Borsod megyében 1957 júliusától - novemberéig elköltött B - ellátmányból csak 25 százalékot fordítottak kimondottan az ügynökségi munkára.”²⁴⁷ A B - ellátmány kezelésénél adódó problémákon túl, a beosztottak - talán általános hanyagságból - nem foglalkoztak megfelelően az adminisztrációval. Feltételezhető, hogy eleve csalárd szándéktól vezérelve kívánták azt kezelni, hiszen a BM megkárosítása jellemző volt az anyagi visszaélés: „Tapasztalhatóak visszaélések is: - Békés megyében 210.- Ft-ról hamis elszámolást készítettek; a Budapesti Főkapitányságon 500.- Ft-os jutalmat számoltak el az egyik ügynök részére, de ezt a pénzt az ügynök nem kapta meg.”²⁴⁸ A korábbi - már Péter Gábor által is szóvá tett - hibákat a belügy tagjai újra és újra elkövették, feladatuk ellátása során látszólag az addig alkalmazott konspirációs szabályokat is semmibe vették: „A rendőrség bűnügyi szervei elhanyagolják a T. lakások szervezését, a találkozások túlnyomó többsége nyilvános helyen történik. Ezek - amellet, hogy az operatív célt nem érik el teljes mértékben - emelik az operatív munka költségeit.”²⁴⁹ Az utasításban a fenti példák miatt az ORFK vezetője megkövetelte, hogy a B - ellátmány kezelését csak a hatályos szabályzó²⁵⁰ pontos betartásával lehessen végezni. Ezen túl megkövetelte a B - pénzek felhasználásának az ellenőrzését, amely szerint a beosztotti állomány minden tagja köteles volt részletes számlákkal igazolni a költségeit, amelyeket a közvetlen vezetőiknek kellett láttamozniuk. A szervek vezetőit pedig kötelezte arra, hogy negyedévente ellenőrizzék a B - pénz felhasználását. A visszaélések elkövetőivel szemben fegyelmi, valamint bünvádi eljárások lefolytatását helyezte kilátásba. A B - ellátmány ellenőrzését ezen túl az ORFK Bűnügyi Főosztály Vezetőjének²⁵¹ is feladatul adta, aki az összesített tapasztalatokról negyedévente beszámolt az ORFK Vezetőjének. A fentiek ismeretében a Belügyminisztérium vezetése részéről jogos igényként fogalmazódott meg a fegyelmi helyzet átfogóbb, szigorúbb és többoldalú rendezése. Ekkor ugyan a belügyi állomány tekintetében több szerv is végezhetett ellenőrzéseket,²⁵² azonban ezek a vizsgálatok nem voltak kellően hatékonyak, hiszen csak bizonyos területét érinthették a belügyes

²⁴⁷ Loc.cit.

²⁴⁸ 5/1958.ORFK út. (I. 22), 5. bek.

²⁴⁹ Loc.cit., 6. bek.

²⁵⁰ 9/1957.MH. ut. (I. 29)

²⁵¹ Ekkor az ORFK Bűnügyi Főosztály vezetője HORVÁTH István r. alezredes volt.

²⁵² Állami Ellenőrzési Minisztérium, Fegyelmi Osztály, Ellenőrzési Osztály, Anyagi Osztály

tevékenységnek, konkrét felderítést a megfelelő szabályozás, illetve szakembergárda hiányában nem folytathattak, így az állomány által elkövetett bűncselekmények döntő hányada látenciában maradt. A tarthatatlan helyzet kezelésére több megoldás is született, amelyeket egy időben alkalmaztak. Egyrészt, a Kádár-rendszer már a legkorábbi szakaszában - egy időben a rendőrség újjászervezésével - felállításra kerültek az MSZMP szervezetei az állami intézményi rendszerekben is, így a rendőrségen is. Az MSZMP Adminisztratív Osztálya 1957. július 30-án a KB Titkársága számára előterjesztést tett arra vonatkozóan, hogy az MSZMP Központi Bizottsága kapjon jogosultságot a Belügyminisztérium ellenőrzésére. Az MSZMP Adminisztratív Osztálya által írt anyagban olvasható: „Az ellenforradalmi események egyik legfőbb tanulságaként kell megállapítani, hogy válságos helyzetben a fegyveres erők egységének, harckészségének, párt- és szakvezetésének meggyengülése tragikus következményekkel járhat. Minden pártszerv fontos kötelessége, hogy a belügyi szervek munkájának szigorú bírálata mellett, mint a munkáshatalom egyik fegyveres támaszát a munkásosztály érdekeinek megfelelően mindenféle ellenséges támadástól megvédje. Örködni kell azon, hogy legyen a szerveknek tekintélye, mely a proletárhatalom tekintélyének kifejeződése. A belügyi szervek pártvezetésének megerősítése érdekében a pártirányítás és ellenőrzés megjavításával olyan biztosítékot kell teremteni, amellyel fokozzuk a belügyi területen dolgozó vezetők egyéni felelősségét az ellenséggel szembeni harc szakmai és politikai kérdéseiben és e szerveket a munkáshatalom szilárd, erős támaszának tudhatjuk. Pártunk e törekvése annyira fontos, hogy a belügyi szervek vezető kádereinél a pártvezetés /irányítás - ellenőrzés/ biztosítását a párthoz való tartozás feltételeként kell tekinteni.”²⁵³ A javaslatot nem sokkal később, 1957. augusztus 22-én elfogadták, és az abban foglaltakat határozatban rögzítették.²⁵⁴ A javaslattól eltérően, a belügyi szerveket érintő pártirányítást és ellenőrzést nem csak az MSZMP Központi Bizottsága gyakorolhatta, hanem az MSZMP Politikai Bizottsága is. A határozat alapján a Belügyminisztériumot és szerveit érintő pártellenőrzés és pártirányítás során elsődleges volt annak biztosítása, hogy „... a Belügyminisztérium és szervei munkájában maradéktalanul, minden torzítástól mentesen érvényesüljön a párt politikája. Minden tevékenységüknél tartsák be a törvényességet, ugyanakkor szerezzenek érvényt a törvénynek, ne engedjék azok megsértését. Fordítsanak különösen gondot arra, hogy az ellenség elleni harc során a belügyi szervek egyes beosztottjainak tevékenysége ne irányulhasson egyes párt és állami

²⁵³ Javaslat, 1-a-3852/94. BM. számú (eredeti szám: A/572/2/1957.)
MOL MSZMP.KB.AO anyaga (247. lap), 288.f. 30/1957/2. örzési egység, 151. p.

²⁵⁴ Loc.cit.157. p.

funkcionáriusok ellen.”²⁵⁵ A belügyi szervek munkájának legfőbb ellenőre - megfelelően az előterjesztésben foglaltakhoz - a KB Adminisztratív Osztálya lett. A javaslatban felterjesztettek alapján felállították a belügyi szervek tevékenységét ellenőrző politikai szervezeteket. Ezen politikai szervezetek tükörképszerű leképződései voltak az államigazgatási szervezeteknek, azoknak megfelelően épültek fel. A Belügyminisztérium és szervei esetében a politikai ellenőrzést a KB Adminisztratív Osztálya végezte, míg az alsóbb szervek esetében az ellenőrzést a megyei, illetve budapesti pártbizottságok adminisztratív osztályai folytatták le. Egyedüli kivételt a Belügyminisztérium határőrsége jelentette, hiszen az - a honvédséghez hasonlóan - centralizált szervezet volt, így a szervezet a megyei főkapitányságok vezetőinek nem volt alárendelve. Mivel azonban a határőrség közvetlenül a Belügyminisztérium irányítása alatt állt, ezért a szervezet által végzett tevékenység politikai ellenőrzését a Központi Bizottság végezte.

De mit is takart pontosan a vezetés által kívánatosnak tartott politikai ellenőrzés? A teljes kontroll elérését úgy látták kivitelezhetőnek, hogy a belügyi munka teljes spektrumában megkívánták a politikai szervek részletes tájékoztatását. Ennek szellemében a Belügyminisztériumnak a KB Adminisztratív Osztálya felé jelentési kötelezettsége volt a fegyelmi helyzetről, a káderek iskoláztatásáról, összetételéről és fluktuációjáról. Ezen túl be kellett számolnia minden olyan munkatervről, amelyeket a Személyzeti Főosztály készített és az országos parancsnokságokat, valamint azok politikai állományát érintette. Jelentési kötelezettsége volt továbbá a következő kategóriákban: politikai nyomozó apparátus által elkövetett politikai bűncselekmények, rendőrök által elkövetett bűncselekmények, határőrizet helyzete, tűzkárok, közlekedési balesetek, légoltalmi képzésbe bevont dolgozókat érintő statisztikák, belügyminiszter által készített parancsok. A budapesti és megyei pártbizottságok irányába a budapesti, illetve megyei főkapitányoknak volt jelentési kötelezettsége. Az általuk adott beszámolóknak a következő adatokat kellett tartalmazniuk: milyen a lakosság viszonya a belügyi szervekhez, milyen a megye közbiztonsága, hogyan alakultak a közlekedési balesetek, mennyire valósult meg a szocialista törvényesség betartása, milyen a belső reakció elleni harc iránya és formája, hogyan alakult a tűzvédelem helyzete, milyen az állomány erkölcsi, politikai és fegyelmi állapota, valamint hogyan sikerült végrehajtani az általános érvényű párt-, illetve kormányhatározatokban foglaltakat. Ezekon kívül kötelesek voltak jelentést tenni a működési területükön történt rendkívüli eseményekről is. A politikai ellenőrző testületek a tevékenységüket alapvetően nem szakmai, hanem politikai oldalról

²⁵⁵ Loc.cit. I. fejezet a, pontja

fejtették ki. A javaslatban rögzítették azt is, hogy a pártbizottságok a munkára vonatkozóan észrevételeket és javaslatokat tehettek. Ezen túl joguk volt állást foglalni az állományt érintő fegyelmi kérdésekben, a politikai nevelőmunka területét értékelhették, valamint alkalmazhattak bírálatot és fegyelmi felelősségre vonást is.²⁵⁶

Szakmai oldalról a probléma megoldását csak egy olyan egység felállítása jelenthette, amely tényleges bűnmegelőző és felderítő tevékenységet folytathatott - ezáltal érvényesíthette visszatartó erejét - és így képes volt a bűncselekmények teljes körű felderítésére. A felállítandó új operatív egység azonban elődjével szemben - lásd. a korábbi katonai elhárítás - a fegyelmi ügyek vizsgálatával nem foglalkozott volna. Azt továbbra is a BM Fegyelmi Osztálya végezte, egyúttal hivatott volt kivizsgálni az ORFK, illetve a Politikai Nyomozó Főosztály állománya által elkövetett fegyelmi jellegű ügyeket is. A szakegység megalakulása egyben azt is jelentette, hogy a Fegyelmi Osztálynak - teljesen nyílt egység révén - operatív munkát nem kellett a jövőben folytatnia. Addig azonban, ameddig ez a speciális egység nem alakult meg, azon beosztottakkal szemben, akik vagy politikai, vagy köztörvényes bűncselekményeket követtek el, egy ideiglenes jellegű belügyminiszteri parancs²⁵⁷ alapján járhattak el a BM politikai nyomozó- és bűnügyi szervei. A rendelkezés értelmében a nyomozó szervek - a belügyi beosztottakkal szemben - csak konkrét bűncselekményre utaló adatok alapján folytathattak operatív feldolgozást, azt is csak szigorú szabályok és engedélyek mentén. Például, a felsőbb szervek hatáskörébe tartozó belügyi beosztottak esetén - akik vagy főtisztek, vagy pedig tiszték voltak - nem csak a Miniszter engedélye szükségeltett az operatív eljárás megindításához, hanem még a hatásköri lista szerint illetékes szerv engedélyét is be kellett szerezni.²⁵⁸ Az így beszerzett bizonyítékokat általános szabályként az illetékes fegyelmi szervnek kellett megküldeni, akinek a további eljárást - a fegyelmi utasítás, illetve a nyomozati utasítás alapján - köteles volt lefolytatni.²⁵⁹ Amennyiben a célszemély őrizetbe vételére, vagy éppen előzetes letartóztatására - a későbbi eljárás eredményes lefolytatása miatt - volt szükség, ahhoz általánosságban az illetékes felettes szerv engedélye kellett. Ez alól volt kivételt, ha az érintett személy az MSZMP Központi Bizottsága, vagy a budapesti illetve a megyei pártbizottságok hatáskörébe tartozott, azaz valamilyen pártfunkciót töltött be. Ilyen esetben az eljárás megindításához a felettes szerveken túl, a pártszervek hozzájárulása is elengedhetetlen volt. Az egyszerű párttagok esetében erre természetesen nem volt szükség,

²⁵⁶ Habár a megkülönböztetés eléggé egyértelmű volt, a politikai tiszték, vagy politikai bizalmik feladatuknak tekintették – a politikai nevelő munkán kívül – az egységek szakmai kontrollálását is, amely igen sok konfrontációhoz vezetett.

²⁵⁷ 4/1958 (I. 29.) BM pcs.

²⁵⁸ Loc.cit. 1/a. pontja

²⁵⁹ Loc.cit. 2-3 pontja

azonban őrizetbe vétel, vagy előzetes letartóztatás esetében az elrendelő szervnek az illetékes BM Pártbizottság felé kiértékelési kötelezettsége volt.²⁶⁰

2/7. Részkövetkeztetés

Sztálin halálával a nemzetközi szinten is, és a magyar politikai berendezkedésben is jelentős pozitív változások történtek. A szovjet vezetés kezdeményezésére Nagy Imre lett a miniszterelnök, a belügyminiszteri posztot Gerő Ernő kapta meg. Az új Kormány alapvető reformokat jelentett be, amelyek értelmében az államot Nagy Imre a törvényesség, és a jogrend alapján kívánta újjászervezni. Nagy Imre rendelkezései között is meghatározó jelentőségű volt az internáló-táborok megnyitása, és folyamatos felszámolása. A BM-et átszervezték, az ÁVH-val egyesítették. Az ÁVH tényleges megszüntetéséről azonban csak retorikai értelemben beszélhetünk, mivel a feladatkörök és az állomány jelentős része - visszacsatolva a Belügyminisztériumba - ugyanott folytatta tevékenységét, ahol korábban abbahagyta. Az egységesített Belügyminisztérium feladatköre leszűkült a rendőri és állambiztonsági szervek irányítására. A Nagy Imre által szorgalmazott, az ÁVH szervezetét és működését érintő teljes átvilágítás és elszámoltatás csak részlegesen történt meg. A legfontosabb feladatokat az 1953-ban létrehozott BM Kollégiumának ülésein tárgyalták meg. Ennek során az ÁVH Katonai Elhárító Főosztályát érintően jelentős számban tártak fel hiányosságokat, amely a szervezet átalakítását vonta maga után. A nagyszámú létszámcsökkentés miatt a korábbi feladatokat az egység már nem tudta önállóan ellátni, ezért a munka megosztása mellett felállították a BM Fegyelmi Osztályát. A közigazgatás egészének ellenőrzésére kiterjedően 1955-ben létrehozták az Állami Ellenőrzési Minisztériumot, a rendészeti szervek vonatkozásában korlátozott jogosultsággal. A Nagy Imre által 1953-tól bevezetett intézkedéseket Rákosi Mátyás 1955-ös visszatérése megakasztotta. A szovjet támogatást elvesztő Nagy Imrét kizárták a pártból és megfosztották politikai tisztségeitől. Mivel az SZKP 1956. februári XX. kongresszusa után a szovjet pártvezető, Hruscsov kritikát fogalmazott meg Sztálinnal kapcsolatban, rövidesen Rákosi Mátyás személye is vállalhatatlan lett a kommunista vezetőség számára. A hatalom legitimációját megkérdőjelező fórumok alakultak, a nyilvánosságra került büntettek a rendszer ellen fordították a magyar népet. A nemzetközi helyzetben (lengyelországi események, szuezi válság) bekövetkezett változások a belpolitikai helyzetre is erős hatással voltak. A lengyelek melletti szimpátiatüntetés során 1956. október 23-án kitört a magyar forradalom. Másnap megalakult Nagy Imre második

²⁶⁰ TABAJDI: Kiegészítés Kádárral. Szövetségi politika 1956 - 1963. ; TABAJDI - UNGVÁRY: Elhallgatott múlt, a politikai rendőrség működése Magyarországon 1956 - 1990. ; KRAHULCSÁN: A Párt belügye, a politikai rendőrség és az MSZMP a korai Kádár-korszakban.

kormány, melyet november 3-án a történelmi pártok újjáalakulásával többpárti kormányra alakított át. Október 30-án feloszlatták az MDP-t, s létrehozták az MSZMP-t, a későbbi állampártot. Az elnyomó rendszer és a megszálló szovjet csapatok elleni fegyveres felkelést a Moszkvából hazatérő Kádár János szovjet tankok segítségével vérbe fojtotta. 1957. november 7-én a Parlamentben letette az esküt az első Kádár-kormány. Emigráció, üldöztetések, bebörtönzések, megtorlások és kivégzések jellemezték a következő éveket, melyek minden társadalmi csoportot, így a fegyveres testületek állományait is érintették. Nagy Imre miniszterelnököt és társait lefogják, bebörtönzik, majd koncepciók eljárásban elítélik, több társával együtt kivégzik. Kádár és helyettese, Münnich Ferenc első intézkedéseként jogutód nélkül megszüntették az ÁVH-t, de annak személyi állományát - egy látszat igazoló-eljárást követően - a politikai nyomozó szervek kötelékében tovább foglalkoztatta, és bevezették a belügyi szervek szigorú pártellenőrzését. A fegyveres ellenállás kialakulásának okait kutatva, belső vizsgálatokat folytattak le. A fegyelem megszilárdítása érdekében felállították a BM Fegyelmi Osztályát, és kiadtak egy egységes fegyelmi utasítást. A tényleges belügyi belső ellenőrzés ellátására azonban ezek az intézkedések nem voltak elégségesek.

Megállapítható, hogy a nemzetközi események miatti belpolitikai váltás a belügyi belső elhárításért felelős egységek munkavégzésére negatívan hatott. Jelentős számú tapasztalt vezető és beosztott hagyta ott a pályát, a nyomozások elhúzódtak, a munka színvonala jelentősen csökkent. Az alakulatok feladatai a korábbiakhoz képest változtak. Még mindig a kémelhárítás volt a fő irányvonal, de új elemként megtalálható a terrorista cselekmények, vagy az ellenforradalmi tevékenységek felderítése is. A korrupció elleni harc csak másodlagos, ahogy a bűnözők rendvédelmi szervekbe történő beszivárgásának megakadályozása is. A feladatát ellátni képtelen Katonai Elhárító Főosztály mellett - annak jelentős létszámcsökkentésével párhuzamosan - felállították a BM Fegyelmi Osztályát. A feladatokat megosztották a két szerv között. 1957-ben Kádár-Münnich restauráció keretében az MSZMP pártszervei a közigazgatási struktúra leképezésével - annak szoros ellenőrzése céljából - bevezették a pártszervek általi szoros ellenőrzést. Ez időtől kezdve a Belügyminisztérium minden egységére is kiterjedt a szisztematikus pártellenőrzés.²⁶¹

Kutatásaim során a Belügyminisztérium Kollégiuma üléseinek jegyzőkönyvei,²⁶² - az ÁBTL - ben szöveggyűjteményként megjelentetett kiadványsorozata volt segítségemre - és az Állami

²⁶¹ KRAHULCSÁN: Pártszervezetek a politikai rendőrségen.

²⁶² GYARMATI – S.VARGA: A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései I – III. kötet.547-566.p.

Ellenőrzés Minisztérium eddig még feltáratlan, a belügyi belső elhárításra vonatkozó dokumentumait kutattam fel és elemeztem. Az elemzések során rámutattam, hogy miért vált szükségessé az Államvédelmi Hatóság Katonai Elhárító Főosztályának az átszervezése és a BM Fegyelmi Osztályának a felállítása. Több olyan levéltári dokumentumot is találtam, amelyek alátámasztották azt a feltevésemet, hogy a belügyi belső elhárításért felelős egységek is tevékenyen részt vettek az 1956-os forradalom eseményeiben. Az egyik legfontosabb dokumentum a K. B. Adminisztratív Osztályának iratai között talált összefoglaló jelentés volt, amely a belügyi egységek forradalom előtti és közvetlenül azt követő tevékenységét írta le. Több olyan, már csak a Pest-megyei levéltárban őrzött iratot kutattam ki, és elemeztem, amely a rendvédelmi testületek fegyelmi helyzetével foglalkozott. Rajtuk keresztül megismerhetővé vált a belügyi belső elhárítással foglalkozó egységek, a Fegyelmi Osztály és a felettük álló MSZMP pártszervek által végzett korabeli, a belügyi belső elhárítás területét érintő tevékenység.

3. A belügyi belső elhárítás szervezetei a kádári- restaurációs politika időszakában

3/1. A Belső Elhárító Csoport

Viszonylag rövid szakmai és politikai előkészítést követően, Biszku Bélának²⁶³ - a Magyar Népköztársaság belügyminiszterének - parancsa alapján²⁶⁴ egy olyan csoport került felállításra a Belügyminisztériumban, melynek elsődleges feladata a belügyi szervek állományának imperialista kémek és belső reakciós erők elleni védelme volt: „Az imperialista hírszerző szervek és a belső reakciós erők erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy szervezett aknamunkát folytassanak a fegyveres testületeknél, közte a Belügyminisztérium szerveiben is. A Belügyminisztériumon belül elsőrendű feladat a támadó imperialista kémek, belső ügynökök és egyéb ellenséges elemek leleplezése. Ez a harc a Belügyminisztérium összes parancsnokának és az egész személyi állománynak fontos feladata és kötelessége. Az ellenséges hírszerző szervezetek és ügynökeik az aknamunka során rendszerint sajátos, nehezen felfedhető, bonyolult módszereket alkalmaznak, ezért szükséges, hogy az ellenséges hírszerző szervek esetlegesen beépült, vagy behatolni szándékozó ügynökeik ellen az operatív

²⁶³ SÁNTA: Politikuspályák.

²⁶⁴ 8/1959. (IV.13) BM pcs.

munka szokásos titkos eszközeit alkalmazzuk. Ennek érdekében megparancsolom, hogy 1959. április 15-ig létre kell hozni a <<Belső elhárító csoport>>-ot.”²⁶⁵

Tehát a Belső Elhárító Csoport (későbbiekben BECS) egy, feltehetően²⁶⁶ olyan, szigorúan rejtett, konspirált egységként létezett a Belügyminisztériumban, amelynek feladata a kémek és belső, ellenséges ügynökök leleplezése (kémelhárítás) volt. A feladat sikeres teljesítéséhez tagjai - a Politikai Nyomozó Főosztály vezetőjének, illetve helyettesének engedélyével - az operatív eszközök teljes tárházát igénybe vehették, az eszközöket pedig a Politikai Nyomozó Főosztálytól igényelheték. A szervezet konspirációs érzékenységét jól jellemzi az a levél, amely az Állambiztonsági Történeti Levéltár iratanyagában található. A fennmaradt irat egy megyei elhárító-tiszt levele, amelyet a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság vezetőjéhez írt. Az átiratban a következő olvasható: „... Tájékoztatom a tisztelt vezetőt, hogy 1959. évi 8. számú parancs értelmében a Belügyminisztériumon belül megalakult a Belső Elhárító Csoport. A csoport a továbbiakban BM Felügyeleti Csoport fedőnéven működik és végzi a feladatát. A továbbiakban kérem, hogy amennyiben a 8. számú parancsban a csoport elhárítási hatáskörébe tartozó adat merülne fel, úgy azt haladéktalanul küldje meg a további feldolgozás végett.”²⁶⁷ Tehát, értelmezésem szerint a BECS konspiratív szervezet a Belügyminisztériumon belül is, és egy másik - egyébként létező - szervezet neve alatt végezte az elhárító tevékenységét.²⁶⁸ Erre utal az is, hogy az 1962-ből visszamaradt egyik összefoglaló jelentés is a BM Felügyeleti Csoport fejlécével készült, csak a jelentés tárgyában történt utalás a Belső Elhárító Csoport létrejöttére. Visszatérve a csoport ügyrendjére, megállapítható, hogy a tevékenységük során alkalmazhattak - többek között - ügynököket is. Ezeket az - általában hazafias alapon, kisebb részben presszionálással - beszervezett személyeket célszerű volt a hivatásos állományból kiválasztani, hiszen csak ők rendelkeztek releváns és aktuális információval a célterületről, valamint a meghatározott célszemélyekről. A beszervezést azonban csak a parancsnok engedélyével lehetett végrehajtani, ha a leendő ügynök a központi állományhoz tartozott, akkor a csoportvezető javaslata alapján az ORFK vezetője, vagy vidéken a vidéki főkapitány adta meg rá az engedélyt.²⁶⁹

De mit is jelentett pontosan a beszervezett személlyel, azaz az ügynökkel folytatott munka?

²⁶⁵ Loc.cit. Bevezetés.

²⁶⁶ A „feltehetően” jelzöt amiatt fűztem az elemzéshez, mivel - ugyan - az ügyrendben nem jelenik meg nyíltan a csoport rejtett jellege, azonban a későbbi iratokból ez egyértelműen kiderült.

²⁶⁷ 101-32/1959 BM.ut. a Felügyeleti Csoport létrehozásáról

ÁBTL op.cit. I.12.4.

²⁶⁸ A Belügyi Elhárító Csoport munkáját dokumentáló két fennmaradt irat mindegyikén a BM Felügyeleti Csoport fejléce látható.

²⁶⁹ 8/1959. (IV.13) BM pcs. op.cit. 3/b. pont.

Az ügynökkel végzett operatív tevékenységet a korábbiaktól eltérően csak a szabályzó pontos betartásával, szigorú ellenőrzés mellett lehetett folytatni.²⁷⁰ Az ügynökség fő eszközként szerepelt a belügyi fegyvertárban, ügynökség alatt akkoriban azon titkos együttműködésbe bevont személyeket értették, akiket: „(...) felhasználunk az imperialista hírszerző szervek hazánk ellen irányuló ellenséges tevékenységének, valamint az országon belül élő belső reakciós erők, ellenséges elemek tevékenységének, aknamunkájának felderítésére, dokumentálására, ellenséges tevékenységük félbeszakítására, megakadályozására.”²⁷¹ Az ügynökségen belül nem csak ügynökök voltak, hanem oda tartoztak az informátorok, a rezidensek és a K- illetve T-lakások tulajdonosai is.

- Ügynök: Az ügynököt több feladat elvégzésére is igénybe lehetett és kellett is venni, így többek között mód volt általa az ellenséges tevékenység felderítésére, megelőzésére, megszakítására, bomlasztására, valamint dokumentálására is. Bizonyos bűncselekmények során - így különösen terror, diverzió és hazaárulás esetén - az ügynöknek - amennyiben nem volt lehetősége a jelzésre - kötelessége volt a bűncselekmény végrehajtásának megakadályozása, akár az élete árán is.²⁷²
- Informátor: Az informátorra is hasonló munkát lehetett bízni, annyi megkötéssel, hogy ő csak részfeladatokat hajthatott végre, valamint alkalmazhatták államtitok védelmére, adatgyűjtésre, és államellenes bűnözők felkutatására is.
- Rezidens: A rezidens a BM olyan titkos munkatársa volt, aki irányítás és ellenőrzés mellett az informátorok egy csoportját vezethette, valamint az operatív tiszt segítője volt a hálózati munkában.
- K- és T-lakás tulajdonos: A K- és T-lakás tulajdonosai képezték az utolsó kategóriát. A K-lakás a Belügyminisztérium állambiztonsági szervének tulajdonában álló, konspirált lakást jelentette, a T-lakás pedig olyan helységet, vagy lakást jelentett, amely egy megbízható személy tulajdonában volt, és ott zavartalanul lehetett találkozót lebonyolítani.

A szabályzat részletesen kifejtette az ügynök beszerzésének alapjait, vezetését és nevelését, a kapcsolattartás sajátosságait, az ügynökség átadását, valamint azt is, hogy mi a teendő akkor, ha az ügynök árulóvá válik. Tekintettel azonban arra, hogy a téma további részletes,

²⁷⁰ 33/1958. BM pcs.

²⁷¹ Loc.cit. 4. p

²⁷² Loc.cit. 5. p

akárcsak módszertanra vonatkozó kifejtése a jelenlegi nemzetbiztonsági érdekeket sérthetné, ezért attól a továbbiakban tartózkodom.²⁷³

A Belügyi Elhárító Csoportot létrehozó parancs elemzésére, megállapítható, hogy a csoport tevékenységének hatáskörébe tartozott a Rendőrség, a BV, a Légoltalom, a Tűzrendészet szervei, az anyagi-, pénzügyi-, és egészségügyi szervek állománya, valamint az Üdültetési és Gyermekneveltetési Osztály, a BM tiszti-ház, és a Futárszolgálat is.²⁷⁴ A Kádár János által életre hívott karhatalom, valamint a B.M. Sportosztálya és a Dózsa Sport Egyesület, sportolóinak elhárítását azonban nem bízták rá az egységre. Az elhárító tevékenységet itt a Politikai Nyomozó Főosztály I. osztálya, valamint a II/5. osztálya látta el.²⁷⁵ Egy későbbi módosítást követően az elhárított terület kibővült, 1960 tavaszától ide tartozott a BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, valamint az irányítása alá tartozó iskolák, a BM Útlevel Osztálya, a BM Külügyi Osztálya, a BM Sport Osztálya és a Dózsa Sport Egyesület sportolói is. Egyúttal elvették tőle a Légoltalom Országos Törzsparancsnokság csapat-alakulatait. Ezt a területet a későbbiekben a BM II/1 kellett, hogy átvegye.²⁷⁶ Az újonnan felállított csoport azonban csak bizonyos tekintetben kapott szabad kezet: az elhárító munkát ők is csak korlátok között végezheték, az igazán érzékeny adatokkal rendelkező Politikai Nyomozó Főosztályon, a BM személyügyi osztályain, valamint a BM Titkárság szervei körében elhárítást nem folytathattak. Amennyiben az itt szolgálatot ellátó állományra vonatkozóan került információ a birtokukba, úgy arról azonnal jelenteniük kellett az illetékes miniszter-helyettes, a Politikai Nyomozó Főosztály vezetője, illetve a BM Titkárság vezetője felé. A csoportvezetőnek kötelessége volt mind a miniszter-helyettest, mind pedig a személyzeti miniszter-helyettest is az egyes személyekre vonatkozó felderített, kompromittáló adatokról rendszeresen tájékoztatni. A korábban felmerült igényekkel szemben a BECS elsődleges feladata nem a belügyi alkalmazottakat érintő korrupció felszámolása, vagy pedig a különféle bűncselekmények megelőzése és felderítése volt, hanem az állomány imperialista ügynökök befolyásolásától való védelme, azaz az állományba befurakodott ellenséges elemek felderítése, figyelemmel kísérése, és azok forrásainak felkutatása. Az egység mindössze 30 főből állt, akik java része - számszerűen 25 fő - operatív munkás volt.²⁷⁷ Ténylegesen azonban a csoportvezető és annak helyettese mellett még 17 fő-operatív beosztott dolgozott a központi

²⁷³ A feladatot az ügynöki munkát rendező, 1958. évi 33. számú belügyminiszteri parancs figyelembevételével végezték.

Loc.cit.

²⁷⁴ A BM Határőrség és Karhatalmi Ezred tekintetében a Politikai Nyomozó Főosztály I. osztálya, a BM Sportosztály és a Dózsa sportolók tekintetében pedig a II/5 osztály volt az illetékes.

²⁷⁵ 8/1959. (IV.13) BM.pcs.op.cit. 2. p.

²⁷⁶ 003/1960 (II.18) BM.pcs.

²⁷⁷ A maradék 5 helyen a csoportvezető és helyettese, valamint 3 fő adminisztrátor osztozott meg.

szerveknél, és 12 fő-operatív beosztott a megyei szerveknél. Rajtuk kívül a csoport keretéhez tartozott egy fő, aki az operatív nyilvántartást vezette, valamint még két adminisztrátor is, tehát összesen 34 főből állt az csoport. Az egység közvetlenül az országos rendőr-főkapitány alárendeltségébe tartozott, aki az állomány összetételében, a szakmai irányítás tekintetében és a fegyelmi kérdésekben is döntött. Az ismertetett korlátozásokon túl a központi állományon belül országos parancsnokra, illetve annak helyettesére, valamint főosztályvezetőkre (helyettesekre), illetve osztályvezetőkre nem folytathatták elhárító tevékenységüket, mert erre nem terjedt ki a hatáskörük. A csoport tevékenységét országos illetékességgel látta el. Területileg az országos parancsnokságokon, illetve a megyei parancsnokságokon voltak elhelyezve, vidéki munkaterületeiken általában 1 fő teljesített szolgálatot. Vidéki szervek esetében megyei főkapitányokra és főkapitány-helyettesekre elhárító tevékenységet nem folytathattak. Amennyiben azonban a látókörükbe mégis olyan személy került, aki a tilalomban nevesítve volt, úgy a feldolgozás helyett a csoportvezető azonnal jelentést kellett, hogy tegyen az ORFK vezetőjének, valamint a Belügyminisztérium illetékes miniszter-helyettesének. A csoportvezető, illetve annak helyettese feladatai között szerepelt, hogy a vezetői teendőikön,²⁷⁸ és a védett szervvel való kapcsolattartáson kívül kötelesek voltak saját ügynöki hálózatot is fenntartani. A jobb munkaelosztás érdekében a vidéki egységeket közvetlenül a csoportvezető-helyettes irányította. A védett szervek vezetőinek irányába a BECS munkatársai nem voltak alárendelve; azonnali tájékoztatási kötelezettségük csak kiemelt ügyekben volt, s havonta egyszer adtak tájékoztatást az elhárítás helyzetéről. Amennyiben operatív feldolgozásra volt szükség,²⁷⁹ úgy a BECS munkatársai a hatáskörükbe tartozó személyek személyi kartonjába betekintheztek, velük kapcsolatban parancsnokuk véleményét kikérhették, illetve a személyhez kapcsolható, vagy az ügryhöz kapcsolódó titkos dokumentumokat megismerhettek. A BECS a szenzitív információk érdekében operatív módszereket alkalmazhatott. A parancsban leírtakhoz képest az ügyrendben pontosabban fogalmaztak. Az alábbi módszerek kerültek nevesítésre: operatív technika, figyelés, levéllenőrzés és a környezettanulmány. Feltehető, hogy amennyiben más operatív módszer alkalmazására lett volna szükség, úgy a parancsnoki engedélyezést követően azt is megkaphatták, és használhatták volna. Amennyiben az operatív módon beszerzett és feldolgozott adatok alapján a célszemély őrizetbe vétele, illetve előzetes letartóztatása volt kívánatos, úgy

²⁷⁸ Beosztottak munkájának irányítása és ellenőrzése.

²⁷⁹ Például operatív adatgyűjtés, vagy bizalmas nyomozás.

arra az egységnek operatív volta ellenére is, volt lehetősége.²⁸⁰ Kérdésként merül fel, hogy ilyen esetben mennyire számítottak a konspirációs szabályok, figyelemmel az egység belügyön belüli rejtettségére is?

Tekintettel a célszemélyek belügyminisztériumi alkalmazottságára, az operatív feldolgozás engedélyköteles volt. Addig, amíg a legénységi állomány és a tiszthelyettesi állomány esetében elégséges volt a BECS vezetőjének az engedélye, addig a tisztek vonatkozásában az operatív feldolgozást csak az ORFK vezetőjének az engedélyével indíthatták el. A munka megkezdéséről emellett jelentés formájában minden esetben tájékoztatni kellett az illetékes miniszter-helyettest is. A feldolgozás során minden, a fegyelmi eljárás megindítására alkalmas adatot, esetleg a fegyelmi eljárás megindítására alkalmatlan, de valamilyen formában a személyre nézve mégis kompromittáló információt az illetékes parancsnoknak, illetve a személyzeti ügyekkel foglalkozó szerveknek meg kellett küldeniük. Ha a beszerzett adatok büntetőeljárás lefolytatását tették lehetővé, úgy azokat - az operatív feldolgozás befejezését követően - a BM Fegyelmi Osztályának adták át, akik a vizsgálatot lefolytatták. Különleges esetekben a személyzeti szervek, operatív feldolgozásra átadhatták a BECS-nek olyan személyek adatait is, akiknek a problémáját személyzeti úton nem lehetett tisztázni. Meglátásom szerint tehát, amennyiben a belügyi területen valaki nemkívánatossá vált, úgy a Belügyi Elhárító Csoportnak az volt a feladata, hogy minden olyan kompromittáló adatot begyűjtsön, amelyek alapján az érintett személyt fegyelmi úton, vagy büntetőeljárás során véglegesen el lehetett távolítani a testületből.²⁸¹ Bizonyos esetekben - megelőzési célzattal - a felderítés eredményeiről, illetve a bírósági eljárás kimeneteléről az illetékes szerv parancsnokát tájékoztatták. A parancsnok később, állománygyűlés keretén belül köteles volt ismertetni ezen adatokat a beosztotti állománnyal is.²⁸² Amennyiben a fegyelmi eljárások, valamint a büntetőeljárások párttagokat is érintettek, úgy az ORFK vezetőjének módjában állt a Belügyminisztérium MSZMP Végrehajtó Bizottságát is tájékoztatni, így az eljárással érintett alkalmazottat nem csak a fegyelmi, vagy a büntetőeljárás fenyegette, hanem az eljárás alá vont személy még egy - annál sokszor súlyosabb - pártfegyelmit is kaphatott. Egyetlen egy kivétel volt csak: ha az illető a BM szerveknél működő párt függetlenített pártfunkcionáriusa volt. Ebben az esetben őrá is vonatkozott az eljárás megindítására vonatkozó tilalom, így a csoport a személy feldolgozását vele kapcsolatosan nem kezdhette meg.

²⁸⁰ Az egység operatív mivolta ellenére az ORFK vezetőjének előzetes engedélyével, amennyiben az általános szabályok betartásra kerültek, az egység végezhetett ilyen cselekményeket is.

10-290/1959. BM.BECS. ügyrendje. 7. szakasz.

²⁸¹ Loc.cit. 15. szakasz.

²⁸² Loc.cit. 17. szakasz.

A kezdeti lépésekről Kovács Dénes r. alezredes csoportvezető összefoglaló jelentésében így írt: "Az állomány szervezése terén kezdetben komoly nehézségekkel küzdöttünk. Ebben az időpontban a BM területein általános káderkutatás, átszervezés volt. A BM Személyügyi Főosztály, a BM II/7 Osztályának feltöltése, Budapesten a kerületek politikai nyomozóinak az átcsoportosítása, a megyékben a politikai nyomozó kirendeltségek összevonása, a Politikai nyomozó osztályok állományának stabilizálása és megerősítése érdekében. Ezért a BM Személyügyi Főosztálya állományunk szervezéséhez kevés segítséget tudott nyújtani. A nehézségek ellenére az állomány létrehozása és folyamatos munkába állítása 1959 szeptemberére befejezést nyert."²⁸³

A fent említett hátráltató tényezők miatt a BECS a tényleges belső elhárító tevékenységet csak 1959 szeptemberében kezdte meg. A kiválasztott állomány java része megfelelő, a pártállam szelleméhez hű politikai felkészültséggel rendelkezett, és fontos volt a kellő szakmai (operatív) tapasztalat is. Azonban ez nem minden esetben volt jellemző. Több elhárító tiszt esetében is hiányosságok mutatkoztak vagy a felkészültségben, vagy a magatartásban. Emiatt a személyi állomány összetételét a vezetők folyamatosan felülvizsgálták, és szükség esetén változtattak rajta. A központi szerveknél a belügyi belső elhárítást végző állomány felkészültebb volt, mint a helyi, vagy vidéki szerveknél, itt a beosztottak közül többen rendelkeztek magasabb szakmai képesítéssel. A megyei kirendeltségeken dolgozó kollégák kiválasztásánál más szempont is szerepet játszott: azokat a személyeket, akik a későbbiekben a megyei kirendeltségeken dolgoztak, általában személyi ismeretségük és elfogadottságuk miatt az adott megyei főkapitányság állományából választották ki. Hasonlóan a többi belügyi szerv állományához, a Belügyi Elhárító Csoport állománya is folyamatos szakmai és politikai továbbképzésben részesült. Az egységen belül szinte mindenki főiskolai, vagy egyetemi hallgató, vagy hallgató-jelölt volt, vagy valamely szakmailag indokolható egyetemen, vagy főiskolán szerzett korábban már képesítést.²⁸⁴ A gondos kiválogatásnak köszönhetően a BECS tagjai „iskolázottságuk” révén felülemelkedtek az akkori belügyi átlagon. Az akkori viszonyoknak megfelelően az állomány tagjai természetesen politikailag teljesen megbízhatóak voltak, többen is birtokolták vagy a „Kiváló Szolgálati Érdemérem” kormánykitüntetését, vagy a „Közbiztonsági Érem”- arany, esetleg ezüst fokozatú belügyminiszteri kitüntetését. Ezen kívül több más magas belügyi elismerést is magáénak

²⁸³ 10-32/12/1962. számú összefoglaló jelentés, BM Felügyeleti Csoport (1962. III. 30.)
BM KI.

²⁸⁴ Ezen iskolák lehetnek: 5 hónapos pártiskola, Marxista - Leninista Esti Egyetem, 2 éves Rendőr Akadémia, BM Akadémia, Jogi Egyetem, BM Idegen Nyelvi Főiskola.

tudhattak: többen pénz,- vagy tárgyjutalomban, illetve soron kívül előléptetésben is részesültek. Az állomány tapasztalati tudását a szolgálati idő hossza is jelezte, mindenki legalább 10 éves - tényleges - szolgálati jogviszonnal rendelkezett, amelyet a belügy valamelyik részén töltött el.

Feltűnő, hogy a korábbi időszaktól eltérően, a belügyi belső elhárításért felelős állomány összeválogatásánál már nem csak a pártpolitikai megbízhatóság, vagy pedig az ismerősi ajánlás számított. Úgy gondolom, hogy az akkori vezetés felismerte, hogy az eredményes munkavégzéshez feltétlenül szükséges a belügyi belső elhárítás területén dolgozók esetében az, hogy az állomány szakmailag jól felkészült legyen, illetve a későbbi munkaterületen személyüket elfogadják. Nem jelentett hátrányt a hosszabb szakmai tapasztalat sem, mivel egy jó belügyi belső elhárító csak akkor tud eredményesen tevékenykedni, ha ismeri, hogy hol gyengébb a rendszer, és a bűncselekmények elkövetői mit, és hogyan fognak csinálni. Ezért javarészt olyan személyeket választottak ki, akik a stratégiai gondolkodás szempontjainak is megfeleltek.

Fegyelmi helyzetük - a korabeli belügyi átlagtól eltérően - kifejezetten jónak volt mondható. 1959 és 1961 között csak három fővel szemben indítottak fegyelmi-, vagy büntetőeljárást. Ezek közül két személyt a BRFK-ról helyeztek korábban át, ők nem kiválasztás, hanem felsőbb utasítás alapján kerültek be az egységbe. A három ügy közül egy esetben, - állampolgári bejelentést követően - fegyelmi eljárást kezdeményeztek az egyik elhárítóval szemben annak „az ellenforradalom alatt tett kijelentései valamint cselekményei miatt”.²⁸⁵ A bejelentést a BM Fegyelmi Osztálya kivizsgálta, majd a fegyelmi eljárás alá vont személyt – „ellenforradalmi” cselekedetei miatt - a BM állományából véglegesen kizártak.²⁸⁶ Egy másik beosztottat magatartásbeli problémák miatt visszahelyeztettek eredeti szolgálati helyére, egy személy pedig - mivel szerelmi viszonyba keveredett elhárítói munkája során az elhárított terület egyik női beosztottjával - megrovásban részesítettek. A BECS munkája során feltérképezte a belügyi és más, az elhárítási terület meghatározásánál, hozzájuk sorolt testületet. Priorálásokat és ellenőrzéseket végzett, amelyek alapján a területi súlypontokat is meghatározta. Ezen túl a társszervek által megküldött anyagokat is fel kellett dolgoznia, illetve ellenőriznie kellett. A személyi ellenőrzések során jelentős számú olyan egyén merült fel, akik 1945-öt megelőző, vagy 1956-os tevékenységük, esetleg hozzátartozójuk

²⁸⁵ 10-32/12/1962/BM. Felügyeleti Csoport összefoglaló jelentés (1962.III.30) op.cit. 3.p.

BM KI

²⁸⁶ Az „ellenforradalmi” cselekményt a BM Fegyelmi Osztálya vizsgálta ki, a fegyelmivel érintett személyt az ő határozatuk alapján távolították el a testületből.

tevékenysége miatt a BM antidemokratikus elemeket tartalmazó nyilvántartásában is szerepeltek. A felülvizsgálati eljárás során - együttműködve a II/11 osztállyal - ezeket az anyagokat javarészt törölték, így a belügyben szolgálatot ellátó priuszos személyek száma jelentősen csökkent. Amennyiben a személy anyagát a felülvizsgálat megállapításai miatt nem lehetett törölni, úgy legtöbbször nyílt ellenőrzésre került sor. Az összegzésekről minden esetben tájékoztatták az illetékes személyzeti szerveket, melyek a kompromittáló adatok miatt a rostán fennakadt személyeket a testületből eltávolították. Példaként került megemlítésre az a sportoló, aki a BM. Terv- és Pénzügyi Főosztályán szolgált a forradalom idején, de Nyugatra szökött, majd 1957 májusában visszatért Magyarországra. Nevezett hazaárulóként szerepelt a nyilvántartásban. Ugyanígy fennakadt a rostán az a konyhai alkalmazott is, akinek a fia CIC -ügynökként²⁸⁷ töltötte büntetését, de kihasználva a forradalom miatti anarchiát, szintén Nyugatra szökött. A Belügyi Elhárító Csoport munkáját az első időkben nem minősítették sikeresnek, hiszen hónapok, adott esetben évek kellettek ahhoz, hogy rálátással bírjanak a védett területre. Emiatt eleinte elsősorban a hivatalosan beérkezett adatokat, valamint a társszervektől érkezett operatív információkat dolgozták fel. „... Ezekből az adatokból akkor nem tudunk levonni egy olyan általános következtetést, hogy az imperialista hírszerző szervek és a belső reakciós erők mennyire tudtak beépülni a BM állományába, és ott milyen esetleges aknamunkát folytatnak. Nem voltak adataink arra vonatkozóan sem, hogy miképezik az imperialista hírszerző szervek és ügynökeik érdeklődésének irányát az állomány vonatkozásában. Az azóta eltelt évek gyakorlati tapasztalatai azt mutatták, hogy az imperialista hírszerző szervek élénk érdeklődést tanúsítanak a belügyi állomány irányába, és igyekeznek kémadatokat gyűjteni a BM különböző területeiről. Alátámasztja ezt a BM politikai nyomozó szervei által az elmúlt két évben feldolgozott, illetve realizált több imperialista ügynök vallomása, akik elmondták, hogy egyes BM objektumok feltérképezésére is kaptak feladatokat.”²⁸⁸ A belügyminisztériumi vezetők leginkább a BM dolgozók imperialista ügynökök általi megfertőzésétől tartottak. Ezt támasztotta alá, hogy a Belügyi Elhárító Csoport állománya munkája során nagy érdeklődést tanúsított a külföldről rokonlátogatóba érkezettekkel szemben. Megjegyezni kívánom, hogy a Belügyminisztérium vezetőinek szemében a külföldi kapcsolatok ellenőrzése olyan fontossággal bírt, hogy azt az állománytól - annak ellenére, hogy a belügyi belső ellenőrzési feladatkörben az évek során jelentős változás volt tapasztalható - egészen a rendszerváltozásig megkövetelték.

²⁸⁷ CIC ügynök - Az USA totális elhárítást végző titkosszolgálati szerve.

²⁸⁸ 10-32/12/1962/BM Felügyeleti Csoport összefoglaló jelentése. (1962.III.30.)op.cit. 3-4. p.
BM KI

Megemlítették például azt az esetet, amikor a jugoszláv hírszerző szervek azzal a feladattal küldtek be kifejezetten csinos, női ügynököket Magyarországra, hogy itt BM alkalmazottakkal ismerkedjenek össze, és építsenek ki kapcsolatokat. Ennél sokkal kisebb súllyal esett latba a belső reakciós erők tevékenységének figyelése, csak egy-két ügyben kellett megelőző intézkedéseket tenniük. Például, 1961-ben a Keresztény Demokrata Párt illegális röpcédulázói egy őrnagyot vontak be tiltott tevékenységükbe. Az őrnagy a csoport munkáját elfogadta, hivatali hatalmát kihasználva, s azzal visszaélve, bennfentes információk kiadásával segítette a röpcédulázók munkáját. A BECS az összefoglaló jelentés adatai szerint 1961-ig 93 személyt - leginkább rendőröket vont ellenőrzése alá, de akadt közöttük bv. tiszthelyettes, légoltalmi tiszt, tűzoltó, valamint polgári alkalmazott és elítélését töltő személy is. Az operatív eljárásokat, lezárásukat követően minden esetben a katonai ügyészségnek adták át, akik a további intézkedéseket megtették. A feldolgozást követően, pontosan 183 esetben került sor fegyelmi eljárás lefolytatására. A fegyelmi eljárások legalább harmadában elbocsátással végződtek, más részükben pedig áthelyezésre, alacsonyabb munkakörbe helyezésre, nyugdíjazásra, személyzeti úton történő leszerelésre, vagy éppen figyelmeztetésre került sor. Érdekességként megemlítést érdemel, hogy 20 esetben a büntetés - már az ÁVH idejében is alkalmazott - fogdafenyítés volt, amelynek büntetőjogilag, illetőleg munkajogilag hátrányos jogkövetkezménye nem volt.

De melyek is voltak azok a bűncselekmények, amelyek a személyek feldolgozását indokolták? Amennyiben a fennmaradt statisztikai adatokból kitűnik, úgy legtöbbször - 62 esetben - az állam-, vagy szolgálati titoksértés, szolgálati, vagy hivatali hatalommal való visszaélés, demokrácia-ellenes kijelentés, imperialista követségekkel, kémgyanús külföldi személyekkel fennálló kapcsolat miatt indult titkos eljárás. Ezt követően - súlyossága szerint - 6 esetben vesztegetés vagy más korrupciós bűncselekmény, 22 esetben hivatali hatalommal való visszaélés, 29 esetben egyéb szolgálati vétség, 20 esetben pedig köztörvényes bűncselekmény elkövetése miatt kellett az operatív feldolgozást megkezdeni. A kor rendszerére jellemzően - a titkosszolgálati eszközök alkalmazásával járó bizalmas nyomozás elrendelését - több esetben is csak egy félreértett kijelentés, vagy ellenséges megnyilvánulásnak titulált magatartás indokolta.²⁸⁹ 1962-ben, országosan összesen - konkrét jelzés alapján - 60 ügyben került sor operatív ellenőrzés bevezetésre, leginkább a már korábban is jelzett kategóriákban. A 60 ügyből 5 esetben ellenséges belföldi személyekkel

²⁸⁹ Demokrácia-ellenes kijelentés 11, ellenséges megnyilvánulás 11, külföldre írt levele miatt kompromittálódott 2. BM.KI.

való kapcsolattartás volt az eljárás alapja. A beszámoló szerint a korábbiaktól eltérően több alkalommal is igénybe vették a társszervek segítségét a feldolgozás során, hiszen „... a BM állományának tagjai által elkövetett bűncselekmények az esetek többségében kívülálló polgári személyek által elkövetett bűncselekményekkel párosulnak.”²⁹⁰ A korrupciós cselekmények és a hivatali hatalommal való visszaélések nagy része - az akkori politikai helyzet, az internáltak és börtönbe vetettek jelentős száma miatt - a BV területén történt. A jelentés szerint: „... még mindig gyakori a korrupció és a hivatali hatalommal való visszaélés. Az állomány tagjai, feladataik végzése során rendszeresen érintkeznek magas általános műveltséggel rendelkező bűnözőkkel, elítéltekkel. Ezért a fertőzés veszélye nagy. Ennek hatása elsősorban a büntetés-végrehajtás vonalán észlelhető. Elítéltek kérésére levél- és csomagcsempészéssel foglalkoznak, kijátszva a börtön szabályokat. bv. örök többször kerülnek szexuális viszonyba elítéltekkel, meggondolatlan kijelentéseikkel, liberális magatartásukkal sokszor kiszolgáltatják magukat az elítélteknek. Ilyen eset fordult elő például a Váci Országos Börtönben, ahol L. J. bv. szkv., B. I. bv. örm. P. L. bv. örm. beosztásával visszaélve meg nem engedhető kapcsolatot épített ki N. L. és K. J. politikai elítéltekkel és azok megbízásából levélcsempészést folytattak az őrizetesek hozzátartozói és más kapcsolatai (...) felé anyagi ellenszolgáltatás fejében.(...) Ezen kérdések értékelésénél fő feladatunk mellett azt tartottuk szem előtt, hogy megelőzzük a súlyosabb bűncselekmények elkövetését, valamint erősítsük az állomány politikai, erkölcsi helyzetét, a korrupció és hivatali hatalommal visszaélő személyek bűnös tevékenységének felderítése, dokumentálása, és a cselekményük súlyával arányban álló felelősségre vonása révén.”²⁹¹ Az operatív munkát a társszervek adatszolgáltatásán túl informátorok és hálózati személyek is nagyban segítették. A korabeli elvárásoknak megfelelően a Belügyi Elhárító Csoport 34 munkatársának 1 ügynöke, 55 informátora, és tíznél is több - titkos kapcsolatokkal történő találkozó lebonyolítására alkalmas T - lakása volt. A „minőséget a mennyiség helyett”- elv alapján a munka kezdetén 1 ügynök és 9 informátor is kizárásra került. Az ügynökökön és informátorokon kívül jelentős létszámú társadalmi kapcsolat is rendelkezésére állt a BECS tagjainak. A statisztikákban azonban nem volt fellelhető adat arra vonatkozóan, hogy a BECS rendelkezett-e rezidensekkel, avagy rezidentúrával, folytatott-e konspirált tevékenységet a K - lakásokban. A BECS belső utasítások által meghatározott tevékenységi körébe tartozott még bizonyos fontosabb BM objektumok hálózat által történő védelme is. A jelentés szerint azonban ennek

²⁹⁰ 10-32/12/1962/BM Felügyeleti Csoport összefoglaló jelentése. (1962.III.30.) op.cit. 6. p.

²⁹¹ Loc.cit.

a kérdésnek a fontossága nem tudatosult eléggé az állományban, így az informátori hálózat kiépítése e tekintetben elmaradt, s ezért a kérdéses objektumok védelme csorbát szenvedett. Az értékelő jelentésben a vezető által további hibaként került rögzítésre az is, hogy az elhárítók túlzottan nagy jelentőséget tulajdonítottak a korrupciós cselekmények feldolgozásának. Emiatt „... az elsődleges feladat, az imperialista hírszerző szervek ügynökeinek ellenséges aknamunkája elleni küzdelem a háttérbe szorult. (...) Itt figyelembe kell venni azonban, hogy a korrupciós bűncselekményeket elkövető belügyi dolgozókat az ellenség könnyen megkörnyékezheti, és forrásaivá válhatnak az imperialista hírszerző szervek behatolásának. Másrészt pedig számos, az állomány tagjai által elkövetett korrupciós cselekmények csak operatív eszközök alkalmazásával voltak eredményesen realizálhatók, melyeket a fegyelmi szervek csupán vizsgálati módszerek alkalmazásával kevésbé tudtak volna eredményesen dokumentálni.”²⁹²

A kutatás során beszerzett adatok azt mutatták, hogy minősített időszakra vonatkozóan komoly problémákat és belső feszültséget gerjesztő hatásköri, és illetékességi összeütközések merültek fel a BM Légoltalmi Országos Parancsnokságának tekintetében a II/1-es osztállyal. Emiatt az akkori Csoportparancsnok²⁹³ indítványozta e terület átadását az illetékes szervnek, amely később parancs formájában meg is történt.²⁹⁴

Az ügyrendben leírtakkal ellentétben az információ megosztása nem volt magától értetődő, és sok kívánnivalót hagyott maga után. A védett szerv/terület vezetői, ellentétben az ügyrendben megfogalmazottakkal, nem minden esetben segítették a belügyi belső elhárítást végző személy munkáját. A kapcsolatra jellemző volt a hiányos tájékoztatás és a bizalmatlanság. A belügyi belső elhárításért felelős tisztet nem csak a parancsnokok, de sokszor az állomány is elutasította. A vezetői és a beosztotti állomány körében érezhető ellenséges magatartás azonban érthető, hiszen a politikai és belügyi vezetés előszeretettel használta a BECS munkáját arra, hogy célirányosan gyűjtsön - általuk meghatározott - alkalmazottak vonatkozásában kompromittáló adatokat. Emiatt senki sem lehetett biztos abban, hogy a belügyi belső elhárítást végző tiszt ténylegesen milyen szerepben is kérdegeti őt. A kapcsolattartás a Politikai Nyomozó Főosztállyal is csak eseti jellegű és alkalmoszerű volt, miközben az ügyrend konkrétan kiemelte a két szerv szoros együttműködésének szükségességét. A korábban megszokottak alapján a fegyelmi vizsgálatokat legtöbbször a

²⁹² Loc.cit. 7. p

²⁹³ KOVÁCS Dénes r. ezredes

²⁹⁴ 003/1960. (II.18.) BM pcs. op.cit. ; MÜLLER: A politikai rendőrség tájékoztató szolgálata 1945 – 1962.

katonai ügyészség folytatta le, holott erre a BM Fegyelmi Osztálya volt kijelölve. Emiatt az ügyek lefolyásáról, vagy fejleményeiről nehézkes volt a visszafelé történő információ-áramlás. A BM Titkárság megállapítása szerint a BECS állományának túlterheltségét a rossz munkahelyi és személyi körülmények elviselése mellett még az is tovább fokozta, hogy nem minden megyében volt külön belügyi belső elhárító tiszt, bizonyos területeken két teljes megye jutott egy-egy beosztottra, ráadásul a jugoszláv helyzet is plusz feladatokat jelentett. A jelentés szerint a belügyi belső elhárítói állomány létszámának növelésén túl szükség lett volna egy értékelő és elemző feladatokat is ellátó operatív tiszt alkalmazására, aki a vezetőkkel való kapcsolattartást és rendszeres tájékoztatást, illetve a különféle statisztikák és összefoglaló jelentések elkészítését végezhette volna.

A Kádár-rendszer stabilizálódását, illetve a nemzetközi nyitást követően (ENSZ-főtitkári látogatás 1963-ban, diplomáciai kapcsolatok felvétele különféle nyugati országokkal, nagykövetségek nyitása, megnövekedett idegenforgalom, stb.),²⁹⁵ a belügyi belső elhárítókat - túl az alapfeladatok ellátásán - az 1962/63-as amnesztiarendeletek következtében a frissen szabadultak tömegei is különösen nagy kihívás elé állították, hiszen több területért is felelősök voltak. A túlzott leterheltség elkerülése végett a BM tartalék állományának terhére 1962-ben a Belügyi Elhárító Csoport létszáma 7 fővel került bővítésre. Értékelő tiszt státuszt azonban továbbra sem létesítettek, így a bürokratikus többletfeladatok ellátásával változatlanul az állományt terhelték.²⁹⁶ A BECS működésére vonatkozó adatokat az 5. számú mellékletben mutatom be.

3/2. Az enyhülés ideje, a rendszer konszolidációja

Az 1956. november elején megalakult Kádár-kormánynak több évébe került a hatalom megszilárdítása. A hatalom stabilizációjában jelentős szerepet játszottak a nemzetközi téren bekövetkezett változások, és a szűkebb értelemben vett szocialista közösségen belüli fordulatok is. Az okok vizsgálatánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül a Nyugat-Európában időközben létrejött Európai Gazdasági Közösség, és az Európai Atomenergia Közösség hatását, valamint az ENSZ megerősödött tevékenységet sem. A nemzetközi viszonyokat természetesen jelentősen átrendezte az 1961. április 13-án Bécsben lefolytatott szovjet-amerikai elnöki találkozó, ahol hivatalos konferencia keretében találkozott és tárgyalt

²⁹⁵ KRAHULCSÁN: A be- és kiutazások állambiztonsági pártellenőrzése 1956 – 1964.

²⁹⁶ 10-32/12 /1962.BM.Titkárság.hat.

BM KI

egymással a két világhatalom vezetője, Nyikita Sz. Hruscsov és John F. Kennedy. Mindez elindította ugyan az enyhülési folyamatot, de következménye volt a berlini fal megépítése is.

A nemzetközi helyzet változása kihatással volt a Kádár-rendszerre is. A korábban ellenfélként kezelt társadalmi csoportokkal történt kiegyezésével - (katolikus egyház, írók szövetsége), a nemzetközi szinten elért eredményekkel (pl. az ENSZ tagság helyreállítása), az állampolgároknak tett társadalmi (amnesztiák) és gazdasági kedvezményekkel, az életszínvonal növelésével (amelynek egyik jelentős előmozdítója az volt, hogy a káderek mellett már párton kívülieket, és szakembereket is kezdtek alkalmazni a vezetői pozíciókban, akik tevékenysége jótékony hatással volt a termelésre) - a rendszer legitimálódott, azt Kádárnak 1962-ben sikerült valamelyest stabilizálni. Az 1962-es év a belügy vonatkozásában szintén jelentőséggel bírt, hiszen éppen 1962-ben, az MSZMP KB Politikai Bizottságának határozata nyomán végrehajtott átszervezéssel - amely a hosszú külügyi szolgálatból hazatért Tömpe András által benyújtott tervezeten alapult - alakították ki a Belügyminisztériumban a magyar állambiztonsági szervezetnek azt a formáját, amely kisebb-nagyobb módosításokkal egészen az 1989/90-es rendszerváltoztatásig működött.²⁹⁷ A határozat szerint az állambiztonságnál az egyszerűsítés jegyében olyan tartalmi és szervezeti változásokat fogantatosítottak, amelyek által specializáltabb és ütőképesebb egységek létrehozására nyílt mód. Az általánosságokon túl a kiterjedt változásokat azzal is magyarázták, hogy egy államvédelmi tiszt sikeres szökése miatt az imperialista hírszerző egységek mélységében is megismerhették a magyar titkosszolgálatok felépítését és tagozódását.²⁹⁸ A Kádár-kormány számára a belügy megtisztítása a rákosista elemektől is kardinális kérdés volt. Kádár János a korábbi rendszer még befolyással bíró, pozícióiban lévő tagjaitól megszabadult, az MSZMP Központi Bizottságának határozatával²⁹⁹ íteltette el a személyi kultuszt, és a koncepciók pereket. A határozatban a forradalom kitörésének okaként, valamint felelősként a korábbi rezsím vezetőit nevezte meg. Rákosit és Gerőt, valamint azokat az ügyészeket, és bírákat, akik a korábbi rendszert magasabb szinten- például a koncepciók eljárásokban kiszolgálták, kizárta a pártból. Így a törvénysértésekért felelős személyek közül a Belügyminisztériumból 77 főt, az Igazságügy-minisztériumból 1 főt, a Legfőbb Ügyészségről 8 főt, míg a Legfőbb Bíróságról 10 főt bocsátottak el. Az átszervezés során - az 1956-os év végén, illetve az 1957-

²⁹⁷ CSEH: 3.p.

²⁹⁸ LAPUSNYIK Béla állambiztonsági figyelő szökése miatt kellett a helyzeten változtatni. TABAJDI: A III/III krónikája 33.p. LAPUSNYIK ügyét az állomány számára belügyminiszteri parancsban tették megismerhetővé. 0017/1962.BM.pcs. ÁBTL 4.2. 10-21/17/1962

²⁹⁹ Határozat a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértési perek lezárásáról. PML Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1962. VI. 14-15-ei ülés.

es év elején - újjászerveződött politikai osztály „legkeményebb magját”³⁰⁰ leváltották. Az addig vezető szerepet betöltő, reaktivált ÁVH-s tisztikart, a fegyveres testületektől áthelyezték más, lehetőleg nem az államhatalmi szervekhez tartozó beosztásba. Az új munkahely számukra leginkább valamilyen kulturális, vagy gazdasági pozíciót jelenthetett, esetleg még a média területe jöhetett számításba. Az államigazgatás szervezetétől azonban távolabbra kerültek.

A '60-as évek elején a rendszerben jelentős változások következtek be: Kádár János a terror és a korábban általa is alkalmazott megtorlás helyett a megbékélés politikáját hangsúlyozta, amit az MSZMP VIII. kongresszusán megerősített: „... a szocialista nemzeti egység politikája alapján egyesíteni kell mindenkit, aki a szocializmus és a béke ügyéért tevékenykedik. Össze kell fogni a kommunistákat és a pártonkívülieket, a rendszer politikailag aktív támogatóit és a ma még ingadozókat, közömbösöket, a materialista világnézet híveit és a vallásos érzületű embereket egyaránt. A szocialista társadalom felépítése az egész nemzet ügye.”³⁰¹ A Belügyminisztérium 1962-es átszervezésének célja az ún. totális elhárítás szervezeti maradványainak felszámolása volt, amelynek során a minisztérium szervezetét igyekeztek a megváltozott kül- és belpolitikai viszonyokhoz alakítani. A hírszerzés és a kémelhárítás a Belügyminisztérium belső biztonságának fenntartásában is fontos tényezővé vált, hiszen az enyhe nyugati nyitás miatt az imperialista aknamunkára a belügyminisztériumi állomány körében is fokozottabban kellett számítani. A Belügyminisztérium átalakításával megváltozott a korábbi szervezeti struktúra is: a főosztályokat felváltották a főcsoport-főnökségek és csoportfőnökségek. Az átszervezés során nem csak szervezetileg alakult át a minisztérium állambiztonsági részlege, de - figyelemmel a volt ÁVH-s vezetőket érintő utasításra - a csoportfőnöki és osztályvezetői posztokra szinte kivétel nélkül új, vagy csak rövid ideje hivatalban lévő vezetők kerültek. Az átszervezés miatt - csak papíron - felszámolásra került a belügyi belső elhárításért felelős alakulat, a megszüntetett BM Belső Elhárítási Csoport tevékenységét azonban tovább folytatták. A belügyi belső büntető feladatköre a Fegyelmi Osztálytól és a közvetlen belügyminisztériumi alárendeltségben működő Belső Elhárító Csoporttól egy főcsoport-főnökséghez, pontosabban a II. Főcsoportfőnökség 3. Csoportjához került.

³⁰⁰ BIHARI: op.cit. 290. p.

³⁰¹ BIHARI: op.cit.422. p

3/3. A II. Főcsoportfőnökség II/3. Csoportja

1962. szeptember 21-én a Belügyminisztériumban az új szervezeti egységet érintő ügyrend kiadására került sor.³⁰² A Pap János belügyminiszter által jóváhagyott ügyrend három fejezetből állt. Az első fejezet taglalta az újonnan felállított csoport feladatát, alárendeltségét és szervezeti felépítését, létszámát. A második fejezetben a csoport állományának a feladata került bemutatásra, a harmadik fejezetben pedig - furcsa mód - a csoport által nem folytatható elhárító munka eseteit részletezték. Az ügyrendben leírtak szerint a jogutód - elődjéhez, a Belső Elhárítási Csoporthoz hasonlóan - alapfeladata a következő volt:

”1. Megvédeni a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának (...) személyi állományát az imperialista hírszerző szervek ügynökeinek és a belső reakciós elemek behatolásától.

2. Időben felderíteni, megakadályozni és félbeszakítani az állományba befurakodott hírszerző szervek és belső reakciós erők ügynökeinek tevékenységét, aknamunkáját. Továbbá felderíteni és leleplezni az állományon belül bűncselekményeket elkövető személyeket.”³⁰³

Tehát az egység legfontosabb feladata nem a korrupció elleni harc, vagy a belügyi belső bűnfelderítő tevékenység volt, hanem mint korábban is, a kémelhárítás. Csak ezt követően jöhetett a belső bűnelkövetők és szabálysértők által elkövetett bűncselekmények felderítése, megakadályozása és megszakítása. Erre talán az lehet a magyarázat, hogy az 1963-ban elrendelt általános amnesztiarendelet értelmében, valamint a külföldi utazást érintő 1964-es rendeletek miatt jelentősen megnőtt Magyarország idegenforgalma, s ezzel együtt a külföldi titkosszolgálatoknak dolgozó személyek beszivárgásának az esélye is. Az akkori kémelhárítás adatai szerint a külföldi, ellenséges titkosszolgálatok a beutazó személyeket használták fel elsődlegesen hírszerzési feladatok végrehajtására. Egyes belügyi értesülések szerint, főleg a nyugatnémet és az amerikai turisták között jelentős számban voltak álcázott katonák is.³⁰⁴ Az elhangzottakra figyelemmel, javaslatként került megfogalmazásra, hogy a Belügyminisztérium szervei a kapitalista országokba történő ki- és beutazások engedélyezésének tekintetében körültekintőbben járjanak el, mint az korábban megszokott volt. A belügyi belső elhárítás gyakorlata szerint a külföldre utazni szándékozó belügyi

³⁰² KŐRÖSI György r. ezredes, miniszterhelyettes – PAP János belügyminiszter jóváhagyásával - kiadta a BM II/3. Csoport ügyrendjét. Az II/3 Csoport ügyrendje a BM 10-732/1972 ügyrend kiadásakor hatályát veszítette. 10732/1972.BM út. BM.BO.ügyrend BM.KI. 10-1880/1972.

³⁰³ BM II/3. Csoport ügyrendje, BM.KI. 10-732/1972.

³⁰⁴ Jegyzőkönyv a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának 1965. VII. 20-án megtartott üléséről MOL 288.f.5/370.ö.e.

alkalmazottat először környezettanulmányozták, majd a parancsnokkal történt beszélgetést követően a külföldön tanúsítandó „magatartási vonalról” eligazították. Hazaérkezését követően a kiutazót a külföldi tevékenységével kapcsolatosan, így különösen a kinti program, meglátogatott hivatalos intézmények, vagy más egyéb, ott megismert adatok vonatkozásában jelentésírási kötelezettség terhelte. Az ekkor lefektetett szabályozások - kisebb - nagyobb változtatásoktól eltekintve - a belügyi állományra vonatkozóan egészen 1990-ig érvényben maradtak. A korábbi szabályozáshoz hasonlóan, az egység tevékenysége teljes mértékben operatív volt, a felderítést követő vizsgálati munkát a vizsgálat tartalmától függően más alakulatok (Fegyelmi Osztály, Politikai Nyomozó Főosztály... stb.) végezték. Elődjétől eltérően, az ügyrend a szakmai feladatok meghatározásánál - tanulva az 1956-os eseményekből - új, politikai jellegű feladatként határozta meg az állományon belül rejtőző, ellenséges nézeteket valló személyek elleni harcot, hiszen az azok által terjesztett rendszeridegen nézetek jelentős mértékben veszélyeztethették a szervezet hatékonyságát, és az ott szolgálók rezsím iránti lojalitását.³⁰⁵ A korábbi egységek tevékenységének a Kádár-rendszerben kialakított és alkalmazott politikai kontrollja itt is felfedezhető, hiszen amennyiben fontosabb, politikai jellegű esemény, vagy párttag került a látókörükbe, jelentési kötelezettség terhelte őket az illetékes pártszervek, a miniszterhelyettes és a parancsnokok felé. A belügyi belső elhárítást a csoport: „... a BM II. Főcsoportfőnökség, a Büntetés-végrehajtás, a Tűzrendészet, a Futárszolgálat, a III/3. Osztály, a Külügyi Osztály, a Sportosztály, a Dózsa Sportegyesület, a Tanulmányi és Módszertani Osztály és a gazdasági és egészségügyi szervek központi, valamint vidéki egységeinél objektumi és területi elv alapján végezte.”³⁰⁶ A Határőrség és Belső Karhatalom, valamint a BM Légoltalmi Országos Parancsnokság elhárítása kikerült a feladatköréből.³⁰⁷ A szervezet hatáskörét 1963-ban annyiban változtatták meg, hogy a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának felügyelete a Belügyminisztériumból átkerült az Igazságügy Minisztériumhoz. Ennek megfelelően a szervezet, valamint az állomány tekintetében a továbbiakban - 1963. 11. 01. után - a belügyi belső elhárító munkát a BM II/3. Csoport helyett a BM III/IV. Csoportfőnökség látta el. Az operatív elhárító munkában a BM II/3. Csoport állománya a továbbiakban is részt vett, mivel a büntetés-végrehajtás országos jellegű objektumain kívül a büntetés-végrehajtás tekintetében a belügyi belső elhárító tevékenységet a csoport megyei beosztottjai végezték. A parancs kiadását követően az elhárítást a csoport már a III/IV.

³⁰⁵ BM II/3 csoport ügyrendje, op.cit.

³⁰⁶ Loc.cit. I. fejezet 4 pont 2 bek.

³⁰⁷ Loc.cit. I. fejezet 4. pont h.) alpontja alapján ezt követően ezen egységek elhárításával már a BM III/IV. Csoportfőnökség foglalkozott

Csoportfőnökség irányítása mellett végezte. A megváltozott feladatkör miatt mind a III/IV. Csoportfőnökség, mind pedig a BM II/3 Csoport ügyrendje és állomány-táblázata módosult.³⁰⁸ A meghatározott feladatok végrehajtásához a csoport - elődjéhez hasonlóan - alapvetően titkos állambiztonsági eszközöket használt, azaz mai terminológiát használva feladatait operatív erők, eszközök és módszerek felhasználásával és igénybevételével végezte. A magánszférának sérthetlenségéhez fűződő jogot súlyosan megsértve, illegális módszereket alkalmazva, saját vezető általi engedély birtokában - tehát külső, pártatlan szervezet kontrollja nélkül - konspiratív házkutatást, külső figyelést, szoba- és telefonlehallgatást, levéllenőrzést, valamint titkos környezettanulmányt végezhetett. Speciális esetben, így előzetesen megerősített, ellenőrzött adatok szerint szervezett, ellenséges tevékenységet kifejtő csoportokkal szemben - új elemként - akár ügynöki bizalmas nyomozást is folytathattak. Előzetes vezetői egyeztetést követően a feldolgozást folytató tiszt az ellenséges tevékenység megszakítása érdekében őrizetbe-vételi javaslatot tehetett a BM Fegyelmi Osztályának.³⁰⁹ A korábbi tapasztalatokból okulva az ügyrendben nyomatékosításra került a konspirációs szabályok betartásának fontossága. „A BM II/3 Csoport jogosult (...) a fenti titkos eszközöket külön-külön, vagy együttesen felhasználni és kötelességük azok titkosságát minden körülmények között megvédeni. A titkos operatív eszközökön keresztül beszerzett adatok nyilvánosságra nem hozhatók, jogi erővel nem bíró bizonyítékok és a vizsgálat feladata, hogy az ilyen úton szerzett adatokat bíróság elé tárható jogi erejű bizonyítékokká tegye.”³¹⁰ A fentiekén túl - mint korábban elődjének is a Politikai Nyomozó Főosztállyal, úgy a csoportnak is - együtt kellett működnie a III. Főcsoportfőnökség felderítő és elhárító szerveivel, illetve a BM párt-végrehajtó bizottságával. A II/3 Csoport - a rendszerben elfoglalt helye, valamint az általa végzett tevékenység miatt - a II. Főcsoportfőnökség vezetőjének volt közvetlen alárendeltségben fegyelem, szakmaiság és állomány tekintetében. Az alakulat csoportvezetőből, helyettes csoportvezetőből (1-1 fő), operatív nyilvántartóból és adminisztrátorból (1-1 fő), illetve fő-operatív beosztottakból (36 fő) állt.³¹¹ A belügyi belső elhárító tisztnek megyei szinten önállóan látták el feladatukat, kivételt képezett ez alól az ugyancsak megyei szintnek megfelelően besorolt Budapesti Rendőr-főkapitányság, ahol annak nagy létszáma miatt négyen tartoztak a szolgálathoz. A BM II. Főcsoportfőnökségén, a Büntetés-végrehajtás Parancsnokság budapesti börtöneinek

³⁰⁸ 0023/1963. (X.21.) BM.pcs.

BM.KI. 10-21/23/1963.

³⁰⁹ BM II/3 Csoport ügyrendje, op.cit. I. fejezet 4. pont d.)-e.) alpontok

³¹⁰ Loc.cit. I. fejezet 4. pont c.) alpont

³¹¹ Loc.cit. I. fejezet 2. pont

vonatkozásában, a BM Anyagi és Technikai Főosztálynál, illetve annak külső szerveinél, valamint a BM Sportosztály és Dózsa Sportegyesületnél az elhárítást 2 fő operatív beosztott látta el.³¹²

A szakmai tevékenység a 2. fejezetben került kifejtésre. A munkát fél éves tervezet alapján kellett végrehajtani, amelyért a csoportvezető felelt. Fél évenként értékelte a vezető a csoport munkáját, a munkában elért eredményekről és a hiányosságokról jelentésben kellett feljebbvalóinak referálnia. Amennyiben a felterjesztett jelentést a főcsoport-vezető elfogadta, úgy állomány-értekezlet keretében ismertette a következő fél év szakmai elvárásait. Abban az esetben, ha valamelyik elhárítási területen probléma jelentkezett, a szervezet országos parancsnokának, valamint az illetékes miniszterhelyettes számára is jelentést kellett tenni. A szakmai feladatok ismertetése során az ügyrend részletesen tárgyalta az ügynökön keresztül folytatott operatív tevékenységet, illetve az ahhoz szükséges engedélyeket. Az operatív tevékenység körébe tartozó ügynöki munka az állambiztonsági szervek legfontosabb eszköze volt. Ezért annak alkalmazása a nyomozások során, illetve az operatív felderítés területén is komoly jelentőséggel bírt, új elemként megjelent az ügynöki nyomozás is az operatív módszerek tárházában. Az ügynöki nyomozás bevezetésekor emiatt a politikai szervek engedélye elengedhetetlen volt. A nyomozati módszer kiemelkedő fontosságát jelezte az is, hogy az MSZMP illetékes párt-végrehajtó bizottság titkárának engedélyét követően még a miniszterhelyettest is tájékoztatni kellett. A megfelelő engedélyek birtokában volt csak lehetséges az ügynöki bizalmi nyomozás megkezdése. A hivatásos legénységi állomány és a tiszthelyettesi állomány esetében elégséges volt hozzá a csoportvezető jóváhagyása. Tiszteknél azonban azt csak a főcsoportfőnök engedélyét követően lehetett megkezdeni. A befejezés is hasonlóan zajlott: a főcsoportfőnök engedélyével párhuzamosan - tájékoztatva az illetékes miniszterhelyetteseket és a parancsnokokat - kerülhetett át az anyag - vizsgálat céljából - a BM Fegyelmi Osztályra. A csoportvezető-helyettes és a beosztott fő-operatív állomány munkája az elődszervezet munkájához volt hasonlatos. Munkájukat területi elv alapján végezték, szolgálati helyük az illetékes megye területén volt, általában az elhárított szervezet megyei központjának épületében. A belügyi belső elhárító tisztek a megyei vezetőknek nem voltak alárendelve, azonban havonta - illetve rendkívüli esetekben azonnal - kötelesek voltak az állomány illetékes vezetőjét tájékoztatni. Továbbra is jogosultak voltak az állomány tagjaival szemben operatív munkát folytatni, a különböző operatív erők, eszközök és módszerek tekintetében a parancsnokuk felé javaslattal élni, a hatáskörükbe tartozó

³¹² Loc.cit. I. fejezet 3. pont

beosztottak személyi anyagába betekinteni, valamint munkájukkal, magatartásukkal kapcsolatosan az illetékes parancsnoktól felvilágosítást kérni. Amennyiben ezt személyesen is ellenőrizni akarták, úgy jogosultak voltak különféle, az adott ügyel kapcsolatos titkos iratokba is betekinteni. A felmerült (fegyelmi eljárás megindítására alkalmas) kompromittáló adatok tekintetében a fegyelmi eljárásra jogosult parancsnok felé jelentési kötelezettségük volt. Ha a beszerzett adatok a fegyelmi megindítására nem voltak elégségesek, úgy azokat vezetői jóváhagyást követően az illetékes parancsnoknak, valamint a személyzeti szerveknek át kellett adniuk, akiknek kötelességük volt azt saját hatáskörükben elbírálni, és a megfelelő intézkedéseket meghozni. A korábbiakhoz képest új elemként jelentkezik az a kitétel, hogy az állomány tagjai esetenként kötelesek voltak beszámolni a belügyi belső elhárítás helyzetéről az illetékes MSZMP megyei párt-végrehajtóbizottság adminisztratív osztályvezetőjének.³¹³ Azt azonban nem írta le a szabályzat, hogy csak általánosságban, vagy konkrét ügyekben is jelenteniük kellett.

A III. fejezet azokat a szervezeteket sorolta fel, ahol a csoport nem végezhetett elhárítást. A leírt tiltások személyi köre az elődszervezethez képest csak részben változott. Így a központi állományon belül nem lehetett elhárítást folytatni „... az országos parancsnokokra és helyetteseikre, a főosztályvezetőkre és helyetteseikre, az osztályvezetőkre. Vidéki szerveknél: a főkapitányokra és helyetteseikre.”³¹⁴ Amennyiben a felsorolt személyekkel kapcsolatban kompromittáló, vagy feldolgozást megalapozó adat jutott az elhárító tisztnek a birtokába, úgy a II. főcsoportfőnöknek kellett soron kívül jelenteni. További új kitéletet jelentett, hogy a csoport nem folytathatott elhárító munkát a III. Főcsoportfőnökség, a személyzeti szervek és a BM Titkárság felé sem. Az itt dolgozókkal kapcsolatosan felmerülő kényes adatokról a csoport vezetője köteles volt tájékoztatni az illetékes miniszter-helyetteseket, vagy a BM III. főcsoportfőnököt, vagy a BM Titkárságának vezetőjét. Az ügyrend utolsó előtti bekezdése a belügyi szervezet pártbizalmi munkatársaival kapcsolatban egyértelmű tiltást tartalmazott: „A BM. szerveknél működő függetlenített, választott pártfunkcionáriusokkal kapcsolatban a BM. II/3. Csoport operatív elhárító munkát nem folytathat.”³¹⁵ Tekintettel arra, hogy a II/3 Csoport elhárító tevékenységével kapcsolatosan nem sikerült fellelni kutatható anyagokat, vagy esettanulmány alapjául szolgáló bizalmas nyomozásokat, ezért a korabeli fegyelmi helyzetet a

³¹³ Loc.cit. II. fejezet 3. pont 4. bek.

³¹⁴ Loc.cit. III. fejezet 1-2. pont

³¹⁵ Loc.cit. III. fejezet 3. bek.

BM Személyügyi Főosztály Fegyelmi Osztályának fellelhető értékelő jelentése alapján próbálom meg bemutatni.³¹⁶

A jelentés értékelő része szerint a korábbi évekkal szemben sokkal jobbak lettek a statisztikai adatok. A belügyi állomány által elkövetett bűncselekmények közül érdemlegesen csak a társadalmi tulajdonnal szemben elkövetettek száma nem csökkent. A korrupciós cselekmények 68%-kal, a szolgálat alatti leittasodás 24%-kal, a hivatali hatalommal való visszaélés 21%-kal csökkent. Nőtt azonban az anyagi fegyelem terén elkövetett, valamint a belügyi beosztással való visszaélések száma. A társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett bűncselekményeket több esetben a parancsnoki ellenőrzés hiánya, felületessége idézte elő, vagy könnyítette meg. Ezen túl emelkedett a szolgálati gépjárművekkel okozott gondatlan balesetek száma, több esetben ezek halállal végződtek. Az ellenőrzések során bebizonyosodott, hogy a balesetek számának növekedése leginkább a KRESZ szabályainak teljes figyelmen kívül hagyása miatt történt meg. Megdöbbentő, de megállapították, hogy a gépjármű parancsnoka több esetben nem csak, hogy eltúrta, de néha egyenesen indítványozta, hogy a szolgálati gépjármű vezetője a szolgálati út során, vezetés közben szeszes italt fogyasszon. Visszatérő problémaként rögzítették, hogy az operatív munkát folytató szervek állományának, szakmai téren fellépő hanyag kiválasztási és ellenőrzési gyakorlata miatt a hálózati személy dekonspirálódott, a B – pénzt elsikkasztotta, vagy bűnözőkkel működött együtt.³¹⁷ Több esetben, leginkább a vezetői ellenőrzés hanyagsága, a beszámoltatás hiányossága, a külső- és a belső konspirációs szabályok be nem tartása miatt sérült a titkosság elve, több olyan információ is illetéktelen kezekbe került, amely az államtitok, illetve szolgálati titok körébe tartozott. Általánosságban megállapították, hogy csökkent a hivatali hatalommal való visszaélés, a szolgálati intézkedés során elkövetett bántalmazás, valamint az alárendeltekkel szembeni visszaélések száma. A csökkenő tendencia ellenére azonban a bűncselekmények számának növekedésére számítani lehetett. A felderített esetek döntő többségénél ugyanis előzményként szerepelt a beosztottak italozása, nevezettek politikai és szakmai műveltségének hiánya, a vonatkozó törvények, parancsok és utasítások ismeretének hiánya, vagy akár azok szándékos figyelmen kívül hagyása. Az állomány által elkövetett visszaélések, és törvénysértések érzékeltetésére álljon itt két példa: a Baranya Megyei Politikai Nyomozó Főosztály egyik beosztottja kompromittáló adatokat gyűjtött a helyi tanács

³¹⁶ Jelentés a BM személyi állományának fegyelmi helyzetéről
PML BM SZF.FO., XXXV. 29.a.1961.3.ő. e., 1961. 08. 04. 1523-1528. p.

³¹⁷ Budapesti Vasúti Kapitányság alkalmazottainak az esete
loc.cit. 1526. p.

lakásgazdálkodási osztályának vezetőjéről. Az adatgyűjtés célja egy későbbi presszionálás volt, az elkövető úgy vélte, hogy lakásgondjaira így megoldást talál. Más esetben a karhatalmi parancsnokság egyik tiszthelyettese italfizetéshez kötötte a legénységi és a tiszthelyettesi állomány részére az eltávozási engedélyek kiadását. A jelentésben sok kritika érte a parancsnoki állományt. Megjegyezték, hogy a fegyelmi viszonyokra kedvezőtlenül hatott az, hogy a parancsnoki állomány a beosztott tiszti állományt illetően elnézőbb volt, mint a tiszthelyettesekkel. Más esetben hiányzott a megfelelő példamutatás, mivel több esetben is a parancsnokok kezdeményezték az italozásokat, illetve a fegyelemsértéseket.³¹⁸ Az egy évvel későbbi jelentés sem mutatott sokkal jobb képet a belügyi állomány helyzetéről. Az 1962. augusztus 27-i, az MSZMP BM Bizottsága által írt éves értékelő jelentés ugyanezeket a hiányosságokat tárta fel, ugyanakkor megállapítást nyert, hogy az italozás miatti fegyelemsértések, valamint az anyagi haszonszerzés végett elkövetett, és a hivatali étellel összefüggő bűncselekmények száma növekedett.³¹⁹

A Pest Megyei Levéltárban fellelhető későbbi, 1964-66. között keletkezett dokumentum, a belügyi állomány fegyelmi helyzetével foglalkozó átfogó jelentés. A jelentés adatai szerint az MSZMP BM Pártbizottságához tartozó szervek területén 1964-ben 598 esetben, 1965-ben 495 esetben, 458 fővel szemben alkalmaztak fegyelmi és bírói felelősségre vonást. Ezen belül vezetői hatáskörben, fegyelmi vétség miatt 301 esetben, bűncselekmény miatt 106 esetben, bírósági hatáskörben büntett miatt 18 esetben kellett szankciót kiszabni. A feldolgozott és vizsgált esetek 75%-a fegyelmi vétség, ezen túl 21,4%-a vezetői, 3,6%-a bírósági hatáskörben elbírált súlyosabb büntett volt. A belügyi állomány által elkövetett bűncselekmények miatt 22 esetben alkalmaztak elbocsátást, 39 esetben pedig pártbüntetés került kiszabásra. Az elbírált fegyelmi vétségek és büntettek megoszlását az 6. számú mellékletben mutatom be. Az elkövetett cselekmények és jogsértések oka leggyakrabban a szolgálati rend és a fegyelem megsértése volt. A jelentést elkészítő úgy ítélte meg, hogy az elkövetett cselekményért elsősorban a fegyelmezetlenség, a hanyagság, az alacsony szakmai műveltség, a primitívség, a rutin túlbecsülése, a rossz idegállapot, a kimerültség, az alkoholos befolyásoltság, a kispolgári mentalitás és az egyénieskedés volt a felelős. A parancsnoki felelősséget is vizsgálták: az

³¹⁸ A BM személyi állományának szolgálatát, jogait és kötelességeit az 1959. évi 105. számú elnöki tanácsi határozat szabályozta. Ezt követte a fegyelmi utasítás, ami az egységes joggyakorlat alkalmazásához kellett, illetve a törvényesség fokozottabb érvényesülését eredményezte a Katonai Ügyészség Belügyi Osztályának a létrehozása is. A 002/1960. számú közös utasítás (Katonai Ügyészség - BM) a belügyi beosztottak által elkövetett bűncselekmények nyomozásának szabályait határozta meg, de a szabályzat ismertetése a dolgozat keretei között nem lehetséges.

002/1960. BM-KÜ.ut.BM.KI.

³¹⁹Pártbizottsági iratok,

PML MSZMP BM.ORFK PB.51-957/1962, XXXV. 29. a.1961.3.ő.e. BM-ORFK pártbizottsági iratok

állomány által elkövetett szabályszegések és törvénytörések kiváltó okaként az ellenőrző tevékenység alacsony színvonala, a végrehajtásban a beosztotti állománynak nyújtott minimális segítség, a hibák elkövetőinek nyugton hagyása, valamint a felelősségre vonás elmulasztása szerepelt. Általánosságban megállapították, hogy a vezetők nem ismerték emberileg a beosztottaikat, legtöbbször nem voltak tudatában annak, hogy ki, mivel terhelhető, a beosztott munkatárs szakmailag mennyire alkalmas egy feladat végrehajtására. A parancsnoki és bírósági hatáskörben elbírált bűncselekmények között a leggyakoribbak a hivatali, a tulajdon és személy elleni, a közrend és közbiztonság elleni, valamint a katonai büntettek voltak. A központi szerveknél állam elleni bűncselekmény nem történt. Kirívó esetként került megemlítésre, amikor egy polgári alkalmazott disszidált, egy kormányőr baloldali, szektás nézeteket terjesztett, illetve amikor egy személyt korábbi politikai múltja miatt kellett eltávolítani.

A korabeli iratok olvasásakor szembesül a kutató a rendszer lényegével, az emberi szabadságjogok teljes hiányával, a jogállami értékek és normák semmibe vételével.

A jelentés kitért arra, hogy - az akkori normák által nem tolerálható módon - egyes belügyi alkalmazottak kapitalista országok állampolgáraival leveleztek, illetve álltak kapcsolatban. Az esetek jelentős részében ezek a személyek ajándékokat is kaptak külföldi, vagy disszidens ismerőseiktől, miáltal azok lekötelezettjeivé váltak. Külföldi utazások kapcsán devizával való visszaélésekre is fény derült, több esetben megállapítható volt a valuta-rendelkezések kijátszása, és a valutával való üzérkedés is.³²⁰ A BM II/3 Csoportról, valamint annak tevékenységéről, esetleg bizonyos konkrét nyomozásairól az irat- és levéltárakban több anyag nem volt fellelhető. Ennek oka lehetett a rehabilitációs eljárásokhoz kötött irat-megsemmisítések (Sólyom-ügy, Rajk-ügy, stb. anyagai) az időszakonként lefolytatott iratselejtezés éppúgy, mint az 1990-ben elhíresült "Duna - gate"- botrány kapcsán ismertté vált, a belügyi operatív iratok jelentékeny részét érintő, ellenőrizetlen iratégetés is. A későbbi egységek fennmaradt iratanyagában megtalálható operatív anyagok kezelésének szabályzatát³²¹ alapul véve megállapítható, hogy az operatív anyagok selejtezése általában 1-5 év között történt, függően az irat adattartamától. A BM Központi Nyilvántartójának az aktákat csak büntetőeljárás esetén kellett megküldeni, amelyeket később az ítélet függvényében selejtezték le. Amennyiben azonban az operatív érdek megkívánta, úgy kérni lehetett a

³²⁰ 51-159/1966 számú jelentés

PML MSZMP BM. ORFK. PB, XXXV. 29.a.1961.3.öe. BM ORFK pártbizottsági iratok

³²¹ Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály operatív anyagai kezelési szabályzata. BM.KI.101-89/4/1972. út.

dosszié titkosítását is.³²² Arról azonban, hogy ezekkel az iratokkal mi történhetett, nem sikerült a kutatás során információt beszerezni. A rendszert ismerve feltételezhető, hogy a háttérben a túlzott konspiráció állt, hiszen a csoport működését fedőszervezet bevonásával is próbálták leplezni. Az utóbbi feltevésemet támasztja alá az a belügyminiszteri parancs is,³²³ amely szerint a Belügyminisztérium újbóli - 1971/72-es - átszervezése során Benkei András miniszter parancsa nyomán megalakult a BM Belbiztonsági Osztálya, a BM II/1. számú Felügyeleti Csoport átszervezésével. Tehát, a korábban konspirációs okokból használt fedőszervezet, amely egyébként más jellegű, nem belső biztonsági és belügyi belső elhárítási feladatot végzett, lényegében kiindulópontjává vált a későbbi, belügyi belső elhárításra szakosodott osztálynak, ezúttal hivatalosan is.

A parancs szerint tehát 1972-ben új szervként került létrehozásra a BM Belbiztonsági Osztálya.³²⁴ A szervezeti módosításokat követően a Belügyminisztérium központi szerveihez tartozó Belbiztonsági Osztály felügyeletét a Miniszter első helyettese látta el. Kiemelendő, hogy a felügyeleti besorolás alapján az új egység nem csak egy átlagos szervezet volt a sok közül, hanem a Belügyminisztérium egyik fontos alakulata lett. A Miniszter első helyetteséhez ugyanis más, osztály szintű egység nem került beosztásra. Ő felügyelete a BM Belbiztonsági Osztályán kívül a saját titkárságát, a BM Igazgatásrendészeti Csoportfőnökségét, a BM "M" és Szervezési Csoportfőnökségét, a BM Határország Országos Parancsnokságát, a Kormányőrség Parancsnokságát és a BM Nyilvántartó Központját. A felszámolt csoport helyett tehát, annak jogutódjaként 1972-ben létrehozták a Belügyminisztériumon belül a belügyi belső elhárításért felelős, egészen a rendszerváltozásig meghatározó szervezetet, a BM Belbiztonsági Osztályt.

3/4. A BM Belbiztonsági Osztály

A Belbiztonsági Osztály tevékenységének fontosságát, mielőtt az azt meghatározó normák elemzését elkezdeném Surányi Ferenc r. ezredes - a későbbi, több mint egy évtizedig regnáló belbiztonsági osztályvezető - szavaival szeretném érzékeltetni: "A Belügyminisztérium szervei - jellegüknél fogva - az imperialista hírszerző és más ellenséges szervek

³²² A kitétel azért érdemel figyelmet, mivel az anyagok eleve titkos ügyiratkezelés során keletkeztek és már eleve valamilyen szintű minősítéssel rendelkeztek.

Loc.cit. 4. pont c.) alpont.

³²³ 08/1971.(VI.18.) BM pcs.
BM.KI. 10-21/8/1971.

³²⁴ Loc.cit. 2. pont e.) alpont

érdeklődésének homlokterében állnak. Ezek az ellenséges szervek, ha arra lehetőségük van, igyekeznek a belügyi munkával kapcsolatos, fontos államtitkok birtokába jutni, amelyek közül első helyen kell megemlíteni az állambiztonsági operatív munkával kapcsolatos, valamint a minisztérium tevékenységére vonatkozó, átfogó jellegű adatokat. Ellenségeinket - érthetően - mindig is különösképpen érdekelte a legbizalmasabb területek szervezeti felépítése, a különböző egységek feladata, működésük mechanizmusa, a titkos operatív eszközök alkalmazásának szabályai, módszerei, továbbá, hogy kik ellen irányul az operatív szerveink tevékenysége, és mit tudnak e szervek a külső és belső ellenség illegális tevékenységéről. E cél elérése érdekében az ellenség minden lehetőséget felhasznál arra, hogy közvetve, vagy közvetlenül személyes kapcsolatokat is teremtsen belügyi dolgozókkal, azok baráti körével. Számára nagyon értékes a belügyi beosztottakhoz kapcsolódó, minden olyan személyi kontaktus, amelynek révén a Belügyminisztérium munkájával, állományának tagjaival kapcsolatos értesüléseket szerezhethet. Nagymértékben épít a politikailag ingadozó, erkölcsileg, jellembelileg komoly fogyatékoságokkal rendelkező, és ezen az alapon megközelíthető személyekre. Felhasználja az éberség, és a konspiráció, a biztonsági rendszabályok megtartása terén előforduló lazaságokat, alkalmazza a sötét hírszerzés módszerét. A belügyi szerveknek tehát, miközben harcolnak az ellenség és a bűnöző elemek ellen, szüntelenül figyelmet kell fordítaniuk titkaink védelmére, a szükséges biztonsági rendszabályok érvényesítésére. A védelem csak akkor hatékony, ha az nem egyetlen szerv kizárólagos, és speciális feladata. Egy összefüggő védelmi rendszerről van tehát szó, amelynek alapvető célja a megelőzés. Ezen belül minden egyes szervnek megvan a saját feladata, kötelessége. Különösen nagy szerep, és felelősség hárul a különböző szintű parancsnokokra. A biztonsági feladatok végrehajtása során minden területen érvényesíteni kell a következő elveket:

- az államtitok és a szolgálati titok védelme, az éberség és a konspiráció biztosítása minden parancsnok és az egész személyi állomány fontos kötelessége
- a parancsnokok személyileg felelősek állományuk politikai, erkölcsi magatartásáért, neveléséért, egységük „ütőképességéért”
- az egységnek, vagy szervnek, valamint állománynak biztonságát érintő minden kérdésben érvényesíteni kell az egyszemélyi vezetés és felelősség elvét.

A felsorolt elvek egyértelműen meghatározzák a belügyi szervek parancsnokainak és személyi állományának egységeik biztonsága, valamint az államtitok és szolgálati titok

védelmében való szerepét és felelősségét. A Belbiztonsági Osztály (...) funkciója az, hogy kiegészítse a védelmi rendszert és a maga sajátos eszközeivel elősegítse a parancsnoknak a biztonsággal, az állomány védelmével kapcsolatos tevékenységét.”³²⁵

A Belügyminisztériumot az 1971-72-es években komolyabb átszervezés érintette, a rendszer a korábbi struktúrához képest alapvetően megváltozott. Az 1958. év óta rejtetten működő, tevékenységéről nem sokat eláruló egység kilépett a „szürke zónából”, és hivatalosan is megjelent a Belügyminisztérium szervezeti felépítésében. Az 1972-es belügyminiszteri parancs³²⁶ szerint az egységet az államtitok, a szolgálati titok, az éberség, és a konspiráció biztosítása, az ellenséges tervek megghiúsítása felett őrködő parancsnokok munkájának az elősegítésére, valamint a biztonsággal kapcsolatos sajtósági feladatok végrehajtására hozták létre.

3/4.1. A BM Belbiztonsági Osztály feladata, tevékenysége és hatásköre

A belügyminiszteri parancs - a később kiadott ügyrendtől eltérően - csak általánosságban, iránymutatásként fogalmazta meg az osztályra háruló feladatokat, valamint működési annak kereteit. Az osztály alapvető feladata tehát elsődlegesen - a parancsnokokkal való együttműködés előtérbe helyezésével a Belügyminisztérium és az Igazságügy Minisztérium Büntetés-végrehajtási szerveinek a védelme volt. A felsorolás szerint elsődlegesen az államtitok, és a szolgálati titok védelme, az állomány külföldi ellenséges szervezetektől való befolyásolásának mentesítése, valamint az esetlegesen előforduló, a védett terület állománya által elkövetett bűncselekmények felderítése volt. Az osztály a belügyi belső elhárító tevékenységét minden belügyi szerv vonatkozásában végezhetette, ez alól kivételt csak a határőrség állománya jelentett. Az igazságügy területén a büntetés-végrehajtás belügyi belső elhárításáért tartozott felelősséggel. Elsődleges feladata - eltérően a korábbi jogelődéi által végzett munkától - a belső biztonsági munka során a bűncselekmények megelőzése volt. Amennyiben ilyen jellegű ügy került a látókörébe, annak mielőbbi megszakítására kellett törekednie. Jogosult volt a bűncselekmények megelőzése, felderítésére és félbeszakítása érdekében az operatív eljárások alkalmazására. Figyelemmel erre, előzetes operatív ellenőrzést vagy bizalmas nyomozást is folytathatott, melynek során a belügy állambiztonsági

³²⁵ SURÁNYI

³²⁶ 008/1972. (IV. 17.) BM pcs.
BM.KI.10-21/8/1972.

szervek hálózati alapelveinek alkalmazásával titkos segítők - titkos munkatárs, vagy titkos megbízott - segítségét is igénybe vehette. A korábbi gyakorlattól eltérően azonban szigorúan tilos volt az állomány valamely tagjának ügynökként történő alkalmazása, vagy a központi állomány körében a hálózat szervezése. A parancs rögzítette, hogy amennyiben az állomány tagjával kapcsolatosan ellenséges, vagy más bűnös tevékenységre utaló konkrét jelzés érkezett, úgy a benne foglalt információkat adatgyűjtéssel kellett megerősíteni. Az elsődleges jelzésről az illetékes parancsnokot tájékoztatni kellett, vele az eljárás során szorosan együtt kellett működni. Ha azonban az állomány olyan tagjával kapcsolatosan keletkezett adatgyűjtést megalapozó információ, aki a miniszter, vagy a miniszter-helyettes kinevezési hatáskörébe tartozott, úgy azt csak külön vezetői engedély alapján lehetett lefolytatni.

3/4.2. A BM Belbiztonsági Osztály munkavégzésének sajátosságai

Államellenes, vagy köztörvényes bűncselekmény gyanúja esetén a felderítés, és a bizonyítás érdekében – ha indokolt volt - előzetes operatív ellenőrzés volt lefolytatható. Azt azonban csak külön engedély birtokában lehetett elindítani. Bizalmas nyomozást csak bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja esetén lehetett kezdeni, természetesen szintén előzetes engedélyeztetést követően. A párt hatáskörbe tartozó, vagy választott pártszerv tagjával szemben az operatív feldolgozást az illetékes pártbizottsági titkár előzetes hozzájárulásával, vagy tájékoztatását követően lehetett elrendelni. A parancs egyértelműen utasította az elhárított szervek vezetőit arra, hogy a BM Belbiztonsági Osztály munkáját segítsék, és a tevékenységéhez szükséges anyagi, és technikai felszereléseket biztosítsák. A parancs utolsó pontjában meghatározottak szerint - bizonyos pontok felolvasásának mellőzésével - az osztály felállításának tényét a belügyi dolgozók hivatásos állományával, és polgári alkalmazottaival is ismertetni kellett. Az egységre vonatkozó parancsot a BM Belbiztonsági Osztályára vonatkozó ügyrend egészítette ki. Az ügyrend³²⁷ a parancstól eltérően, már sokkal részletesebben vette számba az egység feladatait. Tevékenységét „... az állambiztonsági operatív munkára vonatkozó parancsok és utasítások, szabályzatok keretei között és ezekben rögzített elvek és módszerek alkalmazásával, a Belügyminisztériumon belüli biztonsági munka sajátosságainak figyelembevételével végzi.”³²⁸ Az osztály a védelemmel kapcsolatos biztonsági feladatait az összes belügyi szervnél és intézetnél - kivéve a határőrség - folytatta,

³²⁷ 10-732/1972.BM.ut.BMBO.ügyrend.op.cit.
BM.KI.10-732/1972.

³²⁸ Loc.cit. I. fejezet. 2. pont

illetékessége kiterjedt mind a hivatásos állományra, mind pedig a polgári alkalmazottakra.³²⁹ Az osztály feladatvégzése során két irányba fejtette ki tevékenységét: az egyik az általános megelőzés vonala, a másik pedig az egyszerű operatív munka volt. Fontosabb általános feladataiként az államtitok, és a szolgálati titok védelme, valamint az objektumvédelem tekintetében az alábbiak kerültek meghatározásra:

- A BM. illetve a büntetés-végrehajtás, és szervei ellen irányuló ellenséges tevékenységre vonatkozó adatok elemzése és értékelése,
- szignalizációs tevékenység az államtitok és szolgálati titok hatékony védelme érdekében,
- a belső biztonsággal összefüggő rendszabályok érvényesülésére, hatáskokára vonatkozó jelzések, és tapasztalatok összegyűjtése,
- a konspirációs szabályok vonatkozásában segíti feltárni, és meggátolni azon bűnös tevékenységet, amely lehetővé teszi illetéktelenek számára az államtitkok, vagy a szolgálati titkok megszerzését,
- egyúttal a parancsnokkal együtt az államtitok, és a szolgálati titok védelmének vonatkozásában előadásokat, és oktatásokat tart az állomány részére,
- feltárja a BM-objektumok biztonsági hiányosságokat, szükség esetén azok megszüntetésére operatív intézkedéseket kezdeményez.

Az egyszerű operatív munka a személyi állomány egyes tagjait érintő ellenséges, vagy egyéb, az adott normarendszerben bűnösnek számító tevékenységgel (megelőzés, felderítés, félbeszakítás) kapcsolatosan meghatározott feladatokra vonatkozott:

- A személyi állományt érintően felmerült bűnös tevékenységre vonatkozó adatgyűjtés, az elsődleges jelzés megalapozása, esetleges operatív intézkedés megtételének kérdésében a döntés meghozatala.
- Államellenes, vagy köztörvényes bűncselekmények esetén operatív intézkedés megtételének javaslata, különösen: állam elleni és hivatali bűncselekmények, államtitok, és szolgálati titok megsértése, tiltott határátlépés, hazatérés megtagadása, vesztegetés, befolyással üzérkedés és üzérkedés, devizagazdálkodást sértő

³²⁹ Loc.cit. I. fejezet. 3-4. pont

bűncselekmény, vám-bűntett, vagyon elleni bűncselekmények, és katonai bűncselekmények elkövetése esetén.

- Amennyiben a beszerzett adatok azt alátámasztották, úgy az ellenséges, vagy más bűnös tevékenység teljes felderítése érdekében, annak dokumentálására, vagy félbeszakítására bizalmas nyomozás megkezdését javasolhatta.

Az osztály hatásköre, operatív jellegű ellenőrzés szükségessége esetén kiterjedt az állomány tagjai által elkövetett politikai, valamint köztörvényes bűncselekményekre egyaránt.³³⁰ A belügyi állomány, és objektumok biztonságának védelme szempontjából különösen nagy súlyt helyezett a fent megjelölt bűncselekmények megelőzésére, és lehetőség szerinti megszakítására. Egy példával szeretném illusztrálni, hogy mit is jelentett egy operatív jellegű ellenőrzés a gyakorlatban:

A „Prónay” fedőnevű előzetes operatív ellenőrzés³³¹

Az Osztály 2. alosztálya a főkapitány közbiztonsági helyettesének tájékoztatása alapján indított előzetes operatív ellenőrzést a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság egyik, az Osztályon dolgozó ismeretlen személy ellen titoksértés bűncselekménye miatt. Az alapinformáció szerint a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság osztályán folytattak operatív feldolgozást egy környékbeli vállalkozóval szemben, aki a gyanú szerint az általa üzemeltetett vendéglátó-ipari egység területén, török kamionosoknak tartálykocsiból - literenként 1 német márkáért - illegálisan háztartási fűtőolajat értékesített, valamint tiltott devizagazdálkodást folytatott. Nevezett személy ezen felül prostituáltakat alkalmazott az egységében, akik - konvertibilis valutáért cserébe - bárkinek szexuális szolgáltatást nyújtottak. A vállalkozó több önbetörés, és biztosítási csalás miatt már korábbról is ismert volt a Rendőrség előtt. A célszemély több társadalmi kapcsolat elmondása szerint is azzal hancegett az alkalmazottai előtt, hogy nincs félnivalójuk, mivel olyan kapcsolatokkal rendelkezik, hogy 72 óránál hosszabb ideig senkit sem fognak fogva tartani egy esetleges letartóztatás után. Az operatív feldolgozás során a célszemély ellen több akció is leszervezésre került. Nevezett személy azonban az ellenőrzések idejéről pontos információkkal bírt, sőt pontos információkkal rendelkezett arról is, hogy kik fogják őt ellenőrizni, illetve ezen egységek hol fognak tartózkodni az ellenőrzés előtt. Az akciókban részt vevő állomány emiatt több

³³⁰ SURÁNYI: op.cit., 9. p.

³³¹ „Prónay” fedőnevű. előzetes operatív ellenőrzés, III/2 alosztály anyaga
ÁBTL op.cit.18-002/I-1/III/8.

alkalommal is dekonspirálódott, mivel a célszemély agresszív ellenfigyelést végzett, így a kívánt eredmények természetesen elmaradtak. Az akciók értékelését követően felmerült a gyanú arra vonatkozóan, hogy a célszemélyt az állomány tagjai közül valaki segítheti, részére bizalmas információkat szivárogtathat ki. Az előzetes operatív ellenőrzést a megyei főkapitány egyetértésével kezdte meg a BM Belbiztonsági Osztály. A titoksértés elkövetésének bizonyításához szükséges jogi erejű, valamint jogi erejűvé tehető operatív bizonyítékok beszerzése érdekében operatív kombinációt rendeltek el. A kombináció eredményessége esetén felfedhetővé vált volna a titoksértést elkövető belügyi alkalmazott, és a titoksértés elkövetésének operatív úton történő dokumentálása során keletkezett anyag is felhasználható lett volna egy későbbi eljárás során.

Az előzetes operatív ellenőrzés során beszerzett adatok szerint az egyik megyei osztályvezető-helyettes, a legutolsó akció időpontja előtti napon felettébb gyanúsan viselkedett. Az éppen lefolyt akció-eligazítást követően, hivatali tevékenység végzése ürügyén megjelent az osztályvezetői irodában. Ekkor meglátta a titkárnő asztalán véletlenül kint felejtett akciótervet, amely a fenti vállalkozóval volt kapcsolatos, és egy nappal később megtartandó komplex ellenőrzés adatait tartalmazta. Az irat átlapozását követően kölcsönkérte az egyik beosztott nyomozó szolgálati gépjárművét, majd azzal elhagyta a kapitányság épületét, és 2 óra időtartamra ismeretlen helyre távozott. A gépjárműben a visszaérkezést követően 42 kilométerrel több volt, mint amennyit a beosztott nyomozó korábban dokumentált. A többletkilométer oka, valamint a gépkocsi közlekedési útvonala a jármű menetlevelében nem volt feltüntetve. A később, célirányosan beszerzett adatok szerint a Bács-Kiskun Megyei Kapitányság épülete és a célszemély telephelye közötti távolság éppen 21 kilométer volt. A másnap elvégzett akció eredménytelen lett, a vállalkozó semmilyen gyanús cselekményt sem végzett, környezetében feltűnő csend volt tapasztalható. Ezt követően, a vállalkozóval szemben újabb operatív ellenőrzés elrendelésére került sor. Ekkor azonban a cél már nem csak a vállalkozó tettenérése volt, hanem a vele összejátszó vezető lebuktatása is. Az osztály által szervezett operatív ellenőrzés során a megyei rendőr-főkapitányság osztályának állományát a célszemélyre vonatkozó újabb akcióval kapcsolatosan dezinformálták, a később végrehajtott realizálást e dezinformáció alapján hajtották végre. Az információ nem valós tartalmáról helyi szinten egyedül csak az Osztály vezetője tudott, illetve a megyei főkapitány közbiztonsági helyettese. A bevezetett operatív akció során a 3 vezető beosztású, elkövetőként szóba jöhető célszemély közül kettőt sikerült kizárni. A harmadik személyt - azt, aki a leginkább számításba jöhetett, az osztályvezető-helyettest - azonban nem sikerült ellenőrzés

alá vonni. Nevezett osztályvezetője, tudva a beosztottjára is kihegyezett operatív eljárásról, az akciót megelőzően szóban engedélyezte a célszemélynek, hogy az akció napjától 1 hétig rendkívüli szabadságra mehessen, így őt lényegében kivonta az ellenőrzés alól. Az osztály által foganatosított kombináció sikertelensége több tényezőre volt visszavezethető: a büntetett előéletű civil célszemély fokozott, agresszív önellenőrzése miatt annak hatékony figyelését nem lehetett eredményesen végrehajtani, illetve a leplezett akció a célszemélyek előtt az osztályvezető szándékos dekonspirálása miatt ismertté vált. Az ügyet, mivel annak további folytatásától sem lehetett volna eredményt elvárni, a megyei parancsnok értesítése mellett megszüntették.

3/4.3. A BM Belbiztonsági Osztály szervezete

Az Osztály szervezetileg négy alosztályból és egy önálló csoportból állt. Munkájukat - az Osztály állományának tagjai - bontásban az alábbi helyeken végezték:

1-es alosztály: megyei rendőr-főkapitányságok, BM III/IV. csoportfőnökség vidéki szervei, illetve a nem kiemelt megyei BV-intézetek

2-es alosztály: a belügyminiszter és első helyettesének közvetlen irányítása alá tartozó BM-szervek, illetve a BM II. Főcsoportfőnökség központi szervei

3-as alosztály: BM II. és IV. Főcsoportfőnökség központi szervei, BM-iskolák, BRFK, BM Tűzoltóság Országos Parancsnoksága

4-es alosztály: BM I. Főcsoportfőnökség központi szervei és külső objektumai, illetve az Újpesti Dózsa SC

BV-csoport: az IM büntetés-végrehajtás központi szervei, illetve az országos és megyei kiemelt BV-intézetek

A megyei szerveknél elhelyezett biztonsági tiszték státusza nem változott: bár helyileg a megyei központokban tevékenykedtek, az ottani vezetőnek nem voltak alárendelve, tőle függetlenül a saját osztályvezetőjük, illetve az 1-es alosztály irányításával végezheték feladatukat. A megyei rendőrségi, vagy más belügyi felsővezetők állásfoglalását ugyan szem előtt kellett tartaniuk, de az nem volt a munkavégzésükre kötelező érvényű. Az állomány számára meghatározott belső biztonsági munka végzésére csak szigorú keretek között volt lehetőség. A munkavégzés sarkalatos követelménye volt mind a szocialista törvényesség

érvényesítése, mind pedig annak szigorú megtartása. A titkos nyomozati eszközök alkalmazására csak az állambiztonsági operatív munkára vonatkozó utasításokban, és rendeletekben foglaltak szigorú betartása mellett lehetett sort keríteni. Ugyan leírásra nem került, de mégis elvárásaként fogalmazódott meg annak az elvnek az alkalmazása, hogy az állomány tagjával szemben alaptalanul, felületes, ellenőrizetlen adatok alapján operatív eszközök bevezetésére ne kerüljön sor. Erről a Rendőrtiszti Főiskola akkor használt jegyzetében is említést tettek. Véleményem szerint, a korábbiakban ismertetett bűnügyi statisztikai adatok alapján a valóságtól elrugaszkodott, idealizált állapotot vettek kiindulópontnak. A jegyzetben a következőt írták: „... Az Osztály feladatait, tevékenységét alapvetően meghatározza az a tény, hogy a belügyi szervek állományának túlnyomó többsége politikailag, és erkölcsileg szilárd, megbízható és feddhetetlen, s hogy ez az állomány saját maga is bűnüldözési, és rendészeti feladatokat lát el az állam, és a közbiztonság védelmében. Ezért a biztonsági munka nem irányulhat az állomány tagjai ellen, és nem alapulhat a velük szembeni bizalmatlanságon.”³³² Az operatív feldolgozásra ellenséges, vagy bűnös tevékenységre utaló adat esetén nyílt lehetőség, illetve akkor, ha a beszerzett információ megerősítést nyert, és lehetőség volt az ügyben a megelőzésre, a további felderítésre, vagy a bizonyításra. De mit is jelentett ez pontosan?

A Belbiztonsági Osztály feladatainak végrehajtása során jogosult volt az állambiztonsági munkára vonatkozó miniszteri, és miniszter-helyettesi parancsokban, és utasításokban foglalt titkos nyomozati eszközök alkalmazására. Az operatív erők, eszközök, és módszerek felhasználásának lehetőségeit, és eseteit az általános érvényességű parancsokon és utasításokon túl az Osztály feladataira vonatkozó miniszteri parancs,³³³ és az Osztály ügyrendje³³⁴ részletesen szabályozták. Ezek az okmányok „... az általános előírásokhoz viszonyítva nagyobb megalapozottságot követelnek az egyes operatív eszközök alkalmazásának előfeltételeként, fokozottabb követelményeket támasztanak a szocialista törvényesség betartása érdekében és magasabb beosztású parancsnokokhoz kötik a titkos nyomozati eszközök bevezetését.”³³⁵ Az Osztály speciális tevékenységéből, és feladataiból következett, hogy csak akkor lehetett ezeknek az operatív eszközöknek az igénybevétele

³³² SURÁNYI: op.cit., 11. p.

³³³ 008/1972. (IV. 17.) BM.pcs.op.cit.

BM.KI. 10-21/8/1972.

³³⁴ 10-732/1972. BM.ut. a BM.BO.ügyrend.op.cit.

BM.KI. 10-21/8/1972.

³³⁵ SURÁNYI:op.cit., 13. p.

javasolni, ha más módon, például nyílt vizsgálattal nem lehetett volna a felmerült gyanút tisztázni, vagy bizonyítani.

3/4.4. A BM Belbiztonsági Osztály tevékenységének munkafolyamatai

1. adatgyűjtés, és adatellenőrzés
2. előzetes operatív ellenőrzés
3. bizalmas nyomozás

1. Az adatgyűjtés, és adatellenőrzés olyan információ-szerzést, és információ-pontosítást jelentett, amikor a biztonsági tiszt a feladatvégzése szempontjából szükséges adatokhoz operatív erők, eszközök és módszerek felhasználása nélkül, kvázi nyílt forrásból jutott hozzá.

Ezt akkor folytatták, ha a beérkezett elsődleges adat imperialista, hírszerző szervekkel, illetve ellenforradalmi, és emigrációs körökkel, vagy egyéb más, gyanús nyugati kapcsolattal összefüggően tartalmazott információt. Egyaránt adatszerzést, vagy adatellenőrzést kellett lefolytatni, ha a beszerzett információ politikailag súlyosan kompromittált, ellenséges tevékenységet végző, vagy bűnöző kapcsolatokról szólt. Amennyiben politikailag kompromittáló életrajzi adatok kerültek elhallgatásra, vagy a célszemély hamis személyi adatokat használt, úgy ugyancsak ellenőrző adatszerzést kellett elrendelni. Az operatív nyomozati cselekményt azonban más jellegű információ is megalapozhatta: többek között ilyen volt a züllött életmódra utaló, az indokolatlan eladósodást jelző, és a gyanús költekezést megalapozó adat is. Az is elég volt, ha olyan információ jutott a biztonsági tiszt tudomására, hogy nevezett a szolgálattal összefüggő, konspirációs, és titoktartási szabályokat megsértette, hiszen így alkalma lehetett titkos információk kiszivároztatására is. Az elsődleges információkról az Osztály beosztottjának tájékoztatnia kellett az illetékes szerv parancsnokát, valamint az adatgyűjtés során a parancsnok információit, és javaslatait is figyelembe kellett vennie. A munka első szakaszában mindenképpen meg kellett győződni az elsődleges adat hitelességéről. Az adat helytállóságát csak néhány alapvető ellenőrzést, és pontosítást követően lehetett eldönteni. Az eljárás, azaz - jelen esetben - az adatgyűjtés során a biztonsági tisztnek számos lehetősége volt az információ ellenőrzésére, valamint pozitív megerősítés esetén annak kiegészítésére, pontosítására. Módjában állt a BM adattáraiban, és nyilvántartási rendszerében priorálást (adatlekérdezést) végezni, valamint a beszerzett adatokkal kapcsolatosan az illetékes belügyi szervektől tájékoztatást kérni. Amennyiben előzménye is

volt az ügynek, úgy a már rögzített iratokba, vagy az aktuálisan folyó feldolgozás anyagába betekintést kérhettek, így jogukban állt mind a nyomozati, mind a vizsgálati, mind pedig a bírósági aktákat átolvasni. Ezen túlmenően a személyzeti, és fegyelmi anyagokhoz is hozzáférésük volt. Az összegyűjtött adatokból készített értékelést követően - lehetőleg a legrövidebb időn belül - a biztonsági tiszt az ügy további menetére vonatkozóan javaslatot készített, amelyet felterjesztett az illetékes vezetőnek. A javaslat elbírálásától függően az adatellenőrzést többféleképpen is lehetett zárni: azt vagy megszüntették, vagy szignalizációt küldtek a parancsnoknak, javasolhattak fegyelmi eljárást, valamint büntetőeljárást is. Amennyiben a kérdést nem lehetett megnyugtatóan lezárni, úgy javasolhatták az előzetes operatív ellenőrzés elrendelését is. Az előzetes operatív adatellenőrzés lefolytatását alábbi két példával szeretném illusztrálni:

„Szikra” fedőnevű adatellenőrzés³³⁶

Az adat-ellenőrzésre hivatalos személy által elkövetett csalás bűntett alapos gyanúja miatt került sor. Az alapinformáció szerint egy, a rendőrségen dolgozó, hivatásos állományba tartozó személynek körzeti orvos által történő betegállományba vételére azért került sor, hogy nevezett a privát munkáját végezhesse. Az információban szereplő civil személy ellen (orvos) vesztegetés miatt a Kiskunfélegyházi Rendőrkapitányság akkor már eljárást folytatott. Az adatellenőrzés célja a rendőr, és a civil személy közötti kapcsolat megállapítása volt, valamint a rendőr életviteléből fakadó, tevékenységéből adódó jogsértések felderítése, és azok jogi erejű bizonyítása. A cél elérése érdekében a bejelentőt operatíván meghallgatták, mivel azt feltételezték, hogy ez által lehetőség nyílik a bűncselekmény részletes megismerésére, valamint a tanúk felkutatására. További feladatként felmerült a megyei III/III. osztály bevonása, mivel a társszerv rendelkezett operatív lehetőségekkel a célszemély környezetében. A társadalmi kapcsolatok aktivizálásával lehetőség nyílt a célszemély életvitelének pontos megismerésére. Ezen túl meghatározták, hogy a célszemély munkahelyén egy, vagy több társadalmi kapcsolatot kell létesíteni, mivel általuk a célszemély magatartása, és tevékenysége részletesebben megismerhető. Az adatellenőrzés bevezetéséről tájékoztatták a megyei főkapitányt is, akinek nem volt ellenvetése az intézkedéssel kapcsolatosan. Az adatellenőrzés során az Osztály munkatársai betekintettek a célszemély káderdossziéjába, és a személyi anyagába. Az iratok szerint a célszemély korábban a rendőrőrs MSZMP pártalapszervezetének tagja volt. Az alapszervezet munkájában mérsékelt aktivitással vett

³³⁶ Szikra fn. adatellenőrzés, Tiszakécskei Őrs., BM Belbiztonsági Osztály, 2. Alosztály (Bács Megye).
ÁBTL op.cit.18-002/T-1/II-68

részt. Rendőri munkája jó volt, egyetlen problémaként az merült csak fel, hogy rendőri felügyeletet, illetve más kényszer-intézkedéseket önállóan nem kezdeményezett. Az adatellenőrzés során több jelentés született, melyeket részben a társadalmi kapcsolatoktól származó információk alapján írtak. Ezek a személyek a rendőr környezetében éltek, megbízhatónak számítottak. Az általuk elmondottak azonban erősen szubjektív, sokszor feltételezéseket tartalmazó adatokat tartalmaztak. (Pl. a társadalmi kapcsolat szerint a rendőr azért nem jött érte a közös járőrözés előtt, mert szerinte iszik. Azt nem tudja, hogy italozott-e, de ő úgy gondolta, hogy csak az italozás miatt maradhatott el a közös munka.) Mivel azonban a hálózati személyt az állambiztonsági szervnél (K-ellenőrzési csoport) foglalkoztatták, ezért az általa elmondottakat tényként fogadták el. Az adatgyűjtés szerint a célszemély állatgazdálkodást folytatott. Az állattartáshoz több falubelitől is segítséget kért, de egyiknek sem fizetett az elvégzett munkáért. A fizetést mondva csinált indokkal mindig kikerülte. Több egymástól független személy is elmondta, hogy a rendőr valamilyen táplozási ügybe keveredett. Kiderült, hogy egy alkalommal a mezőőr a rendőrt egy társával együtt terménylopás közben érte tetten, mire a mezőőrt a rendőr társa megverte. A rendőr nem vett részt ugyan a verekezésben, de azt meg nem akadályozta, és félbe sem szakította. A verekezés után a mezőőr feljelentést akart tenni a tiszakécskei rendőrőrsön, de a kollégája érintettsége miatt az őrsparancsnok lebeszélte arról. A mezőőr az őrsparancsnok közbenjárására elállt a feljelentéstől. Az ügyben keletkezett adatok pontosítása végett a belbiztonsági tisztek a célszeméllyel korábban együtt dolgozó, azóta nyugállományba vonult személyekkel is kapcsolatba léptek. A volt kollégák elmondták, hogy a célszemélynek a lakossággal rossz volt a kapcsolata. A rossz viszony oka az volt, hogy nevezett rendszeresen, mindenfajta indok nélkül szabott ki helyszíni bírságokat. A lakosság emiatt a rendőrt nem fogadta el, felderítő munkáját sem támogatták információkkal. Mivel a célszemély nem rendelkezett megfelelő társadalmi háttérrel, ezért az ismeretlenes ügyekben a felderítési rátája kirívóan gyenge volt. A gyenge felderítést a célszemély még több bírsággal próbálta meg ellensúlyozni, mivel úgy gondolta, hogy ha több bírságot szab ki, akkor a parancsnokai nem fognak a felderítési statisztikáival foglalkozni. A nyomozati munkája azért volt csak elfogadható, mivel az ügykiosztás során csak az egyszerű ügyeket tartotta meg, így azokban eredményes volt. Az adatgyűjtés során a célszemély őrsparancsnokának az érintettsége is felmerült. Egy információ szerint a célszemély a parancsnokát megvesztegette, az ügyek kedvező kiosztása fejében ingyen adott vezetőjének előnevelt állatokat. A felderítés során a célszemély magatartása, és családi kapcsolatai is ismertté váltak. Megállapították, hogy a rendőr hivatali

hatalmát felhasználva, azzal erősen visszaélve szerzett jogi, és gazdasági előnyt szomszédjaival, ill. haragosaival szemben. Az általa alkalmazott embereket nem fizette ki, a szomszédok vagyonát nem becsülte, felelőtlen, hanyag magatartásával többször is jelentős károkat okozott nekik. Családtagjaival kegyetlenül bánt, az egyik fia emiatt a telephely melletti erdőben felakasztotta magát. A célszemélyt elfogadhatatlan magatartása, valamint a lakossággal ápolt rossz viszonya miatt helyezték át előző munkahelyéről a községbe. Kiderült az is, hogy miért nem voltak a célszemélynek rendőri felügyelet alá helyezéssel, és közveszélyes munkakerüléssel kapcsolatos ügyei. Ezekben az esetekben, annak fejében, hogy az érintettek ingyen segítettek neki az állattartásban, nem indította meg velük szemben az eljárást. A feltárt adatok szerint a célszemély mind lakóhelyén, mind pedig annak vonzáskörzetében - visszaélve hivatali helyzetével - több bűncselekményt is elkövetett. Mivel a felderítés során beszerzett adatok alapján a jogi bizonyítását nem találták lehetségesnek, ezért az ügyet a célszemély kapitányának tájékoztatásával zárták le. Arról nincs további adat, hogy az ügynek más, elmarasztaló következménye lett volna.

K.T. hadnagyra vonatkozó adatellenőrzés

A BM Belbiztonsági Osztály 3. alosztályának BRFK csoportja³³⁷ K. T. r. hadnagy ügyében, - hivatkozva a BRFK II/I-1/c alosztály információjára - adatellenőrzés elrendelését javasolta. Az információ szerint K. T. r. hadnagy hamis bűnügyi számon beidézte L. I. civil személyt, majd fenyegetéssel megpróbálta rábírní arra, hogy egy harmadik személynek fizessen ki 80.000.- Ft-ot. K.T. r. hadnagy szerint azért volt erre szükség, mivel L. I., a harmadik személy valutaváltás során pont ekkora összeggel csapta be, és ezért kárpótlást kell fizetnie. Az osztály által kezdeményezett eljárás célja a hivatásos belügyi alkalmazott által elkövetett bűncselekmény megállapítása, vagy kizárása volt. Az adatellenőrzés során bebizonyosodott, hogy az ügy sértettjét K. T. r. hadnagy a 982/89. bü. számon idézte be a BRFK egyik kerületi rendőrkapitányságára. A fenti szám egy lopásos ügyre vonatkozott, annak előadója azonban nem K.T. r. hadnagy volt. Az ügy tényleges előadója nem ismerte L. I.-t, részére idézést a fenti számú ügyben nem küldött ki. A sértett operatív meghallgatásán elmondta, hogy a rendőrkapitányságról érkezett idézés alapján a hatóság előtt megjelent. Az őt fogadó nyomozó először felkísérte egy irodába, majd kiment vele az utcára, ahol követelte, hogy adjon 80.000.- Ft-ot a káposztásmegyeri zöldségesnek. Amennyiben ez nem történne meg, úgy a nyomozó kilátásba helyezte, hogy azt a sértett nagyon meg fogja bánni, mert vele

³³⁷ K. T. r. hadnagy, adatellenőrzés, BM Belbiztonsági Osztály 3. alosztály BRFK Csoport
ÁBTL op.cit.18-026/II-79, 1.11.15. 16. doboz

szemben „intézkedésre kerül majd sor”.³³⁸ Ezt követően a sértett hazament, és a történeteket elmondta a lányának. A lány ekkor elmesélte neki, hogy a lakhelyén lévő zöldsészes szemet vetett rá, de ő a közeledését nem fogadta. Ekkor a zöldsészes azt kiabálta, hogy „... megállj, majd rá fogsz erre fizetni, mindent rád hazudok!”³³⁹ A sértett felesége az operatív meghallgatást annyival egészítette még ki, hogy a lakótelepi zöldsészes a család fenyegetése során egy rendőr ismerősére hivatkozott. Az ellenőrzés során megállapították, hogy K. T. r. hadnagy a BRFK egyik kapitányságának beosztottjaként a 982/1989. bü. számon folytatott ügyben 1989. 09. 01-re beidézte magához L. I. civil személyt. A 982/1989. bü. számon a célszemély kollégája, G.I. r. törzsőrmester folytatott nyomozást. Ezzel a bűncselekménnyel azonban nem volt összefüggésbe hozható L. I. és annak családja. A zöldsészes felesége korábban a BRFK fenti rendőrkapitányságán vezette a büfét, ezért őt K. T. r. hadnagy már korábbról ismerte. A beszerzett adatok alapján valószínűsíthető volt, hogy K. T. r. hadnagy, a zöldsészes meglévő ismeretsége alapján a beosztásával visszaélve, a kollégája által nyomozott akta számára idézte be L. I.-t. A fenti adatok alapján K.T. r. hadnagy alaposan gyanúsítható volt a hivatali visszaélés elkövetésével, ezért a BM Belbiztonsági Osztály vezetője az ügyről tájékoztatta a kerületi rendőrkapitányság vezetőjét, ugyanakkor javasolta a büntetőeljárás lefolytatását hivatali visszaélés büntetnének alapos gyanúja miatt.

2. Előzetes operatív ellenőrzés bevezetésére egyszerű operatív munkában akkor volt lehetőség, ha a korábban folytatott adatgyűjtés, illetve adatellenőrzés során keletkezett információk alapján bűncselekmény gyanúja állt fenn, de azt nem lehetett nyílt eljárás keretein belül felderíteni. Az általános megelőzés vonalán is volt lehetőség előzetes operatív ellenőrzés elrendelésére akkor, ha különösen fontos államtitok, vagy BM-objektum védelme során azt valamilyen konkrét jelzés megalapozta. Ehhez azonban az illetékes parancsnok javaslatára is szükség volt. Az egység objektumvédelmi tevékenységéről több irat is fennmaradt az adattárakban. Az objektumvédelem ellátása során az alábbi szempontokat vették figyelembe:

- Az épület elhelyezkedése,
- az objektum környezetének operatív helyzete (közelben lakó büntetett előéletű személyek, illetve dossziés személyek ellenőrzése, valamint a korábban ellenőrzés alá vont személyek aktuális anyagai),

³³⁸ Loc.cit. 12. p.

³³⁹ Loc.cit. 18-22. p.

- a rendszeresen külföldre látogató személyek ellenőrzésének anyagai (baráti vagy ellenséges országba utazók anyagai külön kerültek felsorolásra),
- az operatív helyzet értékelése alapján levont következtetések,
- az objektum környezetében lakó hálózati személyek felsorolása (a védelembe kik vonhatóak be),
- a technikai felszerelések (telefonkábelek) védhetősége, támadhatósága (az utcán elhelyezett telefonakna bárki számára hozzáférhető volt),
- a gépjármű-telephely biztonsági ellenőrzése.

A kérdéses objektumok védelmi szintjének meghatározása során az osztály operatív erőket, eszközöket és módszereket is igényelhetett. Egy budapesti cím tekintetében - ahol egyébként akkor a BM Anyag- és Áellenőrző Osztályának nevében a Belügyminisztérium egyik fedett objektuma működött – a BM Belbiztonsági Osztály egy rutin környezettanulmány elvégzését kérte. A környezettanulmány célja annak megválaszolása volt, hogy a fedett objektum környezetében lakó emberek milyen ismeretekkel rendelkeztek az épületről, tudatában voltak-e annak tényleges funkciójával. A környezettanulmányt 1987. november 16-án a BM III/2-F alosztálya végezte el. A megkérdezett lakók tisztában voltak azzal, hogy a BM egyik, ügyfélfogadással nem foglalkozó szerve található az épületben. Az ottani mozgás, és a portások szigorú ellenőrzési szokása alapján úgy gondolták, hogy a kérdéses épületben nem valószínű, hogy a kiíráson szereplő intézmény található, hanem a BM-nek egy annál sokkal fontosabb, bizalmasabb szervezete lehet a nevezett helyen. Más megkérdezettek is ugyanezt mondták el, annyival kiegészítve, hogy szerintük, mióta leszerelték a tetőről a parabola antennákat, ez a bizalmasabb, előttük ismeretlen BM szervezet valószínűleg elköltözhetett onnan.³⁴⁰ Tehát a környezettanulmány során bizonyosságot nyert, hogy az objektum tényleges felhasználási célja ugyan nem volt ismert a lakókörnyezet előtt, viszont annak különleges rendeltetése a lakók számára nem képzett titkot.

Amennyiben az előzetes operatív ellenőrzés külön javaslat alapján került elrendelésre, úgy vizsgálat tárgyát képezte az érintett személy kinevezésének hatásköri besorolása, illetve rendfokozata is. Ha a személy kinevezésére a miniszter, vagy a miniszterhelyettes volt jogosult, illetve amennyiben a személy főtitkár volt, úgy miniszteri engedély, és illetékes

³⁴⁰ Szolgálati jegy környezettanulmány kérése a BM VII. kerület Kertész utca 34 sz. alatti objektum konspirációs helyzetének ellenőrzésére. ÁBTL op.cit. I.11.8. – 94140, 101-170/2/1983 BM Belbiztonsági Osztály, 1-4 p.

miniszter-helyettesi egyetértés kellett hozzá. Tiszt esetében a belügyminiszter első helyettese, minden egyéb esetben (tiszthelyettes, kinevezett és szerződéses polgári alkalmazott) a BM Belbiztonsági Osztály vezetőjének az engedélye kellett. Az előzetes operatív ellenőrzés bevezetésének alapját általában az adatgyűjtés, és az adatellenőrzés alatt beszerzett információk képezték. Ez azonban nem minden esetben volt így. Előfordult, hogy a bűncselekmény jellege miatt a munkát már eleve előzetes operatív ellenőrzéssel kellett kezdeni. Ennek az volt az oka, hogy így kezdettől fogva eleve szélesebb spektrumban alkalmazhatták az operatív erőket, eszközöket és módszereket. Az ellenőrzés időtartama 3 hónap volt, amely szükség esetén az engedélyezésre jogosult vezető által volt meghosszabbítható. Az Osztály jogosult volt a társ operatív szervek hálózati lehetőségeit igénybe venni, környezettanulmányt készíttetni, K-ellenőrzést kérni, külső figyelmet alkalmazni, vagy 3/a-rendszabályt bevezettetni. Ezeket az operatív módszereket a III. Főcsoportfőnökség, vagy a megyei rendőrkapitányságok, és rendőr-főkapitányságok illetékes szervei végezték.³⁴¹ Amennyiben nem történt hosszabbítás, a határidő leteltét követően az ellenőrzést le kellett zárni. Az ellenőrzést akkor is be kellett fejezni, ha a beszerzett információk alapján nem történt bűncselekmény. Továbbá:

- preventív jellegű beszélgetést kezdeményeztek a kompromittált kapcsolatok leválasztásának, elszigetelésének céljából,
- parancsnoki figyelmeztetésre került sor a negatív jelenségek felszámolás céljából,
- büntető, vagy fegyelmi eljárás megindítását kellett elrendelni,
- a beszerzett adatok elégtelen volta miatt bizalmas nyomozást kellett elrendelni.³⁴²

Amennyiben az előzetes operatív adatgyűjtés, vagy az előzetes operatív adatellenőrzés nem volt elégséges, úgy előzetes operatív ellenőrzést kellett elrendelni. Az alábbi példával egy ilyen előzetes operatív ellenőrzést szeretnék bemutatni:

„Bájos” fedőnevű előzetes operatív ellenőrzés³⁴³

Az előzetes operatív ellenőrzést egy rendőrtiszt feltételezett homoszexuális kapcsolata miatt rendelték el. Az operatív tevékenységet a helyi szervnél lefolytatott fegyelmi eljárás előzte

³⁴¹ BIKKI: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945 – 1990 között (rövid áttekintés)

³⁴² 008/1972.(IV.17.) BM pcs.op.cit., III. fejezet 11-14. szakasz
BM.KI. 10-21/8/1971.

³⁴³ „Bájos” fedőnevű előzetes operatív ellenőrzési dosszié, BM Belbiztonsági Osztály, 3. Alosztály BRFK Csoport (1989. VIII. 30. – 1990. IV. 27.)

ÁBTL op.cit. 404-146/1989. 1.11.15. 15. doboz

meg. A fegyelmi alapját egy bűnöző személy szóbeli nyilatkozata képezte, amelyben az szerepelt, hogy a bűnöző X.Y. r. századossal homoszexuális kapcsolatot tartott fent. A fegyelmi eljárás során X.Y. r. századost szembesítették a terhelő adatokkal, de ő azt visszautasította, a homoszexuális kapcsolatot tagadta. Az azonos nemhez való vonzódását azonban több, akkor még nem ellenőrzött információ is alátámasztotta. Ezek szerint X.Y. a fegyelmi ügy után sem változtatott magatartásán, és életvitelén, az eljárás után is fenntartotta kapcsolatát homoszexuális személyekkel, akik közül többen büntetőeljárás alatt álltak. Az előzetes operatív ellenőrzés célja nevezett személy vonatkozásában az - akkoriban ugyan már nem büntetendő, de attól még különleges személyes adatnak minősülő, és emiatt zsarolási alapot képző - homoszexualitás gyanújának a megállapítása, vagy kizárása, az erre vonatkozó operatív, és nyíltan felhasználható bizonyítékok beszerzése volt. Az előzetes operatív ellenőrzés során elrendelték a célszemély munkahelyi telefonjának az ellenőrzését, valamint lakókörnyezetében speciális környezettanulmányt végeztek. Ezen túl megfigyelés alá vonták a célszemély postai küldeményeit is. A BM Belbiztonsági Osztály munkatársai felvették a kapcsolatot a BRFK II/I-1/c. alosztály erkölcsrendészeti csoportjával. Az ügy specialitásából adódóan a munkahelyi operatív társadalmi kapcsolatok bevonása itt is megtörtént. A beszerzett munkahelyi kárton szerint a célszemély 2 esetben volt fenyítve, egyik esetben botrányos viselkedés miatt, amiért a fegyelmi eljárás mellőzése mellett 15 nap felfüggesztett fogdafenyítésben részesült.³⁴⁴ A feldolgozás során a „Labirintus” fedőnevű ügynököt foglalkoztatták, aki a budapesti homoszexuális miliőben rendelkezett információszerző lehetőséggel. „Labirintus” az egyik jelentésében arról írt, hogy van a Széchenyi-fürdőből egy új ismeretsége, aki a Budapesti Rendőr-főkapitányságon dolgozó rendőr. Több alkalommal is beszélgetett a rendőrrel, akivel egyik ismerőse baleseti ügye miatt került kapcsolatba. A beszélgetések során a rendőr elmondta neki, hogy „... az események megítélésekor figyelembe veszi a személyek nemét és csinoságát. Egy csinos fiatalember egy hölgygel szemben nem lehet vétkes.”³⁴⁵ Az ügynök a jelentésében megemlítette, hogy a rendőr utalt arra, hogy alkalom adtán nem veti meg az ajándékokat, sőt néha kér is dolgokat, pl. egy bördzsekit, vagy egy aranyláncot a török kamionostól. „Labirintus” szintén jelezte, hogy egy bulgáriai út során a célszeméllyel nyaralt együtt, ezért az ügynököt ezt követően az ügyben már célirányosan foglalkoztatták. A BRFK II/I-1/c alosztálya a célszemély fényképét több

³⁴⁴ A határozat indoklása szerint a rendőr nem tisztázott kapcsolatot tartott fent egy büntetett előéletű személlyel, aki valahogyan hozzájutott annak rendőrigazolványához. A büntetett előéletű személy a megszerzett igazolványban kicserélte a fényképet a sajátjára, s azzal több esetben is – magát rendőrnek kiadva – visszaélt. A bevezetett intézkedéseknek köszönhetően az igazolvány később előkerült.

ÁBTL op.cit. I.11.15. 15. dosszié 03-53/3/1987 számú fegyelmi határozat, BRFK VI. kerületi Rendőrkapitányság

³⁴⁵ Jelentés. Adta: „Labirintus” fn. tmt, vette: CHILKO Ferenc r. szds. 1989. 09. 20.

ÁBTL op.cit. I.11.15. 15. dosszié 404-146/2/89.

titkos munkatársnak is megmutatta, akik közül a „Titkár” fedőnevű ügynök felismerte. „Titkár” jelentése³⁴⁶ szerint nevezettet felismerte, amint a Budapest, V. kerületében található City Grill - nevű hely előtt beszélgetett 4-5 „stricinek kinéző”³⁴⁷ fiatal fiúval, akiről közismert tény volt, hogy a Váci-utca környékén (a homoszexuálisok személyek által preferált helyek egyike) szoktak tartózkodni. Már az adatellenőrzés során környezettanulmány készült a célszemélyről.³⁴⁸ A környezettanulmányból kiderült, hogy lakókörnyezete előtt ismert volt a személy homoszexualitása. A célszemély ezt nem is nagyon akarta titkolni, mivel - főleg a nyári időszakban - otthon és lakókörnyezetében is nőies ruhákat hordott, illetve mozgása, viselkedése is inkább nőiesnek volt nevezhető. A célszemélynek családja nem volt, leginkább férfiak társaságában tartózkodott. Lakásán rendszeresen fogadott a lakókörnyezet számára idegen, ismeretlen férfiakat. Vendégeit gyakran váltogatta, olyan személyt, aki rendszeresen visszatért volna hozzá, nem ismertek lakókörnyezetében. Az adatszolgáltatók szerint 1988-ban volt egy olyan eset, hogy egy fiatal, talán intézetből megszökött fiatalember lakott nála hetekig. A partnereivel való viszonya hullámzott, több esetben is előfordult, hogy az ablaka alatt gyülekező személyek bekiabáltak neki, vagy féltékenységből az ablakát betörték kövel. Leplezett meghallgatások során a munkatársai elmondták, hogy tudtak a célszemély másságáról, az számukra nyilvánvaló volt. Parancsnoka szintén tisztában volt beosztottja másságával, de azt nem volt hajlandó elfogadni, úgy tett, mintha az nem létezne. B. nevezetű munkatársa több alkalommal is együtt utazott a célszeméllyel, és elmondta, hogy a célszemély az utazások során alkalmanként hozzádörzsölte a testét idegen férfiakhoz, így próbált meg velük megismerkedni. A környezettanulmány során nevezett kapcsolatait is beazonosították. Ezen személyek szintén a homoszexuális miliőben mozogtak. A tanulmányozás során a célszemélynek intim, nőhöz kötődő kapcsolatát nem sikerült felkutatni. Anyagi helyzetére vonatkozóan megállapították, hogy az normális, költségei, életvitele is fizetésének felelt meg. Lakókörnyezetébe alapvetően beilleszkedett, azonban sajtóságos viselkedésével felhívta magára a figyelmet. Legközelebbi kapcsolataiként egy nyugdíjas korú, volt férfitodrász, valamint egy intézetben nevelkedett, 20-as éveiben járó férfi merült fel. Az előzetes operatív ellenőrzés során megállapították, hogy nevezett alaposan gyanúsítható volt homoszexuális tevékenység folytatásával. Az ügyet ezt követően a parancsnok tájékoztatása mellett - illetve mivel a

³⁴⁶ Jelentés, Titkár

ÁBTL op.cit.1.11.15. 15. dosszié 404-146/6/89, 15. p.

³⁴⁷ Loc.cit. 15. p.

³⁴⁸ Környezettanulmány BRFK II/1-6/B. alosztály

ÁBTL op.cit.1.11.15. 15. dosszié 121-0367-44671/1989

célszemély kérelmezte nyugdíjazását - lezárták. Habár egyértelmű volt, hogy a célszemély hivatali helyzetével több alkalommal is visszaélt, tevékenysége során számos esetben volt korrupció aktív, vagy passzív részese, a felmerült, szexualitással összefüggő okon kívül nem került felelősségre vonásra. A felmerült korrupciós, vagy hivatali visszaélés jellegű bűncselekményekkel kapcsolatosan nem indítottak büntető-, vagy fegyelmi eljárást.

3. Az Osztály kivételes esetben jogosult volt bizalmas nyomozás folytatására. A megkötésre azért volt szükség, mert a titkos adatszerzés e fajtájában már minden operatív erő, eszköz és módszer korlátozás nélkül felhasználható volt. A bizalmas nyomozás határideje 6 hónapra nőtt, amelynek meghosszabbítására - indokolt esetben, az elrendelésre jogosult vezető által - lehetőség volt. A bizalmas nyomozás elrendelését megalapozta, ha az előzetes operatív ellenőrzés a bűncselekmény elkövetésére utaló alapos gyanút alátámasztotta, de az ellenség bűnös tevékenységének félbeszakításához, az elkövető személyének, esetleg büntársainak, bűnös kapcsolatainak felderítéséhez,³⁴⁹ további operatív munkára, valamint bizonyítékgyűjtésre még szükség volt. Amennyiben az államellenes bűncselekmények közül kémkedés, összeesküvés, szervezkedés alapos gyanújára utaló adatok merültek fel, úgy az adatokat az abban illetékes III/II. és a III/III. Csoportfőnökségnek kellett átadni. A bizalmas nyomozással érintett személyek esetében - figyelemmel annak rendfokozatára - az engedélyezésére - hasonlóan az előzetes operatív ellenőrzésben leírtakhoz - külön felsőbb vezetői és parancsnoki engedélyekre és hozzájárulásokra volt szükség.³⁵⁰ Az ügyrend rendelkezett arról is, hogy az osztály csak operatív eljárásokban tevékenykedhetett, vizsgálati munkát nem végzett. A korábbi gyakorlattól eltérően őrizetbe vételt, vagy előzetes letartóztatást már nem fogatosítottak.³⁵¹ Mivel tevékenységét csak operatív területen folytatta, ezért az általa készített iratok mind minősített iratok voltak. A korlátozó rendelkezés értelmében tehát szükségessé vált egy olyan, a titkos ügyiratkezelés szabályainak megfelelő jegyzék kiadása, amely a később elkészítendő iratok minősítési kategóriáit tartalmazta.³⁵² A kiadott ügykörjegyzék 3 fő pontban és azok alpontjaiban tárgyalta a különféle titokkörbe tartozó anyagokat. A minősítési kategóriákat részletesen a 7. számú mellékletben mutatom be.

³⁴⁹ 10-732/1972.BM.ut.BM.BO.ügyrend. op.cit. I. fejezet 7. bekezdés b.) pont
BM.KI. 10-732/1972.

³⁵⁰ 008/1972 (IV.17.)BM pcs.op.cit., III. fejezet 15. szakasz
BM.KI.10-21/8/1971.

³⁵¹ Loc. cit. III. fejezet 16. szakasz

³⁵² Minősítési ügykörjegyzék, BM. Belbiztonsági Osztály
ÁBTL op.cit.I.11.15. 101-5/15/1972 23.

3/4.5. A BM Belbiztonsági Osztálya által alkalmazott operatív erők

Az Osztály az ügyrend által megengedett keretek között operatív erők segítségét is igénybe vehette feladata minél eredményesebb teljesítése céljából. Tehát, az Osztály állománya - hasonlóan az állambiztonság más területeivel - hálózati személyeket is alkalmazhatott. Korábban elfogadott volt, hogy a belügyi belső elhárítás a hálózati személyeket a belügyi állományból választotta ki, hiszen ők voltak azok a személyek, akik hírszerző pozícióval rendelkeztek, valamint ismerték az adott terület sajátosságait is. Az Osztály ügyrendjében, eltérően a korábban megszokottaktól, a hálózati személyek vonatkozásában már több tilalom is fellelhető. Figyelemmel az Osztály feladatainak specialitására, valamint a belügyi elhárítási terület sajátosságaira, hiszen: „...a személyi állomány döntő többsége politikailag szilárd, a párt politikáját magáénak vallja, és ennek gyakorlati végrehajtása érdekében magas fokú hivatástudattal teljesíti feladatát. (...) ezek a szervek maguk is állambiztonsági, bűnüldöző, rendészeti, valamint közbiztonsági feladatot látnak el...”³⁵³ Az Osztály csak konkrét ügyben alkalmazhatott belügyes hálózati munkatársat, megelőző tevékenysége során nem. A hálózati munkatárs csak titkos munkatárs, vagy titkos megbízott lehetett. A hálózati személyek ezen csoportjait is csak a jóváhagyott, és engedélyezett előzetes operatív ellenőrzés, illetve bizalmas nyomozás során szervezhették be. A titkos munkatárs, vagy a titkos megbízott lehetett főtiszt, tiszt, valamint tiszthelyettes, sőt, szerződéses polgári alkalmazott is, rendfokozati korlátozás nem volt. Az állomány tagjai közül ügynököt nem lehetett beszervezni. Továbbá a BM központi irányító, állambiztonsági, bűnügyi operatív, és a funkcionális feladatokat ellátó központi szervei, valamint a minisztérium vezetői titkárságának állománya, az MSZMP pártszervek tagjai mind-mind a hálózatszervezési tilalom alá estek. Akkoriban ide tartoztak a miniszter, valamint a miniszter-helyettesek közvetlen alárendeltségébe tartozó szervek, az I-IV. Főcsoportfőnökségek központi szervei, valamint a vezetői titkárságok is. Nem szervezetszerű, operatív kapcsolatok kialakítására azonban volt lehetőség. A BM személyi állományának meghatározott területeken, nem vezető beosztásban dolgozó bármely tagja lehetett az Osztály operatív kapcsolata. Az együttműködés feltétele a szabályzat szerint csak annyi volt, hogy tevékenységét önként, hivatástudatból végezze a BM szervek védelme érdekében. Preventív céllal tehát, speciális őrségi, karhatalmi, vagy biztosítási feladatokat ellátó szervek tiszthelyettesi, tisztési, és legénységi tagjai

³⁵³ SURÁNYI: op.cit. 21. p.

között,³⁵⁴ illetve az államtitkok védelme szempontjából különösen fontos, egyes kiegészítő, technikai területeken, a különleges védelmet igénylő³⁵⁵ belügyi objektumok tiszthelyettesi, és polgári állománya körében³⁵⁶ be lehetett szervezni BM alkalmazottakat is. ³⁵⁷ A beszervezettek feladata volt az általuk észlelt, vagy a tudomásukra jutott ellenséges, vagy egyéb bűnös magatartásra utaló, az állam biztonságát, vagy az államtitok, és szolgálati titok megőrzését veszélyeztető körülményekről a biztonsági tiszt tájékoztatása. Ezen túlmenően, konkrét ügyben bizonyos részfeladatok végrehajtására is felkérhetőek voltak. Átadásuk - a biztonsági tiszthez való személyes kötődése miatt - ellentétben a hálózati személyekkel, nem volt megengedett, nyilvántartásba vételük tiltott volt. Az osztály hálózati munkáját az ügyrenden kívül egyéb szabályzó is rögzítette.³⁵⁸ A dokumentum megemlítette még az ügyrendben nem szereplő társadalmi kapcsolatot is. A társadalmi kapcsolat olyan, a BM személyi állományához tartozó, de ott nem vezető beosztásban dolgozó egyén volt, aki hivatástudatból és meggyőződésből önként, külön felkérés nélkül támogatta, és segítette az állomány védelmét célzó feladatok végrehajtását. A tájékoztatását szóban tette meg, azt a biztonsági tiszt titkosan kezelte.

Az ügyrend IV. fejezete az Osztály együttműködési, és tájékoztatási tevékenységére vonatkozóan tartalmazott rendelkezéseket. Az utasításban már korábban is megfogalmazásra került, miszerint az alaptevékenység végrehajtásában az osztály beosztottjainak támaszkodniuk kell mind a parancsnokokra, mind pedig a beosztotti állományra. A parancsnoki, és a személyi állomány segítségével ugyanis növelni lehetett a megelőzés hatékonyságát, és be lehetett tartani a törvényességet. A jó együttműködés alapja a kölcsönös tájékoztatás volt akkor is, ezért a biztonsági tiszt az ügyrendben meghatározott parancsnokokat kötelesek voltak tájékoztatni azon jelzésekről, amelyek az állományuk védelmét, vagy a szervezetük biztonságát érintették. Az együttműködés során - meghatározott hivatali előjárói szintek irányába - nem csak az általános helyzetről adtak tájékoztatást, hanem beszámoltak az elsődleges jelzések, és az előzetes operatív ellenőrzés bevezetését követő ellenőrzés eredményéről, vagy éppen az olyan jelzésekről, amelyek fegyelmi

³⁵⁴ Kormányórság, Készenléti Rendőri Ezred, büntetés-végrehajtási intézetek.

³⁵⁵ Fegyverzeti és vegyvédelmi szertárak, hírközpontok.

³⁵⁶ 008/1972. (IV.17.) BM pcs. op.cit. III. fejezet 19. szakasz
BM.KI. 10-21/8/1971.

³⁵⁷ Az ügyrendtől eltérően, a 101-89/2/72. számú hálózati alapelvek szabályzatában ide sorolták még a BM Duna Művészegyüttes tagjait, valamint az Újpesti Dózsa SC belügyi állományú sportolóit is.

Szabályzat a Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály hálózati munkájának sajátosságairól és az operatív, valamint társadalmi kapcsolatok kialakításának alapelveiről.

³⁵⁸ Loc.cit.

vizsgálatot, vagy egyéb parancsnoki beavatkozást igényeltek.³⁵⁹ Mivel a Kádár-rendszerben kiépült egypártrendszer választott munkahelyi pártvezetői szintén lehettek belügyes alkalmazottak, ezért az ügyrend az MSZMP pártiszervekkel kapcsolatosan is tartalmazott utasításokat. Így például a pártiszervek vonatkozásában operatív intézkedést csak a pártbizottság titkárának előzetes engedélye alapján lehetett kezdeményezni. Új, de mégsem ismeretlen elemként került bele az ügyrendbe a külföldi utazások elbírálásával kapcsolatos tevékenység is. Az amnesztia-rendeleteket követően, illetve az enyhülés időszakában a külföldi utazás egyre gyakoribbá vált. Amennyiben a belügyi, vagy az igazságügy büntetés-végrehajtásánál dolgozó beosztott nem szocialista országba, vagy Jugoszláviába kívánt utazni, úgy az engedélyhez az Osztály vezetőjének jóváhagyása is kellett. Az Osztály tevékenységét negyedévente, illetve félévente összefoglaló jelentések alapján értékelték, majd az összesítéseket követően fogalmazták meg az erősítendő területekkel kapcsolatos feladatokat, vagy az új irányvonalakat. Az Osztály által a rendszerváltozást megelőző években végzett munkát táblázatban rendszerezve, a 8. számú mellékletben mutatom be.³⁶⁰

Az Osztály állománya tekintetében korábban is alkalmazott gyakorlatot folytatták tovább. A belügyi belső elhárításért felelős alakulatba nem lehetett „az utcáról” bekerülni, a sikeres felvételhez elengedhetetlen volt, hogy a pályázó rendelkezzen megfelelő szakmai múlttal és tapasztalattal, valamint a szakmához kötődő magasabb iskolai végzettséggel. Az alkalmazásnál előnyt jelentett, ha a pályázó az 1956-os forradalom leverésében tevékenyen részt vett, vagy pedig az MSZMP tagja volt. Az alakulathoz való bekerülés további elengedhetetlen feltétele volt, hogy a pályázót felettesei javasolják az új beosztásba való elhelyezésre.³⁶¹

3/4.6. Az 1989-es rendszerváltás Magyarországon a belügyi belső elhárítás szemszögéből

„Minden politikai rendszer működőképességének egyik feltétele az adminisztráció elitjének színvonala. A szovjet rendszeren belül országoként és ágazatonként is különböző jelenségek figyelhetők meg. Magyarországon, a politikai nomenklatúrában egyszerre vannak jelen az 1957-ben visszaszivárgott ortodox kommunisták, a <<vonalhű>> szocialisták és a fiatal reformerek, akiket már a '60-as évek konszolidációja nevelt fel. Az első két csoport képezte

³⁵⁹ 008/1972 (IV.17.) BM pcs.op.cit., IV. fejezet 22. szakasz
BM.KI.10-21/8/1971.

³⁶⁰ Éves összefoglaló jelentések. ÁBTl op.cit.18-002/I-3 tartozékdosszié. ; MÜLLER: A megyei állambiztonsági szervek. ; ORGOVÁNYI: A politikai rendőrség hálózati munkájának szabályozása 1954 és 1989 között.

³⁶¹ B. F. r. alezredes személyi dossziéja.
ÁBTl op.cit. 2.8.1 10999, 1-54. p.

Kádár János politikájának legszilárdabb bázisát.”³⁶² A szomszédos országokban hasonló volt a helyzet, ezért nem meglepő a polgári ellenzék jelentkezése: a Charta '77 mozgalmát Václav Havel vezette. Legfontosabb gondolatuk az volt, hogy csak a térség haladó gondolatainak összefogásával születhetnek meg a demokratikus társadalmak. Bátorítást adott a térség demokráciát óhajtó lakóinak az a tény is, hogy a katolikus egyház e térségből választott Pápát 1978-ban, II. János Pál személyében. Egyszerre volt tapasztalható egyfajta gazdasági fejlődés és ugyanakkor a gondolkodás szabadságának korlátozott volta. A hatalomnak folyamatos problémát jelentettek az értelmiségiek akciói, ezek közül kiemelkedett az 1985. június 14-én megtartott monori ellenzéki értelmiségi találkozó. A Pest megyei monori-erdei kempingben a magukról egyre többet hallató ellenzékiek több napos találkozót tartottak. A találkozóról az állambiztonsági szervek is tudomással bírtak, de mivel annak pontos idejéről, és helyszínéről csak az utolsó percben értesültek, operatív intézkedésekkel már nem tudták azt megakadályozni. A nyilvános összejöveteleken több olyan téma is szóba került, amelyek egyébként a Kádár-rendszerben tabunak számítottak, ezért az állambiztonság számára a tanácskozáson elhangzottak megismerése kiemelkedően fontos volt.³⁶³ A monori találkozóhoz hasonló jelentőséggel bírt a majdnem egy évvel későbbi, lánchídi csata néven elhíresült békés tömegdemonstráció erőszakos feloszlata is.³⁶⁴ A nemzeti ünnep alkalmával, a budapesti V. kerület, Március 15. téren összegyűlt tömeg a rendszer ellen tüntetve, az esti órákban fáklyás felvonulással akart demonstrálni. A rendezvény résztvevői a budai várba kívántak vonulni, ott szerették volna a rendszerellenes tüntetést befejezni. A karhatalom a menet résztvevőit a Lánchídon közrezárta, majd a demonstrációt szabályszerűen szétverte. Ezt követően a menet résztvevői hosszabb időn keresztül álltak az állambiztonsági szervezetek érdeklődésének fókuszában. A pártállam vezetői - érzékelve a társadalomban felgyülemlett feszültséget, valamint a rendszer széthullásának előjeleit - mindent megtettek azért, hogy a szocialista pártállam a vészjósló fejlemények ellenére is fennmaradhasson. A szocialista vezetés az Operatív Bizottságon keresztül kezdetben több-kevesebb sikerrel korlátozni tudta az ellenzék befolyását, annak zavarását, és bomlasztását. Az 1956-os események 30. évfordulója miatt a Belügyminisztérium rendkívüli készültséget vezetett be, több preventív őrizetbe vételt, és különböző, a személyi szabadságot érintő korlátozást rendeltek el. Tanulva a korábbi - belügyesek által elkövetett - túlkapásokból, az állambiztonság 1986-ben már körültekintőbben

³⁶² GLATZ: 630-787. p.

³⁶³ Ilyen téma volt például 1956-os események tisztázása, az emberi jogok érvényesülése Magyarországon, vagy a határon túli magyarság helyzete is.

TABAJDI: A III/III. krónikája, op.cit. 364. oldal ; VARGA: A III/III. Csoportfőnökség jelentései az állambiztonság feladatairól és strukturális átalakításáról 1989-ben.

³⁶⁴ Budapest, 1986. III.15.

készült az évfordulóra és a márciusi nemzeti ünnepekre. A Belügyminisztériumban megtartott éves értékelő értekezleten elhangzottak szerint a vezetés meg volt elégedve az állambiztonság, és a rendőrség ellenzékkel szembeni fellépéseivel, azonban kritikaként hangzott el, hogy az ellenséges, társadalomra veszélyes személyek ellenőrzése nem a rendszer kívánságai szerint alakult. A belügyi vezetés, érezve a rendszer esendőségét, és nagy valószínűséggel emlékezve az 1956-os eseményekre, a legrosszabbra is fel volt készülve: 1987 márciusában a Belügyminisztériumban elkészült a harckészültségbe helyezési terv, részletesen megjelölve a különböző fokozatokban végrehajtandó feladatokat. Még ebben az évben, 1987 szeptemberében, Pozsgay Imre akkori államminiszter védelme alatt, az ellenzék Lakitelken egy újabb, kiemelkedő jelentőséggel bíró találkozót szervezett. A megbeszélés során megvitatottak alapján elkészített ún. Lakiteleki Nyilatkozat a többpárt-rendszer előkészítését is magában hordozta. A következő év elején a párt vezetése újabb direktívákat fogalmazott meg az ellenzék kezelésével kapcsolatosan. Azt azonban rögzítette, hogy az ellenzékkel szemben elsősorban politikai eszközökkel kell felvenni a harcot. Ekkor már nyilvánvaló volt az ország rossz gazdasági helyzete, az életkörülmények érezhetően romlottak, a belpolitikai feszültség pedig azzal arányosan növekedett. Az 1988 évi márciusi ünnepeken - a több ezer fős béketüntetést felhasználva - Tamás Gáspár Miklós nyíltan Kádár János menesztését követelte. A diktatúra gyengesége itt nyilvánvalóvá vált, hiszen a rendszer egy korábbi időszakában a vezető nyílt számonkérése biztos büntetéssel járt volna. A pártállami rendszer végelgyengülésének jeleként, az év végén - igazságügyi miniszteri előterjesztés alapján - az MSZMP KB Koordinációs Bizottsága határozatot hozott arról, hogy az 1956-ban kivégzett vezetők földi maradványait a lehető legrövidebb időn belül ki kell adni a kérelmező hozzátartozóknak.³⁶⁵ Nagy Imrét és társait, komoly vitákat követően rehabilitálták, majd pártengedély alapján 1989. június 16-án, a Hősök terén történt felravatalozás és tiszteletadás mellett, az egész világ rokonszenvétől kísérvé az Új Köztemető 301-es parcellájában helyezték örök nyugalomra. A rendszerváltás elindításában az '56-os mártírok újratemetése fontos lépésnek bizonyult. A lengyel szolidaritási mozgalom eseményei, a magyar mártír miniszterelnök ünnepélyes újratemetése mellett a Német Demokratikus Köztársaság menekültjeinek áradata, a vasfüggöny lebontása, a csehszlovák bársonyos forradalom, a romániai forradalom véres atrocitásai voltak a közép-európai demokratikus átalakulási folyamat legfontosabb pillérei.

³⁶⁵ TABAJDI: A III/III. krónikája, op.cit. 397. p.

Az 1989-es és az 1990-es évek, mint a rendszerváltás évei vonultak be a magyar történelembe. A változatos összetételű és szemléletű, de az uralkodó rezsim ellen egységesen fellépő ellenzéknek az Ellenzéki Kerekasztal megalakításával, majd már az abból alakult Nemzeti Kerekasztal keretei között - teljes állambiztonsági kontroll mellett - sikerült a hatalom képviselőivel a békés átmenetről tárgyalásos úton megállapodnia, amely magában hordozta a „jogállam megteremtésének, az alkotmányos normák kiépülésének a lehetőségét.”³⁶⁶ A különféle reform-értelmiségi kezdeményezések révén az 1989-es év őszén módosításra került a Magyar Népköztársaság Alkotmánya,³⁶⁷ amely már tartalmazta a demokratikus alapjogokat. Mindezzel egy időben hazánk számára legfontosabb alaptörvények is módosításra, illetőleg megalkotásra kerültek. Németh Miklós átmeneti kormányának idején került sor a Magyar Népköztársaság Alkotmányának - gyakorlatilag minden szakaszában történő - módosítására, melyet az Országgyűlés 1989 második felében, az 1945 óta első szabad, és befolyásolástól mentes választások megrendezése előtt fogadott el. A választások előtt - a Kádár János utódjául megválasztott - Grósz Károly pártfőtitkár az MSZMP BM végrehajtó bizottsági ülésén még bizakodóan, reménykedve a pártállami rendszer részbeli megmenthetőségében, és annak továbbélésében bízva a következőket mondta: „... Elveszítjük a választásokat? Elképzelhető (...) Lehet-e kisebbségben, koalícióban többséget szerezni? Lehet. Ilyen a politikában gyakran van, nem kuriózum. Azt hiszem, 50% fölé kellene jutnunk mindenféleképpen a választásokon. A vidék a miénk. A városok egy jelentős része is a miénk még. (...) Lehet, hogy 10 vagy 20 év múlva kialakul egy párt, bár én nem hiszem, hogy a Kisgazdapárt vagy a Szociáldemokrata Párt valaha is ilyen tényező lenne. (...) Egy tárgyalásos mechanizmus beenged más erőket a hatalom gyakorlásába, de ugyanakkor garantálja a fő erők vonulatát, irányát.”³⁶⁸ A pártfőtitkár joggal mondhatta ezt, hiszen bízott abban, hogy dacára minden ellenzéki sikernek, sikerülhet az MSZMP-nek - titokban tartva hírszerző szerveinek munkáját - megtartania a demokratikus választások után is a hatalmat. Az állambiztonsági egységek számára az MSZMP vezetése, és a főcsoportfőnökök - készülvén a választásokra - egy intézkedési tervet készítettek. A tervezet konkrét iránymutatásokat tartalmazott arra vonatkozóan, hogy „... milyen szintű állambiztonsági befolyásolásra lehet szükség az országgyűlési választások kedvező végeredményének eléréséhez, azaz az MSZMP hatalmának megtartásához.”³⁶⁹ A hatalom megtehetette mindezt,

³⁶⁶ Lot.cit, 399. p.

³⁶⁷ 1989/XXXI. tv.

³⁶⁸ TABAJDI: A III/III. krónikája, op.cit. 401. p.

³⁶⁹ VARGA.

hiszen a főcsoportfőnökségek munkája ekkor még - a későbbiekben ismertetésre kerülő „Duna-gate”-botrány kitöréséig - mind az ellenzék, mind pedig a közvélemény előtt ismeretlen volt. Az 1989-90-es politikai rendszerváltoztatás a társadalom mélyreható átalakulását, a demokrácia kereteinek megteremtését jelentette. 1989. október 23-án Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök kikiáltotta a demokratikus alapokon nyugvó Magyar Köztársaságot.³⁷⁰ A rendszerváltoztatás folyamatában mérföldkövet jelentett az 1990. január 5-én - a FIDESZ és az SZDSZ közös sajtótájékoztatója nyomán kirobbant „Duna-gate”- ügy. A botrány gyakorlatilag felrobbantotta az addigi állambiztonsági struktúrát, véget vetett a Rákosi- és Kádár-korszakban is hatékonyan működő rendszernek. A sajtótájékoztatón elhangzottak szerint a korábbi elnyomó rendszer állambiztonsági, és rendvédelmi szervei - fittyet hányva a rendszerváltásra, és a demokráciára - még mindig megfigyelés alatt tartották a volt ellenzéki, de akkor már kormánypárti politikusokat, és képviselőket. A korábbi rendszer bukott, de parlamenti helyüket megtartott vezetőinek az operatív úton beszerzett adatokat folyamatosan jelentették. Az információk ismeretében megpróbálták a szabad választásokat saját előnyükre befolyásolni, valamint a korábban keletkezett, azonban már nem vállalható irataikat folyamatosan, az új rendszer vezetőinek tudta, és engedélye nélkül megsemmisítették. A FIDESZ és az SZDSZ által közölt adatokat egy állambiztonsági tiszt nyilvánosan is megerősítette.³⁷¹ Az állambiztonsági szolgálatnál azonban - mint ahogyan az a „Duna-gate”- ügyből is világosan látható - nem következtek be a szükséges változások.³⁷² „Készültek tervezetek az új Nemzetbiztonsági Szolgálat felállítására, voltak tudományos tanácskozások, vezetői megbeszélések és eligazítások, de határozott, egyértelmű, írásban foglalt döntések nem születtek. A régi, belső, titkos szabályok érvényben maradtak, a szervezet - lendkerék módjára - tovább működött.”³⁷³ A bizottság megállapította a Belügyminisztérium politikai felelősségét és rögzítette mulasztását, amelynek értelmében nem intézkedtek a belső, törvénysértő, és alkotmányellenes jogszabályok hatályon kívül helyezéséről. „A legjelentősebb mulasztás az, hogy az új Alkotmány életbe lépésével egyidejűleg nem intézkedtek a belső jogszabályok hatályon kívül helyezéséről, és eltúrték az immár egyértelműen törvénysértő gyakorlat továbbfolytatását.”³⁷⁴ Az Országgyűlés

³⁷⁰ NAGY: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és tevékenységének kialakítása a rendszerváltás folyamatában.

³⁷¹ VÉGVÁRI József r. őrnagy a BM III/III-4. Osztály munkatársa volt. Cselekménye miatt több eljárás is indult ellene, 2010-ben azonban a jogállami Magyarország megteremtéséhez való hozzájárulásáért megkapta a Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét. TABAJDI: A III/III. krónikája, op.cit. 409-411. p.

³⁷² 29/1990. (III. 13) OGY hat., melléklet I. fejezet 2. pont

³⁷³ A BM Belső Biztonsági Szolgálatának tevékenységét vizsgáló parlamenti bizottság jelentése, 1990. február 28. MOL op.cit. XIX-A-2-at 655. sz. jelentés.

³⁷⁴ Itt fontosnak tartom megjegyezni, hogy a Belső Biztonsági Szolgálat ezen a helyen nem a belügyi belső elhárításért felelős egységet takarta, hanem a III/III-as Csoportfőnökségként ismertté egységet, amely a belső elhárításért volt felelős.

bizottsága határozati javaslatában előirányozta a kormány számára, hogy minél előbb alkossa meg a nemzetbiztonsági szolgálatokról, és a rendőrségről szóló törvényeket, valamint ellenőrizze a „belső biztonsági szolgálat teljes feloszlását, és minden törvénytörő tevékenységének megszüntetését.”³⁷⁵ A tényfeltárás során az is kiderült, hogy dr. Horváth István belügyminiszter az Országgyűlést az interpellációra adott válaszában nem a valóságnak megfelelően tájékoztatta, ezért arra kényszerült, hogy 1990. január 23-án a Parlamentben bejelentse lemondását, amelyet elfogadtak. Azonban még lemondását megelőzően, a belügyminiszter parancs útján³⁷⁶ a BM III/III. Csoportfőnökség (belső elhárítás) vonatkozásában megtiltotta a további jogsértő tevékenység folytatását: „... a titkos operatív eszközök és módszerek alkalmazására vonatkozó utasítások, belügyi rendelkezések alkalmazását (...) azonnali hatállyal felfüggesztem”³⁷⁷ - A parancsban meghatározásra került az is, hogy a III/III. Csoportfőnökség összes folyamatban lévő ügyét át kellett adni a III/II. Csoportfőnökségnek. Egy újabb, azt követő belügyminiszteri parancs szerint „... A BM III/II. Csoportfőnökség és a megyei /budapesti/ Rendőr-főkapitányságok III/II. osztályai a parancs kiadásával egyidejűleg vegyék át a megszűnő BM III/III. Csoportfőnökség és a megyei /budapesti/ Rendőr-főkapitányságok III/III. osztályain feldolgozás alatt álló ügyeket és az ott őrzött iratokat.”³⁷⁸ A Minisztertanács 1990. január 21-én határozata alapján a Belügyminisztérium állambiztonsági szolgálatának belső elhárításáért felelős egységet lényegében jogutód nélkül megszüntették.³⁷⁹

„A Minisztertanács tudomásul veszi:

- a.) a belügyminiszternek és a legfőbb ügyésznek az állambiztonsági szervek tevékenységének vizsgálatáról szóló jelentését, és a belügyminiszter által tett intézkedéseket;
- b.) a belső biztonsági szolgálat (III/III. csoportfőnökség) által alkalmazott operatív titkos szolgálati eszközök, és módszerek alkalmazásának megtiltását, majd a szolgálat 1990. január 18-ai hatállyal történő megszűnését”³⁸⁰

Loc.cit.

³⁷⁵ Loc.cit.

³⁷⁶ 2/1990. (I.12.) BM pcs. a titkos operatív eszközök és módszerek alkalmazásának felfüggesztéséről.

BM.KI.

³⁷⁷ Loc.cit., 1. pont

³⁷⁸ 1990. (1990. I. 18.) BM.pcs. Ismeretlen számú, 1990-es BM parancs a BM III. /Állambiztonsági/ Főcsoportfőnökség Ügyrendjének módosításáról és a szervezetben végrehajtandó feladatról, 2. pont

³⁷⁹ A sorszám nélkül megjelent egy 1990-es parancsban, amelynek a címe a BM III. /Állambiztonsági/ Főcsoportfőnökség Ügyrendjének módosításáról és a szervezetben végrehajtandó feladatról fejlécű, 1990. január 18-án ellenjegyzett parancsa értelmében a III/III. Csoportfőnökség jogutód nélkül megszűnt.

Loc.cit.

³⁸⁰ 3028/1990. sz. MT hat.

ABTL op. cit.

A speciálisan, a III/III- as Csoportfőnökséget érintő parancsot követően a belügyminiszter egy újabb³⁸¹ parancsával, általánosságban, minden területre kiterjesztve megtiltotta az operatív-technikai rendszabályok, valamint a K-ellenőrzés alkalmazását. A folyamatban lévő ügyek tekintetében sem lehetett eltérni a parancsban foglaltaktól, így az aktuálisan futó feldolgozások során alkalmazott - immáron titkosszolgálati eszközként számon tartott - operatív technikák alkalmazása is felfüggesztésre került.³⁸² Az általános tiltás egészen a területet érintő, átmeneti jellegű törvény³⁸³ hatályba lépéséig érvényben volt. Az új rendelkezés első pontja szerint titkosszolgálati eszközöket elsődlegesen a Magyar Köztársaság szuverenitásának, és alkotmányos rendjének védelmében létrehozott titkosszolgálatok alkalmazhatnak, de bűncselekmények megelőzése, és felderítése érdekében azokat a rendőrség bűnügyi szervei is igénybe vehették. Erre abban az esetben kerülhetett sor, amikor a felderíteni kívánt szándékos bűncselekmény legalább öt évet meghaladó szabadságvesztéssel vagy ennél súlyosabb büntetéssel volt fenyegetve.³⁸⁴ A törvény ezeken kívül még egy - a biztonsági tevékenységre vonatkozó - fontos kitélet is tartalmazott a különleges eszközök alkalmazási területét érintően: a kormányzati tevékenység szempontjából fontos objektumok, és a fegyveres erők védelme érdekében is megengedett volt azok használata.³⁸⁵ A törvény értelmében tehát a belügyi testületek belső biztonságért felelős szerv is jogosulttá vált újra a titkosszolgálati erők, eszközök és módszerek alkalmazására, mivel tevékenysége a szándékos bűncselekmények megelőzésére, és felderítésére, valamint az objektumvédelemre is kiterjedt. Kardinális változás történt azonban az engedélyezés terén: amíg korábban már osztályvezetői, illetve főosztályvezetői engedélyezés is elégséges volt a különleges eszközök alkalmazásának elrendeléséhez, úgy erre az új törvény szerint már csak igazságügy-miniszteri engedély birtokában volt lehetőség. A különleges eszköz felhasználása általános felderítésre - vonaldossziék nyitására például - nem volt alkalmazható, azt csak különösen indokolt esetben, meghatározott ideig lehetett igénybe venni. A különleges eszközöket ezen túl csak céllal, tehát célhoz kötötten lehetett felhasználni. Amennyiben nyilvánvalóvá vált, hogy a különleges eszköz felhasználása során az elérni kívánt cél teljesült, úgy a különleges eszköz további felhasználását meg kellett szüntetni. Be kellett fejezni a különleges eszköz alkalmazásának továbbfolytatását akkor is, ha egyértelműen bebizonyosodott, hogy annak használatával sem volt eredmény várható. A demokrácia játékszabályainak további szigorú betartását jelezte a

³⁸¹ 3/1990. (I.19) BM pcs.

³⁸² BIKKI.

³⁸³ 1990/X. tv. (1990.II.14.)

³⁸⁴ Loc. cit. 6. pont. 2. bek.

³⁸⁵ Loc. cit. 2.pont c.) alpontja

törvény azon kitétele is, hogy amennyiben a különleges eszközök alkalmazása nem alapozta meg az ellenőrzött személlyel szemben a büntetőeljárás elrendelését, úgy az ellenőrzött személyt az alkalmazott intézkedésről az engedélyt kérőnek tájékoztatnia kellett. A tájékoztatást követően az ellenőrzés során szerzett adatokat pedig kötelesek voltak megsemmisíteni.³⁸⁶ Az 1990. március 25-e és április 8-a között megtartott szabad választások az addig kormányzó MSZMP bukását eredményezték. Tizenkét politikai pártnak sikerült országos listát állítania, az állampolgárok részvételi aránya a választáson 64,5%-os volt. A választás, az addig ellenzéki pártként ismert, Antall József által vezetett Magyar Demokrata Fórum elsöprő győzelmével végződött, hiszen míg a korábbi Grósz-féle kivánságtól eltérően az MDF 164, az SZDSZ 91, az FKGP 44 és a FIDESZ 22 képviselővel lehetett a Parlamentben jelen, addig az MSZMP utódpártjából alakult MSZP csak 33 képviselőt delegálhatott.

3/4.7. A BM Belbiztonsági Osztály által készített összefoglaló jelentések a rendszerváltás előtt, és közvetlenül azt követően

Az összefoglaló jelentésben - reagálva az országot érintő társadalmi jelenségekre - rögzítésre került, hogy a munkát a korábbi helyzettől eltérően több új jelenség is befolyásolta: a társadalmi változásokon túl a Rendőr-főkapitányságok, és a Rendőrkapitányságok élére, zömében 1989. november 30-i időponttal új vezetők kerültek kinevezésre.³⁸⁷ Az új kinevezések miatt (1 rendőr-főkapitány, 1 közbiztonsági helyettes, 5 rendőrkapitány, 3 megyei osztályvezető, 1 büntetés-végrehajtási vezető) az alsóbb rendű parancsnokok személyében is változásokra került sor. Az összegzés szerint a leváltás előtt álló parancsnokok már nem foglalkoztak kellő súllyal az Osztály által átadott információkkal, vagy amennyiben igen, úgy azt alsóbb szintre adták le végrehajtásra. A titokvédelemre tett intézkedések, illetve a titkok védelme - az előző évekhez képest - romlott, fokozódott az állomány körében a fecsegés, sőt szándékos titoksértésről is keletkezett adat. Az új vezetők kinevezésével a fegyelem azonban jelentősen javult. Az operatív kapcsolatok területén a bizalom megingott, gyakori kérdésként merült fel a kapcsolatok részéről az, hogy a kilétükre vonatkozó információk titokban maradása a későbbiekben biztosított marad-e, vagy sem. Az 1989-es év összefoglaló jelentésének adatait a 8. számú mellékletben közlöm.

³⁸⁶ Loc. cit. 4. és 5. pont

³⁸⁷ Az összefoglaló jelentést a 6/1988. BM utasítás alapján készítették még el. BM.KI. 6/1988. BM.ut.

Az 1990-es év megmaradt összefoglaló jelentése rendkívül érdekesítő. Megítélésem szerint a BM Belbiztonsági Osztály vezetőinek, és meghatározó középvezetőinek túlélési stratégiáját is felfedezhetjük a sorok mögött. A jelentésben leírtakból arra lehet következtetni, hogy a vezetésben alapvető társadalmi változásokra nem számítottak. A munkavégzéssel kapcsolatosan a korábbi évek bevett gyakorlatát kívánták alkalmazni, az irányelveken, és a munkamódszereken sem fedezhető fel alapvető változások iránti igény. Az egypártrendszer uralkodó pártjához tartozó lojalitás a vezetésben nem látszott megingottnak. Ugyanakkor látható, hogy a beosztott munkatársak körében nagy volt a várakozás, de egyben a bizonytalanság érzete is a jövővel kapcsolatosan. Az éves, országos szintű értékelő jelentés az adattárakban már nem fellelhető. A fennmaradt jelentések szerint a BM Belbiztonsági Osztály azonban - a változások és a bizonytalanságok ellenére is - a megszokott iramban folytatta a tevékenységét, amelyet egy megye vonatkozásában szeretnék ismertetni.³⁸⁸ A jelentést a Komárom-Esztergom megyei Rendőr-főkapitányság, és a Tűzoltóság Országos Parancsnoksága vonatkozásában, annak illetékességi területén végzett munkáról készítették. A belső biztonságért felelős tiszt a jelentést 6 pontba szedte, amelyek a következők voltak:

1. parancsnoki együttműködés
2. propagandamunka
3. tájékoztató tevékenység: szóbeli tájékoztatás / írásos tájékoztatás
4. operatív és társadalmi kapcsolatok foglalkoztatása
5. objektum- és titokvédelem tapasztalatai
6. az ügyszerű munka tapasztalatai

Vezetőváltások: Több parancsnoki, és személyi változásra került sor a tárgyalt időszakban mindkét területen. A belbiztonsági tiszt az új parancsnokokkal is megpróbált a korábbiakban megszokottakhoz hasonlóan jó kapcsolatot kialakítani. Ez azonban nem volt zökkenőmentes, mivel több parancsnok is idegenkedett az együttműködéstől, s ez a bizalmatlanság szólhatott a biztonsági tiszt személyének is, de magának a Belbiztonsági Osztálynak is. A biztonsági tiszt

³⁸⁸ A BM Belbiztonsági Osztály, 1. Alosztály Komárom-Esztergom megyei belbiztonsági tiszt értékelő jelentései.
- a BM Belbiztonsági Osztályon végzett tevékenységről (1990) ÁBTL, op.cit.101-115/9/1990,
- negyedévi munkáról ÁBTL. op.cit.101-390/8/90 számú jelentés.
- negyedévi munkáról ÁBTL op.cit.101-115/14/1990 számú jelentés.
- negyedévi munkáról ÁBTL op.cit.101-115/20/1990 számú jelentés.
- negyedévi munkáról ÁBTL op.cit.101-390/P-3/90 számú jelentés.

azonban a jövőre vonatkoztatva pozitívan értékelte a helyzetet, szerinte türelemmel, és toleranciával feloldható lesz a parancsnokok távolságtartása. (A bizalmatlanság a parancsnokok részéről a biztonsági tiszt felé az év vége felé megszűnt, az Osztály felé azonban továbbra is bizonyos mértékű fenntartás volt tapasztalható.) Legfontosabbnak ezen a területen a parancsnoki munka segítségét, és a megelőzést tartotta. Beszámolójában megemlítette, hogy a személyzetisekkel is folyamatos, és jó az együttműködése, az új felvételesek ellenőrzésében segítséget nyújtott nekik. Több esetben is tájékoztatta őket, ha a felvételis családjában, vagy esetleg a jelentkezőnél problémás életvitel (bűnözőkkel tartott kapcsolatot, iszákosság, bűnöző család, kétes életvitel stb.), kockázati tényezőként merült fel, emiatt bizonyos személyek nem kerültek felvételre. Amennyiben adminisztrációs hiba folytán mégis megtörtént a felvételük, úgy a testület állományából azonnal elbocsátották őket. Több esetben is bővített ellenőrzést folytattak le (a felvételizéseken túl több személy is érintett ilyenkor). A biztonsági tiszt új típusú problémaként jelezte, hogy a parancsnoki eljárás a felvételiztetésnél felületes volt. A felvételizők többször is hamis adatokat adtak meg, vagy olyan adatokat hallgattak el életvitelükkkel, baráti társaságukkal kapcsolatosan, amelyek miatt őket a testületből később el kellett eltávolítani, mert ez idejekorán nem tűnt fel a parancsnokoknak.

Propaganda-előadás megtartására 4 esetben került sor, alkalmanként 231 fő részvételével. Az állományból a teljes közbiztonsági, és közlekedésrendészeti állomány részt vett az előadásokon, bizonyos egységek azonban, az újonnan kialakulóban lévő új szervezetek továbbképzési tervekben történt sajnálatos időpont-ütközései miatt kimaradtak.

Objektum-védelem: objektum-védelmi szempontból a parancsnokok sűrűn kaptak szóbeli tájékoztatást. Több esetben is fény derült - hivatali-társadalmi kapcsolattól kapott információ pontosítása során - az állomány részéről kisebb fokú jogsértésekre. Ilyen eset volt például az, amikor az egyik pénzügyi dolgozó a fiát számítógépes gyakorlás céljából rendszeresen - engedély nélkül - bevitte abba a körletbe, ahol azok a számítógépek voltak, amelyek az állományra vonatkozó teljes adattárat rögzítették. A tájékoztatást követően a számítógépes rendszert szigorúan zárt körülmények közé helyezték, valamint a dolgozót figyelmeztetésben részesítették. Más esetben előzetes engedély nélkül, az ott dolgozók segítségével idegen polgári személy jutott be a Számítógépes Alosztály zárt körletébe. Ez a személy az ott készülő rendőrségi nyilvántartási rendszer felállításában segédkezett. A jelzést követően – titokvédelmi, és adatvédelmi szempontok alapján - szigorításra került az objektumba belépést

kapó személyek köre, illetve a számítógépes rendszerhez történő hozzáférés is szabályozásra került. Visszatérően ellenőrzés alá vonták az objektumok fegyverszobáit, és fogdáit, az észlelt hiányosságokról a vezetőket folyamatosan tájékoztatták. Többszöri figyelmeztetést követően, mivel jelzés érkezett arra vonatkozóan, hogy az Útellenőrző Alosztály telephelyén tárolt, korábban balesetet szenvedett gépkocsikból értékek tűntek el, a járművek tárolását más, új telephelyen oldották meg. A gépkocsikat egy zárt, és ellenőrzött telephelyre szállították, ezáltal jelentősen lecsökkent annak a lehetősége, hogy az ott letett gépkocsikból értékek tűnhessenek el. A rendőri szakszervezet a sajtón keresztül azzal a kéréssel fordult a lakossághoz, hogy a jobb munkavégzési feltételek kialakításához, a technikai eszközök modernizációjához anyagilag járuljanak hozzá. Az így befolyt összeget a rendőrségen azonban nem bankszámlán gyűjtötték, hanem egy dobozban, a felajánlott összegről pedig nem készült nyilvántartás. A hiányosságok miatt lehetőség adódott a befizetett összegekkel való visszaélésre. A parancsnok tájékoztatását követően a befizetett összeget egy hivatali számlára helyezték. A Főkapitány felé írásos tájékoztatóra egy alkalommal került sor. Egy civil személy által tett, garázda magatartást tanúsító rendőrökről szóló bejelentést követően vizsgálatot rendeltek el. A vizsgálat során beszerzett adatok alapján megállapítást nyert, hogy a bejelentés valótlan tartalmú volt, egy jogos rendőri intézkedésre vonatkozó bosszúról volt szó csupán, amellyel a korábban eljárás alá vont vállalkozó az állomány tagjait igyekezett besározni.

Együttműködők: Az operatív- és társadalmi kapcsolatok pótlása, azok minőségi cseréje az állományban uralkodó, e munkát érintő ellenszenv miatt nehézkes volt. További problémát okozott az állomány körében tapasztalható feszültség, és bizonytalanság is. Bizonyos területeken (büntetés-végrehajtás) a belbiztonsági munkát meg kellett szüntetni, emiatt a kapcsolatokat is le kellett építeni. A meglévő kapcsolatokkal több találkozót is megtartottak, amelyek során számos - későbbi adatpontositást igényelő - információt adtak át. A kapcsolatokkal tartott találkozók során nem merült fel dekonspiráció.

Objektum- és titokvédelmi tapasztalatok: több éberségi ellenőrzést tartottak rendőrségi, és tűzoltósági objektumokban. A belügyi belső elhárításért felelős védelmi tiszt a tapasztalt hiányosságokról a parancsnokokat szóban tájékoztatta. Jelezte, hogy annak fő célja a prevenció, illetve a legfontosabb az állomány titoktartása, amelyről az 5/1989. számú főkapitányi körlevél rendelkezett.³⁸⁹ Több észrevételt tett az objektumokba történő ki- és

³⁸⁹ A körlevél az állomány külső szervek irányába történő megnyilvánulási lehetőségeit szabályozta.

belépés szigorítására, valamint az objektumokba történő járművek behajtásának engedélyezéséről. Az újonnan kiépítésre kerülő számítógépes rendszer miatt a belbiztonsági tiszt indokoltnak látta, hogy a titokvédelemmel foglalkozó szabályzat is átdolgozásra kerüljön, mivel ezek a rendszerek még nem szerepeltek benne. A védelmi tiszt az új típusú számítógépes rendszerekben alkalmazott lekérdezéseket fogatosítók beazonosítása érdekében javaslattal élt parancsnokai felé.

Ügyszerű munka: több esetben került a kapcsolatoktól olyan adat a belbiztonsági tiszt birtokába, amely bűncselekmény gyanúja miatt további adatellenőrzést igényelt. Egy ilyen információ szerint az egyik körzeti megbízott testvéreivel együtt kábellopásokban volt érdekelt. Az adatellenőrzés a bűncselekmény elkövetését megerősítette. A főkapitányt tájékoztatták az ügyről, amely miatt fegyelmi eljárás került elrendelésre. Két esetben történt társszerv felé írásos tájékoztatás. Az egyik esetben cseh-szlovák állampolgárok, és magyarok által tervezett fegyvercsempészetre utaló adatokat adtak át, a másik alkalommal pedig olyan polgári személy vonatkozásában adtak jelzést, aki rendőrségi gépjármű rendszámot akart jogosulatlanul felhasználni.

3/4.8. A BM Belbiztonsági Osztályának átszervezése

A Németh Miklós által vezetett átmeneti kormány idején került sor a hatalmi ágak szétválasztására és az alkotmányos kontroll kialakításának nem könnyű folyamatára. Ennek következtében a Belügyminisztérium demokratikus működésének elindítására is sor kerül - immáron a jogállami normáknak megfelelő törvénykezés kialakításával. A Belügyminisztériumot erősen kompromittáló botrány, valamint annak következményeként a legfőbb belügyi vezetők egyidejű lemondása miatt a belügyminisztériumi állományt a tanácstalanság jellemezte; senki sem tudta pontosan, hogy mit várhat a jövőtől, a kialakult struktúrát a változás hogyan fogja érinteni, illetve ezekkel összefüggően a személyes sorsok hogyan fognak alakulni. Ez a tanácstalanság tetten érhető a BM Belbiztonsági Osztályának, 1990 tavaszán készült vezetői értekezletei során rögzített anyagaiban is.

Az 1990. március 1-jei vezetői értekezletét dr. Kazán István r. alezredes - az utolsó belbiztonsági osztályvezető - nyitotta meg. dr. Kazán már rögtön az értekezlet elején indítványozta, hogy - figyelemmel a bizonytalan helyzetre - a későbbiekben az ilyen jellegű értekezletekre rendszeresebben kerüljön sor, hiszen így könnyebb a keletkezett feszültségeket

egymás között megoldani, s ezáltal a problémák házon belül maradnak. Bevezetőjében jelezte, hogy a régi szokásokat magára nézve is kötelezőnek fogadja el, viszont a kialakult helyzet - nevezetesen az, hogy a belügy nagy átszervezés alatt áll - új problémákat vetett fel. A Belbiztonsági Osztály helyzetének értékelése során megemlítette, hogy mivel nagyon változékony a helyzet, ezért a vezetői státuszok egyelőre betöltetlenek maradnak. Ettől kezdve - átmenetileg - az 1. és 2. alosztálynak összevont alosztályként kellett dolgoznia, az osztályvezető a helyzet állandósulását azonban nem zárta ki. Az összevont alosztálynak egy vezetője lett, de annak neve akkor még nem hangzott el. Dr. Kazán a belügyi általános helyzetet értékelve kijelentette, hogy meghatározó szervezeti struktúraváltással kell mindenkinek számolnia, tehát változhat az állománytábla is (elbocsátások), valamint újszerű, szokatlan feladatokat kaphatnak. Az átalakítás alatt lévő Belügyminisztériumban történt változások miatt szükségessé vált, hogy az alosztályok pontosan tisztában legyenek a helyzetükkel,³⁹⁰ valamint egy 1 hetes rövid határidővel a jövőre vonatkozóan új javaslatokat kellett tenniük. Az osztályvezető rendszeres tájékoztatást kért az alosztályoknál folyamatban lévő ügyekről. Az ügyfeldolgozás tekintetében - a rendszerváltozás eredményeként - meghatározták a politikai háttérű ügyek azonnali befejezését. A bűnügyi vonatkozású ügyeket természetesen - mindenfajta jelentősebb korlátozás nélkül - tovább lehetett folytatni. Az osztályvezető kiemelte, hogy több mindenben, így a munkafegyelmen is változtatni szükséges, mivel - feltehetően az általános helyzet miatt - az állomány egy kicsit „leeresztett”, holott nekik kellett volna példát mutatniuk. A várható változásokkal kapcsolatosan az értekezlet végén több kérdés is elhangzott. Így például kérdésként merült fel, hogy az átalakult belügyi struktúra miatt megkapott polgári védelemhez tartozó K-objektumok védelme kinek a feladata lesz, valamint hogy a közigazgatás területe is a hatáskörbe fog-e a későbbiekben tartozni.³⁹¹ Egy héttel később az osztályon ismét vezetői értekezletet tartottak.³⁹² Az értekezlet kezdetén - egy összefoglaló jelentés adatai alapján - az osztály aktuális helyzetét értékelték, és számba vették azokat a külső- és belső tényezőket, amelyek a helyzetet befolyásolták:

- a belpolitikai helyzet gyors változása, annak labilitása, valamint a Belügyminisztériumot, és a rendőrséget érő támadások

³⁹⁰ A területi szervek, személyi állomány, állományvédelem, információáramlás, értékelő és propagandamunka tekintetében.

³⁹¹ Emlékeztető az 1990. III. 2-ai vezetői értekezletről

ÁBTL op.cit.I.11.15, 101-11/1/1990, 1-3.p.

³⁹² Emlékeztető az 1990. III. 9-ei vezetői értekezletről

ÁBTL op.cit.I.11.15 101-11/2/1990, 1-4.p.

- a munkát, és annak irányait szabályozó parancsok, és utasítások hatályon kívül helyezése
- az állambiztonsági szolgálatok különválása, amellyel a szerv saját állambiztonsági jellegét is értelemszerűen elvesztette
- a 26/1990 számú minisztertanácsi rendelet megjelenése, amelynek következtében az osztályt megfosztották a titkosszolgálati eszközök, és módszerek alkalmazásának a lehetőségétől³⁹³
- a korábbi jó együttműködés a társ-operatív szervekkel szinte teljesen megszűnt
- a kiemelt objektumok védelmi terveinek a megváltozott tervekhez való igazításának szükségessége

A Belügyminisztérium szerveinél bekövetkezett változások:

- az állambiztonsági szolgálatok különválása, amely jelentősen érintette mind a területi, mind pedig a központi szerveket
- a feladatok decentralizálásával a városi, valamint a kerületi kapitányságok önállósága erősödött (kiemelten az igazgatásrendészet, illetve az idegenrendészet területén)
- a központi szervek esetében jelentős változást jelentett az I. és IV. Főcsoportfőnökségek összevonása, hiszen emiatt az állomány létszámában is jelentős átalakulás (leépítés / elbocsátás) következett be
- a miniszteri, és államtitkári közvetlen szervek területén néhány szerv ideiglenesen más miniszterhelyettes irányítása alá került
- az ORFK viszonylatában - az eddigi alapfeladatokon túl - új feladatként határozták meg a saját szükségletű rendőrképzés kivitelezését, amely miatt a Közművelődési és Oktatási Csoportfőnökség feladata értelemszerűen lecsökkent
- a Belbiztonsági Osztály, és a III/IV-7 osztály összevonása,³⁹⁴ mivel a katonai elhárítás visszakerült az akkori Magyar Néphadsereghez

³⁹³ Az Osztály vezetése az általuk végzett tevékenységet valószínűleg nemzetbiztonsági tevékenységnek vélte, hiszen a rendelet 2.§. 5. pontja szerint: "A szolgálatok hatósági jogkört nem gyakorolhatnak, személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedést nem alkalmazhatnak." Ha ez így van, akkor ez azért érdekes, mert az akkor még érvényes ügyrend alapján sem végezhetek ilyen jellegű tevékenységet.

26/1990.(II.14.) MT.r.

³⁹⁴ A BM. III/IV-7. osztálya a Belügyminisztérium katonai elhárító csoportfőnökség határőrséget elhárító osztálya volt. A BM. Belbiztonsági Osztályt nagy valószínűséggel – ideiglenesen – azért vonták össze ezzel az egységgel, mivel az szintén egy, a Belügyminisztérium alá tartozó egység elhárítását végezte.

Megállapítható, hogy a fentiekben vázolt struktúraváltás, átrendeződés, az új, és régi feladatkörök átfedése megkövetelte a biztonsági tevékenység újragondolását. Tekintetbe véve az összefoglaló jelentésekben ismertetetteket, illetve azt, hogy az újonnan felállt belügyi vezetés a Belügyminisztériumba új szervek integrálását látta szükségesnek, az elemzés arra a következtetésre jutott, hogy egy olyan új, egységes elgondolás kialakítására, és ezzel párhuzamosan egy erre a célra alkalmas, meg nem határozott szintű jogszabály kidolgozására volt szükség, amely az önállóságot, és a cselekvési lehetőséget nem csorbítva lehetővé tette, hogy a BM - figyelemmel a nemzetbiztonsági érdekekre, és annak alárendelve - egy önálló belső biztonsági szolgálattal rendelkezzen. Az immár a demokrácia alapelveit magáénak tudó, új szolgálat tekintetében az értekezleten egy, a jövőben létrehozandó, főosztály szintű egységre vonatkozó konkrét javaslat került megfogalmazásra:

A tervezett szolgálat feladata lett volna egységes elvek, elképzelések, és magas szintű alárendeltség mellett, a szervek sajátosságaiknak, veszélyeztetettségének, és titokhordozói minőségének megfelelően, az alábbiakat magasabb szintű jogszabályok alapján differenciáltan biztosítani:

1. Állomány, objektum és titokvédelem tekintetében:

- gyűjteni, elemezni és értékelni a BM szervei felé irányuló behatolási törekvéseket
- az államtitok, és a szolgálati titok védelme érdekében a parancsnoki munka támogatása, rezsimegyetem erősítése
- objektum, fegyverzet, technika biztonsága, erre vonatkozó szabályok kidolgozása
- propagandamunka
- személyzeti szervekkel való szoros együttműködés

2. Azon feladatok BM-en belüli végrehajtása, amelyeket a 26/1990. MT rendelet a Nemzetbiztonsági Szolgálat hatáskörébe utalt.

3. Külső, és belső koordinációs tevékenység, illetve együttműködés a titkosszolgálati szervekkel.

„Ennek érdekében a BM biztonsági szolgálata - a végleges jogszabály alapján - titkos nyomozati eszközöket is igénybe vesz. Lehetősége van a nyilvántartási rendszerekben való priorálásra, saját nyilvántartást vezet a biztonságra veszélyes tényezőkről, „B” ellátmányt használ fel. Mindezt az illetékes vezetőkkel való együttműködésben, minisztériumi

alárendeltségben, főosztály jogállásban végzi.”³⁹⁵ A főosztályvezető közvetlen irányításával a szervezet az alábbi egységekből állt volna:

- törzs (iroda, hivatal, illetve más egyéb kiegészítő egységek) önálló csoportként végzi a külső-belső koordinációt, értékelő-elemző tevékenységet, biztosítja a saját működési feltételeket (káder személyzeti munka)
- osztályok:
 1. BM Központi Biztonsági Osztály (Személyügyi, Gazdasági, Miniszterhelyettesi szervek, miniszteri államtitkári szervek/főosztályok/, Rendőrtiszti Főiskola, Kormányórság, TOP központi, Budapesti Szervek)
 2. ORFK Biztonsági Osztály (ORFK központi szervek /rendőriskolák/, BRFK /FRE/, megyei RFK -k)
 3. Parancsnokságok Biztonsági Osztálya (HÖR OPK és szervei/területei, Polgári Védelem Országos Parancsnoksága, és szervei, Zalka Máté Katonai Akadémia,³⁹⁶ és Kossuth Lajos Katonai Főiskola Határőr tanszékei)

Az utolsó, ebből az időszakból származó, jegyzőkönyvben is rögzített vezetői értekezletet 2 nappal később, 1990. március 11-én tartották meg. A jelentés alapján dr. Kazán István r. ezredes osztályvezető kérte, hogy 1990. március 23-ig, az első két osztályra vonatkozó konkrét javaslatok legyenek meg osztálylétszám, státus és felépítés vonatkozásában is. Az osztályvezető a végleges javaslat kidolgozását egy olyan személyre szeretne volna bízni, aki felkészültsége, tapasztalata alapján feltehetően érthetett hozzá, azonban nem tartozott egyik szervhez sem. Ezáltal kívánta elkerülni a belső rivalizálást, és széthúzást. A jogszabályi bizonytalanság miatt - mivel egy miniszteri parancs nem elégséges egy ilyen jellegű szolgálat létrehozására, az 1990. évi X. törvényt³⁹⁷ pedig minisztertanácsi felhatalmazás hiányában nem lehetett kiterjesztően értelmezni - többen úgy gondolták, hogy célszerű volna az érdemi döntés előtt az államtitkárnak bemutatni, hogy melyek azok a feltételek, amelyek a belügyön belüli belbiztonsági tevékenységet meghatározzák. Az osztályvezető emiatt mind a jogi háttér vonatkozásában, mind pedig a titkosszolgálati eszközök alkalmazására vonatkozóan kérte vezetőtársait, hogy javaslataikat mellékletben dolgozzák ki. Felelősségteljes gondolkodásra vall, hogy később, a napi általános pontok tárgyalása során külön fejezetben került

³⁹⁵ Emlékeztető az 1990. III. 9-ei vezetői értekezletről.

ÁBTL op.cit.I.11.15, 101-11/2/1990, 2-3. p.

³⁹⁶ A tervezetben a Zalka Máté Katonai Akadémia negevezés tévesen szerepel, helyesen az Zalka Máté Katonai Főiskola volt.

³⁹⁷ 1990. évi X. tv. (II.14.) op.cit.

meghatározásra, hogy az operatív anyagokat - előírás szerint - továbbra is meg kell semmisíteni, valamint addig, ameddig a koordinációban megállapodás nem történik, a volt munkatársak se férhessenek hozzá korábbi anyagaikhoz. Az értekezletet követően több tanulmány, és koncepció is készült, amelyek a szervezet jövőjével kapcsolatosan tartalmaztak ajánlásokat, például a munkastílus, és a munkamódszer-váltással, vagy éppen az objektum- és titokvédelemmel kapcsolatosan. A koncepciók abban azonban mind megegyeztek, hogy a szolgálat feladatát a továbbiakban is a titkosság jegyében, a nyilvánosság kizárása mellett kellene, hogy végezze. Fontosnak tartották, hogy az elért eredményekről a szolgálatnak legyen tájékoztatási lehetősége a BM állomány irányába, valamint - amennyiben az nem sért állam-, vagy szolgálati titkot - úgy bizonyos esetekben legyen lehetőség a nyilvánosság informálására is. Hangsúlyos szempontként rögzítették, hogy - mint korábban is, úgy a rendszerváltoztatást követően is rendelkezzen a szolgálat felderítésre felhatalmazó jogosultsággal. A koncepcióban megfogalmazottak szerint, a szolgálat által folytatott tevékenység során alkalmazott munkamódszereket új elemekkel - leginkább kriminál-technikai, és taktikai módszerekkel - lenne érdemes bővíteni. Természetesen a megfelelő fedések alkalmazásával, és a törvényességi előírások szigorú betartásával. Az újonnan javasolt módszerek felsorolásánál felmerült, hogy többször kellene alkalmazni a nyílt ellenőrzést, és a személyes felderítést is. A nyílt felderítés alkalmazását egy felderítő szervnél a készítő azért nem látta aggályosnak, mivel az ilyen ellenőrzés egy sor személyes felderítésre ad lehetőséget, valamint operatív információk legalizálását is biztosíthatja. Ahhoz viszont, hogy a módszereket ténylegesen alkalmazhassák, szükségesnek látta, hogy az egység tagjai egy második igazolvánnyal is rendelkezzenek, amely nyílt parancsként szolgálna. A koncepció kitért az operatív úton beszerezhető információkra, és az operatív kapcsolatrendszerrel folytatott munka modernizálására is. Alapvetően abból indultak ki, hogy a korábbi statisztikai szemlélet miatt az operatív kapcsolatokkal folytatott munkavégzés nem volt eléggé hatékony.

Az operatív kapcsolatok újragondolásakor azokat két meghatározott kategóriában gondolták foglalkoztatni. A bizalmas kapcsolat kategóriájába azok a személyek tartoztak volna, akik terror- illetve titokvédelem szempontjából érzékeny objektumban dolgoznak, és munkájukból, vagy munkakörükből adódóan érzékelik, ha az objektumban annak napi rutinjától eltérő esemény történik. Az együttműködő személye, és az együttműködés ténye az állomány előtt titokban lett volna tartva, azaz az állomány számára nem lett volna megismerhető. Az együttműködés során havi 1-2 találkozó során számolt volna be az operatív erő az objektum

helyzetéről. A bizalmas kapcsolattól elvárt legfontosabb tevékenység az lett volna, hogy rendkívüli esemény észlelésekor azonnal jelezzen kapcsolattartójának, illetve rendkívüli helyzet kialakulása esetén azonnal elérhető legyen. A kapcsolatok munkájának mérését korábban a statisztikai adatok - átadott operatív információk, találkozók száma - alapján határozták meg. A koncepcióban megfogalmazott szerint ez a gyakorlat azonban helytelen volt, hiszen így az együttműködő „információgyártás”-ra volt kényszerítve. Emiatt gyakori volt a téves, vagy értéktelen információ is. Az új elgondolás szerint a kapcsolat hasznosságának értékelését inkább a felmerült információkban adott segítség milyensége határozza meg. A következő kategóriát az alkalmi segítők képezték volna. Ezek a személyek alkották volna azt a kategóriát, akikkel a szolgálat munkatársai, esetenként bizalmas információk megszerzése céljából találkoztak volna. A találkozókat mindig az operatív helyzetnek megfelelően tartották volna velük, nem lett volna előírt találkozási kényszer. Az általuk átadott információról csak akkor kellett volna jelentést írniuk, ha azzal kapcsolatosan további intézkedések megtételére lett volna szükség, vagy az operatív helyzet értékeléséhez felhasználhatóak lettek volna. Az Osztály vezetése feltételezte, hogy amennyiben a rendszerváltozást követően is fennmarad a szolgálat, úgy nagy valószínűséggel továbbra is el kell majd látnia a Belügyminisztériumhoz, illetve a más minisztériumhoz tartozó, kijelölt objektumok védelmét. Az elkészített tanulmányban abból indultak ki, hogy az objektumvédelem során továbbra is lesznek olyan veszélyek, amelyek az objektumok operatív védelmét megalapozzák. Ilyen veszélyként rögzítették:

- az állam- és katonai szolgálati titkok, az egyes személyre vonatkozó adatok, vagy a BM szerveknél tárolt információk megszerzésére irányuló kísérletet
- a fegyverek, robbanószerkezetek, belügyi egyenruhák megszerzésére irányuló kísérletet
- a belügyi, és nemzetbiztonsági információszerző szolgálatok működésképtelenségét célzó tevékenység, a magas beosztású állami vezetők, külföldi delegációk, vagy a belügyes dolgozók elleni terrortámadásokat
- a belügyi, és büntetés-végrehajtási objektumokban fogva tartott személyek kiszabadítására, illetve ezen személyek megtámadására irányuló kísérletet

Nincs rá adat, hogy az 1989. decemberi romániai véres forradalom eseményei mennyiben befolyásolták a javaslattevőket a jövőbeli feladatok megfogalmazásában, ugyanakkor a konkrét szöveg mögé tekintve felsejlik a közép-európai forrongások ténye, és az azokból

következő feladatok sora is. A fenti veszélyhelyzetek kialakulásánál azzal számoltak, hogy ha nem közvetlen támadás miatt fajul el a helyzet, akkor azt, vagy egy belső személy, vagy egy magát - általános ügyintézés során - ügyfélnek kiadó személy fogja elkövetni. A vészhelyzetet azonban általában bizonyos tevékenység megelőzi, ezért arra megfelelő operatív felderítéssel, valamint rendszeres ellenőrzéssel, és a szabálytalanságok mielőbbi feltárásával fel lehet készülni.

A védett objektumokat, védelmi igényük szerint az alábbi kategóriákba sorolták:

- Kiemelt titok-, és terror-érzékeny objektumok: A kategóriába tartozó objektumok ellen végrehajtott akció következtében fontos nemzeti érdekeket képviselő információk kerülhettek illetéktelen kezekbe, vagy fontos szervek válhattak működésképtelenné.³⁹⁸ (miniszteri titkárság, számítógépes adatfeldolgozó rendszerek, hírközpontok... stb.)

- Vezetési, és irányítási szempontból fontos objektumok: A kategóriába tartozó objektumok ellen végrehajtott akció következtében jelentősen megzavarható egy országrészben a belügyi munka, illetve több BM szerv munkáját, illetve más polgári, vagy fegyveres szervvel az együttműködést megbéníthatja, megzavarhatja. (minisztériumi ellenőrző, és felügyeleti központok, országos parancsnokságok... stb.)

- Védelmet igénylő, de az előbbi kategóriákba nem sorolt objektumok: az előzőekben felsorolt támadás érintheti az objektumokat, de annak hatása kisebb jelentőségű. (gazdasági igazgatóságok központjai, rendőrkapitányságok... stb.)

A tervezet szerint az objektumok védelme érdekében, az operatív biztosítás szempontjából komplex tevékenység végrehajtására lenne szükség. A tevékenység magában foglalná az őrzés biztonságának nyílt ellenőrzését, az objektum védelmi tervének jóváhagyás előtti véleményezését, az operatív kapcsolat útján beszerzett információkat, valamint a beszerzett információk ellenőrzésének lehetőségét titkosszolgálati eszközökkel is. (Számos olyan információ juthat a szolgálat tudomására, amelyeket felhasználva valósulhat csak meg az objektum védelme. Az információ forrásának védelme érdekében ezeket az adatokat azonban csak a titkos ügykezelésben elfogadott konspirációs szabályok megtartásával lehetne felhasználni.) Az objektumvédelem tekintetében lényeges elem volt a társszervekkel való fokozott együttműködés is, hiszen az objektumok elleni támadások a legtöbb esetben

³⁹⁸ BM Belbiztonsági Osztály által készített „Belügyi objektumok operatív védelmének megszervezése, végrehajtása, együttműködés a társszervekkel”- című tanulmánya, 4-6 p.
NVSZ I., Szervezettörténeti doboz, jelzet nélküli irat

valamilyen más szervezet hatáskörébe tartozó bűncselekménynek az eszközcselekményei (például az elítélt a börtönből való kiszabadítására tett kísérlet). Ahhoz, hogy a fent leírt objektumvédelmi biztonsági munkát a szolgálat teljesíteni tudja, a koncepció szerint az alábbi feltételek biztosítására volt szükség:

- ügyrendben tisztázni a nyílt ellenőrzés, és az objektum védelmi tervével kapcsolatos véleményezés jogosultságát, - emiatt az ügyrendet a védett szervezeteknek is meg kell kapniuk,
- az új körülmények miatt országos érvényű utasítás kiadását az objektumok biztonságára, és védelmére vonatkozóan,
- a szolgálat ellátása nyílt parancsokkal, amelyek az ellenőrzések során felhasználhatóak,
- olyan szolgálati igazolvány rendszeresítése a szolgálat tagjainak, amely nyílt rendőri intézkedés megtételére is feljogosítja őket.

A koncepció alapján a szolgálat a titokvédelem területén is feladatokat kapott volna. A Belügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek titokvédelmének operatív biztosítása során ezért fel kellett mérni, hogy azt pontosan milyen területen is kell majd kifejteni. A szóba jöhető területeken a védett adatok háromféle titokkörbe estek: államtitok, szolgálati titok, valamint az állampolgárok személyi adatvédelme alá eső adatok. A szervek működésük során alkalmanként olyan információkat kezeltek, amelyek a fent meghatározott védett körbe tartoztak. A szervek munkája által érintett körökben - például rendőrség esetében a szervezett bűnözés - mindig is nagy volt az érdeklődés az ilyen jellegű adatok iránt. A védelem szempontjából szükséges, hogy a védelmi tiszt tudja, hogy milyen adatok tartoznak a védett adatok kategóriájába, hiszen ezáltal tudja csak hatékonyan ellátni biztonsági munkáját, könnyebben tudja meghatározni a behatolási csatornákat, valamint segíteni tudja a behatolási törekvésekkel szemben védekező állomány tevékenységét is. A titoksértések megelőzése szempontjából fontos volt tudni azt is, hogy azok kiszolgáltatásának melyek az okai, kik azok a személyek, akik fokozottabb ellenőrzést igényelnek, mivel fecsegnek, vagy sértettek, vagy egyszerűen csak jól értesültnek akarnak tűnni. Ennek tudatában lehet csak hatékonyan meghatározni a belső szabályzókat, valamint célirányosan foglalkoztatni az operatív kapcsolatrendszerrel.

3/5. Részkövetkeztetés

A magyar nép eltiport szabadságküzdelme után a Kádár János által vezetett Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Belügyminisztériuma által 1959-ben felállításra került a Belső

Elhárító Csoport, az első, szigorúan operatív tevékenységű belügyi belső elhárításért felelős egység, amely a BM Felügyeleti Csoport keretein belül működött. Elsődleges feladata a belügybe beférkőzött kémek felkutatása és ártalmatlanítása volt. További feladatául a belügyi területen nem kívánatos személyek eltávolításában való együttműködést kapta. A csoport munkavégzése során a kor operatív erőit, eszközeit és módszereit összességében alkalmazhatta. Az állomány az állampárt számára legmegbízhatóbb káderekből tevődött össze, akik jelentős szakmai és politikai múlttal, valamint élettapasztalattal rendelkeztek. A kor színvonalához mérten jó erővel rendelkező egység a munkáját csak nehezen tudta végezni, hiszen a belügyi állomány körében is ismert másodlagos feladatkör miatt - mind a parancsnoki, mind pedig a beosztotti állomány csak korlátozottan működött vele együtt. Az operatív feldolgozást követően az ügyeket egyfelől a Fegyelmi Osztály, másfelől a Katonai Ügyészség vitte tovább. A hatalom megszilárdítása nem következhetett volna be, ha a Kádár-rendszer nem tudott volna valamelyest kiegyezni korábbi ellenfeleivel. Az enyhülési folyamat fontos lépése volt az 1962-ben megszületett amnesztiarendelelet, és idővel a határok részleges átjárhatóvá tétele. A Belügyminisztériumot jelentősen átszervezték, az apparátust megtisztították a korábbi rákosista egyénektől, a belügyi belső elhárítást folytató egység munkáját pedig hozzáigazították a nemzetközi elfogadottsághoz szükséges minimális elvárásokhoz. Az alakulat már nem közvetlen belügyminiszteri alárendeltségben tevékenykedett, munkáját a II. Főcsoportfőnökségén belül látta el. Új elnevezéssel (II/3-as Csoport), de változatlan feladattal folytatta feladatának végrehajtását. Az egység hatásköre, illetve illetékessége részben módosult. Feladatát az állambiztonsági tevékenységben bevezetett új lehetőségek alkalmazása mellett, továbbra is operatív egységként hajtotta végre. Változást jelentett a végrehajtott feladatok ellenőrzésének rendje, mivel a szervezetnek felsőbb vezetőin túl beszámolási kötelezettsége volt a párt adminisztratív szervezeti számára is. Az egység stabilitását mutatja, hogy változatlan struktúrában, 10 éven át folytathatta tevékenységét. A belügyi belső elhárításért felelős szervezet 1972-ben visszakerült a Belügyminiszter közvetlen irányítása alá, BM Belbiztonsági Osztály megnevezéssel. A feladatkör a bűnmegelőzéssel, a terület pedig az objektumvédelemmel bővült ki. Munkavégzése során az együttműködői kategóriáinak merítési körét jelentősen lekorlátozták. Tevékenységét az Osztály a megelőzés, a felderítés, és a félbeszakítás hármására alapozta, mind politikai, mind pedig köztörvényes bűncselekmények felderítésére jogosult volt. A munkavégzés során megillette az operatív erők, eszközök, és technikák teljes tárházának a felhasználása, így már bizalmas nyomozást is végezhetett. Hálózati személyt csak konkrét

ügyben alkalmazhatott, általános, megelőzési területen nem. Hazánkban az 1989-90-es politikai rendszerváltoztatás a társadalom mélyreható átalakulását, a demokrácia kereteinek megteremtését jelentette. Egy országos, a belügyi munkát érintő botrányt követően a Belügyminisztériumot újra átszervezték, a belügyi struktúrát teljesen átformálták. A szervezetek tevékenységét utasítások helyett - a végleges döntések megszületéséig - átmeneti törvényekben szabályozták, a titkosszolgálati háttérrel alkalmazó munkavégzést pedig bírói, vagy igazságügy-miniszteri engedélyeztetéssel kontrollálták. A megváltozott helyzet a belügyi belső elhárításért felelős szervezetet is érzékenyen érintette. A szervezet az életben maradás érdekében a belügyi belső elhárító tevékenység jövőjére vonatkozóan több, a demokratikus értékeket szem előtt tartó, lehetséges opciót is kidolgozott.

A belügyi belső elhárításért felelős alakulatok tevékenységének körét a tárgyalt időszakban többször is módosították. A totális elhárítást felváltotta az imperialista ügynökök elleni harc. Míg az egységnek az '56-os forradalom utáni újjá szervezést követően leginkább a kémelhárításra kellett koncentrálnia, úgy 1962-től már az állományon belüli, ellenséges politikai elemek felkutatását is feladatuk kapták. A korrupció elleni harc, vagy a belső bűnelkövetők felderítése csak a BM Belbiztonsági Osztály felállításával került előrébb a feladatok fontossági listáján. A BECS létrehozásától kezdve figyeltek - az értékrendjük szerinti - minőségi munkavégzésre. Az állományt is úgy válogatták össze, hogy oda leginkább a jó képességű, tapasztalt és az állam számára legmegbízhatóbb tisztek kerüljenek. Ennek ellenére az alakulatokat, figyelemmel azok népszerűtlen tevékenységére, csak nehezen fogadták el. A korábbi szisztémától eltérően, a mindenkor belügyi elhárítást folytató egység ekkor már nem csak szakmai, hanem pártirányítás alatt is állt. A BM Belbiztonsági Osztály létrehozásával az egység a belügyön belül nyilvánosságot kapott, kilépett a szürke zónából.

A levéltári források, amelyekre a különböző országos levéltári gyűjteményekben, illetve a Pest-megyei levéltárban leltem; rendszereztem és elemeztem, a Belső Elhárító Csoport, a BM Felügyeleti Csoport és a II. Főcsoportfőnökséghez tartozó II./3 Csoport tevékenységét, szervezetét, feladatkörét, valamint vizsgáltam személyi állományának összetételét. A dokumentumok elemzése során rámutattam arra, hogy a belügyi belső elhárítás szervezetei hogyan működtek a korai Kádár-korszakban, mik voltak a tevékenységének a mozgatórugói, és a szervezet kiket vont ellenőrzése alá. Kutatásaim során feltártam, hogy az 1962-es átszervezést követően a belügyi belső elhárítást folytató egységek egyike titkosan, egy másik alakulat neve mögé bújva működött. A kutatás során vizsgáltam a szervezetek tevékenységét,

és rámutattam arra, hogy azt folyamatosan, mindig az aktuális politikai igénynek megfelelően változtatták. Feltártam a belügyi belső elhárítás területén legtovább aktív erőszakszervezet, a BM Belbiztonsági Osztályának a tevékenységét, feladatkörét, valamint munkamódszereit. A kutatás során több, az egységgel kapcsolatos, eddig még fel nem dolgozott normát és utasítást is elemeztem, amelyek segítségével lehetőségessé vált a szervezet belügyi hierarchián belüli pontos elhelyezése.

4. A belügyi belső elhárítás helyzete a rendszerváltást követően a Nemzeti Védelmi Szolgálat megalakulásáig

4/1. A diktatúrából a jogállamba

A hatalmi ágak szétválasztásának, és az alkotmányos kontroll kialakításának hosszú folyamatában különböző, szakmai területeket érintő intézkedések, kormányrendeletek, alap-, és átmeneti törvények születtek. A belügyminiszter irányába, konkrét elvárásként fogalmazódott meg a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzésével kapcsolatos tevékenység kidolgozása is. Az állambiztonsági struktúra szétesését követően, az Országgyűlés 1990. január 25-én, még az átmeneti Kormány idején elfogadta a nemzetbiztonsági tevékenységet szabályozó törvényt.³⁹⁹ A Belügyminisztériumban is megkezdődött az a munka, amely a feladat végrehajtásához szükséges jogszabályi feltételek megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges volt.⁴⁰⁰ A törvény alapján a Belügyminisztériumtól elkülönülten, tárca nélküli miniszteri felügyelet alatt megalakították a Magyar Köztársaság titkosszolgálatait. A titkosszolgálatok saját belbiztonsági egységeket állítottak fel a saját állományuk védelme és elhárítása érdekében, de törvényi előírás alapján olyan egységeket is létrehoztak, amelyek a kormányzati tevékenység szempontjából fontos objektumok és fegyveres szervek védelmét kívánták elősegíteni.⁴⁰¹ 1990-től a korábbi főtevékenységet, azaz a kémelhárítást a titkosszolgálatok hatáskörébe utalták. A rendszerváltást követően a belügyi belső biztonsági tevékenység fő eleme a korrupció-elleni harc lett. A magyarországi rendvédelmi szervek vonatkozásában a Nemzetbiztonsági Hivatal rendelkezett elhárító egységekkel. Ezek az egységek a titkosszolgálaton belül, párhuzamosan a belügyi belső elhárításért felelős belügyminisztériumi egységekkel végezték a belügyi belső elhárító tevékenységet. A titkosszolgálaton belüli egység tevékenységének fontosságát jelzi, hogy volt olyan időszak, amikor igazgatóságként folytatták a belügyi belső elhárítást. A két, egymással párhuzamosan működő szervezet az általuk végzett munkát azonban más-más szemszögből közelítette meg.⁴⁰² Ezeknek a titkosszolgálati egységeknek a feladatköre tehát érintkezett ugyan a belügyi belső elhárítással, de épp azért, mert működési profiljuk más, a rendszerváltáskor önálló, elkülönült szervezatként alakultak meg, és ki is kerültek a

³⁹⁹ 1990. évi X. tv.(II:14.) op.cit.

⁴⁰⁰ OKVÁTH: Állambiztonság és rendszerváltás. ; SZAKÁCS – SZOMSZÉD – ZINNER: Törvénytelen szocializmus. ; KRAHULCSÁN: Hatalom/át/mentés – az MSZMP és az állambiztonság a rendszerváltás évében.

⁴⁰¹ 1990. évi X. tv.(II:14.) op.cit. 2. bekezdés c.) pont.

⁴⁰² loc. cit. 2. bekezdés d.) pont.

Belügyminisztérium hatásköréből. Dolgozatomnak ezért nem képezi részét ezen szervezetek működésének elemzése.

Egy korai, már az új belügyi legfőbb vezetőhöz⁴⁰³ köthető rendelet alapján⁴⁰⁴ a Belügyminisztérium teljes mértékű átszervezését tervezték. Az újonnan felállított rendszerben a BM Belső Biztonsági Szolgálat - a miniszter közvetlen alárendeltségébe utalva - Belső Ellenőrzési Szolgálatként folytatta volna tovább korábbi tevékenységét. Az egység feladata az utasítás értelmében a következő lett volna: „... a minisztériumban, és szerveinél folytatott tevékenysége keretében gondoskodik az államtitok, a szolgálati titok, és a személyi állomány biztonsági védelméről; hivatali bűncselekmények megelőzéséről, megszakításáról, felderítéséről.”⁴⁰⁵ Az Osztály - a korábbi struktúrához hasonló szervezetben - főosztályként folytatta volna a tevékenységét. Az utasítást azonban már nem léptették életbe, az abban kidolgozott szervezeti átalakítások így nem kerültek megvalósításra. Az átmeneti időszakban a Belügyminisztérium működését jogállami alapokra helyezték, amely a belügyminisztériumi, állambiztonsági, és rendőrségi hatáskörök szétválasztását jelentette.

4/2. Az Országos Rendőr-főkapitányság Biztonsági Főosztálya

Az átmeneti állapot alig egy éve után, 1991. április 15-én, a belügyminisztériumi, állambiztonsági, és rendőrségi hatáskörök szétválásával a BM Belbiztonsági Osztályának jogutódjaként az Országos Rendőr-főkapitányságon megalakult a Biztonsági Főosztály. A rendőrség 1990-ben kikerült a Belügyminisztérium belső szervezeti kereteiből, ezért nem sokkal később a korábbi BM Belső Ellenőrzési Szolgálatot át-, illetve alárendelték a Rendőrségnek, azonban bizonyos irányítási jogokat a miniszter fenntartott magának. Mindezt azért, mert szolgálat által végzett tevékenység kiterjedt a minisztérium apparátusára - együttes társmiszteri döntések alapján - a büntetés-végrehajtási testületre, valamint a vám- és pénzügyőrökre is. Az ellenőrzési rendszer ilyesfajta kialakítását az indokolta, hogy a Rendőrség tevékenységét még nem szabályozta ekkor külön törvény, így a feladat ellátásához a Rendőrség szervezetén kívül nem volt lehetőség a szükséges hatáskör telepítésére. Az egység - hosszú idő után, ismét főosztályi státuszban - elődjéhez hasonlóan, szintén a rendészeti szervek belső bűnmegelőzését, és bűnfelderítését végezte. Tevékenységét a

⁴⁰³ HORVÁTH Balázs az új választásokat követően, 1990. V. 23-tól vette át a belügyminiszteri tárca vezetését

⁴⁰⁴ 53/1990 BM. ut. (1990. VII. 19.)

BM KI.op.cit., 10-21/53/1990. doboz

⁴⁰⁵ Loc. cit. 4. pont c.) a.) alpontok

különleges titkosszolgálati eszközök, és módszerek engedélyeztetésének átmeneti szabályozásáról szóló törvény⁴⁰⁶ mellett egy 1991-es BM utasítás,⁴⁰⁷ és az ekkor rögzített ideiglenes ügyrend szabályozta.⁴⁰⁸ A Főosztály első vezetőjének személye azonos a volt BM Belbiztonsági Osztály utolsó parancsnokának személyével: dr. Kazán István r. ezredessel. A Főosztályra vonatkozó utasításokat, és rendelkezéseket a fenti utasításokban leírtak, és a Biztonsági Főosztály ideiglenes ügyrendjében foglaltak alapján mutatom be.⁴⁰⁹ A rendszerváltozást követően szükség volt egy olyan egységre, amely a mindenkori belügyminiszter által irányított rendészeti szervek iránti közbizalom fenntartásában, és megerősítésében segített. A segítséget a Belügyminisztérium leginkább a Főosztály által folytatott felderítő tevékenységtől, valamint preventív intézkedésektől remélte. A Főosztály felépítése szerint egy törzsre, négy osztályra, és egy önálló alosztályra tagozódott. Országos illetékességgel rendelkezett, az osztályok ennek megfelelően az ország különböző területein lévő, a Belügyminisztériumhoz tartozó szervek belső ellenőrzéséért feleltek.

Az 1. osztály hatásköre:

- A Megyei Rendőr-főkapitányságok, és szerveik,
- a Megyei Polgári Védelem és Állami Tűzoltósági szervek,
- megyei székhelyű rendőrképző iskolák és kihelyezett szervek.

A 2. osztály hatásköre:

- Az ORFK, és az ORFK vezetője által közvetlenül irányított fővárosi székhelyű szervek,
- a minisztériumi szervek, Tűzoltóság Országos Parancsnoksága, és fővárosi szervei,
- a Magyar Köztársaság Kormányőrsége,
- a Rendőrtiszti Főiskola,
- fővárosi székhelyű rendőrképző iskolák.

A 3. osztály hatásköre:

- A BRFK, és szervei, és
- a PMRFK és szervei.

⁴⁰⁶ 1990. évi. X. tv. (II.14.) op.cit.

⁴⁰⁷ 12/1991. BM ut. Megjegyzés: Az 1990. X. törvényben megfogalmazottak egységes végrehajtása érdekében mind az ORFK Vezetője (12/1992 utasítás) mind pedig az ORFK Biztonsági Főosztályának vezetője (7/1992. intézkedés) egy-egy normát adott ki. 12/1991 (IV.15.) BM.ut. BM.KI. 10/21/12/1991. ; 7/1992.BM.ORFK.BF.int.BM.KI.

⁴⁰⁸ A 10-21/13/1991. számú ideiglenes ügyrendet BOROSS Péter belügyminiszter hagyta jóvá, SZABÓ Győző ORFK vezető egyetértésével. Az ideiglenes ügyrendet a 18/1995. BM ut.-t helyezte hatályon kívül.

13/1991.(IV.15.) BM.ut. ; 18/1995.(V.4.) BM.ut.

⁴⁰⁹ 25/1992. (VIII. 25) BM ut., a Biztonsági Főosztály feladatköréről szóló 12/1991. (IV.15.) BM.ut.módosításáról. BM.KI. ; 13/1991.(IV.15.) BM.ut.op.cit.

A 4. osztály hatásköre:

- A BM Határőrség Országos Parancsnoksága, és területi szervei,
- a Polgári védelem Országos Parancsnoksága, és területi szervei.

Az „A” önálló alosztály hatásköre:

- A központi számítástechnika, adatátviteli, híradástechnikai központok operatív védelme,
- a központi objektum, és titokvédelmi feladatok végrehajtása,
- a főosztály számítógépes nyilvántartása, illetve e feladatokban a biztonsági tisztek szakirányítása.⁴¹⁰

Feladatkörébe az 1992-es utasítás⁴¹¹ kiadásáig, elődszervezetével ellentétben kizárólagosan a Belügyminiszter, és a BM által irányított szervek tartoztak, így a munkát az országos parancsnokságoknál, szolgálatoknál, és azok háttérintézményeinél látta el. A tevékenységi terület azonban rövidesen egy újabb utasítással módosításra került.⁴¹² A gyors változtatást az indokolta, hogy az országhatárok megnyitásával, a turizmus fellendülésével, valamint a civilek gyakori ki-, és beutazásával kapcsolatosan megnőtt az országhatárokon tevékenykedő, hivatásos állomány által elkövetett visszaélések száma. A hivatalos állományon belüli bűnelkövetők miatt a rendvédelmi szervek egyébként sem pozitív megítélése tovább romlott, ráadásul a kiterjedt korrupció - jellegéből adódóan - hosszabb távon már az ország nemzetbiztonsági érdekeiben is érzékelhető sérülést okozhatott volna. Emiatt 1992-ben a Belügyminisztérium részéről indítványozták, hogy a Vám- és Pénzügyőrség feladatkörének bizonyos, a határokon végzett tevékenysége, s ezzel állományának egy része is, nevezetesen a határon vámvizsgálatot végző alsó fokú szerv tagjai a Belügyminisztériumba, s ezzel együtt a Belügyminiszter irányítása alá kerüljenek. Ennek megvalósulása esetében az ORFK Biztonsági Főosztály hatáskörét tekintve - illetve bűnügyi szervként végzett tevékenységének kiterjesztésére vonatkozóan - módosításokat kellett végezni. Az új területről bekerülő állomány biztonsági felügyelete, és ellenőrzése - lévén, hogy a Főosztály már nem a BM, hanem az ORFK keretein belül tevékenykedett - csak így volt megoldható. A Főosztály feladatkörét a minisztériumi egyeztetéseket követően - az előzetes tervekben foglaltakkal ellentétben - nem csak az újonnan megállapított hatáskörbe tartozó személyekre terjesztették

⁴¹⁰ 13/1991.(IV.15.) BM.ut.op.cit. 5. p. 24-26. bek.

⁴¹¹ Loc. cit. 1. p. 3. bek.

⁴¹² 25/ 1992.(VIII.25.) BM ut. op.cit.

ki, hanem ennél jóval tovább mentek. Egy együttes utasítás értelmében⁴¹³ - amelyet 1992. augusztus 25-én dr. Boross Péter belügyminiszter, Dr. Kupa Mihály pénzügyminiszter és Dr. Balsai István igazságügy-miniszter írt alá – 1992. szeptember 1. napjától a Főosztály látta el a büntetés-végrehajtási testületnél, és a vám- és pénzügyőrség szerveinél az állam, és szolgálati titok, valamint a kijelölt objektumok preventív védelmét. Ezen túlmenően a rendőrség hatáskörébe tartozó, a hivatali tevékenységgel összefüggő bűncselekmények felderítését, megelőzését, és megszakítását, azaz az állomány biztonsági felügyeletét, és ellenőrzését is a Főosztály végezte. Új elemként, az együttesen kiadott utasítás mellett a belügyminiszteri utasítás⁴¹⁴ is megerősítette a Főosztályt új hatásköre gyakorlásában. Az egység megkapta arra is a lehetőséget, hogy a büntetés-végrehajtási testület, valamint a vám- és pénzügyőrség személyi állományába tartozó személlyel kapcsolatos gyanú esetén is felderítő tevékenységet végezhesen. A felderítő munkát azonban csak azzal a kitételrel láthatta el, ha a gyanút, illetve a bűncselekmény felderítésére irányuló akaratát előzetesen jelentette a felügyeletet ellátó miniszternek, tehát vagy a pénzügyminiszternek, illetőleg az igazságügy-miniszternek.⁴¹⁵ Az utasításokban meghatározott többletmunka ellátásához azonban a kezdetben rendelkezésre álló állomány létszáma már nem volt elégséges, ezért a Főosztály - feladatkörének kibővülése miatt az ORFK Biztonsági Főosztályon belül új osztályok felállítására is lehetőséget kapott.

4/2.1. Az ORFK Biztonsági Főosztály ideiglenes ügyrendje

A Főosztály tevékenysége részletesen az ideiglenes ügyrendben került szabályozásra.⁴¹⁶ Az ideiglenes ügyrend I-VIII fejezetében kerültek rögzítésre az alapvető feladatok, a tevékenység során alkalmazható munkamódszerek, a különleges eszközök felhasználásának rendje, a belső tagozódás és irányítás, illetve a különböző vezetők hatáskörei és főbb feladatai. Az előzőeken túl továbbá megállapításokat tartalmazott a Főosztály adat-tárolásáról, és nyilvántartásáról, a vezetőkkel, és a beosztotti állománnyal szembeni követelményekről, illetve - új szóhasználattal élve - a védett szervekkel történő együttműködésről, azok tájékoztatásáról. Az ügyrendben megfogalmazottak szerint a Főosztály feladata a következő volt: „... az állam és szolgálati titok, az objektumok preventív védelme szakszolgálati feladatainak ellátása, valamint a hivatali tevékenységgel összefüggő bűncselekmények felderítése, megelőzése,

⁴¹³ Loc.cit.

⁴¹⁴ Loc.cit.

⁴¹⁵ Loc. cit. 3. pont.

⁴¹⁶ 13/1991.(IV.15.) BM.ut.op.cit.

megszakítása”⁴¹⁷ A Főosztály feladatát - rendőrségi törvény hiányában - alapvetően az 1990 évi X. törvényben meghatározottak szerint, valamint belügyminiszteri utasítások szerint kellett, hogy ellássa. Továbbá figyelembe kellett vennie a szakterület működését érintő más, az ügyrendben taxatív meg nem nevezett szabályzókat is.⁴¹⁸ Az egység tevékenysége során továbbra is együttműködött a védett szervek vezetőivel, valamint parancsnokaival, a BM, és az ORFK főosztályaival, és szakmai szerveivel, az ügyészségi nyomozó szervekkel, és a nemzetbiztonsági szolgálatokkal. A korábbiaktól eltérően, az új szabályozó már megengedte, hogy - ugyan még külön engedélyhez kötötten, és csak eseti jelleggel - már nemzetközi szinten, külföldi bűnügyi szervekkel, vagy hasonló feladatot ellátó szolgálatokkal is együttműködhessen. A nemzetközi nyitás a szabályzó más területén is tetten érhető: a bűnmegelőzési tevékenység elősegítése érdekében átadhatta nemzetközi tevékenységével kapcsolatos tapasztalatait is a megfelelő egységeknek.⁴¹⁹ A feladatok között - figyelemmel az átmeneti törvényben is megfogalmazott elvekre, vezetői intézkedés alapján - ugyancsak új elemként jelent meg az ellenőrzött személy tájékoztatásának kötelezettsége.⁴²⁰ Erre az ellenőrzést követően kellett sort keríteni. Az alapszabálytól csak abban az esetben lehetett eltérni, amennyiben az átmenetileg bűnüldözési érdeket sértett volna. Az „átmenetileg” kitétel azért fontos ebben az esetben, mert az ellenőrzés tényéről a vizsgálat alá vont személyt mindenképpen informálni kellett: vagy az igénybe vett különleges eszköz alkalmazásának befejezését követő 12 hónapon belül, vagy - bűnügyi érdekből halasztott tájékoztatás miatt - akkor, ha érdekmúlás következett be. A Főosztály legfontosabb feladata a rendőrök által elkövetett bűncselekmények felderítése volt. Hasonlóan fontos feladata volt ezen kívül annak megakadályozása - figyelemmel a magyar társadalmat érintő egyre jobban növekvő alvilági tevékenységre - hogy a szervezett bűnözés pozíciókat építhessen ki a rendőrségen belül. Másodlagos tevékenységként a bűncselekmények elkövetésére utaló jelenségek és módszerek felderítése, értékelése, és elemzése szerepelt. A szervezet a törvényben előírt feladatai elvégzéséhez szükséges információit több helyről is beszerezhetette: ebbe a körbe tartozott a saját felderítése során, a vezetőkkel való együttműködés keretében, az állomány tagjaitól, és az állampolgároktól kapott, vagy esetleg a rendőri, és a nemzetbiztonsági szolgálatoktól átvett információ. Abban az esetben, amennyiben az alapinformációból nem volt megállapítható a bűncselekmény alapos gyanúja, a Belügyminiszter, és a minisztérium által irányított szervek,

⁴¹⁷ Loc. cit. 1. p. 1. bek.

⁴¹⁸ 20/1990 (II.28.) BM. ut. ; 20/1990. (X.4.) BM. ut. ; 21/1990 (II.28.) BM. ut. ; 21/1990 (X.4.) BM. ut.

⁴¹⁹ 13/1991. (IV.15.) BM. ut. op.cit. 2. p. 7. pont

⁴²⁰ 7/1992. ORFK BF.int.op.cit. 18.pont
BM.KI.

országos parancsnokságok, háttérintézmények személyi állománya által elkövetett hivatali, valamint a hivatali tevékenységgel összefüggő bűncselekmények megelőzése, megszakítása, és felderítése érdekében adatgyűjtést, illetve felderítést végezhetett.⁴²¹ Speciális rendeltetéséből adódóan, kizárólagos hatáskörrel rendelkezett a hivatali bűncselekmények, a bűnpártolás, az állam- és szolgálati titoksértés, a vesztegetés, befolyással üzérkedés, valamint a katonai bűncselekmények határőrséget, rendőrséget, és kormányőrséget érintő felderítésében. Más szerv - pl. Nemzetbiztonsági Szolgálat - hatáskörébe tartozó bűncselekmények felderítése esetén az információkat köteles volt az illetékességgel rendelkező szervnek átadni.⁴²²

A Főosztály munkamódszereinek vizsgálata során megállapítható, hogy az egység elsődlegesen operatív munkát folytatott, amely során jogosult volt a titkos információgyűjtésre, azaz a szigorúan engedélyköteles különleges eszközök, módszerek és erők alkalmazására is.⁴²³ Hatósági jogkört azonban - elődszervezeteihez hasonlóan - továbbra sem gyakorolhatott, a Főosztály munkatársa büntetőeljárás cselekményeket egyedül nem végezhetett. A Főosztály megelőző jellegű tevékenysége során elsődlegesen „... a vezetőkkel való együttműködés keretében, az állomány tagjaitól és az állampolgároktól kapott, valamint a rendőri, és a nemzetbiztonsági szolgálatoktól érkező információk értékelését, és ellenőrzését elvégezve”⁴²⁴ kezdeményezhetett intézkedéseket. A beérkezett információt először adatgyűjtéssel ellenőrizték. A Főosztály beosztottja az adatgyűjtés során prioritáshatott, jogosult volt a személyzeti anyagok áttanulmányozására, folyamatban lévő ügyekbe (bűnügyi operatív, vizsgálati, és bírósági anyagokba) betekinthetett, nemzetbiztonsági szolgálatoktól információt kérhetett, különleges szakértelmet megkövetelő kérdés tisztázása érdekében szaktanácsadót vehetett igénybe, bűnjel rögzítésére kriminál-technikai eszközöket alkalmazhatott, illetve leplezett meghallgatást is végezhetett. Miniszteri engedéllyel, alapos indoklást követően, a más módon be nem szerzett információk megszerzése végett, akár külföldi rendőri szervek megkeresésére is lehetősége volt.⁴²⁵ A munkavégzés során a legfontosabb szempont a gyorsaság, és a bizonyítékok teljes körű feltárására való törekedés volt, hiszen - a rendvédelmi szervek zavartalan működéséhez fűződő nemzetbiztonsági érdek miatt - szükséges volt, hogy a hivatásos és közalkalmazotti állomány tagja huzamosabb ideig ne állhassanak bűncselekmény elkövetésének gyanúja alatt. A személyi körre vonatkozóan -

⁴²¹ 13/1991. (IV.15.) BM.ut.op.cit. 2. p. 10. pont

⁴²² Loc. cit. 2. p. 11-12. pont

⁴²³ Loc. cit. 3. p. 14. bek.

⁴²⁴ Loc. cit. 3. p. 13. bek.

⁴²⁵ NAGY: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és tevékenységének kialakítása a rendszerváltás folyamatában. op.cit.

az ellenőrzés, és adatgyűjtés tekintetében, a jogelődöknél alkalmazott gyakorlathoz hasonlóan a Főosztály is csak korlátozottan tevékenykedhetett: amennyiben az ellenőrzés során olyan személy vált érintetté, aki a Belügyminiszter, vagy a mindenkori országos rendőr-főkapitány kinevezési jogkörébe tartozott - legyen az vezető, vagy beosztott - annak biztonsági ellenőrzését csak a kinevezésre jogosult tájékoztatása mellett, annak egyetértésével kezdeményezhette.⁴²⁶ Az ügyrend szerint, amennyiben az alapinformáció ellenőrzésének eredményeként a hatáskörbe tartozó bűncselekmények valamelyike esetében az alapos gyanú megállapítása volt várható, de az további bizonyítást igényelt, úgy a Főosztály felderítést folytathatott. A felderítés során jogosult volt:

- „... - a bűnügyi operatív szervek hálózati lehetőségei útján az információkat beszerezni;
- a nemzetbiztonsági szolgálatoktól információkat, illetve információk beszerzését kérni;
- indokolt esetben - miniszteri engedéllyel - külföldi rendőri szervek megkeresése útján információkat kérni;
- a bűnügyi szervek, illetve - amennyiben célszerűbb - a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatal Szakszolgálati és Technikai Igazgatósága útján környezettanulmányt készíttetni, külső figyelést kérni;
- az országos rendőrfőkapitány útján a törvényi feltételek fennállása esetén az 1990. évi X. törvény szerint különleges titkosszolgálati eszközöket és módszereket igénybe venni.”⁴²⁷

A fenti eseteken túlmenően, az objektum-, személy- és titokvédelmi szempontok szerint releváns információk megszerzése végett jogosult volt nem szervezetszerű kapcsolatokat is kialakítani.⁴²⁸ Amennyiben az ellenőrzés során lehetőség adódott rá, úgy a Főosztálynak kötelessége volt a lehető legkorábbi stádiumban a bűncselekmény megszakítása felől intézkedni. A beszerzett adatok alapján az ügy lezárására az alábbi lehetőségek álltak rendelkezésre:

- a.) bűncselekmény, vagy bizonyíték hiányában az ügy befejezése,
- b.) parancsnoki tájékoztatást követően preventív intézkedéseket lehetett bevezetni, vagy büntető, illetve fegyelmi eljárást lehetett indítani az érintettel szemben,

⁴²⁶ 13/1991. (IV.15) BM ut. op.cit. 4. p. 16. bek.

⁴²⁷ Loc. cit. 4. p. 17. bek.

⁴²⁸ Loc. cit. 20. bek.

c.) parancsnoki tájékoztatást követően tényfeltáró vizsgálatot lehetett indítani,

d.) az illetékes ügyészségi nyomozó hivatalnál - a bizonyítékok átadásával párhuzamosan - feljelentést lehetett tenni az érintettel szemben.

4/2.2. Az eseti akciócsoport kérdése

A Főosztály visszamaradt iratanyagában megtalálható egy szám nélküli, valószínűleg belső használatra készített tervezet is, amely egy eseti akciócsoport felállítására tett javaslatot. A csoport felállításának szükségszerűsége abból adódott, hogy korábban több olyan operatív akciót is meg kellett szervezni, ahol a bűnös tevékenység dokumentálására, jogi erejű bizonyítékok beszerzésére volt szükség, de a szükséges technika nem állt még helyben rendelkezésre, ezért a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat segítségét kellett igénybe venni. Az azonnali ügyekben azonban az előkészületek, és a koordináció miatt többször is csúszások következtek be, amelyek miatt az operatív intézkedések okafogyottakká váltak, a várt siker elmaradt. Egy állandó, technikával, és szaktudással is rendelkező saját csoport esetében azonban az ilyen jellegű problémák kiküszöbölhetőek lettek volna.⁴²⁹ A tervezet szerint a főosztály állományából, eseti jelleggel, a különböző osztályokon dolgozó, nagy szakmai tapasztalattal rendelkező operatív tisztekből, és alparancsnokokból, legfeljebb tíz fővel, ad-hoc jelleggel felállításra került volna egy akcióegység. A jelentkezőket szakmai ismereteik alapján választották volna ki, a kiválasztás során előnyt jelentett volna, ha a jelentkező rendelkezik nyomrögzítési, videó-készítési, fotó, illetve csapdatelepítési előképzettséggel, illetve ha vállalta, hogy ilyen jellegű továbbképzéseken részt vesz. A csapat munkája figyelések végrehajtása, akciók biztosítása, valamint meghallgatások, és konspirált információgyűjtések kivitelezése lett volna. A csoportot olyan feladatok végrehajtása során szerették volna aktivizálni, amikor a feladat végrehajtását csak nagyobb egység bevetésével tudták volna végrehajtani, vagy az akció sikeres végrehajtása speciális ismereteket igényelt volna. A csoportot - felsorolás szintjén - az alábbi esetekben lehetett volna igényelni:

- A felderítés gyorsaságához fűződő érdek esetén, ha nincs idő a hagyományos módon végrehajtott operatív adatgyűjtésre, vagy operatív feldolgozásra,

⁴²⁹ Átirat BOROSS Péter belügyminiszternek.
NVSZ-I 101-20/11/91. Szolgálat tervezésével kapcsolatos anyagok dossziéja, 299. p.

- ha a konspiráció érdekében a területen nem ismert operatív tiszteknek kell a feladatot végrehajtani,
- ha a konspiráció érdekében egy időben több területen kell a feladatot végrehajtani,
- ha a bizonyítékok csak több operatív tiszttel együttes munkájával szerezhetőek be,
- ha egy bizonyos feladat végrehajtásához speciális szakmai ismeret is szükséges,
- ha a bizonyítás csak tettenéréssel lehetséges,
- ha a helyi vezetés részéről csak akkor várható hatékony intézkedés, ha a realizálásban az ORFK Biztonsági Főosztály beosztottjai is részt vesznek.⁴³⁰

A csoport a feladatát több módon, a helyi illetékességű területtartó tiszttel közösen, önállóan, vagy a helyi bűnügyi, fegyelmi, vagy közbiztonsági tisztekkel kiegészítve is végrehajthatta volna. A Főosztály állománya, a munka operatív jellege miatt nyílt vizsgálati ügyben csak a helyi szervek kiegészítéseként vehetett részt a munkában. Az eseti jellegű akciócsoportról újabb információ későbbi iratokban már nem volt fellelhető. Mivel a szervezet létét meghatározó rendeletben, parancsban, utasításban, és ügyrendben később sem jelent meg, így feltételezhető, hogy az egység létrehozásáról szóló koncepció nem valósult meg. A Főosztály tevékenysége valószínűleg korábbi titkosságából ekkor még mit sem veszített, hiszen a rá vonatkozó utasítások minősítése, jóval az államrend teljes átalakulása után is „államtitok” és „szolgálati titok”, dolgozói minősítése pedig „bizalmas munkakörben dolgozó” volt, amely a demokráciákban teljes joggal elvárt nyilvános megismerhetőség lehetőségét kizárta. Az ORFK Biztonsági Főosztály az 1995-ös állapot szerinti felépítését a 10. számú mellékletben mutatom be. A korábbi évekkel szinkronban, a Főosztály állományába történő felvételkor is elvárt volt a legalább 10 éves szakmai múlt és a tapasztalat megléte. Ennek megfelelően a beosztottak között az alezredek (32 fő), az őrnagyok (36 fő) és a századosok (15 fő) voltak a legtöbben, főhadnagyok csak elvétve (4 fő), hadnagy pedig egy sem. Az iskolai végzettségről, valamint az állományt érintő kitüntetésekről és elismerésekről nem volt fellelhető adat.

4/2.3. Az ORFK Biztonsági Főosztály helyzete

A Főosztály helyzete az átszervezést követően sem sokkal különbözött elődszervezeteitől. Továbbra is meghatározta a munka minőségét az, hogy a szervezet tagjait a felügyelt

⁴³⁰ Szám nélküli tervezet az ORFK Biztonsági Főosztály Eseti Akció Csoport Szervezeti és Működési Rendje témájában, 2. p. 6. bek., NVSZ. I. Szolgálat szervezéssel kapcsolatos anyagok doboza.

alakulatok állománya csak kevéssé fogadta el, az új rendszer kihívásaira nem mindenki volt felkészülve, a személyi állomány alulfizetett volt, és a munkakörülményeket sem lehetett ideálisnak nevezni. Az állomány érezhetően kevesebbet keresett, mint az általa felügyelt szervek beosztottai, a fizetési beosztás a városi kapitányság nyomozóinak fizetési beosztásával volt egyelő. Mivel a fizetés kevés volt, az elvárások, és a munkateher viszont parancsnoki szintű, ezért a szervezet állományának létszámához viszonyítva a fluktuáció relatív magas volt. Az 1992-93. év végén, miniszteri jutalom formájában történt ugyan valamilyen mértékű anyagi kompenzáció, ez azonban csak mérsékelni tudta az elvándorlást, megszüntetni nem. A biztonsági tisztek elvándorlása több szempontból is veszélyes volt. Egyrészt, mivel a biztonsági tisztek munkája jelentős titoktartalommal rendelkezett, és az elmenetelükkel ez a tudásbázis elveszett, másrészt számolni kellett azzal is, hogy leszerelés esetén nem biztos, hogy hajlandók voltak az általuk ismert titkok megőrzésére. Továbbá: az új tisztek kiképzése hosszabb időt vett igénybe, így a felügyelt terület védelme ideiglenesen csökkent. Ráadásul - a csekély fizetés miatt - egyáltalán nem volt biztos, hogy egy hasonlóan kiképzett, és kvalifikált tiszt fogja a távozó beosztott munkáját ezt követően átvenni, így a biztonsági kockázat tovább nőtt. A Főosztály állománya az országban szétszórva - általában a védett szerv objektumában - került elhelyezésre, a legtöbb egység azonban a Budapest, VI. kerület Ó utca 27. szám alatti épületben kapott irodát. A VPOP ellenőrzését ellátó osztálynak azonban anyagi gondok miatt nem volt lehetősége a védett szervnél elhelyezkednie, így azokat szintén az Ó utcában helyezték el. Mivel jogszabályban rögzített, kötelező érvényű feladatokat kellett a szervezetnek ellátnia, ezért több alkalommal is plusz státuszokat kellett igényelnie a főosztályvezetőnek ahhoz, hogy a munkát eredményesen tudják ellátni. Így 1995-re már 120 státusszal rendelkezett a Főosztály. A gépjármű-technikai, és az informatikai helyzet több kívánnivalót is hagyott maga után: előfordult olyan eset, hogy a biztonsági tiszt a védett szervtől közös használatra kapott kocsit csak azt követően tudta igénybe venni, hogy azt az utolsó alkalmazott is leadta. A híradástechnikai helyzet sem volt túlságosan jónak mondható. Az állomány jelentéktelen része rendelkezett csak személyi hívóval, vagy telefonnal, nem beszélve a mobil telefonról. A központilag kapcsolható telefon nem jelentett megoldást, mivel a hívó a védett szerv központjában regisztrálásra került, amely egy operatív tevékenységet folytató szervezet tekintetében nem volt előnyös. Emiatt felterjesztésre került a beosztotti állomány személyhívó eszközzel, valamint a parancsnoki állomány mobiltelefonnal való ellátása. Az újonnan bevezetett, és a Főosztály állományának kiosztott, a nyílt parancsként szolgáló kiegészítő igazolvány sem töltötte be a tőle elvárt funkciót: a biztonsági

ellenőrzések során a biztonsági tisztet több esetben nem engedték be az ellenőrizni kívánt területre, vagy azt csak a kapitányságvezető jóváhagyását követően tették lehetővé. A helyzet feloldására több javaslat is született, mígnem a végleges változatot, az alább bemutatásra kerülő Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló javaslatot el nem fogadták.

Egy szervezet-történetileg érdekes és megfontolandó koncepció volt az akkori vezető, Simon Sándor r. ezredes által 1993-ban és 1994-ben is felterjesztett, „Rendvédelmi Szervek Biztonsági Szolgálat” - nevet viselő tanulmány,⁴³¹ amely a szervezet működését magasabb rendű jogszabályhoz javasolta kötni. A BM (ORFK) Biztonsági Főosztály vezetője által készített koncepcióban abból indultak ki, hogy egy, a közeljövőben kialakítandó szervezet esetében eleve célszerű lenne, ha legalább kormányrendelet, vagy kormányhatározat szintjén kerülne szabályozásra a szervezet. Indoka, hogy egy belügyminiszteri utasítással nem lehet szabályozni minden, a rendvédelmi területen tevékenykedő szervezetet, hiszen több szervezet is - mint például az Igazságügyi Minisztériumhoz tartozó büntetés-végrehajtás, vagy a Pénzügyminisztériumhoz tartozó vám- és pénzügyőrség - más tárcák felügyelete, és irányítása alatt állt. Fontos kritériumként merült fel, hogy a felállítandó szervezet az ellenőrzött szervektől teljesen független legyen, mivel így elkerülheti a befolyásolást, illetve így az információk a legkevesebb áttételen keresztül érkeznek a döntésre jogosulthoz.

A koncepció három lehetőséget vázolt fel:

1. számú alternatíva:

A Biztonsági Szolgálat törzse a Belügyminisztérium szervezetében a rendvédelmi irányító, és felügyeleti szervezet önálló részeként, a rendvédelmi szervek nyílt ellenőrzését végző osztályok mellett helyezkedett volna el. A rendőrség, a határőrség, a büntetés-végrehajtás, valamint a vám- és pénzügyőrség operatív biztosítását végző osztályok a felsorolt szervek első számú vezetőjének közvetlen irányításával, a felsorolt szervek szervezetében helyezkedtek volna el. A rendvédelmi szervezethez tartozó törzs csak ezen osztályok szakirányítását, illetve egyes ügyek kiemelt irányítását végezte volna. Ennek a koncepciónak az lett volna az előnye, hogy a minisztériumban csak egy kisebb létszámmal rendelkező törzset és értékelő osztályt kellett volna elhelyezni. A felsorolt szervek vezetői mind rendelkeztek volna egy olyan osztállyal, amely operatív úton, közvetlenül tudta volna segíteni a parancsnoki munkát, és a szervek maguk tudták volna eldönteni, hogy a belső biztonságukra

⁴³¹ Koncepció a Rendvédelmi Szervek Biztonsági Szolgálat működésének szabályozására. NVSZ-I, Szolgálat szervezésével kapcsolatos anyagok dosszié, 149-166. p.,

mennyit áldoznak a költségvetésükből. A koncepció hátránya az lett volna, hogy ugyan az ellenőrzött szervek vezetői alárendeltségben lettek volna az őket közvetlenül ellenőrző szervek minisztériumi szakirányításával, de csak a külső kontroll valósult volna meg, a belső nem, hiszen az osztályok a tevékenységüket a szerv érdekeinek megfelelően, nem pedig attól függetlenül végezték volna. A kettős alárendeltség ráadásul ellehetetlenítette volna az egységes, és független biztonsági munkát, valamint párhuzamosságok kialakulásától is tartani lehetett volna. Több érintett szerv esetében - például a határterületeken a határőrök mellett ott voltak a vámosságok is - nehézkessé tette volna az egyes területek együttműködését, az erők és eszközök koncentrált alkalmazása szintén nehezebben valósult volna meg. A titkosszolgálati eszközök alkalmazhatósága csökkent volna, ráadásul azok áttételes alkalmazása növelte volna a dekonspiráció lehetőségét. Ezeken túl, hátrányként került megállapításra az áttételeződések miatti idővesztés, az információ-torzulás, valamint a társszervekkel történő együttműködés nehézkessége is.

2. számú alternatíva:

A Belügyminisztérium szervezetében a rendvédelmi szervezet részeként egy egységes biztonsági szolgálat helyezkedett volna el, amely a törzsből, értékelő-elemző részlegről, illetve a minisztériumi, a határőrségi, a rendőri, a büntetés-végrehajtási, és a vám- és pénzügyőrségi területeket biztosító osztályból állt volna.

A 2. számú alternatíva a következő koncepció szerint valósult volna meg: a belügyminiszter rendelkezésére állt volna egy egységes biztonsági szolgálat, amely mind nyílt, mind pedig operatív eszközökkel gyakorolt volna független külső kontrollt a rendészeti szervek tevékenysége felett. Az operatív munkát egységes elvek szerint végezte volna a szolgálat, ami optimális erő, eszköz, és költség felhasználása mellett maximális eredményt biztosíthatott volna. Az egységes rendszer, és az egységes információ-feldolgozás az elemző-értékelők részéről mélyebb összefüggéseket is képes lett volna feltárni, ráadásul minimalizálódott volna a dekonspiráció lehetősége is, hiszen nem kellett volna párhuzamosságoktól, és áttételektől tartani. A nemzetközi kapcsolatokat, és a társszervekkel való kapcsolattartást is egységesen lehetett volna megoldani, ami optimalizálta volna azok hatékonyságát. Ezeken túl az egységes követelményrendszer a biztonsági szolgálat beosztottjainak az ellenőrzését is könnyítette volna. Amennyiben a szervezet kivált volna a rendőrségből, úgy a szervtől való anyagi függés is megszűnt volna. A koncepció hátránya a következő: összemósódott volna a nyílt, és az operatív tevékenység, ami miatt kiegészítő, belső szabályozásra lett volna szükség, ez viszont

a demokratikus elvekkel nem lett volna összeegyeztethető. Egy független szervezet esetében az ellenőrzött szervek vezetői nagy valószínűséggel nem dotálnák ugyan olyan mértékben az önálló biztonsági szolgálatot, mintha az a saját szervezetük része volna, ráadásul az önálló biztonsági szolgálat a Belügyminisztérium költségvetését terhelte volna. A Biztonsági Szolgálat alapfeladatába a hatáskörébe tartozó szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzése, ennek keretében pedig a személyi állomány, az állam- és hivatali titok, valamint az objektumok preventív védelme, illetve e szerveknél a bűncselekmények megelőzése, felderítése, és megszakítása tartozott volna. A feladatok ellátásához kapcsolatot tartott volna a BM, valamint a szakmai szervek vezetőivel, a szervek ellenőrzési, személyzeti, és fegyelmi részlegeivel, az ügyészségi szervekkel, és a nemzetbiztonsági szolgálatokkal, valamint a külföldi bűnügyi szervekkel, és társszolgálatokkal. Tevékenységének ellátása során jogosult lett volna a nyílt és titkos információszerezésre is, azokat mind az állománytól, mind pedig az állampolgároktól beszerezhetette volna. Az alapos gyanú megállapításáig, kizárólagos hatáskörrel gyűjthetett volna információt a hatáskörébe tartozó szervek állománya által, a hivatali tevékenységgel összefüggő bűncselekmények (kivéve államellenes és emberiség ellenes bűncselekmények) megelőzése, felderítése, és megszakítása céljából, kiterjesztve azt az elkövetett bűncselekmények polgári tetteseire, és részeseire is. Jogosult lett volna a hatáskörébe tartozó állomány által elkövetett bűncselekmények tekintetében az adatgyűjtésre akkor is, ha azt az állomány tagja a szolgálatteljesítést követően, vagy azt megelőzően követték el. Tevékenységét a személyi állomány ellen irányuló bűncselekményekre is kiterjeszthette volna. Amennyiben azt a rendvédelmi szervek vezetői igényelték volna, úgy a begyűjtött információkat biztonsági vélemény készítésekor felhasználhatták volna. Amennyiben olyan információ jutott volna a szervezet tudomására, amelyben más szerv lett volna az illetékes, úgy az információt a jogosult szervnek átadhatta volna. A szolgálatot, főosztály jogállással közvetlenül a belügyminiszter irányította volna, a szervezet - az ORFK Biztonsági Főosztályához hasonlóan - törzsből, 6 osztályból, és egy önálló alosztályból állt volna. A szolgálatot ellátó állományt a rendőreg állományából rendelték volna be, a felvételi eljárás során a rendőrségi törvényben később megfogalmazásra került „jó hírnév”⁴³² alatt értendő információk tartalmi elemeit pedig fokozottan figyelembe vették volna.

⁴³² 1994/XXXIV. tv., op.cit. 7.§. 2.) bek.

3. számú alternatíva:

Az önálló, és egységes biztonsági szolgálat a Belügyminisztérium szervezetében a Rendészeti Hivatallal mellérendeltségi viszonyban, közvetlenül a belügyminiszter irányítása alatt végezte volna a tevékenységét. Előnyeként mindazok az előnyök érvényesültek volna, mint a 2. számú koncepciónál, ráadásul a közvetlenül, és áttétel-mentesen beszerzett információkat a belügyminiszter ellenőrző tevékenysége során fel tudta volna használni. Ezeken túl biztosított, és egyértelmű lett volna a minisztériumi szervek differenciált operatív védelme is, melyek irányába a Rendészeti Hivatal nem bírt illetékességgel. A koncepció jogi értelemben azonban támadható lett volna, amely emiatt jelentős hátrányt jelentett volna. A koncepció ebben a formában nem valósult ugyan meg, de annak számos eleme felfedezhető a később megalakult szervezet szabályozásában.

Az Antall József által vezetett kormány működését a rendszerváltást követően nemzeti konszenzuson alapuló sarkalatos törvények létrehozásával igyekezett stabilizálni. Boross Péter belügyminiszter ekkor kezdte meg a rendszerváltás rendőrségi törvényének megalkotását. A Miniszterelnök halála után az addigi Belügyminiszter vette át a kormányfői feladatokat, és még a kormányzati működési ciklus idején, Kónya Imre belügyminiszterrel az Országgyűlés számára benyújtották a törvénytervezetet, amelyet a Parlament 1994 áprilisában fogadott el.⁴³³ Megítélésem szerint a társadalom demokratikus működéséhez szükséges egyik legfontosabb alaptörvény a rendszerváltás sikere szempontjából ugyan megkésetten született meg, de még az első szabad választáshoz kötött polgári értékrendet valló kormányzati ciklusban került elfogadásra.

4/3. A BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata

A rendőrségi törvény megalkotásával egy időben előkészítették a Belügyminiszter feladat- és hatásköréről szóló kormányrendeletet⁴³⁴ is, amelynek 1994. őszi hatálybalépése után már nem volt akadálya a BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat létrehozásának. A kormányrendelet⁴³⁵ a belügyminiszter részére konkrét feladatot határozott meg a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzésével kapcsolatban. A rendelet szerint „... a belügyminiszter a közbiztonsággal kapcsolatos feladatkörében irányítja a rendvédelmi

⁴³³ Loc. cit.

⁴³⁴ 147/1994. (XI.17.) Korm.r.

⁴³⁵ Loc. cit.

szervek belső bűnmegelőzési célú ellenőrzéseivel, és bűnfelderítésével kapcsolatban a Kormány részére meghatározott feladatokat”.⁴³⁶ Ennek megvalósítása érdekében a '90-es évek elején a Belügyminisztériumban megkezdődött az a munka, amely a feladat végrehajtásához szükséges jogszabályi feltételek megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges volt.⁴³⁷ A Belügyminisztérium részéről a jogszabályi háttér kidolgozásával párhuzamosan elindultak a társmisztériumokkal (Honvédelmi Minisztérium, Pénzügyminisztérium, Igazságügyi Minisztérium) az egyeztetések, hiszen a felállításra kerülő szervezet hatásköre elődjével, az ORFK kötelékében működő Biztonsági Főosztállyal ellentétben alanyi jogon,⁴³⁸ a jogszabály-előkészítők szándéka szerint már nem csak a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó szervezetekre terjedt ki a belső bűnmegelőzési célú ellenőrzés, és a bűnfelderítés. Az akkor még működő ORFK Biztonsági Főosztály helye, és szerepe a szervezeten belül több olyan problémát is felvetett, amelyek alapján a belügyi vezetésnek fontolóra kellett vennie az egység átalakítását. A Főosztály 1995-ben a rendőrség részeként, hat osztállyal, és egy önálló alosztállyal működött. A szervezethez országosan 120 státusz volt hozzárendelve, ez akkoriban 111 hivatásos, és 9 közalkalmazotti helyet takart. A struktúra 1991-ben került kialakításra, de 1994/1995-ben már elavulttá vált, és fejlesztésre szorult mivel a jogszabályi változások miatt (új jogi normák) új, addig még nem végzett feladatokat kellett ellátniuk, illetve a bűnügyi helyzet is drasztikus változott. A szervezet sokoldalú fejlődésére, és érdemi fejlesztésére az akkori belügyi struktúrában elfoglalt pozíciója miatt azonban, az akkori ORFK nyújtotta keretek között nem volt további lehetőség. Az ORFK-nak alárendelve nem voltak meg azok a lehetőségei, amelyek elődszervezeteinél magától érthetőek voltak. Az egység korabeli helyzetének vizsgálata alapján kérdésként fogalmazódik meg a kutatásban, hogy egy ORFK-s felső vezetőt érintő kérdésben hogyan tudta a szervezet munkáját objektívan, és a konspirációs szabályok teljes betartásával elvégezni. Hiszen, ha az ORFK szakmai felügyelete alatt kellett tevékenykednie, akkor a szerv vezetői irányába jelentési kötelezettsége volt. A kötelezettség fennállása miatt ezért kérdésként merül fel, hogy egy olyan ügyben, amely az ORFK vezetését érinti, hogyan, és miként járt el a Főosztály úgy, hogy a konspirációs szabályok betartásának is eleget tett, mind pedig a törvényben megfogalmazott büntetőjogi irányelvek érvényesüljenek, és az állam büntetőjogi igénye is teljesüljön. A Főosztály fejlesztésének irányát a belügyi vezetők abban

⁴³⁶ Loc. cit.

⁴³⁷ Mivel a feladat szabás a határőrséget is érintette, ezért a készülő tervezet a honvédelemről szóló 1993. évi CX. tv. 6.§-a (3). bekezdése értelmében az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának is bemutatták, a (7).§. (3). bekezdése értelmében pedig tájékoztatásul a Köztársasági Elnöknek is megküldték.

1993/CX.tv. 6.§. 3. bek.

⁴³⁸ A BM Biztonsági Főosztály hármas (BM-IM-PM) egyeztetéseket követően 1992-től ellenőrizhette a VPOP és a BV állományát is.

látták, hogy új néven,⁴³⁹ önálló gazdálkodási szervezetként visszakerüljön a szervezet a Belügyminisztériumba, felügyeletét pedig a rendészeti helyettes államtitkár lássa el. A működési tapasztalatok alapján indokoltnak tűnt, hogy a Főosztály tevékenységében nagyobb hangsúllyal szerepeljen a korrupció-ellenes munka. A szervezet hatásköri ellenőrzésébe 1995-ben több mint 85.000 személy tartozott. Viszonyításként említést érdemel, hogy a kisebb állománnyal, és sokkal szűkebb tevékenységi körrel rendelkező Magyar Honvédség, és Honvédelmi Minisztérium belső biztonságáért egy létszámában majdnem háromszor nagyobb állománnyal rendelkező szervezet felelt.⁴⁴⁰ Továbbá a rendőrségről szóló törvény⁴⁴¹ alapján törvényben meghatározott kötelezettség állt fenn egy olyan, megfelelő hatáskörrel rendelkező belső bűnmegelőzési feladatot ellátó szervezet létrehozására, amely a rendőrségi hierarchián kívül állva - tehát befolyásolás-mentesen - végzi a tevékenységét. Egy önálló, a rendvédelmi szervezetek hierarchiáján kívül álló szervezet létrehozása azért is tűnt indokoltnak, mivel csak így lehetett érdemben erősíteni a rendvédelmi szervek törvényes működésébe vetett közbizalmat, illetve mivel a szervezet által ellátott feladat alapján véve a kormányzattal szembeni társadalmi elvárás volt. A feladatra létrehozott külön szervezet felállítását - a közhiedelemmel ellentétben - nem az indokolta, hogy a rendvédelmi szervek állománya olyan nagymértékben követett volna el bűncselekményeket, hanem az, hogy az ilyen bűncselekmények nyilvánosságra kerülése nagymértékben volt hatással a szervek társadalmi megítélésére, és elfogadottságára. 1995-ben, a Belügyminisztériumnak a rendvédelmi szervek felügyeletét, és irányítását több funkcionális szervezete, valamint több - a rendészeti igazgatásban közreműködő - szervezeti egysége látta el. Ezen egységekbe a rendőrségi törvényben⁴⁴² meghatározott feladatot ellátó szolgálat csak az irányítás szintjén volt integrálható. A rendőrség működésének felügyeletét, valamint a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzését, és a felderítést garanciális okokból, illetőleg a feladat jellege miatt szét kellett választani. Erre azért volt szükség, mivel a Belügyminisztérium rendészeti igazgatása csak a belügyminiszter alá tartozó rendvédelmi szervek működését felügyelte, a belső bűnmegelőzési, és felderítő szervezet hatásköre viszont más miniszterek irányítása alá tartozó szervezetek bűnmegelőzési célú ellenőrzésére is kiterjedt. Ebből az következett, hogy a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzését végző szervezet nem lehetett része a

⁴³⁹Az ORFK Biztonsági Főosztály helyett a megnevezés a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata változott. BM (ORFK) Biztonsági Főosztály vezetőjének előterjesztése a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata szervezetének és irányítási viszonyának kialakítására NVSZ-I op.cit.101-35/2/95. BM (ORFK) BFO előterjesztés

⁴⁴⁰ A HM és MH biztonságát a – nemzetbiztonsági szolgálatokhoz tartozó – 300 fős Katonai Biztonsági Hivatal látta el. ; IZSA: Nemzetbiztonsági alapismeretek.; PRÁCZKI: Kémjárszak. Egy magyar hírszerző emlékiratai.

⁴⁴¹ 1994/XXXIV. tv.op.cit.

⁴⁴² Loc. cit.

rendőrségnek. A szervezet által végzett belső bűnmegelőzési ellenőrzési, és felderítési feladatok bizonyos társszervek⁴⁴³ azonos jellegű tevékenységével összeütközésbe kerülhettek volna, azonban ezt a személyi kör, és a hivatali tevékenység pontos behatárolásával ki tudták küszöbölni. „... a szolgálat feladata a bűncselekmény alapos gyanúja megállapításáig, vagy kizárásáig kizárólag a hivatali, hivatalos személyként, vagy hivatali tevékenységgel összefüggésben elkövetett, illetőleg katonai bűncselekmények megelőzésére, megszakítására, és felderítésére irányul. A rendvédelmi szervek személyi állománya által elkövetett, a hivatali tevékenységgel össze nem függő bűncselekménye felderítése az általános hatáskörű bűnüldöző hatóságok, míg a nemzetbiztonsági szolgálatok hatáskörébe tartozó cselekmények felderítése ezen szolgálatok feladata.”⁴⁴⁴ A leírtak alapján tehát elvi, szakmai, és politikai igény is volt egyben, hogy a rendvédelmi szervek ellenőrzése a jogalkotó szándékaival megegyezően valóban hatékony legyen. Emiatt indokolt volt a szervezetet mind létszámában, mind pedig technikai eszközeiben fejleszteni, valamint állományát - figyelemmel a munka specialitására - egzisztenciálisan kiemelten kezelni. E célok elérése érdekében indokoltnak tűnt a korábbi osztályok megerősítése, valamint a személyi státuszok számának emelése. A szolgálat alaptevékenységét végző állományra vonatkozóan két kritérium került felterjesztésre: egyrészt legyenek hivatásos rendőrök, másrészt pedig a tevékenység ellátása végett, határozatlan időre legyenek egységüktől a munkavégzésre berendelve. A javaslatot a Belügyminisztérium rendészeti helyettes-államtitkára, valamint a Közgazdasági Főosztály vezetője több egyeztetést követően elfogadta, azt kormányrendelet-tervezetben kérték felterjeszteni. A Belügyminisztérium Törvény Előkészítő Főosztálya a felterjesztést illetően több módosítást is javasolt. A szabályozási elveknél - figyelemmel a belügyminiszteri alárendeltségre - kérték rögzíteni, hogy a létrehozandó szolgálat sem nyomozóhatóság, sem pedig nemzetbiztonsági szolgálat nem lehet. Így próbálták meg elejét venni - figyelemmel a közelmúlt eseményeire - azokat a politikai támadásokat, amelyek egy, a demokrácia elvei szerint működő Belügyminisztérium alárendeltségében lévő titkosszolgálatot érhetek volna. A nemzetbiztonsági szolgálattá való minősítést azért sem tartották jó ötletnek, mivel ebben az esetben a szolgálat egy önálló költségvetésű, országos illetékességű szervvé vált volna, emiatt pedig pont azokat a feladatokat nem tudta volna teljesíteni, amelyek miatt létrehozták. Továbbá: ez időben a titkosszolgálatokat⁴⁴⁵ a Miniszterelnök felügyelte, így a presztízsét védő

⁴⁴³ A nemzetbiztonsági szolgálatok és a nyomozó hatóságok is rendelkeztek ilyen tevékenység végzésére szóló felhatalmazással. ; BEJCI: A titkos információgyűjtés célhoz kötöttsége.

⁴⁴⁴ 101-35/2/95. BM (ORFK) BO előterjesztés
NVSZ-1, op.cit. Szolgálattervezéssel kapcsolatos anyagok doboza, 4.p.

⁴⁴⁵ 1974/17. tv.11.§.(5). bek.

nemzetbiztonsági szolgálatok is erőteljesen tiltakoztak volna, egy belügyileg felügyelt titkosszolgálat felállítása ellen. A Főosztály 1995. évi munkatervében⁴⁴⁶ - a várható szervezeti változásokra figyelemmel - fontosságuk szerint az alábbi feladatok kerültek meghatározásra:

- az Rtv. alapján kiadandó kormányrendelet, belügyminiszteri utasítások, és más jogszabályok előkészítésében, koordinációjában való részvétel
- a Belügyminisztériumba való integrálódás személyzeti, pénzügyi, anyagi-technikai feltételeinek kidolgozása, és a főosztályra háruló feladatok végrehajtása
- az Rtv. alapján történő átszervezést követően az illetékességi körbe tartozó rendvédelmi szervek vezetőivel való kapcsolat új alapokra helyezése, az együttműködés új formáinak kidolgozása, és együttműködési megállapodások kidolgozása
- munkakapcsolatok hatékonyságának fokozása az ügyészségi nyomozó szervekkel; a polgári, és katonai titkosszolgálatokkal; a rendvédelmi szervek ellenőrzési, és fegyelmi szerveivel; a rendőrség, határőrség, vám- és pénzügyőrség nyílt, és operatív felderítő tevékenységet folytató szerveivel; a nemzetközi kapcsolatok rendjébe illesztve a külföldi bűnmegelőzési szervekkel, társszolgálatokkal, elsődlegesen az Ukrán Katonai Biztonsági Szervekkel, és a Nemzetbiztonsági Hivatallal
- a szervezett bűnözés behatolási törekvéseire, illetve a rendvédelmi szervek állományon belüli jelenlétére utaló információk folyamatos gyűjtése, értékelése és elemzése
- az elektronikus adathordozó rendszerek kiépítésének, működésének folyamatos figyelemmel kísérése, ellenőrzése, a titokvédelem szempontjából fontos intézkedések megtételének kezdeményezése
- a rendőrségi alapítványok törvényes működésének, az alapítványi pénzüsszegek rendeltetésszerű felhasználásának figyelemmel kísérése, különös tekintettel azon személyek kiszűrésére, akiknek célja a rendőri védelem kialakítása, illetve a rendőrségbe való beépülés

⁴⁴⁶ 101-8/1/1995.BM (ORFK) BO 1995. évi munkaterv
NVSZ-I, op.cit. Szolgálat szervezésével kapcsolatos anyagok dossziében, 7-13. p.

- a helyszínbírságotól kiadott új rendelkezésben foglaltak érvényesülésének figyelemmel kísérése, az ezekkel kapcsolatos visszaélések felderítése
- az idegenrendészeti törvényből adódó rendőrségi, büntetés-végrehajtási, és határőri feladatok végrehajtásának fokozott biztonsági szempontú ellenőrzése
- a személyi állomány védelmének érdekében a legális, és illegális másodállások, mellékfoglalkozások feltérképezése, a biztonsági szempontból szükséges intézkedések megtételének kezdeményezése
- azon bűnügyileg fertőzött vendéglátó-ipari egységek feltérképezése, amelyek a rendvédelmi szervek állománya által látogatottak
- a szervezett bűnözés elleni szolgálatok személyi állományának biztonsági szűrése
- a rendvédelmi szervek ellenőrzési szerveivel együttműködve, a szervek beruházásaival kapcsolatos, illetve egyéb gazdasági visszaélések lehetőségeinek feltérképezése, a szükséges intézkedések kezdeményezése, kiemelt figyelemmel a büntetés-végrehajtási intézményeknél működő gazdasági szervek tevékenységére
- a rendvédelmi szervek fokozott terror-érzékenységgű objektumainak felmérése, kiemelt figyelemmel az épülő ORFK – BRFK - TOP székház biztonsági rendszerének kiépítésére
- kiemelt felderítő, és megelőző tevékenység folytatása az ukrán, román, és jugoszláv határszakaszon a rendvédelmi szervek tagjainak bevonásával, szervezett formában elkövetett ember-, fegyver-, és árucsempészet, valamint az embargós szabályok megsértésének megakadályozása érdekében

1994 decemberében, a minisztériumokkal történő hosszas egyeztetést követően, a későbbiekben felállításra kerülő Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló tervezet Kuncze Gábor belügyminiszter elé került, aki azt - változtatásokkal ugyan, de - 1995 februárjában a Kormány elé terjesztette. A létrejött jogállami keretek az állomány szemléletváltoztatását, képzését, át- és továbbképzését tették szükségessé. A rendszerváltozással együtt járó polgári értékrendhez idomulás a struktúra, és szerkezetváltozást is megkövetelte. A megfelelő jogszabályok hiányában 1994 tavaszáig nem volt lehetőség a rendőrség szervezetén kívül álló, olyan szervezet felállítására, amely

megfelelő hatáskörrel rendelkezett volna. Az rendőrségi törvény (Rtv.)⁴⁴⁷ megalkotása, és a Parlament által történő elfogadása azonban rendezte az eddig hiányzó, a rendeletek, és utasítások megalkotásához szükséges alapvető törvényi háttérrel. Az Rtv. preambulumban kimondta, hogy: „... az Országgyűlés, a Magyar Köztársaság Alkotmányának, és nemzetközi jogi kötelezettségeinek, valamint a jogállamiság követelményeinek megfelelően működő Rendőrség kialakítása érdekében került megalakításra”⁴⁴⁸ A törvény a rendőrség szerteágazó feladatait tíz fejezetben fogalmazta meg. Az Rtv.-ben rögzített megfogalmazások szerint „a Kormány a Belügyminiszter útján irányítja a Rendőrséget”,⁴⁴⁹ „... a Belügyminiszter gondoskodik a Rendőrség ellenőrzéséről”⁴⁵⁰, „... a Belügyminiszter meghatározza a Rendőrség irányításában, és felügyeletében közreműködő szervezet tevékenységét, a vezetője felett munkáltatói jogkört gyakorol, és e szervezet útján gondoskodik a Rendőrség belső bűnmegelőzési ellenőrzéséről; a bűncselekmények felderítéséről.”⁴⁵¹ Az Rtv. később újfent arról rendelkezik, hogy „...a Kormány a Rendőrség működését ellenőrző szerv útján gondoskodik a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési célú ellenőrzéséről, és a bűnfelderítésről.”⁴⁵² A rendvédelmi szervek - így különösen a rendőrség, a határőrség, a polgári védelem állami szervei, a hivatásos tűzoltóság, a vám- és pénzügyőrség szervei, valamint a büntetés-végrehajtási testület⁴⁵³- jogszabályok által garantált, és hatékony működéséhez szükséges közbizalom fenntartásának fontossága szükségessé tette egy, a rendvédelmi szervek hierarchikus szervezetén kívül álló, megfelelő hatáskörrel rendelkező, szakképzett, bűnmegelőző, és bűnfelderítő szervezet létrehozását.⁴⁵⁴ Mivel e feladat a törvényben a Kormány részére lett meghatározva, ezért indokolt volt, hogy az újonnan felállításra kerülő szervezet ne legyen egyik fegyveres testületnek sem tagja. A Rendőrség működési felügyeletét, illetve a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzését, valamint a bűnfelderítést garanciális okokból, illetve a feladat jellege miatt szervezetileg is szét kellett választani, mivel a Belügyminisztérium rendészeti igazgatása hatáskör, és illetékesség hiánya miatt csakis a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek, illetve a minisztérium, és a háttérintézmények működését felügyelhetné volna. Egy hierarchián kívül lévő szervezet azonban - melynek semmiféle függőségi viszonya nincs az általa

⁴⁴⁷ 1994/XXXIV. tv.

⁴⁴⁸ Loc. cit. bevezető

⁴⁴⁹ Loc. cit. 4.§. (1). bek.

⁴⁵⁰ Loc. cit. 3.§. f.) pont

⁴⁵¹ Loc. cit. I. fejezet. 1- 6.§.

⁴⁵² Loc. cit. X. fejezet. 94.§

⁴⁵³ Loc. cit. 97.§

⁴⁵⁴ Előterjesztés a Kormányzat részére a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló rendeletről, Belügyminiszter; (1995. II. 2.) BM. KI, RSZVSZ doboz, előterjesztések 1995, szám nélküli anyag 2 p. 5. bek.

ellenőrzött szervezetekkel - nincs ilyen korlátok közé szorítva, hatásköre és illetékessége alapján a más minisztériumok által irányított rendvédelmi szervek, és szervezetek bűnmegelőzési ellenőrzési célú kontrollját is folytathatta volna. Az Rtv.-ben található „Felhatalmazó rendelkezések” alapján⁴⁵⁵ a Kormány jogosult volt ilyen, bűnmegelőzési ellenőrző, illetve bünfelderítő szervezet rendelettel történő létrehozására. Az irányítási jogkör az Rtv.-ben leírtak alapján, illetve az ezt követő kormányrendeletben⁴⁵⁶ megfogalmazottak szerint is a Belügyminisztert illette meg. A tervezet kitért a későbbiekben felállításra kerülő szolgálat hatáskörére, és illetékességére is. Álláspontom szerint megfelelően elhatárolta a szolgálat által elvégzendő, a fentiekben már részletesen kifejtett feladatokat a nemzetbiztonsági szolgálatok, illetve a nyomozó hatóságok törvényben leírt feladataitól, ezáltal a hatásköri összeütközést nagyrészt kizárta.⁴⁵⁷

4/3.1. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának feladata

A szolgálat feladat-meghatározása pontosításra került: ennek értelmében a szolgálat feladata „a bűncselekmény alapos gyanújának a megállapítása, vagy kizárása kizárólagosan a hivatali, hivatalos személyként, vagy hivatali tevékenységével összefüggésben elkövetni kívánt, vagy elkövetett, illetőleg katonai bűncselekmények megelőzésére, megszakítására, és felderítésére irányult.”⁴⁵⁸ A rendvédelmi szervek személyi állománya által elkövetett - a hivatali tevékenységgel azonban nem összefüggő - bűncselekmények esetében a felderítés az általános hatáskörű bűnüldöző szervezetek, illetve nemzetbiztonsági illetékesség esetén a nemzetbiztonsági szervek feladatai között maradt.

4/3.2. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának állománya

A fenti feladatok szakszerű ellátásának alapvető feltétele a megfelelő tapasztalattal és végzettséggel rendelkező, polgári értékrendet felmutató személyi állomány volt. A cél elérésére való törekvés a tervezetben is felismerhető: az állomány vonatkozásában meghatározásra került, hogy a bűnmegelőzési ellenőrzést, és bünfelderítést csak berendelt,

⁴⁵⁵ 1994/XXXIV. tv. X. fejezet, 100.§. (1). k.) pont

⁴⁵⁶ 147/1994. (XI.17.) Korm.r., op.cit.5.§.(1). Bek. e.) pont

⁴⁵⁷ Az 1990. évi vonatkozó minisztertanácsi rendelet értelmében, a határőrség tényleges állományú tagjai esetében bizonyos katonai bűncselekmény elkövetése során a felderítés és megakadályozás tekintetében (Btk. 343.§.- külföldre szökés, Btk. 352.§.- zendülés, Btk.363.§.- harcokészültség veszélyeztetése) a Nemzetbiztonsági Szolgálat volt 1995-ben az illetékes.

26/1990. (II.14.) MT r. 2.§. (1). bek. g.) és h.) pont

⁴⁵⁸ Előterjesztés a Kormányzat részére a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló rendeletről (1995. II.. 2.) BM.KI, RSZVSZ doboz, előterjesztések 1995, szám nélküli anyag 4. p. 2. bek.

komolyabb tapasztalattal rendelkező rendőrök végezhesék el.⁴⁵⁹ A berendelték tekintetében a munkáltatói jogok gyakorlását, és az illetmény megállapítását a Belügyminisztérium hivatali szervezetére vonatkozó szabályok szerint, a szolgálati viszonyban álló rendőrökre vonatkozó szabályok alapján kellett biztosítani. A jövőben felállításra kerülő szolgálat tekintetében azonban nem került pontos meghatározásra a más rendvédelmi szervvel azonos ügyben, párhuzamosan folytatott felderítés esetén alkalmazandó magatartás, a szolgálat várható létszáma, illetve kérdések merültek fel a várható költségek, személyi, és dologi kiadások, valamint a berendelt személyek berendelés alatti jogviszonyának tekintetében is. Az elkészült anyagot a Horn- Kormány belügyminisztere, Kuncze Gábor 1995. február 10-i határidővel közigazgatási egyeztetésre bocsátotta. A beérkezett észrevételek alapján a felterjesztett anyag többször is változtatásra, és átdolgozásra került, de mivel olyan kardinális változás, amely újabb egyeztetést igényelt volna nem történt, 1995. március 22-én a tervezet kiadmányozása megtörtént. A Kormány 1995. április 11-én megtartott ülésén a szolgálatról szóló kormány-előterjesztés tárgyalandó napirendi pontként szerepelt. A tervezetet a Kormány 1995. május 4-én elfogadta, majd a kormányrendelet⁴⁶⁰ hatályba lépésével 1995. július 1-jén a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakult. Az egység első vezetője Dezső Gyula r. ezredes volt, első osztályvezetői pedig Makai Ferenc r. ezredes, Bekő Géza r. alezredes és Lévai János r. alezredes voltak. Az újonnan felállításra került szervezet jogelődjeivel ellentétben, a demokrácia szabályai szerint, azaz már nem titkos utasítások, parancsok, vagy ideiglenes törvények sűrűjében lavírozva, hanem nyíltan megismerhető jogszabályok, így a rendszerváltást stabilizáló sarkalatos törvény, a rendőrségi törvény, valamint a fenti rendelet alapján kezdte meg a munkáját.

A kormányrendelet röviden, és lényegre törően, mindössze 6 pontba foglalva fogalmazta meg a szolgálat jogállását, feladatát, és tevékenységét, személyi állományának körét, illetve utalt az ügyrendre⁴⁶¹ is, amely a részletes szabályokat tartalmazta. A szervezet megalakítását és működésének paramétereit a BM által kiadott alapító okirat rögzítette. Az alapító okirat szerint a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság Biztonsági Főosztály jogutódjaként, a Magyar Köztársaság területén a Belügyminisztérium szervezeti egységeként, annak közvetlen alárendeltségében, önálló

⁴⁵⁹ A rendőrségi törvény értelmében a belügyminiszter jogosult a rendőrt munkavégzés céljából, szolgálat ellátására a Belügyminisztériumba, vagy más rendvédelmi, állami, vagy önkormányzati szervhez - határozott, vagy határozatlan időre - berendelni. 1994/XXXIV.tv. 7.§. 7.bek.

⁴⁶⁰ 49/1995. (V. 4.) Korm.r. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról

⁴⁶¹ 18/1995. (V. 4.) BM.ut.op.cit.

költségvetési szervként működik.⁴⁶² A szolgálat vezetését, és képviselőjét a vonatkozó jogszabályi keretek között a Belügyminiszter által kinevezett szolgálatvezető a továbbiakban önállóan látta el. A szolgálat megalakulását követően a feladatvégzés jogszabályokban meghatározott elláthatósága érdekében a Belügyminiszter utasításában a szolgálat ügyrendjének kiadásáról gondoskodott. Ezzel egy időben, az utasítás mellékleteként a szolgálat ügyrendjének elkészítésére is sor került.⁴⁶³

A testülethez nehéz volt bekerülni: a jelentkezőknek legalább 5 év bűnügyi területen végzett szolgálatot és 3 év operatív tapasztalatot kellett felmutatniuk. Amennyiben a jelentkezőnek vezetői tapasztalata is volt, az csak előnyt jelentett. Az ORFK Biztonsági Főosztályának és az RSZVSZ-nek 1990-2010 közötti állománytáblái sok mindent elárulnak: 1990 óta a szervezetnél kiemelkedően magas volt az alezredesi rangban, illetve őrnagyi rangban dolgozók aránya, az állománynak több mint a 2/3-át ők tették ki. A századosok száma következett ez után, főhadnagyok csak elvétve, hadnagyok pedig egyáltalán nem szolgáltak a testületnél.

4/3.3. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának ügyrendje

Az ügyrend tárgyalta a szolgálat feladatát, hatáskörét, és illetékességi területét, a munkamódszereit, az együttműködés, és a tájékoztatás rendjét, valamint adatkezelését is. Kitért a szolgálat személyi állományára, a szolgálat alárendeltségére, belső tagozódására, irányítására, és vezetésére, illetve zárszóként vegyes rendelkezéseket is tartalmazott.

A szolgálat feladataul⁴⁶⁴ - utalva a rendőrségi törvény megfelelő szakaszára⁴⁶⁵ - a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzését, továbbá a bűncselekmények felderítését határozta meg. Ezen tevékenységét a rendőrségi törvényben⁴⁶⁶ kijelölt rendvédelmi szervek területén végezhetette, amely alól kivételt csupán az önkormányzati tűzoltó-parancsnokságok állománya jelentett.⁴⁶⁷ Hatásköre az Rtv. ide vonatkozó pontjában felsorolt szervek hivatásos, köztisztviselői, és közalkalmazotti állománya, illetve a határőrségnél hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítő sor- és tartalékos állományra terjedt ki. Az ügyrendben megfogalmazottak

⁴⁶² 6-539/1995 BM RSZVSZ Alapító okirat, 1 p.

NVSZ-I Szolgálat tervezéssel kapcsolatos anyagok doboza

⁴⁶³ Az utasítás, illetve ügyrend kiadásával egy időben a korábbi utasítás és a módosításáról szóló utasítás is a hatályát veszítette.

⁴⁶⁴ 18/1995. (BK. 19) BM ut. op.cit.melléklet, 1 pont

⁴⁶⁵ 1994/XXXIV. tv. 94.§

⁴⁶⁶ Loc. cit. 97.§.

⁴⁶⁷ Rendőrség, Határőrség, Polgári Védelem állami szervei, hivatásos tűzoltóság, Vám- és Pénzügyőrség

értelmében⁴⁶⁸ „... a szolgálat felderítést végez ezen állomány által elkövetett hivatali,⁴⁶⁹ hivatalos személyként elkövetett,⁴⁷⁰ illetve szolgálati helyen, vagy hivatali tevékenységgel összefüggésben elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban. Kivételt jelent az olyan eset, amely az Rtv. 69.§.(3). bekezdése,⁴⁷¹ vagy (4). bekezdése⁴⁷² szerint a nemzetbiztonsági szolgálatok, vagy a rendőrség kizárólagos hatáskörébe tartozik.” A mellékletben megfogalmazottak szerint a szolgálatnak nem tartozott feladat, illetve hatáskörébe a rendvédelmi szervek szakmai feladatai ellátásával kapcsolatos szakmai, és vezetési kérdések vizsgálata.⁴⁷³ A szolgálat ezen kívül belső bűnmegelőzési feladatokat is foganatosíthatott.⁴⁷⁴ Büntető-eljárási cselekményeket - a korábbi tevékenységéhez hasonlóan - nem foganatosíthatott, felderítő tevékenységét pedig az Rtv. titkos információgyűjtésről szóló VII. fejezetében leírtak szerint végezhetette.⁴⁷⁵ A felderítést az alapos gyanú megállapításáig, vagy a kizárásig folytatta. Az alapos gyanú esetén feljelentést kellett tennie az illetékes nyomozó hatóságnál, fegyelmi eljárás elrendelése feltételeinek fennállása esetén pedig a beszerzett adatokat át kellett, hogy adja az illetékes vezetőnek.⁴⁷⁶ A munkamódszerek felsorolása során az ügyrend melléklete részletesen taglalta a szolgálat belső bűnmegelőzési tevékenységéhez kapcsolódó jogait,⁴⁷⁷ azon feltételeket, melyek megléte esetén a szolgálat jogosult volt a titkos információgyűjtésre,⁴⁷⁸ valamint annak pontos mikéntjére is.⁴⁷⁹

Megállapítható, hogy az I-II. fejezetekben kerültek felsorolásra azok a rendvédelmi szervek, amelyekkel az RSZVSZ együtt működhetett; valamint az is megemlítsre került, hogy a szolgálat munkatársai mely adatokhoz férhettek hozzá, illetve, hogy hova, és mikor léphettek be. A titkos információszerzés fejezetében hivatkozott az Rtv. VII. fejezetére, kifejtve és cím szerint tételesen felsorolva a tiltásokat,⁴⁸⁰ illetve a külső szerv által engedélyezett eseteket.⁴⁸¹ Az együttműködés, és tájékoztatás rendjéről szóló III. fejezetben az ügyrend melléklete

⁴⁶⁸ 18/1995. (V. 4.) BM.ut.op.cit. melléklet, 3. bek. a.) pont

⁴⁶⁹ 1978/IV.tv. 225-228.§.

⁴⁷⁰ Loc.cit. 244.§., 250.§., 275.§.

⁴⁷¹ A különleges eszközök felhasználásának módjáról, különösen a Btk. X-XI. fejezet, és a Btk. 343.§., 352.§., 363.§. szakaszai értelmében

⁴⁷² Az alábbi bűncselekmények esetében a bűncselekmény felderítése a nyomozás elrendeléséig a nemzetbiztonsági szolgálatok hatáskörébe tartozik a Btk. 156.§., 261.§. szakaszai.

Loc.cit.

⁴⁷³ 18/1995. (BK. 19) BM ut.op.cit. 3. bek. c.) pont

⁴⁷⁴ Loc. cit. 4. bek.

⁴⁷⁵ Loc. cit. 5. bek., NYÍRI: Ismét a titkos információgyűjtésről.

⁴⁷⁶ Csak azon adatokat adhatja át a vezetőnek, melyek a fegyelmi eljárást megalapozzák, és nem titkos információgyűjtés során kerültek a birtokába,

loc.cit. 6. bek.

⁴⁷⁷ Loc.cit. 9-11 bek.

⁴⁷⁸ Loc. cit. 12. bek.

⁴⁷⁹ Loc. cit. 13-14 bek., illetve a bírói engedélyhez kötött és bírói engedélyhez nem kötött eseteket is részletesen taglalja (15-16 bekezdés)

⁴⁸⁰ Fedővallalkozás létrehozása, nyomozás megtagadásának, vagy megszüntetésének a kilátásba helyezése.

⁴⁸¹ Az ügyészi engedélyhez kötött adatkezelés.

1994/XXXIV.tv.op.cit.68.§.

felsorolta, hogy a szolgálat munkatársainak milyen esetben, mikor, és kit kellett értesíteniük, valamint azt is, hogy kivel, milyen esetekben kell együttműködniük.⁴⁸²

A „Szolgálat adatkezelése”- című fejezetben az ügyrend melléklete főszabályként a rendőrségi törvényre hivatkozott,⁴⁸³ illetve rámutatott arra, hogy az abban meghatározott adatok - így különösen a titkos információgyűjtéssel kapcsolatosan keletkezett adatok⁴⁸⁴ - hogyan, és milyen módon kerülnek kezelésre, valamint megállapította, hogy a működéshez szükséges, de az alaptevékenységet nem érintő adatok kezelésében a Belügyminisztérium adatvédelmi szabályzata az irányadó.⁴⁸⁵

A szolgálat személyi állománya címet viselő V. fejezetében⁴⁸⁶ megerősítették, hogy az alapfeladatokat a munkavégzésre berendelt rendőrök végzik, akikre a Rendőrség Szolgálati Szabályzatában leírtak vonatkoznak. A mondat második fele kimondja, hogy a személyi állomány nem csak hivatásos rendőrökből, hanem az ő munkájukat segítő közalkalmazottakból is áll. Az alaptevékenységet - tehát a védelmi feladatot - ellátó munkatársak tekintetében a rendőrség hivatásos állományára vonatkozó szabályokat is alkalmazni kellett.⁴⁸⁷ A mellékletben szintén rögzítésre került, hogy a szolgálat a Belügyminiszter irányítása alatt áll,⁴⁸⁸ vezetője személyi felelősséggel tartozik a szolgálat tevékenységéért.

4/3.4. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának szerkezeti tagozódása

A szolgálat belső tagozódása szerint szervezetszerűen törzsre, 3 alaptevékenységet végző osztályra, és egy funkcionális feladatokat ellátó csoportra volt felosztva.⁴⁸⁹ A szolgálat szervezeti egységei ekkor még - a későbbi felosztásoktól eltérően - a védett szervek szerint kerültek csoportosításra. Ekkor még létezett Rendőrségi (megyei) Osztály, ORFK és Minisztériumi Szervek Osztálya, Rendőrségi (BRFK és Pest Megyei RFK) Osztály, valamint Határőrségi Osztály, és BV Osztály is.

⁴⁸² Az ügyészséggel történő együttműködésről. 18/1995. (BK. 19) BM út., 17. szakasz f.) pont

⁴⁸³ A rendőrségi adatkezelés.

1994/XXXIV.tv.op.cit.VIII. fejezet.

⁴⁸⁴ Loc. cit. 84.§. i.), n.) és r.) pontjai.

⁴⁸⁵ 18/1995. (V.4.) BM ut. op.cit.melléklet, 20 bek.

⁴⁸⁶ Loc. cit. 22. szakasz

⁴⁸⁷ Loc. cit. 22-23 bek.

⁴⁸⁸ 1994/XXXIV.tv.op.cit. 5.§. (1).bek. b.) pontja ; 147/1994. (XI.17.) Korm.rend. op.cit. 5.§.(1).bek. e.) pontja

⁴⁸⁹ 18/1995. (V.4.) BM ut.op.cit. melléklet, 29. bek.

A felsorolás pontosan meghatározta a törzs, az osztályok, illetve a funkcionális feladatokat ellátó csoport felelősségi területét.⁴⁹⁰ Ennek megfelelően:

- A törzs végezte a titkársági, illetve a szolgálat feladatkörébe tartozó gazdasági, ellátási, szervezési, és ellenőrzési feladatokat.
- Az 1. osztály a rendvédelmi szervek központi szervei és intézményei,⁴⁹¹
- a 2. osztály a rendvédelmi szervek budapesti és Pest megyei területi szervei,⁴⁹²
- a 3. osztály pedig a rendvédelmi szervek területi szervei⁴⁹³ belső bűnmegelőzéséért, és bünfelderítéséért felelt.

A 30-39. bekezdések a vezetők feladatait sorolták fel tételesen, a szolgálatvezetőtől egészen az alosztály-vezetőig bezárólag.

Az ügyrend mellékletének utolsó, VIII. fejezete vegyes rendelkezéseket tartalmazott, melyben megfogalmazták a szolgálaton belüli együttműködéssel, és feladatmegosztással kapcsolatos irányelveket, illetve az utolsó, 42. bekezdés rendelkezett a szolgálat tevékenységével összefüggésben keletkezett panaszok kivizsgálásával kapcsolatos személyi hatáskorról.

4/3.5. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának védelmi területe

Az RSZVSZ tevékenységének hatáskörébe tartozó szervek

- Rendőrség
- Köztársasági Őrezred
- Határőrség
- Vám- és Pénzügyőrség (Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal)
- Büntetés-végrehajtás
- Katasztrófavédelem (Tűzoltóság, Polgári Védelem)

Az országos illetékességű szervek vonatkozásában megállapítható volt, hogy azok a szakma legfelsőbb irányítási-, vezetési-, és ellenőrzési szintjét képviselték, ezért az itt kifejtett megelőző-védelmi, valamint bünfelderítő munka szükségképpen speciális követelményeknek

⁴⁹⁰ Loc. cit. 1-3 pont

⁴⁹¹ ORFK, HŐR OPK, Tűz és Polg. Véd. OP, VPOP, BVOP. ; BENCZE — BALASKA: Nincs maffia korrupció és állami segédlet nélkül.; BENCZE— BALASKA: A korrupció kérdései a Vám- és Pénzügyőrségen.

⁴⁹² Budapesti, illetve Pest-megyei székhelyű területi szervek.

⁴⁹³ A rendvédelmi szervek Budapest, illetve Pest megyén kívüli területi szervei.

kellett, hogy megfeleljen. A területi, és helyi szerveknél tapasztaltaktól eltérően gyakorlatilag nulla a közterületi korrupció lehetősége, hiszen az állomány alapvetően nem lát el szolgálati feladatokat közterületen. Az itt dolgozó állománnyal kapcsolatosan elmondható volt, hogy jellemzően elhivatott, komoly szakmai előélettel, és tapasztalattal rendelkező személyekből állt, ebből fakadóan védettebb az egyéb hivatali (köztörvényes) bűncselekményekkel szemben. Ugyanakkor a terület jellegéből fakadóan speciális kihívások is jelentkeztek.

- Egyrészt a szervezet szakmai-felügyeleti jogkörében eljárva a szakirányító egységek olyan döntési helyzetbe kerülhettek, mellyel közvetlenül befolyásolták egyes gazdasági társaságok érvényesülését az üzleti életben, ezért az e cégek részéről felmerülő befolyásolási törekvés állandó korrupciós kihívást jelentett az állományra nézve.
- Másrészt a nagy értékű (vagy kisebb értékű, de rendszeres) beszerzések, megrendelések kapcsán szintén komoly gazdasági érdekek merültek fel, és komoly törekvések jelentkeztek a döntések befolyásolására.

A szolgálat kiemelt figyelmet fordított a közbeszerzési eljárásokra, a munkatársak rendszeresen kapcsolatot tartottak a kiírásban, lebonyolításban, és döntésben közreműködő szervek vezetőivel, a kapott információkat a szolgálati út betartásával továbbították. Az országos illetékességű szervek vonatkozásában - szükség esetén - a titkos információgyűjtés is a vizsgálati módszerek közé tartozott.⁴⁹⁴

Rendőrség

A rendőrségen belül a munka kiterjedt az Országos Rendőr-főkapitányság, a Köztársasági Őrezred, a Nemzeti Nyomozó Iroda, a Készenléti Rendőrség, a Rendőrtiszti Főiskola, és alsóbb szintű oktatási intézmények, valamint a Központi Szervek (bűnügyi, rendészeti, gazdasági főigazgatóság), és a háttérintézmények teljes állományára.

A **Köztársasági Őrezred** vonatkozásában a terület specialitása a védett személyekkel kapcsolatos munkavégzés. A védett terület e sajátossága miatt leginkább a munkájukkal kapcsolatos információk kiszivárogtatása jelenthetett veszélyt.

A **Nemzeti Nyomozó Iroda** (NNI) specialitását jelzi, hogy az osztályra érkező operatív információk jelentős része az NNI által más irányokban folytatott titkos információgyűjtő

⁴⁹⁴ A BM és az RSZVSZ irattárában jelentős számú jelentés foglalkozott az 1994 és 2010 közötti bűnügyi belső elhárítási helyzettel, de azok minősített volta miatt ezen dolgozat keretei között nem tárgyalhatóak.

tevékenység során keletkezik, mint a különböző elkövetők, bűnözői csoportok alapcselekményeihez kapcsolódó rendőri jogsértésekre utaló adat. Az NNI-nél a terület specialitását az jelentette, hogy a szervezet munkatársai által feldolgozott ügyek jelentős része összefüggött a szervezett bűnözéssel. A szervezett bűnözői csoportok részéről egyrészt állandó behatolási, beépülési törekvés volt tapasztalható, másrészt egyes esetekben lejárattal, rágalom-hadjárral, az általuk elkövetett bűncselekményekre utaló hamis vádakkal próbálták a résztvevő nyomozókat kizárni, és végső soron az eljárásokat ellehetetleníteni.⁴⁹⁵

A **Készenléti Rendőrség** más néven is szerepelt a tárgyalt időszakban: először Készenléti Rendőrség, majd Rendőrségi Biztonsági Szolgálat volt a szervezet neve. A belső szervezeti tagozódása szerint: Bevetési Parancsnokság (Támogató Kommandó) Különleges Szolgálatok Igazgatósága (Terrorelhárító Szolgálat (TESZ), Tűzserész Szolgálat, Pénzkísérő Szolgálat) Állami Futárszolgálat, Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) lovas zászlóaljai, Autópálya-rendőrség, Légirendészeti Parancsnokság, Repülőtéri Biztonsági Szolgálat, illetve Rendőrségi Zenekar. Feladatai az általános rendfenntartáson, a közrend biztosításán, és az utcai járőrözésen túl a tömegesemények biztosítása, a kiemelt objektumok védelme, illetve az autópályák ellenőrzése volt. Gyakran működött együtt a helyi rendőrségekkel, főként a fővárosban. A szolgálat hatáskörébe tartozó bűncselekmények közül közterületi korrupcióra, vesztegetésre, kábítószerrel való visszaélésre, önbíraskodásra, embercsempészetre és hivatali visszaélésre vonatkozóan keletkeztek információk.

A **megyei Rendőr-főkapitányságok** (BRFK, városi rendőrkapitányságok, és alsóbb szervek) vonatkozásában az alábbiakat lehetett megállapítani: miközben az állomány tagjainak jelentékeny hányada hatékonyan részt vett a törvényesség betartásában, és betartatásában, addig az állomány kisebbik része, kihasználva a jogszabályi háttér hiányosságait, valamint hivatali helyzetét, jelentős számú bűncselekmény elkövetésében vett részt. Az évek során a rendőri bűnözés átalakulása is megfigyelhető volt: az elkövetett bűncselekmények száma és minősége, az elkövetés szervezettsége megváltozott.

⁴⁹⁵ BENCZE – BALASKA: Nincs maffia korrupció és állami segédlet nélkül. ; CSEREI: Ügyészégi megállapítások a korrupciós bűncselekmények nyomozási tapasztalatairól. ; DÉKÁNY: Az etikai kódex fontossága a korrupcióellenes harcban. ; FINSZTER: Módszertani szempontok a rendőrségi korrupció kutatásához. ; FINSZTER: Rendőrségek a XXI. században.

Határőrség

A **határőrség** egy kettős jogállású rendészeti szervezet⁴⁹⁶ volt: fő feladata a határok ellenőrzése, illetve határátlépéssel kapcsolatos bűncselekmények felderítése volt. A vasfüggöny lebontása, és Európa egységesülési folyamata során a határőrség jelentős feladatváltásokon ment keresztül. A szervezet vonatkozásában a tárgyalt időszakhoz tartozik az ország határai menti változások (Csehszlovákia szétesése), a déli határszakaszon folyó szerb-horvát háború, és az ennek következtében kialakult menekültáradat, és a Balkán irányából történő folyamatos migráció kezelése mellett az Európai Unióhoz történő csatlakozás, és a Schengeni-övezet kialakulása is. Mindezek a folyamatok a szolgálat megfelelő szerveinek is fokozott munkaterhet jelentett. A határőrség testülete - szervezeti önállósága megszüntetésével egyidejűleg - 2008 január 1-jén beolvasztásra került a Magyar Köztársaság Rendőrségébe. Fennállása idején a szervezetnél a hivatali visszaélés, az embercsempészet, illetve a korrupciós bűncselekmények elkövetés volt gyakori.

Vám- és Pénzügyőrség

A **vám- és pénzügyőrség** feladata - a vámigazgatási tevékenysége mellett - az ország költségvetési bevételeinek, jövedéki, rendvédelmi, nyomozati kötelezettségből adódó feladatainak a biztosítása volt. Feladatai az ország EU-csatlakozásával bővültek, hiszen az európai uniós tagállami státuszából fakadó feladatokat is el kellett látnia, egyúttal azonban át is alakultak, mivel a belső határok már nem minősültek vámhatároknak. Működését alapvetően belterületi vámhivatalokban, és határ-vámhivatalokban látta el. Az állomány által elkövetett bűncselekmények alapvetően korrupciós vonatkozásúak voltak.⁴⁹⁷

Büntetés-végrehajtás

A **büntetés-végrehajtás** feladata a törvény alapján kiszabott szabadságvesztéssel járó büntetések, büntetőeljárás-kényszerintézkedések, és intézkedések, valamint a szabálysértések miatt kiszabott pénzbírságok átváltoztatása folyamán megállapított elzárások végrehajtása. A szervezet országos hatáskörrel látja el feladatát. A büntetés-végrehajtásban dolgozók által elkövetett bűncselekmények jellemzően korrupciós, valamint hivatali visszaéléssel kapcsolatosak voltak.

⁴⁹⁶ A kettős jogállás ezen esetben azt jelentette, hogy a rendvédelmi szervezet irányítását – háború esetén – átveszi a Honvédelmi Minisztérium, a határvédelem pedig bekerül a Magyar Honvédség állományába.

⁴⁹⁷ BENCZE - BALASKA: A korrupció kérdése a Vám- és Pénzügyőrségnél.

Katasztrófavédelem

A **katasztrófavédelem** 2000-ben, a korábbi Polgári Védelem és a Tűzoltóság összevonásából alakult ki. Feladata a tűzoltás, és a kárelhárítás mellett tűzvédelmi hatósági jogkörben az eljárás lefolytatása. A szervezet a szolgálat által ellátott védelmi tevékenységhez tartozó rendvédelmi szervek legkevésbé fertőzött területei közé tartozott, mivel ritkán, és csak speciális feltételek esetén látott el hatósági tevékenységet. A szolgálati helyen, illetve a különféle mentési akciók során a vagyon elleni cselekmények vonatkozásában áll fenn fokozottan a bűnelkövetés lehetősége, pl. különféle technikai eszközök, mentési anyagok, eszközök eltulajdonítása vehető számításba, illetve a hatósági jogkörben eljárva a korrupciós jellegű visszaélés lehetősége.

4/3.6. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat működésének folyamata

Az első éwertékelőjében leírtak szerint a jogelődhez képest alapvető, komoly változásokon ment át a szervezet. Először is, a rendőrségi törvény elfogadásával teremtődött meg annak a lehetősége, hogy a szolgálat által végzett tevékenység a jogrendbe beilleszthető legyen. Másrésztől jelentősen megnőtt az illetékessége, és a hatásköre, hiszen a vonatkozó kormányhatározat szerint "... a szolgálat belső bűnmegelőzési célú ellenőrző, és bűnfelderítő tevékenysége kiterjed a rendvédelmi szervek hivatásos, közalkalmazotti, és köztisztviselői állományába tartozók, valamint a határőrségnél hadkötelezettség alapján sor- és tartalékos katonai szolgálatot teljesítőkre"⁴⁹⁸ is. A szolgálat szervezeti felépítése is újragondolást igényelt, mivel a korábbi szervezeti struktúra az új követelményeknek - megnövekedett elvárások, új jogszabályi környezet - már nem felelt meg, viszont a szervezet létszámán nem lehetett változtatni. A szervezet átszervezését csak a III. negyedévben sikerült elfogadhatóan, feladat-orientáltan végrehajtani. A hatásköri, és illetékességi szabályok figyelembevétele mellett, a szolgálatot a törzsre, a három alaptevékenységet végző osztályra, és egy funkcionális feladatot ellátó alosztályra osztották fel. Az osztályok - a területi munkamegosztás elvéhez igazodva - az alábbiak szerinti további alosztályokra tagozódtak:

- Rendvédelmi Szervek Központi Szervei és Intézményei Osztály (további 3 alosztályra tagozódott): illetékességébe tartozott az Országos Rendőr-főkapitányság központi szervei, és intézményei; Határőrség Országos Parancsnoksága, és intézményei; Vám-

⁴⁹⁸ 49/1995 (V.4) Korm.r.op.cit. ; BARACSI: A hivatásos szolgálatra alkalmatlanná válás elvi és gyakorlati problémái.

és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága, és intézményei; Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Tűzoltóság és Polgári Védelem Országos Parancsnoksága, és intézményei.

- Törzs: a szolgálat feladatkörébe tartozó titkársági, valamint gazdasági, szervezési, ellátási, és ellenőrzési tevékenység. Törzs: a szolgálat feladatkörébe tartozó titkársági, valamint gazdasági, szervezési, ellátási, és ellenőrzési tevékenység.
- Rendvédelmi Szervek Budapesti és Pest megyei Területi Szervei Osztály (további 2 alosztályra tagozódott): a rendvédelmi szervek budapesti, és Pest megyei székhelyű területi, és helyi szervei.
- Rendvédelmi Szervek Területi Szervei Osztály (további 5 alosztályra tagozódott): rendvédelmi szervek Budapesten, és Pest megyén kívüli székhelyű területi, és helyi szervei.
- Informatikai és Értékelő Csoport: a szolgálat informatikai, adatkezelési, ügykezelési, és adatvédelmi tevékenységének koordinálása.

A szolgálat rendelkezett egy központi objektummal, illetve több, a védett szervek objektumaiban kialakított állomáshellyel is. A szétagoltság, és a kielégítőnek nem mondható technikai ellátottság miatt problémás volt a kormányrendeletben meghatározott tevékenység minden részletében történő ellátása, hiszen nehéz volt az információ áramlása, a kiépített végpontok hiányában hosszadalmas, és költséges volt a titkos nyomozati tevékenység elvégzése, valamint a minősített adatok átadása, és tárolása is kérdéseket vetett fel. Az állomány összetételében is visszatükröződött a jogállami normákkal szembeni elvárások realizálása. A rendőrségi törvény alapján az állomány tagjai berendelés útján kerültek a szolgálathoz. A személyzetet érintő intézkedések miatt több esetben megszüntették a berendelést, más beosztottakat pedig nyugdíjaztak. A bevezetett intézkedések az állomány több mint 1/3-át érintette. Az üres helyek feltöltése azonban gondot okozott. Ennek közvetlen oka volt, hogy a szolgálat által nyújtott illetmény elmaradt a rendőrök által kapott jövedelem átlagától, csak egy utólagosan benyújtott ORFK-s intézkedést követően szűnt meg a bérbesorolás alapproblémája. A Szolgálatvezető 1996-ban, 1 évvel a szolgálat megalakulását követően - az egy év leforgása alatt megszerzett tapasztalatok alapján - a szolgálat szervezetének módosítására tett javaslatot.⁴⁹⁹ Az előterjesztés indoklása szerint azért vált

⁴⁹⁹ Előterjesztés.

NVSZ-I, op.cit.101-11/2-1/96. Szolgálat szervezéssel kapcsolatos anyagok doboza.

szükségessé a szervezet struktúrájának megváltoztatása, mert a szolgálat létrejötte óta drasztikusan megváltozott az operatív helyzet, a feketegazdaság elharapódzása, illetve annak folyamányaként a szervezett bűnözés megerősödése. Annak a hivatalos szférában dolgozókra való jelentős ráhatása miatt az állomány veszélyeztetettsége nőtt, ezáltal a szervezet fejlesztése elkerülhetetlenné vált.

1994-től több olyan jelentős jogszabályváltozás is történt, amelyek miatt a szervezeten belül jelentős módosítások kerültek végrehajtásra. Ezek a változások nagymértékben hatottak az állományra, a jelentés szerint a rendvédelmi testületekből folyamatosan távoztak a kvalifikált, elismert szakemberek, helyüket pedig addigi „másod- és harmadik vonal”-beli⁵⁰⁰ vezetők vették át. Az állomány erkölcsileg, és emberileg felhígult, a jelentkezők között megjelentek a szakma iránt motiválatlan, csak az anyagiakat szem előtt tartó személyek is. Az ekkor elkövetett bűncselekmények 65%-át a hivatali, és a katonai jellegű bűncselekmények tették ki. A bűncselekmények jelentős hányadában volt a bűnelkövető a bűnözők által anyagilag dotált hivatalos, vagy hivatali tevékenységet végző személy. A fizikailag, és szellemileg is megterhelő munkavégzés díjazása gyenge volt, ezért a rendvédelmi állomány visszaélésre való hajlama növekedett. A korrupciós cselekményeknél a vesztegetés összege nem ritkán a hivatásos személy egyhavi fizetését is meghaladhatta. Ekkor a leginkább veszélyeztetett területeknek a vám- és pénzügyőrség, a büntetés-végrehajtás, és a határőrség területe számított. Az 1995-ben kialakított, majd elfogadott struktúra alapján ekkor nem jutott minden területre önálló védelmi tiszt, nem volt ritka, hogy több intézmény felügyeletéért, és védelméért egy beosztott felelt. A szolgálat által felderített adatok alapján megállapították, hogy egyre fontosabb egy jól működő információs bázis magasabb szinteket érintő következetes kiépítése is, hiszen a korrupciós folyamatok egyre inkább feltűntek a magasabb döntési szinteken.

A szolgálat számára a szervezeti módosítás lehetővé tette azt, hogy több társszervvel is szorosabbra fonja a kapcsolatát, valamint azt is, hogy a rendőrséghez hasonlóan a többi rendvédelmi szerv vonatkozásában is - annak veszélyeztetettségét alapul véve - nagyobb védelmet tudjon biztosítani. A szolgálat személyi állománya a korábbi kétszeresére nőtt, az állománytáblát több mint 60 státusszal bővítették. A szolgálat első évében 264 esetben adott írásos tájékoztatót, valamint 815 esetben adott közvetlen tájékoztatást az állomány-illetékes parancsnokoknak azokról az okokról, és körülményekről, amelyek a bűncselekmények

⁵⁰⁰ Loc. cit., 2. p

elkövetését lehetővé tették. A védett szervek állományának tekintetében 694 esetben folytattak adatpontosítást. Bűncselekmények felderítése, vagy folytatása, illetve megszakítása érdekében 131 esetben folytattak operatív adatgyűjtést, ezek alapján 30 esetben került sor nyomozás elrendelésre. A lefolytatott eljárások eredményeként 15 esetben indult fegyelmi eljárás, 13 esetben indult szabálysértési eljárás, 20 esetben pedig személyzeti megelőző intézkedés került bevezetésre. Operatív feldolgozás 142 esetben került elrendelésre. A feldolgozások eredményeként 48 esetben rendeltek el nyomozást, 36 esetben pedig a parancsnokokat tájékoztatták, akik annak alapján megtették a szükséges személyzeti lépéseket. Titkos információgyűjtést a szolgálat 204 esetben rendelt el, a beszerzett adatok alapján pedig 81 esetben lehetett bizonyítani bűncselekmény elkövetését. A rendőrségnél elkövetett bűncselekmények hozzávetőlegesen 2/3-át a hivatali és katonai bűncselekmények tették ki. Az állomány fegyelmezetlen volt, jellemző volt a fegyveres szolgálati kötelezettségek megsértése, és semmibevétele. Az állomány hivatástudata, és a szervezet iránti elkötelezettségének mértéke ekkor érezhetően alacsony volt. A közterületen szolgálatot teljesítők tekintetében fokozott volt a veszélyeztetettség, hiszen egyrészt az ő fizetésük volt a legalacsonyabb, másrészt a hatályos jogi szabályozás több lehetőséget is biztosított számukra, hogy a hivatali hatalommal visszaélhessenek. Gyakori elkövetési magatartás volt a bírságokkal kapcsolatos visszaélés, de detektálható volt a bűnözőkkel való kapcsolatok kialakulásának a megjelenése, valamint a bűnözőkkel való rendőri együttműködés, és közös elkövetés is. Kockázati tényezőként jelent meg a tiszthelyettesi állomány körében népszerű illegális másodfoglalkozások (pl. portaszolgálat) megjelenése. A fogdán szolgálatot teljesítőknél, a büntetés-végrehajtásban dolgozókhöz hasonló bűnelkövetési magatartások voltak a leggyakoribbak, ezek közül kiemelendő a letartóztatottakkal való együttműködés, és a velük való összejátszás. Az eltérés csupán csak annyi volt, hogy a fogdás az általa elkövetett cselekménnyel általában a büntetőeljárás sikerességét is veszélyeztette. Az igazgatásrendszeten a leggyakoribb visszaélést a meglévő joghézagok kihasználásával, vagy a jogszabályok kikerülésével kiadott engedélyek szolgáltatása jellemezte.

A bűnügyi szolgálatnál a leggyakoribb visszaélés a jogosulatlan adatszolgáltatás volt, valamint az információk bűnözők részére való jogosulatlan kiadása jelentett fokozott veszélyt. Több esetben is az volt a tapasztalat, hogy még a legális információ-csere során is a bűnöző vette át a kezdeményezést, és az irányítást. Az eljárások során a bűnözőknél látható kimagaslóan magas életszínvonal szintén csábítóan hatott a korrupciós cselekmények elkövetésére. Olyan tapasztalatok is előfordultak, hogy minden törvényes, és jogszerű

erőfeszítés ellenére a büntetőjogi szempontból releváns értéket messze meghaladó elkövetési értékkel meggyanúsított személy fokozatosan kicsúszott az igazságszolgáltatás alól, ezen esetekben az eljáró szerv válasza is - érthetetlen okból kifolyólag - gyakran jogszerűtlen volt. A rossz fegyelmi helyzetet tovább fokozta az állomány körében továbbra is népszerű alkoholizálás, a parancsnoki állomány fásultsága, illetve az ellenőrzések hiánya.

A határőrségnél a leggyakoribb visszaélések korrupciós jellegű cselekményekből adódtak. Ebben is a leginkább érintettek a tiszthelyettesek voltak, hiszen a határátkelőkön ők kerültek közvetlen kapcsolatba az állampolgárokkal. A visszaélések miatt jelentős volt az illegális migráció, hiszen a határőrök több esetben pénzért cserébe eltekintetek az ellenőrzéstől. A sorozott állomány esetében leginkább a szolgálatban való alkoholizálás, a ruházati felszerelésre, valamint a kisebb értékre elkövetett lopás volt a jellemző.

A vám- és pénzügyőrség területén a külkereskedelmi áruforgalom liberalizálása, a magánforgalomban a vámkezelési feladatok gyakori változása miatt kialakult bonyolult, és néha nehezen követhető helyzet adott lehetőséget a visszaélésekre. Az aktuálpolitikai igények miatt biztosított, a jogalkotás során szándékosan meghagyott kiskapuk kihasználásával egyre többen igyekeztek - akár bűncselekmény elkövetése árán is - a gyors meggazdagodásra. Az állományban előforduló jogsértések jellemzően korrupciós körbe tartoztak, leginkább vesztegetés, hivatali visszaélés, és közokirat-hamisítás miatt kellett operatív intézkedéseket bevezetni. A leginkább veszélyeztetett körbe azok tartoztak, akik az embargóval érintett határszakaszokon teljesítettek szolgálatot, vagy vámkezelést végeztek. Az utóbbi esetében leginkább akkor, ha a vámkezelés kapcsán a vámolást kérő javára milliós nagyságrendben realizálódott anyagi előny. A felderített ügyekben a korrupciós cselekményt elkövetők elsősorban első vonalas, azaz a járőrtevékenységet végzők közül kerültek ki. Az általuk elkövetett cselekmények tekintetében minőségi változást is tapasztaltak, míg korábban egy-egy személy volt érintett a bűncselekményekben, 1995-96-ban már a többszemélyes (legalább 2 fő) elkövetési forma vált gyakoribbá. Leginkább a lefoglalt áru újbóli értékesítése, az egyes vámköteles szállítmányok ellenőrzés nélküli ki- illetve beléptetése, a halasztott vámfizetési, valamint jövedéki engedélyek kiadásával, illetve a vám, és egyéb köztartozásokkal összefüggő jogsértések voltak tapasztalhatóak.

A büntetés-végrehajtási testület helyzetét jelentősen befolyásolta, hogy a fogvatartottakkal kapcsolatban lévő örök között jelentős volt a fluktuáció, emiatt az őrzésbiztonság területén dolgozók között sok volt a tapasztalatlan, és fiatal újonc. Az alacsony anyagi

megbecsültséggel járó tevékenység ellátását nehéz volt kvalifikált szakemberekkel ellátni. A felvételizőkre jellemző volt, hogy leginkább azok jelentkeztek, akik máshol nem tudtak elhelyezkedni. A korrupciós cselekmények kialakulásának kedvezett az a körülmény, hogy a hivatalos személy szoros összefüggésben volt azokkal, akiknek jogtalan előnyt, vagy jogtalan hátrányt tudott okozni. A szervezett bűnözés megjelenésével gyakoribbá vált az állomány megfélemlítése, vagy annak megvesztegetésére való törekvés. A büntetés-végrehajtásnál leggyakrabban a tulajdon elleni, valamint a hivatali visszaélések, illetve a korrupciós jellegű cselekmények voltak jellemzőek.

A BM Tűzoltóság Országos Parancsnoksága, és a BM Polgári Védelem Országos Parancsnoksága állományának tekintetében leggyakrabban fegyelemsértések, valamint anyagi jellegű visszaélések jelentek meg. A jogszabályi környezet változása miatt új bűnelkövetési formaként a hatósági engedélyezésekkel kapcsolatos visszaélésekre is akadt már példa.

Még ugyanebben az évben - gyakorlati tapasztalatok okán - felmerült, hogy érdemes lenne a szolgálat tevékenységét meghatározó normákat részben módosítani. Erre azért is szükség volt, mert a rendőrség titkos információ-gyűjtésére vonatkozó belső normáinak kidolgozása során a jogi szabályozást előkészítő személyek nem vettek figyelembe több hatályos jogszabályt, illetve BM utasítást sem. A szolgálat tevékenységét befolyásoló társadalmi környezetben bekövetkezett változások miatt a kormányrendelet módosításának szükségessége is felmerült, mégpedig a védett állomány és személyi kör tekintetében, hiszen a rendvédelmi szervezet ellenőrző és felügyelő minisztériumok személyi állományára ekkor még nem terjedt ki a védelem.⁵⁰¹ Szintén igényként jelentkezett, hogy a még nem hivatásos, de rövidesen azzá váló rendvédelmi hallgatók is kerüljenek be a védett állomány körébe, hiszen több oldalról is megerősítést nyert, hogy a szervezett bűnözés megpróbál beépülni a rendvédelembe, amely alól az oktatási intézmények sem jelentettek kivételt. A szolgálat alaptevékenységét nagymértékben befolyásolta, hogy időközben több új szervezet is felállításra került. Így 1996-ban megalakult a gazdasági, és szervezett bűnözés ellen hatékonyabban fellépni tudó ORFK Központi Bűnüldözési Igazgatóság,⁵⁰² valamint a Készenléti Rendőrség.⁵⁰³ További jogszabályi módosítások miatt megváltozott az Állami Futárszolgálat, az ORFK Légi-rendészeti Parancsnokság, valamint a rendőr-szakközépiskolák alárendeltsége. A védelmi tevékenységet nagyban rontotta, hogy a szolgálat által folytatott felderítést szabályozó belső

⁵⁰¹ Például a Budapest, XIII. kerületi Teve utcai un. Rendőrpalotát érintő visszaélések tekintetében felmerült BM-es dolgozók tekintetében a Szolgálatnak nem volt felderítési jogköre.

⁵⁰² 1077/1996 (VII.16) Korm.hat.

⁵⁰³ 22/1996. (IX. 2) BM.r.

normák kiadása nem történt meg, valamint a szolgálat adatminősítói tevékenységét törvényessé tévő törvénymódosítás⁵⁰⁴ nem történt meg.

A bűnmegelőzés területén csökkentek a szolgálat lehetőségei. A hivatásos életpálya nem volt már vonzó a civilek számára, a rendészeti szervek társadalmi elismertsége rendkívül alacsonyra süllyedt. A hivatásos szolgálattal vállalt, szigorú függőségi rendben zajló, esetenként az életet, és a testi épséget sem kímélő, valamint az emberi alapjogokat erősen korlátozó szolgálati viszony jogszabályi ellentételezése nem valósult meg. A bérek továbbra is alacsonyak maradtak, az anyagi megbecsültség hiányzott. A korrupció jelentősen megnőtt, a bűnelkövetők megerősödése, és gátlástalansága miatt a rendészeti szervek állománya életének, és testi épségének közvetlen veszélye is egyre erősebbé vált. A korrupciós cselekmények leginkább a közterületi állományt érintették, de az 1996-ban realizált ügyek tanulsága szerint már a rendőrség központi állományában sem volt ritka ez a fajta jogsértés. A rendvédelmi állomány körében elgondolkodásra készítő negatív jelenségek bukkantak fel. A személyzeti munka fogyatékoságai, a szolgálati törvény állomány-idegen hozzáállása, valamint a szervezett bűnözés térhódítása miatt egyre több hivatásos állományú rendőr, büntetés-végrehajtási alkalmazott, valamint vám- és pénzügyőr került bűnözőkkel függő viszonyba. Előbb csak apróbb szíveségek kerültek elvégzésre bizonyos javadalmazás ellenében, majd a viszonzás eredményeként a hivatásos személy zsarolhatóvá vált, komolyabb bűncselekmények elkövetésére bírhatták rá. A Szolgálatvezető által kezdeményezett változtatásokat csak részben sikerült megvalósítani, nagyobb részükre csak a szervezet radikális átalakítását követően, 2010 után.

4/3.7. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata és a nyilvánosság kérdése

A szolgálat megalakulását követően a nyilvánosan megismerhető kormányrendeleten, és a rendőrségi törvényen kívül nem volt látható. A médiában, az akkor nagy népszerűségnek örvendő, rendőrségi témákat feszegető műsorokban sem szerepelt. Kívül állók számára inkább tűnt a szervezet titkosszolgálatnak, semmint rendvédelmi tevékenységet folytató alakulatnak. Ennek azonban megvolt az oka. Az akkori közéleti állapotokban a belügyi szervek korábbi tevékenysége miatt a titkosságot általános averzióval kezelték. A folyton változó politikai környezet, és az éppen aktuális politikai akarat miatt a belügyi

⁵⁰⁴ A törvénymódosítás az államhatárról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi törvény érintette volna, hiszen a szolgálat állam és szolgálati titok körében végzett tevékenységére vonatkozóan a jogszabály nem tartalmazott egyértelmű utalásokat. Így az RSZVSZ által elrendelt minősítések nem feleltek meg a törvényi előírásoknak.
1995/LXV.tv.

tevékenységben közreműködők joggal tartottak attól, hogy tevékenységük - még ha annak semmilyen politikai vonatkozása sem volt - bármikor a nyilvánosság számára ismertté válhat. Az ügynöktörvény ugyan nem került elfogadásra, de a bizonytalanság benne volt az emberekben. Mivel a bűnügyi felderítő tevékenységet végző szervezeteknek szükségük van a bűnügyileg releváns információkra, ezért a forrás védelme elsőbbséget élvez. Ha a szervezet képtelen garantálni, hogy a bűnfelderítésben az együttműködők rejtve maradjanak, úgy a szervezet a számára kiemelten fontos tartalmú információit nem lesz képes megszerezni, így tevékenysége tartalmatlanná, felszínessé válik, végeredményben képtelen lesz működési területén komolyabb eredményeket elérni. Mivel ezt az akkori Szolgálatvezető is tudta, ezért egy vezetői értekezleten a következőt mondta: „... A nyitottság kérdése számomra azt jelenti (...) hogy sem a szolgálatról, sem az ügyekről ne kelljen a sajtó képviselőinek nyilatkozni. Alapvetően ennek az volt az oka, hogy nem védhetők az információk, a nyilatkozásra nem kompetens személyek jogot formálnak ahhoz, hogy mások helyett is nyilatkozzanak, ez nagy veszélyeket rejt magában. Arrafele kell haladnunk, hogy ezek lehetőleg minimálisra csökkenjenek.”⁵⁰⁵ A szolgálat hozzáállása azonban időközben – épp a demokratikus állam-berendezkedéshez kötődő új működési elveihez köszönhetően - változott. A szolgálat munkatársai a védelmi területeken szolgálóknak rendszeresen tartottak a szolgálat tevékenységét bemutató előadásokat. Különbféle szakmai folyóiratban több, a szolgálat vezetőivel készült interjú is megjelenhetett, illetve a korrupció témáját taglaló tudományos igényű írásokban többször is kifejtették gondolataikat a szolgálat beosztott munkatársai.

4/4. A törvényi szabályozás kérdése

4/4.1. A jogi környezet változása

Az RSZVSZ vezetése a jogszabályi változások, illetve a napi munkavégzés során felgyülemlett tapasztalatok alapján - a szolgálat tevékenységét meghatározó jogszabályok megváltoztatásának érdekében - több előremutató indítványt is tett a Belügyminisztérium felé. Ezen indítványok között kell megemlíteni például a kapcsolattartás kiterjesztését a rendvédelmi oktatási intézmények vezetőire, illetve a vezényléses szolgálatot ellátó állomány tényleges munkavégzése szerinti szervezeti egység vezetőire is, mivel ezen esetekről a hatályos utasítás, s annak melléklete sem rendelkezett. Az addig érvényben lévő utasítás ugyanis túlhaladottá vált, és már nem tudta biztosítani a munkavégzéshez szükséges jogi

⁵⁰⁵ Hanganyag kivonat a BM RSZVSZ 1996. 03. 06-ai belügyminisztériumi értekezletéről. NVSZ-I, op.cit. Szolgálat szervezéssel kapcsolatos anyagok doboza, 03/1996 értekezetek anyaga, 4. p.

háttérrel. A szolgálat vezetése a felterjesztésben bizonyos pontok⁵⁰⁶ újraértelmezést kérte, mivel a gyakorlati tapasztalatok azt mutatták, hogy nem minden esetben célszerű a rendvédelmi szervek hibás szakmai vezetése mellett szó nélkül elmenni, hiszen az abból következő hibák súlyosan károsíthatják az adott szerv társadalmi megítélését, és elfogadottságát. A szolgálat első vezetője, Dezső Gyula r. ezredes - 1995 nyarán - osztályvezetőivel egyetértésben számos más, kisebb módosítás mellett indítványozta, hogy - figyelemmel a rendőrségi törvényben leírtakra⁵⁰⁷ - az érvényben lévő utasítás egyik pontjához kapcsolódó⁵⁰⁸ tiltással ellentétben, belső bűnmegelőzési célzattal lehessen titkos együttműködői megállapodást kötni hivatásos állományú személlyel is. A szabályzó egy másik⁵⁰⁹ pontjára vonatkozóan pedig azt javasolta, hogy az a következő szöveggel egészüljön ki: „...a nyomozás megtagadásának, vagy megszüntetésének kilátásba helyezését (Rtv. 67.§.) az alapügyben hatáskörrel, és illetékességgel rendelkező ügyészégi nyomozó hatóság hozzájárulásával alkalmazhassa” mondattal. A II. fejezet 14. szakaszában leírtakra figyelemmel a vezetés javasolta továbbá az alapfogalmak későbbiekben történő megváltoztatását. A javaslat szerint a régi terminológiát új kifejezésekkel kellene helyettesíteni, így az adatgyűjtés helyett „információ-kiegészítés”, az adatpontosítás helyett „információ-ellenőrzés”, és a feldolgozás helyett pedig „titkos nyomozás” kifejezések javaslatára került sor. Az adatgyűjtés (információ-kiegészítés), és a feldolgozás (titkos nyomozás) együttes határidejét az addigi összesen 9 hónapról 12 hónapra javasolták meghosszabbítani.

Az RSZVSZ szervezetét érintően is voltak változtatási javaslatok, így az utasítás VI. fejezetében leírtakat annyiban javasolták megváltoztatni, hogy az eddigi osztályok legyenek főosztályok, míg az alosztályok kapjanak osztály besorolást. A változtatásra azért volt szükség, mivel a korábbi szabályzóban meghatározottak alapján - a tárgyalási szintek kompetenciáinak újradefiniálása miatt - problémás lett volna a hatékony munkavégzés. Az 1. osztály (főosztály) tekintetében indítványozták azt is, hogy a későbbiekben tartozzon bele a hatáskörébe az eddigi egységeken túl mind a rendvédelmi szervet irányító minisztériumban - vezénylés vagy berendelés alapján - szolgálatot ellátók állománya, mind pedig a Rendőrtiszti Főiskola hivatásos állományába tartozó oktatók. A személyi hatáskört érintő kérdésekben -

⁵⁰⁶ 18/1995. (V.4.) BM ut.op.cit. I. fejezet 3. a.) pont

⁵⁰⁷ 1994/XXXIV.tv.op.cit. 64.§. (1) és (2) pontjai.

⁵⁰⁸ 18/1995. (V.4.) BM ut.op.cit. II. fejezet 10. szakasz

⁵⁰⁹ Loc. cit. II. fejezet 13. pont

melyről az utasításban szintén⁵¹⁰ találhatunk rendelkezéseket - olyan módosításra irányuló javaslat született, amely az osztályvezető (főosztályvezető) hatáskörébe utalná ezt követően az információ-kiegészítés, illetve titkos nyomozás elrendelését, illetve első körös meghosszabbítását, a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés eszközeinek alkalmazását, a titkos együttműködési megállapodás megkötését. A felterjesztést a Belügyminisztériumban érdemben elbírálták, így 1997-ben az addig érvényben lévő utasítás⁵¹¹ módosítására került sor.

Kuncze Gábor belügyminiszter 1997. november 25-én kiadta módosító utasítását⁵¹² a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának ügyrendjének módosításáról. A módosítás a szolgálat vezetésének indítványában foglaltakat nagyrészt elfogadta, több általuk javasolt helyesbítés is szó szerint került bele az új ügyrendbe. Az 1995-ben elfogadott utasítás 33 helyen került megváltoztatásra, több esetben egész bekezdéseket is átalakítottak,⁵¹³ illetve hatályon kívül helyeztek.⁵¹⁴ Bizonyos - megállapításom szerint szakmailag kifejezetten indokolt - javaslatok azonban nem kerültek bele az új ügyrendbe. Így nem kapott a szolgálat felhatalmazást arra vonatkozóan, hogy a nyomozás megtagadásának, vagy megszüntetésének kilátásba helyezéséről - bizonyos feltételek fennállása esetén - saját hatáskörében rendelkezessen. Az I. fejezet 12. pontjának átalakításával, illetve a 13-16. pontok hatályvesztésével az új ügyrendből teljesen kikerült a titkos információ-gyűjtés alkalmazásának, és lehetőségeinek részletes felsorolása, az csak törvényre való utalás szintjén jelent meg.⁵¹⁵ A szolgálat vezetőjének jogállása főigazgatóra módosult, az osztályokat főosztályokká, az alosztályokat pedig osztályokká emelték. Ezen szervezeti egységek vezetőinek jogállása főosztályvezetőre, és osztályvezetőre változott. Ezt követően a jogi környezet esetenkénti változásaira reagálva az utasítást több alkalommal is átalakították.

⁵¹⁰ Loc.cit. VI. fejezetének 30. szakasz

⁵¹¹ Loc. cit.

⁵¹² 15/1997.BM.ut. aRendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának ügyrendjének kiadásáról. Belügyi Közlöny (1997), 2297-2299 p.

⁵¹³ Például az ügyrend 3/c. pontja helyébe a következő rendelkezés lépett: „nem tartozik a szolgálat feladatkörébe a rendvédelmi szervek alapfeladatai ellátásával kapcsolatos szakmai vezetési kérdések vizsgálata, kivéve, ha annak gyakorlati jog,- vagy szabályellenes és emiatt megelőző intézkedés válik szükségessé.”

Loc.cit.

⁵¹⁴ Az ügyrend 10. pontja, azaz: „A belső bűnmegelőzési feladatok ellátásához szükséges információszerzés céljából a Szolgálat nem köthet titkos együttműködésre irányuló megállapodást a rendvédelmi szervek hivatásos állományába tartozó személlyel.”

Loc.cit.

⁵¹⁵ A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló 1995. évi kormányrendeletben foglaltak szerint meghatározott bűncselekmények gyanúja esetén a gyanú megalapozása, vagy kizárása érdekében az Rtv. VII. fejezetében foglalt titkos információgyűjtést folytat. 49/1995 (V.4.)Korm.r. op.cit.; 1994/XXXIV.tv.op.cit.

4/4.2. A törvényi felhatalmazás szükségességének a kérdése

Az 1995-ben megalakult RSZVSZ működését azonban a 2000-es évek elején is még mindig csak az Rtv. néhány bekezdése, a 49/1995 Kormányrendelet, illetve miniszteri utasítások szabályozták, holott a munkavégzés során számos esetben nyilvánvalóvá vált, hogy az eredményesség érdekében részletes törvényi felhatalmazásra volna szükség.

A kérdés megoldásának fontossága például az alábbiakkal illusztrálható: Bírósági eljárást vont maga után egy újságcikk, amely a szolgálat tevékenységével kapcsolatosan jelent meg a médiában. A bírósági tárgyaláson kimondták, hogy nem történt bűncselekmény, mert fogalmilag ugyan a cikk írója elkövette az államtitok-sértést, de amire elkövette, az formailag viszont nem volt államtitok. Az indoklás szerint azért, mert egy olyan szervezet vezetője minősítette államtitokká az anyagot, amely szervezet jogilag nem is létezett. „...Volt ugyan olyan, hogy Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat, de a normában az volt, hogy Megelőzési Szolgálat.⁵¹⁶ Azonban ilyen, hogy Megelőzési Szolgálat, ilyen nem volt. RSZVSZ volt csak, viszont nem volt olyan jogszabály, amely kimondta volna, hogy a kettő ugyanaz.”⁵¹⁷ A szervezet működésének továbbfejlesztése céljából elengedhetetlennek látszott a jogi alapok megszilárdítása. Különösen indokoltá tették mindezt a társadalmi folyamatok negatív változásai is: pl. egyre erősebbé váló korrupció, amely begyűrűzött a rendvédelmi szervek mindennapjaiba is, elhatalmasodó, és megerősödő szervezett bűnözés, és az úgy nevezett „fehérgalléros”, intellektuális bűnözés. A társadalmi megítélés szerint azonban a tisztátalan közélet jelenléte széleskörűvé vált, az nem csak a rendvédelmi szervek állományát érintette, hanem jelenvalónak tűnt a közigazgatás, és politikai szféra minden szintjén is.⁵¹⁸

Az Rtv. inkoherens szabályozását kívánta feloldani a köznyelvben csak „maffiatörvényként” emlegetett törvény⁵¹⁹ első változatának beterjesztése. Az Alkotmánybíróság 1/1999 (II. 24) AB határozata szerint⁵²⁰ a szolgálatra vonatkozó speciális hatáskörök elvetésre kerültek. A szolgálat feladat- és hatásköre, valamint az erre vonatkozó törvényi szabályozás közötti ellentmondások nem oldódtak fel, sőt növekedtek. A határokon átívelő bűnözés, a bűnszervezetek - látható - nemzetközi összefonódottsága szükségessé tette, hogy a rendvédelem különböző területein szélesebbé váljon a nemzetközi együttműködés. Ezért

⁵¹⁶ 1994/XXXIV.tv.op.cit. 94.§. (1). bek.

⁵¹⁷ Interjú az RSZVSZ-ről Szabó Csaba nyá. r. ezredes úrral, kézirat 2012. január. A dokumentum a szerző birtokában.

⁵¹⁸ BEJ CZI: A titkos információgyűjtés célhoz kötöttsége. ; SALGÓ: A rendőrségi reform alapvetései.

⁵¹⁹ 1999/LXXV. tv.

⁵²⁰ 1/1999. (II. 24.) AB hat.

létrejött a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvény.⁵²¹ A törvény értelmében az RSZVSZ-nek el kellett látnia az állami, és hivatásos önkormányzati tűzoltóság, továbbá az időközben a rendőrséghez került Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal nyomozóhatósága, és a rendvédelmi szervek irányítását ellátó minisztériumok ezzel kapcsolatos szervezeti egységeinek bűnmegelőző, felderítő jellegű védelmét is.

Miközben az RSZVSZ feladat- és hatásköre nagymértékben bővült, tevékenységének tartalma, és irányításának módja következtében a rendőrségtől számtalan vonatkozásban eltávolodott. Ugyanakkor működésének megfelelő szintű jogi szabályozottsága nem történt meg. Az adatvédelmi biztos már korábban kifejtette, hogy „... a Szolgálat működéséhez szükséges adatkezeléseket a hatályos jogszabályok, és egyéb jogi normák igen ellentmondásosan, adatvédelmi szempontból, több vonatkozásban, az alkotmányos követelmények figyelmen kívül hagyásával szabályozzák”.⁵²² Erre az Alkotmánybíróság határozatában körültekintően rámutatott.⁵²³ Másrészt ugyanezen határozat részletesen kifejti a szolgálatra vonatkozó törvénykezés esetében a 2/3-osság megkerülésének tilalmát is.⁵²⁴ Az Alkotmánybíróság vizsgálatainak alapját az Alkotmány betűjéhez való ragaszkodás képezte. Ezt az álláspontot igazolja egy későbbi AB határozat is,⁵²⁵ amely amellett, hogy alaptételként deklarálja a rendőrségi törvény kizárólag a rendőrségre vonatkozó szervezeti hatályát, azt is leszögezi, hogy a rendőrségi törvény VII. fejezetében meghatározottak részét képezik a rendőrség működésének. Mindezekből összegezhető tehát, hogy az RSZVSZ feladatainak szerteágazottsága, és jelentősége, valamint a megnövekedett feladat- és hatáskör - tekintettel tevékenységének jogi alapjaival kapcsolatos alkotmányossági kifogásokra - indokoltá tette a szervezet jogállásának, feladatának, és hatáskörének, valamint működésének alapvető szabályainak 2/3-os törvényben való rögzítését. A szolgálat 2002. évi tevékenységét értékelő értekezleten - 2003 februárjában - Lamperth Mónika belügyminiszter asszony a szolgálat vezetésének feladatul határozta meg a szolgálat törvényességének fenntartását a fent leírt indokok miatt. A működés törvényességi vizsgálata során felmerült, hogy a 49/1995. (V.4) Kormányrendelet módosítására lenne szükség, melyet a 2003. évi munkaterv is tartalmazott már.

⁵²¹ 2002/LIV. tv.

⁵²² Ombudsmani állásfoglalás az RSZVSZ működésének jogi megalapozottságáról, 2000.

⁵²³ 1/1999 (II. 24) AB hat.op.cit.

⁵²⁴ A rendőrségi törvényben megállapított titkos információ-gyűjtési és adatkezelési szabályokat a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló kormányrendelet „átviszi” egy rendőri szervnek nem tekinthető struktúrára, ez viszont ellentmond az alkotmány bekezdésében megfogalmazottaknak.

1994/XXXIV.tv.op.cit.; 49/1995 (V.4.) Korm.r.op.cit.; 1949/XX.tv.op.cit 40/A.§ (2). Bekezdésében.

⁵²⁵ 31/2001. (VII. 11.) AB hat.

A törvényi szabályozás indokai a következők voltak:

- A rendőrségi törvény megalkotásakor az akkori szolgálat előszervezete az ORFK Biztonsági Főosztálya még a rendőrség részét képezte, ezért az akkor aktuális szabályozás idejét múlt volt.
- Az Alkotmány,⁵²⁶ valamint a jogszabályalkotásról szóló törvény alapján⁵²⁷ az alapvető jogokra, és kötelességekre vonatkozó szabályokat kizárólag törvény határozhatja meg.
- A szolgálat tevékenységének titkosszolgálati jellege, illetve a működéséhez elengedhetetlenül tartozó titkos információgyűjtés kiemelt jelentősége miatt indokolt volt a szervezet tevékenységét 2/3-os parlamenti többséget kívánó jogszabállyal szabályozni.
- A szolgálat tevékenysége több minisztérium irányítása alatt álló rendvédelmi szervezetre terjedt ki, illetve a szolgálat feladatainak ellátása az e szervek állományába tartozó személyek Alkotmányban biztosított alapjogait is érintette.
- A titkos információgyűjtésre vonatkozó szabályokat - beleértve a gazdálkodás rendjét is - speciálisan a szolgálatra vonatkoztatva kellett meghatározni.
- A szolgálat adatkezelése a rendőrségi törvényben⁵²⁸ megfogalmazott felhatalmazó rendelkezésen alapult, ami azonban alkotmányossági aggályokat vethetett fel, annak eltérő értelmezés esetén.
- A törvényi szabályozás „kvázi” nyomozóhatósági jogkört biztosított volna a szolgálat részére, mivel egyes esetekben szükséges lett volna - ügyészi utasításra késedelmet nem tűrő - nyomozati cselekmények foganatosítása a büntetőeljárás eredményes megindításához, illetve szükséges lett volna a büntetőeljárást követő ügyészi utasításra titkos információgyűjtés, és bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés folytatása is.
- A szolgálat bűnmegelőző, és bűnfelderítő hatáskörébe tartozó szervek, és személyek körének kibővítése indokolt volt, így a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatal, okmányirodák, illetve azon személyek vonatkozásában is, akik ugyan nem védett szervek állományába tartoztak, azonban a bűncselekményt e szervek tagjaival közösen, vagy a segítségükkel követték el.

⁵²⁶ 1949/XX. tv.op.cit.

⁵²⁷ 1989/XI. tv. 2.§ c.) pont.

⁵²⁸ 1994/XXXIV.tv.op.cit. 75. §.

- A nemzetközi kapcsolatok, és az azonos szinten lévő, részben, vagy egészében azonos feladatokat ellátó külföldi, és nemzetközi társszervekkel történő együttműködés fejlesztése céljából.

A szolgálat vezetője, dr. Bene László r. dandártábornok 2003 októberében azt kérte a BM Személyügyi Főosztályától, hogy - tekintettel a szolgálat állománytáblájában bekövetkezett jelentős változásokra - az akkor érvényben lévő utasítást⁵²⁹ az ismételt módosítások helyett inkább helyezték hatályon kívül, és egy teljesen új BM utasítást fogalmazzanak meg a felterjesztett javaslat alapján.⁵³⁰ 2003 őszén azonban nem csak arról volt szó, hogy a meglévő BM utasítás helyett egy teljesen új utasítást kellene megfogalmazni, hanem az is felmerült, hogy a hatályos 49/1995 számú Kormányrendeletet kellene módosítani, vagy - mivel adatvédelmi szempontból aggályok is felmerültek a kormányrendelet kapcsán - az erőssorrendben magasabb rendű jogszabályt kellene a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat jogállásáról, és működéséről hozni.⁵³¹ A kormányrendelet megalkotását az a tény tette időszerűvé, hogy a szolgálat tevékenységét érintő jogszabályok 1995 óta⁵³² jelentősen módosultak, a szolgálatot létrehozó, és feladatait meghatározó rendelet rendelkezései pedig már nagyrészt elavultak voltak, illetve időszerűtlenné váltak. Az új rendelettől azt várták, hogy az abban foglaltak majd egyértelművé teszik a szolgálat jogállását, irányítását, működési rendjét, valamint a rendvédelmi szervek, és a szolgálat közötti együttműködési viszonyokat, és rendszer-kapcsolatokat. Továbbá a tervezet megalkotói úgy gondolták, hogy az új, egyértelmű, és átlátható szabályozás a rendvédelmi szervek felé elfogadottabbá teszi a szolgálatot, hiszen az együttműködési, és tájékoztatási kötelezettség immár a legerősebb jogszabályban fog megjelenni. A tervezet szerint már nem csak rendőrök kerültek volna berendelésre, hanem más rendvédelmi szervek állományának tagjai is, ami által csökkent volna a szolgálat rendőri jellege.⁵³³ A további egyeztetéseken azonban ismételten előtérbe kerültek a korábban már megfogalmazott problémák, nevezetesen az, hogy olyan tevékenységek is a tervezetbe kerültek, amelyek szabályozásáról csak törvény rendelkezhetett, ezért a kormányrendeleti szint az RSZVSZ szervezeti szabályozásához nem volt elégséges.

⁵²⁹ 2/2000.BM ut.

⁵³⁰ Ezt a kérést a szolgálat későbbi vezetői is folyamatosan szorgalmazták a Belügyminisztérium irányába, például BALLA Béla r. ezredes, a szolgálatvezető műveleti helyettese, illetve 2005-től, a szolgálat következő vezetője, FRANKBERGER Ferenc r. dandártábornok.

⁵³¹ 25-265/1/2005 számú átirat az Europol Adatvédelmi Hivataltól a BM Jogi Főcsoportfőnökségnek.

BM KI. RSZVSZ doboz.

⁵³² A rendőrségről szóló 1994. évi törvényben foglalt felhatalmazó rendelkezés alapján a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló kormányrendelettel hozták létre az RSZVSZ-t. Ennek azonban ellentmond az, hogy az RSZVSZ nem rendőri, hanem a Belügyminisztérium alá tartozó szerv volt.

1994/XXXIV.tv.op.cit.100.§.(1).bek.k.pontja; 49/1995.(V.4.)Korm.r.op.cit.

⁵³³ A tervezet olyan új pontokat is tartalmazott, melyek ezt követően csak a 2011-es NVSZ-ről szóló kormányhatározatban jelentek meg újra, pl.: kifogástalan életvitel ellenőrzés (R., HŐ, VPÓ) tekintetében (kétirányú feladatkör)

4/4.3. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatról szóló törvénytervezet viszontagságai

Az előmunkálatok során a szolgálat szakemberei készítettek egy tanulmányt, melyben szakmai indokokkal alátámasztva, levezetésre került az, hogy a szolgálat törvényes működéséhez miért elengedhetetlen a törvényi szintű szabályozás fontossága. A szolgálat indoklását a Belügyminisztérium felső vezetése elfogadta. A törvénytervezet kidolgozásával egyidejűleg - 2003 szeptemberében a szolgálat által benyújtott tervezet alapján - a BM Jogi Főosztálya a szolgálatról szóló kormányrendelet tervezetét elkészítette. A BM Jogi Főosztály által készített variációval a szolgálat vezetése azonban nem tudott egyet érteni, hiszen az nem vette figyelembe a szolgálat szabályozási igényeit, melyek jelentős részben - figyelemmel az adatkezelésre, illetve az alapjogokat korlátozó rendelkezéseket - kizárólagos törvényi szabályozási tárgykörbe tartoztak. 2004 februárjában a Belügyminiszter az előző évi feladatértékelő értekezleten feladatul szabta a szolgálatról szóló törvényjavaslat-tervezet véglegesítését. A feladat a szolgálat 2004. évi munkatervébe beépítésre került, mellette párhuzamosan több, alacsonyabb szintű szabályozás, így kormányrendelet-tervezet, valamint BM utasítás-tervezet alternatívájának elkészítése is szerepelt.

A törvénytervezet 2004 októberében került benyújtásra a BM Jogi Főosztályhoz. A kormányrendelet-tervezet tekintetében, mivel több, párhuzamosan egymás mellett futó jogszabály-előkészítő munka a minden napi feladatellátás mellett rendkívül leterhelte a szolgálat kapacitását, csak az előkészületi munkákat sikerült elvégezni. A törvénytervezetet egyeztetés végett a BM Jogi Főosztálya visszaküldte a szolgálatnak, de az abban foglaltak jelentősen eltértek a szolgálat által benyújtottaktól, ezért a szöveg többszöri átdolgozására került sor. A törvény tervezetét - miután sikerült azt összhangba hozni a szolgálat által elvártakkal - véleményezésre megküldték a szabályozással érintett szervek felé. Így az Igazságügyi Minisztérium Közjogi és Kodifikációs Főosztályának, a Belügyminisztérium Felügyeleti és Ellenőrzési Hivatalának, a Legfőbb Ügyészség Nyomozás-felügyeleti és Vád-előkészítési Főosztályának, a BM Személyügyi Főosztályának, a BM Titokvédelmi Irodának, a Pénzügyminisztériumnak, és az Adatvédelmi Biztosnak is. A törvénytervezet 2005 évi tárcaközi egyeztetése, véleményeztetése során összegezhető: a megkérdezettek nagy többsége szükségesnek tartotta a törvényi szabályozás bevezetését. Az egyeztetésen részt vett a BM Miniszteri Kabinet, a BM Közgazdasági Főosztály, a NATO és EU Koordinációs Főosztály, a BM Felügyeleti és Biztonsági Főosztály, a Közigazgatás-szervezési és Közszolgálati Hivatal, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, a

Központi Adatfeldolgozó, a Nyilvántartó és Választási Hivatal, a Humánpolitikai Főcsoportfőnökség és az Országos Rendőr-főkapitányság. A szolgálatról szóló törvényjavaslatról készített kormány-előterjesztést felvették a Kormány 2005. év I. félévi jogalkotási programjába. Ezt követően, 2005 márciusában a Belügyminiszter a szolgálatra vonatkozó törvényről megtette az előterjesztését a Kormány felé, azonban egy későbbi, miniszteri döntés következményeként a törvény végül is kikerült a jogalkotási programból. A tervezet lényegében azért sem jutott túl az előterjesztési fázison, mivel az akkori ellenzék semmilyen - a kormánypártok által - előterjesztett törvénytervezetet nem támogattott, így ezt sem. (Ugyanakkor a választások után, 2011-ben nyilvánvalóvá vált, hogy lényeges ellenvetése a törvénytervezettel szemben az akkor ellenzéknek nem volt, és ez a későbbi kormányra kerülése után változtatásokat is eredményezett. A magyarországi demokratikus jogrend megszilárdításában ezek alapján hiába volt elvi egyetértés, annak megszilárdítását a politikai pártok játszmája láthatóan, és érezhetően hátráltatta.) Mivel a pártok közötti politikai érdekellentétek miatt nyilvánvalóvá vált, hogy a 2/3-os törvény parlamenti elfogadtatásának nem volt realitása, a Belügyminiszter egy új kormányrendelet-tervezet kidolgozására kérte fel a szolgálatot, amely a kérdéses joghézagok megszüntetését célozta volna meg. Az új kormányrendelet-tervezet többtelemei a 49/1995 (V. 4) kormányrendeletben foglaltakhoz képest:

- Egyértelműen meghatározta a szolgálat jogállását, és működési rendjét, így tartalmazta a tájékoztatási, és együttműködési szabályokat is.
- Pontosán meghatározta a belügyminiszter, és a szolgálatvezető feladat- és hatáskörét.
- Megteremtette annak a lehetőségét, hogy a szolgálat személyi állománya a szolgálatteljesítésre berendelt rendőrökön túl, a belügyminiszter irányítása alá tartozó más rendvédelmi szervektől, illetve más minisztérium felügyelete alá tartozó rendvédelmi szervektől vezényelt személyekből álljon.
- Meghatározta a szolgálat állományának az intézkedési, és fegyverviselési jogát, valamint a kényszerítő eszközök alkalmazásának szabályait.
- Rendelkezett a szolgálat feladatainak ellátásához szükséges segítség, valamint a közreműködők, és az eszközök igénybevételének rendjéről.
- A melléklet tartalmazta a szolgálat szervezeti egységeinek illetékességét.

2005 júniusától kezdve több alkalommal is felterjesztésre került a kormányrendelet tervezete a Jogi Főcsoportfőnökség felé. A további egyeztetéseken azonban ismételten előtérbe kerültek a korábban már megfogalmazott problémák, nevezetesen az, hogy olyan tevékenységek is bele lettek foglalva a tervezetbe, melyek szabályozásáról csak törvény rendelkezhet, azaz a kormányrendelet szabályozási szintje nem volt elégséges. A kérdésben tartott egyeztető értekezleten, melyen részt vett a BM Felügyeleti és Biztonsági Főosztály, az EUROPOL Adatvédelmi Hivatala, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, az Országos Rendőr-főkapitányság, valamint a szolgálat, mindenki egyetértett abban, hogy a szolgálat jogállását, és feladatait jogszerűen csak külön törvényben lehetne szabályozni, arra egy kormányrendelet keretei, és lehetőségei - a már említett okok miatt - nem elégségesek.⁵³⁴ 2005 novemberében a BM Igazgatási és Adatvédelmi Főosztálya jelezte a Jogi Főcsoportfőnökség vezetőjének, hogy a szolgálat alaptevékenységébe tartozó adatkezelést - melyről a rendőrségi törvény is⁵³⁵ rendelkezik - a belső bűnmegelőzési, és bűnfelderítő feladatokat ellátó szerv feladatkörében - a rendőrségi törvény VII. fejezetében szabályozott titkos információgyűjtést - a Rendőrségre vonatkozó szabályok szerint végezheti. A feladatkörében eljárva az adatok kezelésére a VIII. fejezetben foglaltak voltak az irányadóak. A szolgálat vonatkozásában csak mindössze ez a törvényi felhatalmazás teremtett jogi alapot a védett állomány személyes, illetve különleges adatainak kezelésére. Az akkor hatályos személyes adatok védelméről, és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény⁵³⁶ 3.§. (1). bekezdés alapján a személyes adatok kezeléséhez az érintett hozzájárulásának hiányában törvényi felhatalmazás volt szükséges. A 3. § (3) bekezdése értelmében kötelező adatkezelés esetén az adatkezelés célját és feltételeit, a kezelendő adatok körét, és megismerhetőségét, az adatkezelés időtartamát, valamint az adatkezelő személyét az adatkezelést elrendelő törvény kellett, hogy meghatározza. Ilyen törvény azonban a szolgálat tekintetében - tudjuk - nem volt, és a kormányrendelet módosítása sem orvosolta volna a problémát. Ráadásul az adatkezelési törvény több pontjában is (pl. 202.§) olyan tételes felsorolások szerepelnek, melyekben a szolgálat nincs benne, tehát adatkezelést sem végezhetett volna.⁵³⁷ A 2006-os választásokat követően a Belügyminisztérium, és Igazságügy Minisztérium összevonásra került, a szolgálat irányítása így átkerült a volt Belügyminisztériumból az újonnan létrehozott Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumhoz. A 2007-től 2009-ig tartó időszakban végképp nyilvánvalóvá vált, hogy ezt a

⁵³⁴ 101-2/5/2005 számú RSZVVSZ vezető tájékoztatása.

NVSZ I. A Szolgálat tervezésével kapcsolatos anyagok doboza.

⁵³⁵ 1994/XXXIV.tv.op.cit. 75.§.

⁵³⁶ 1992/LXIII. tv.

⁵³⁷ 40-16-147/395-3/2005 számú átirat, BM Igazgatási és Adatvédelmi Főosztály.

NVSZ I. A szolgálat tervezésével kapcsolatos anyagok doboza.

törvényjavaslatot már csak a következő választások, és kormányváltás után lehet elfogadtatni. A rendőrségről készült törvényt az idők folyamán többször is módosították, de a szolgálat jogállását ezek a módosítások nem érintették. A 49/1995. (V. 4) kormányrendeletben 2010-ig összesen 8 alkalommal került sor minimális változtatásra, azonban ezek elsődlegesen formai jellegűek voltak, lényegi kérdéseket nem érintettek. A szolgálat működési kereteit a Belügyminisztérium, vagy annak jogutódja szervezeti működési szabályzata adta meg, melyeknek változásait miniszteri utasítások rögzítették. Ezeknek értelmében a szolgálat - a felügyeletet tekintve - közvetlenül a miniszterhez tartozott, kapcsolattartását a Személyügyi Főosztály útján a közigazgatási államtitkáron keresztül gyakorolta. A szolgálat belső tevékenységét saját - folyamatosan megújuló – szervezeti, és működési szabályzata koordinálta, amelyet a mindenkori felügyeleti minisztériummal jóvá kellett hagyatni, és másolatban a közigazgatási államtitkárnak meg kellett küldeni. A szervezési, és működési szabályzat felölelte a szolgálat teljes működési tevékenységét, az adott törvényi felhatalmazások határozták meg a jogállását, a szolgálatvezető kinevezését, a szervezeti kereteket (állománytáblát)... stb. Sajnálatos, hogy a jogállamiságot erősítő szakmai, és a politikai akarat e hosszú idő alatt nem talált egymásra, pedig a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára küzdelmes és eredményes munkája, valamint hatékony együttműködései alapján időközben nemzetközileg is elismert szervezetté vált. A megfelelő törvényi szabályozás olyan legitimitást adhatott volna egy ilyen szervezetnek, amely azt egyúttal működési kereteit illetően jogilag körülbástyázottá, rendezetté, szervezetté, működésében sokkal hatékonyabbá, és ez által szakmailag magabiztossá is tette volna.

4/5. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának új működési filozófiája

A szolgálatnál már megalakulásakor alapvető kérdésként merült fel, hogy mennyire legyen nyitott a szervezet. Már az első szolgálatvezető is - a szervezet működésének, és munkavégzésének tekintetében - inkább a nyilvánosság mellőzése mellett tette le a voksát, döntése az akkori közállapotok ismeretében teljesen érthető volt. A szervezet nyitottságával kapcsolatos dilemma később is adott volt, hiszen ha a szervezet nagyon zárt, vagy nagyon titkosan dolgozik, akkor a nyilvánossághoz való viszonyában hasonlóvá vált volna az elődszervezeteihez. A teljes nyitottság sem lett volna elfogadható, és pártolendő, hiszen az a szolgálat tevékenységének eredményességét veszélyeztette volna. A szolgálat vezetése szerint: "... Ha (a szolgálat) nagyon nyitott, az az operativitás rovására megy, a napi munka

látja kárát, ha mindenki látja, hogy te mit csinálsz. Ha egy szervezet nagyon bezár, a sajtó nem tud vele foglalkozni, nem tud a közelébe kerülni, nagyon kevés hír megy ki róla, akkor egy misztifikált szervezet lesz belőle. Ha nagyon nyitott, akkor viszont támadhatóvá válik.”⁵³⁸ Ráadásul a szolgálat speciális tevékenysége miatt - hiszen a rendvédelmi szervek bűnmegelőzésével, bűnfelderítésével, és bűnüldözésével foglalkozott, - csak korlátozottan nyithatott a média irányába. A sikeres munkavégzés elengedhetetlen feltétele volt azonban mindig is a védett szervezetekkel történő megfelelő kapcsolat, és kommunikáció, illetve ezeknek a szervezeteknek a bevonása a korrupcióellenes küzdelembe, tehát egyfajta nyitottság megengedése, ha csak korlátozott formában is.⁵³⁹ A titkosság, a korábbi rossz beidegződések, és hamis információk miatt a szolgálat a 2000-es évek elején egyre inkább elidegenedett a védeni kívánt állománytól. Eközben a társadalom bűnügyi fertőzöttsége egyre nyilvánvalóbbá vált, amely természetesen a rendvédelmi szervezetet sem hagyta érintetlenül. Egy felderítő szervnek azonban ez a fajta negatív hozzáállás a halálát jelentheti, hiszen kommunikáció, és információ hiányában az alapvető feladat sem ellátható. A nyílt, és operatív információknak egymást kiegészítve kell megjeleníteniük ahhoz, hogy teljes képet lehessen kapni egy-egy eseményről; kommunikáció hiányában, csak az operatív adatokra támaszkodva azonban ez lehetetlen. „A rendvédelmi szerveknél jelentkező korrupció valódi veszélye nem annak számszerűségében, hanem abban nyilvánul meg, hogy e cselekmények rendkívül káros hatást gyakorolnak az állomány, és a testület megítélésére, és alkalmasak a társadalom rendvédelmi szervek működésébe vetett bizalmának, az egyes rendvédelmi szervek tisztességébe vetett hitének a meggyengítésére.”⁵⁴⁰ A bűnüldöző munka sajátossága, hogy közvetlenül, és széles felületen érintkezik a bűn világával. Fontos megemlíteni, hogy a bűnüldözés 1990-től 1999-ig⁵⁴¹ a bűnözés növekedése miatt nagyobb tömegű, és veszélyesebb kriminalitással került érintkezésbe, ami növelte a kriminalitást, és korrupció veszélyét. (Az összébűncselekmények száma 1999 óta stagnál, de még így is éves szinten – a 2010-ig számított 11 év átlagát figyelembe véve - nagyságrendileg 400.000 eset között mozog.) A megtévesztésre, és hamis látszat keltésére alapozott titkosszolgálati módszerek alkalmazása, és bizalmas jellege kizárja a hatékony külső kontrollokat. A jogi szabályozás, és a külső ellenőrzés - pl. ügyész, nyomozási bíró részéről - ugyan csökkent a visszaélések lehetőségét, mégsem teljességgel képesek uralni a titkos információgyűjtés erőit, eszközeit, módszereit mozgatókat. Ez a terület

⁵³⁸ Interjú az RSZVSZ-ről SZABÓ Csaba ny. r. ezredes úrral, kézirat 2012. január, Az interjú a szerző birtokában.

⁵³⁹ Contact and communication, 6. EU tagállamainak rendőrséget felügyelő és ellenőrző testületei és korrupcióellenes szervei konferencia, IRM RSZVSZ 2006. november 22-24 Budapest, Magyarország

⁵⁴⁰ FINSZTER: Módszertani szempontok a rendőrségi korrupció kutatásához. ; FINSZTER: A bűnüldözés működési modellje.

⁵⁴¹ A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 1990-1999-ig nőtt a bűnözés Magyarországon, 1999-ben 505000-nél is több bűncselekményt regisztráltak. 2000-től 394000 - 465000 között ingadozott.

fejlett democráciákban is súlyos visszaélésekre ad lehetőséget, hiszen időről-időre napvilágra kerülnek a politika által korrumpált szervezetek visszaélései is.⁵⁴²

A szolgálat vezetése érzékelte a probléma súlyosságát, ezért 2005-ben dr. Frankberger Ferenc r. dandártábornok irányításával egy új filozófia került megfogalmazásra, melynek alapja a felderítés, támasztópillérei viszont a megelőzés, és a védelem volt. A rendőrségi törvény⁵⁴³ szerint: „A Kormány a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatát útján gondoskodik:

- a) a Rendőrség, a Katasztrófavédelem hivatásos szervei, az állami, és hivatásos önkormányzati Tűzoltóság, a Vám- és Pénzügyőrség, a Büntetés Végrehajtási Szervezet, továbbá
- b) az a) pontban felsorolt szervek irányítását ellátó minisztériumoknak a felsorolt szervek irányításával, és ellenőrzésével kapcsolatos szervezeti egységei belső bűnmegelőzési célú ellenőrzéséről, és a bűnfelderítésről.”

A kormányrendelet 2.) bekezdése szerint: „Bűnmegelőző tevékenysége során kezdeményezi a bűncselekmények folytatásának megszakítását, feltárja a bűncselekményeket lehetővé tévő körülményeket.”⁵⁴⁴ A 4.) bekezdés szerint a Szolgálat megelőző tevékenysége során együttműködik a rendvédelmi szerv országos, területi, és helyi parancsnokával.”

Az utasítás alapján: „a Szolgálat tevékenysége elsősorban a bűnmegelőzési, és felderítési hatáskörbe tartozó bűncselekmények megelőzésére irányul.”⁵⁴⁵ Az idézett normahelyek tartalmából látható, hogy az RSZVVSZ - amelyet egyébként korábban Megelőzési Szolgálatnak neveztek - egyik fő feladata az volt, hogy a rendvédelmi szerveken belüli bűncselekmények megelőzése útján járuljon hozzá azok zavartalan működésének biztosításához. Mint az a vonatkozó jogszabályokból is egyértelműen kiderült, a bűnmegelőzés terén a büntető igazságszolgáltatás rendszerének egyik fontos eleme a szolgálat volt. A szolgálat hatásköréből adódóan speciális helyzetben volt a többi rendvédelmi szervhez képest. Ez a specialitás két összetevőből állt, a két komponens pedig egy töről, a Rtv. 94.§ (1) bekezdéséből fakadt. Ez a törvényhely egyrészt speciális személyi hatályt állapított meg az Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára számára (rendvédelmi szervek hivatásos, köztisztviselői, és közalkalmazotti állománya), másrészt - ami a bűnmegelőzés szempontjából fontosabb - a

⁵⁴² HENDE: A kormány korrupcióellenes programja. ; JÁRMI: Korrupció a rendészetben. ; KARDOS – KÉKESDI: Az őrzők őrzői. ; KATONA: Az angol rendőrségi reform.; GÖNCÖL: Partnerség a közbiztonság javításáért. Nemzeti stratégia és cselekvési program a hatékonyabb közösségi bűnmegelőzésért.

⁵⁴³ 1994/XXXIV.tv.op.cit. 94. § (1) bek.

⁵⁴⁴ 49/1995. Korm.r.op.cit. 3. § (2) bek.

⁵⁴⁵ 2/2000. BM. ut. op.cit.II. fejezet 7. pont

feladatkör meghatározásánál a törvényalkotó előre helyezte a belső bűnmegelőzési célú ellenőrzést, és csak ezt követte a bűnfelderítés.

Az igazságszolgáltatási rendszer tagjai jellegükből adódóan elsősorban represszív, a bűncselekmények elkövetésére utólagosan reagáló tevékenységet folytattak. A szolgálat tekintetében azonban a jogalkotónak az volt a szándéka, hogy ez a szervezet elsősorban bűnmegelőzési tevékenységet folytasson, s ez világosan kimutatható az alkalmazott törvényszerkesztési technikából is.⁵⁴⁶ A szolgálaton belül, 2009-ben, Szabó Csaba r. ezredes, főosztályvezető irányításával alakult egy speciális csoport, feladatunk volt a szervezet későbbiekben folytatandó bűnmegelőzési stratégiájának kidolgozása. A csoport a bűnmegelőzési stratégia minél szélesebb látószögben történő kidolgozása érdekében több oldalról is megvizsgálta a kérdést, így a jogi környezet, a szociológiai, pszichológiai, és a pedagógiai faktorok, a korábbi bűnmegelőzési modellek, valamint az Európai Unióban alkalmazott gyakorlat is a csoport együttgondolkodásának fókuszában volt. A bűnmegelőzési stratégia kidolgozásán túl a szakmai etika kialakítása és elfogadtatása is a szolgálat feladatának ethoszává vált. Különösen figyelemre méltó ez a törekvés akkor, amikor tudjuk, hogy az értékek bizonytalansága és válsága gyengíti a társadalom egészében a bűnhöz való viszony társadalmi alapjait. A rendvédelemben dolgozók esetében pedig mindezek mellett a visszaélések elkövetéséhez nem csak az értékek bizonytalansága gyengíti az erkölcsi alapokat, hanem ehhez hozzájárul sajnos a társadalmi, erkölcsi, és anyagi megbecsültség hiánya is.

A szolgálatnak ezen feltételek mellett kellett megtalálnia azt a kényes egyensúlyt, hogy miközben hatékonyan, és eredményesen végzi feladatait, képes legyen arra, hogy elfogadtassa magát a rendvédelmi szervek állományával, és ugyanakkor ne rombolja a rendvédelmi szervek megítélését a társadalom szemében. A paradigmaváltás a szolgálat tekintetében nyilvánvaló volt. Ezt bizonyítja többek között, hogy maga kezdeményezte, és dolgozta ki a törvényi szabályozás szükségességének kereteit, és el is végezte a törvény előkészítésének folyamatait. Elősegítette a szemléletváltást a szakemberkérdésben, tevékenységével etalonná vált a nemzetközi mezőnyben. Ugyanakkor kérdés - és statisztikai felmérések szükségesek annak megítélésére - hogy az adott körülmények között mennyire volt hatékony a működése a rendvédelem állományának tevékenységére vonatkoztatva.

Tudott, hogy a demokratikus jog- és intézményrendszer létrehozása, és a rendvédelem területén a jogalkotás hosszú távú feladat. Kérdés, hogy ebbe a jogalkotási folyamatba hogyan

⁵⁴⁶ A BM RSZVSZ bűnmegelőzési stratégiája, kézirat 2010.
NVSZ I. A szolgálattervezéssel kapcsolatos anyagok doboza.

épülnek be a magyar törvénykezésbe az európai demokratikus normák? A szolgálat vezetői, és munkatársai, akik a törvény előkészítés feladatait elkészítették, honnan merítették gondolataikat? Mennyiben kaptak szerepet a személyes kapcsolatok, vagy hivatalos kapcsolatfelvételek? Volt-e esetleg olyan jó külföldi példa, amelyet átvehettek? Tudomásom, és tapasztalatom szerint a szolgálatnál mindezek a tényezők kevésbé játszottak szerepet. Természetesen vezérlő elvnek tűnik, hogy egy demokratikus állam jogalkotásában a törvénykezésnek, és magának a jogszabálynak is átláthatónak, és más törvényekkel harmonizálnak kell lennie. A tények azt mutatják, hogy az RSZVSZ új működési filozófiájának elfogadtatásával a rendvédelem területén alapvetően más szemléletmód kialakítását segítette. Erőfeszítései mindenképpen becsülhetők. További tény, hogy az Európai Unió a szolgálat szakembereinek sokrétű és fegyelmezett munkáját példamutatónak, és eredményesnek tartja. (A szerteágazó együttműködések sorából is kiemelkedik az a megbízás, amely alapján az EU szolgálatot a környező országokra vonatkozóan mentori feladatokkal látta el.)⁵⁴⁷

4/6. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat nemzetközi tevékenysége

4/6.1. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat nemzetközi tevékenysége

Magyarország bűnügyi együttműködéseinek keretében

A vasfüggöny lebontását követően Magyarország Közép-Európa legtöbb államához hasonlóan új helyzetben, az új közép-európai demokráciák sorába került. Ez a tény hazánk nemzetközi mozgásterét napjainkig is alapvetően meghatározza.⁵⁴⁸ A szigorú szovjet orientáció mellett ugyan léteztek a rendszerváltozást megelőzően is Magyarországnak államközi szerződésai (elsősorban a szomszédos és szocialista államokkal), és a kései Kádár - korszakban voltak együttműködési kezdeményezések nyugat-európai államokkal is,⁵⁴⁹ a kétoldalú kapcsolatfelvételek iránya, és tartalma alapvetően megváltozott. Az Európai Tanács 1997-ben, a luxemburgi konferencián döntött arról, hogy megkezdje a csatlakozási igényét

⁵⁴⁷ „A románokat például addig nem engedték belépni az Unióba, ameddig az ő ilyen tevékenységet végző belső szervük a titkosszolgálathoz tartozott. A Frankberger Ferencnek kellett elmennie többször is Bukarestbe elmagyarázni nekik, hogy hogyan is kell ezt a szabályozást megcsinálni. És csinálták! A mi javaslataink alapján. Ekkor a szervezetet etalonként állították a többi szolgálat elé, hogy ezt így kell csinálni. Többször volt rá példa, hogy voltak itt külföldi kollégák nálunk tanulni, akár hetekig is.” Interjú az RSZVSZ-ről Szabó Csaba ny. r. ezredes úrral, kézirat 2012. január. Az interjú a szerző birtokában.

⁵⁴⁸ HORVÁTH – PARAGI – CSICSMANN: Nemzetközi kapcsolatok története 1941 – 1991.; SIMONNÉ: A bel- és igazságügyi együttműködés az európai integráció folyamatában. ; SORBECK: A szabadság, biztonság és igazságosság övezete. ; ROMSICS: Magyarország XX. századi háborúi és békéi. ; SALLAI: A Schengeni integráció folyamata és jövője.; KÓHALMI: Európai biztonság, avagy az egységes európai büntetőjog víziója. ; BEDŐ: A korrupció és a szervezett bűnözés elleni feladatok az EU-csatlakozás jegyében

⁵⁴⁹ 1973. XII. 13. NSZK – Magyar Népköztársaság közötti diplomáciai megállapodás.

BM KI.op.cit.

bejelentett közép-kelet európai államokkal a tárgyalásokat.⁵⁵⁰ Ezzel párhuzamosan arról is döntés született, hogy azokkal az államokkal, amelyek az Európai Bizottság meglátása szerint a többiekénél előrébb voltak, azokkal a kétoldalú csatlakozási tárgyalásokat is megkezdjék. Emiatt az „első körös”-nek⁵⁵¹ hívott országokkal, így 1998. március 30-án Magyarországgal is megkezdődtek a kétoldalú tárgyalások. A Belügyminisztériumban a '90-es évek második felében az Európai Unióhoz való csatlakozáshoz kapcsolódó feladatokat már elsődlegesnek tekintették. Az uniós feladatok végrehajtása érdekében jelentős változásokat hajtottak végre a Belügyminisztérium szervezetében is: a korábban a Nemzetközi Főosztály keretein belül tevékenykedő EU Integrációs Osztály EU Integrációs Iroda néven önálló főosztállyá alakult, amely később EU Integrációs Hivatallá alakult át. A hivatal fő feladata az volt, hogy a bel- és igazságügyi együttműködés keretein belül meghatározott feladatokat az Európai Unióhoz való csatlakozásig koordinálja. Az államközi szerződésekhez kapcsolódtak, és kapcsolódnak a tárcaközi együttműködések, és alacsonyabb szintű megállapodásokban közvetlen együttműködések jöhettek létre a bűnüldöző, bünfelderítő, és bűnmegelőző munkával foglalkozó intézmények között, így a szolgálat, és külföldi partnerintézményei között is. Különösen fontosá tette az új megállapodások gyors megkötését az a tény, hogy legtöbb korábbi szomszédos államunk darabjaira hullott, és területükön új államok jöttek létre. Új szomszédjaink: Csehszlovákia helyett csak Szlovákia, a Szovjetunió helyébe pedig szomszédként Ukrajna lépett. Románia velünk szomszédos nyugati határa változatlan maradt. A NATO beavatkozását is követelő véres háború során széteső Jugoszlávia helyett három új közvetlen szomszédunk lett a déli határszakaszon: mai formájában Szerbia, Horvátország, és Szlovénia. A korábbi államközi szerződések így hatályukat veszítették. Ausztria ugyan változatlan formában maradt nyugati szomszédunk, mégis a vasfüggöny lebontása országunk szempontjából ezen a határszakaszon hozta a legjelentősebb változásokat, mert ez a történelmi esemény egyúttal a bipoláris világ felszámolását is tükrözi.

4/6.2. A magyar rendvédelmi testületek külkapcsolatai és a kétoldalú együttműködések

Kardinális változás következett be a Magyar Köztársaság életében, 2004. május 1-jén, amikor - a demokratizálódási folyamat több évtizedes várakozásának csúcspontjaként - hazánk népszavazás nyomán csatlakozott az Európai Unióhoz. Erre az Európai Unió keleti fiatal demokráciákat érintő sorában nyílt lehetőség. Az addig 15 államot számláló Európai Unió tagállamainak létszáma 25 állam szövetségévé bővült. Az Európai Unió 2010-es összetételét

⁵⁵⁰ HORVÁTH: Kézikönyv az Európai Unióról V. kiadás ; HORVÁTH: Kézikönyv az Európai Unióról VI. kiadás

⁵⁵¹ Magyarország, Csehország és Szlovénia, Lengyelország, Ciprus, valamint Észtország.

2007. január 1-jével, Bulgária, és Románia csatlakozásával érte el. A legújabb tagállam Horvátország, további bővítések előkészületei folyamatosan zajlanak.

A magyar rendőrség és más külföldi illetékességű rendvédelmi szervezetek között már az 1990-es évek korai szakaszában is volt bilaterális megállapodás, de azt a felek csak bizonyos bűncselekmények üldözése érdekében kötötték meg egymással. Például ilyen megállapodás volt az 1995. június 28-án, Budapesten aláírt magyar-szlovák kormányközi megállapodás, amelyet a felek „ (...) a terrorizmus elleni harc, a kábítószer tiltott forgalma és az egyéb szervezett bűnözés elleni küzdelemben történő együttműködésről és visszaszorítása”⁵⁵² érdekében írtak alá. Több ilyen jellegű, a rendszerváltást követő, a Belügyminisztérium által kötött bilaterális megállapodás képezte az alapját a szolgálat, és más külföldi rendvédelmi szerv között létrejött megállapodásnak is. A 2000 augusztusában elindult magyar-szlovák tárcaközi megállapodás alapvetően azt a célt szolgálta, hogy a két ország belső bűnmegelőzési szervei között, a korrupció elleni fellépés feltételrendszerét hatékonyabbá tévő szabályozott együttműködés jöjjön létre. A megállapodás előkészítésében az RSZVSZ és a BM Felügyeleti és Ellenőrzési Főosztályán kívül részt vett még a BM Nemzetközi Főosztálya és a Pozsonyi Magyar Nagykövetség is. A megállapodás szerint az együttműködés a Szlovák Belügyminisztérium Ellenőrzési és Felügyeleti Szolgálat,⁵⁵³ valamint a szolgálat, és a BM Felügyeleti és Ellenőrzési Hivatala között jött létre. A szolgálat magyar-szlovák viszonylatban az együttműködési megállapodását a kormányközi megállapodáshoz, és a Belügyminisztérium tárcaközi megállapodásához csatlakoztatva egy értelemszerűen alacsonyabb szintű együttműködési jegyzőkönyvben kötötte meg a Szlovák Köztársaság Pénzügyminisztériuma képviselőjében a Szlovák Vámigazgatósággal, valamint egy végrehajtási jegyzőkönyvben a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma képviselőjében a Rendőri Testület Felügyeleti Szolgálat Hivatalával. A szlovák fél vámigazgatóságával kötött együttműködés azzal a céllal jött létre, hogy „... összehangolják tevékenységüket a különösen a szervezett bűnözés, a korrupció és annak minden formája elleni harc területén, a Magyar Köztársaság rendészeti szervei hivatásos állományának tagjai által a Szlovák Köztársaság területén elkövetett bűncselekmények felderítése és a Szlovák Köztársaság Vámigazgatósága hivatásos állományú tagjai (...) által a Magyar Köztársaság területén elkövetett

⁵⁵² Végrehajtási jegyzőkönyv a Magyar Köztársaság BM képviselőjében az RSZVSZ és a Szlovák Köztársaság BM képviselőjében a Rendőri Testület Felügyeleti Szolgálat Hivatala közötti együttműködésről. Budapest, 2004. 02. 16. NVSZ-1, op.cit. Nemzetközi kapcsolatok doboza.

⁵⁵³ Az együttműködési megállapodást már mint Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma Rendőri Testületek Felügyeleti Szolgálat Hivatala kötötte meg. Loc.cit.

bűncselekmények felderítése érdekében.”⁵⁵⁴ A megállapodás részleteit 5 cikkre tagolja a jegyzőkönyv, amely kiterjed a tevékenységek összehangolására, bűncselekmények esetén azok eredményes felderítésére, a kölcsönös információ és tapasztalatcserére, valamint az együttműködést igénylő információk cseréjére, és értékelésére, a vonatkozó jogi, valamint tudományos, és műszaki információkat tartalmazó anyagok cseréjére, előadók, valamint szakértők kiküldésére. A jegyzőkönyv tartalmazta a kapcsolattartók pontos elérhetőségi adatait, és a végrehajtás érdekében a szükséges találkozások személyi, és költségvetési feltételein túl a tárgyalások feltételeit, és a tolmácsolás technikai feltételeit is. Ugyanebben a tárgyalási időszakban a szolgálat, és a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma képviselőjében, a Rendőri Testület Felügyeleti Szolgálat Hivatala között is létrejött egy együttműködési megállapodás. A megállapodás célja az volt, hogy „(...) összehangolják tevékenységüket különösen a szervezett bűnözés, a korrupció és annak minden formája elleni harc területén, a Szlovák Köztársaság Rendőrségi Testülete hivatásos állományának tagjai által a Magyar Köztársaság területén elkövetett bűncselekmények felderítése, és a Magyar Köztársaság Rendőrségének, illetve a Magyar Köztársaság Határőrségének hivatásos állománya által (...) a Szlovák Köztársaság területén elkövetett bűncselekmények felderítése érdekében.”⁵⁵⁵

Az osztrák féllel is hasonló megállapodást alakítottak ki a magyar rendvédelem illetékesei. A szolgálat, és az Ausztriai Szövetségi Belügyminisztérium képviselői 2002. december 16-17-én Bécsben megállapodást kötöttek a bűnügyi rendőrségi korrupció elleni harc területén történő együttműködéséről. A magyar-osztrák megállapodás alapját - a Belügyminisztérium által kötött nemzetközi megállapodásokon túl - a 2002. február 23-án az osztrák és a magyar belügyminiszterek által aláírt nyilatkozat⁵⁵⁶ képezte. A megállapodás szerint a felek együttműködnek, egymást kölcsönösen segítik a korrupcióellenes harcban, illetve a hivatali bűncselekmények elleni fellépésben. Ezen túlmenően a szolgálatok tagjai jogosultak a közvetlen szakmai együttműködésre és információcserére, jogszabályok, belső eljárási utasítások megismerésére, szakmai tanulmányutak szervezésére, tudományos, kutatási-műszaki fejlesztések technológiák, és technikák egymás közötti cseréjére, valamint szakértők, és előadók fogadására, és kiküldésére kiképzés, és továbbképzés céljából.

⁵⁵⁴ Jegyzőkönyv a Magyar Köztársaság BM képviselőjében az RSZVSV és a Szlovák Köztársaság PM képviselőjében a Vámigazgatóság közötti együttműködésről Budapest, 2004. II. 17.

Loc.cit.

⁵⁵⁵ Végrehajtási jegyzőkönyv a Magyar Köztársaság BM képviselőjében az RSZVSV és a Szlovák Köztársaság BM képviselőjében az Rendőri Testület Felügyeleti Szolgálat Hivatala közötti együttműködésről Budapest, 2004. II. 16.

Loc.cit.

⁵⁵⁶ Lutzmannsburgi-nyilatkozat.

További példaként pedig szeretném ismertetni a romániai rendvédelem illetékeseivel kötött együttműködési megállapodást. A magyar-román belügyi együttműködés az 1997. február 19-én, Budapesten aláírt, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, és a kábítószer-kereskedelem elleni harcról szóló kormányközi egyezményvel kezdődött. A jól működő együttműködés mellett, 2003-ban igény mutatkozott arra is, hogy elkülönülten, a rendvédelmi testületek védelmi szolgálatait érintő együttműködési megállapodás megkötésére sor kerüljön. A tényleges kapcsolatfelvétel 2003 tavaszán történt. Ezt követően a Szolgálatvezető Bukarestbe látogatott, ahol elvi egyetértés született a kétoldalú együttműködést szabályozó jegyzőkönyv létrehozásáról, és mielőbbi aláírásáról. A román fél 2003. augusztus 19-én küldte meg a belügyi védelmi szolgálatakat érintő együttműködési tervezetről szóló javaslatát. A konkrét egyeztetések - levelezés és határtalálkozók útján - a szolgálat, és a BM Nemzetközi Főosztály, illetve a Román Belügyminisztérium Adat és Belső Védelmi Főigazgatóság között ezt követően kezdődtek meg. Az együttműködési megállapodás szövegezése hasonlít az osztrák, és a szlovák ismertetett megállapodásokra. A román-magyar megállapodás szerint a bűnmegelőzés, és felderítés a teljes rendészeti szervezetre kiterjedt. Az együttműködés célja nem volt más, mint a partnerszervezetek tevékenységének összehangolása, illetve a kölcsönös segítségnyújtás az olyan bűncselekmények megelőzésében, felderítésében, és az elkövetésük megakadályozásában, amelyekben a magyar, és a román rendvédelmi szervezetek személyi állománya lehetett érintett. Az együttműködés az információ, és tapasztalatcserén kívül a közös akciók szervezésére egyaránt kiterjedt. Az együttműködési megállapodás jegyzőkönyvét a szolgálat képviselője, illetve a Román Közigazgatási és Belügyminisztérium Felderítő és Belső Védelmi Szolgálat képviselője 2003. december 16-án írta alá Budapesten.

Miközben a napi tevékenységhez szükséges kétoldalú nemzetközi megállapodások megkötése elengedhetetlen volt, a szolgálat nemzetközi működésének jogi háttere még képlékenynek bizonyult. Az addigi gyakorlat szerint a szolgálat kormányközi, vagy tárcaközi együttműködési megállapodásokra hivatkozva kötötte meg saját nemzetközi együttműködési megállapodásait, de ez a helyzet rendkívül sok működési nehézséget hordozott magában, és az ügyek rendezésének lassúságát eredményezte.

4/6.3. Nemzetközi megállapodások és együttműködések nemzetközi szervezetekkel

Az Országgyűlés - a Belügyminiszter előterjesztése alapján - a bűnüldözés hatékonyságának növelése érdekében, a nemzetközi együttműködés eszközeinek felhasználására 1999-ben

alkotott törvényt.⁵⁵⁷ Ez a törvény lehetőséget nyitott az INTERPOL-lal, az EUROPOL-lal, a VIS-sel, és az OLAF-fal kötendő nemzetközi szerződések létrehozására, valamint a Schengeni Információs Rendszer Magyar Köztársaság általi törvényi előkészítésére. Ebben a törvényben⁵⁵⁸ kapott a Belügyminiszter, és a Pénzügyminiszter együttes felhatalmazást arra, hogy a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (NEBEK) jogállását, részletes feladat-, és hatáskörét rendeletben szabályozzák.⁵⁵⁹ Ezt követően, az ügymenet gyorsítása érdekében született meg a szolgálat működési rendjéről szóló BM utasítás,⁵⁶⁰ majd a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvény.⁵⁶¹ A belügyminiszteri utasítás a szolgálat tekintetében rögzítette a nemzetközi együttműködés kereteit, hiszen az utasításban leírtak szerint: „A Szolgálat vezetői és munkatársai alapfeladataik ellátása során együttműködnek (...) a külföldi belbiztonsági, bűnüldözési és bűnmegelőzési szervezetekkel”, valamint „A Szolgálat az általa tett büntetőfeljelentés alapján eljáró nyomozó szervvel a büntetőeljárás befejezéséig együttműködhet.”⁵⁶² Az utasítás rendelkezése alapján a szolgálat nemzetközi terveiről, és javaslatairól a Szolgálatvezetőnek volt kötelessége a BM Felügyeleti és Ellenőrzési Hivatalának vezetőjén keresztül- előterjesztést tennie a Belügyminiszter számára.⁵⁶³ A bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvény tartalmi kritériumait illetően már nem csupán az ország jogállami normáinak megszilárdítását célozta meg, hanem Magyarország európai uniós csatlakozásának formálódó erőterében született.

A törvény négy fejezetből - általános rendelkezések, az együttműködés általános szabályai, az egyes együttműködési formák, záró rendelkezések - és három mellékletből áll. A korábbi keretszabályozástól eltérően, a törvény már nem csak bűncselekmény-specifikusan rendelkezett, hanem konkrétan meghatározta az együttműködési formákat is.⁵⁶⁴ Az egyes együttműködési formák fokozatosan kerültek bevezetésre. A törvény számtalan új tartalmi kérdést foglal magába, ugyanakkor kiemelendő például az a 2010-es módosítás, amely az Európai Unió tagállamának különleges intervenciók egységével való együttműködést szabályozta.

⁵⁵⁷ 1999/LIV. tv.

⁵⁵⁸ Loc. cit. 17. §.

⁵⁵⁹ 2013/CXCVIII. tv.

⁵⁶⁰ 2/2000.BM.ut. op.cit.

⁵⁶¹ 2002/LIV. tv.

⁵⁶² 2/2000 BM.ut.op.cit. III. fejezet, 12.pont, d.) alpont. és 14.pont.

⁵⁶³ Lot. cit. VI. fejezet, 36.pont, j.) alpont 1. és 5. bek.

⁵⁶⁴ A III. fejezetben leírtak szerint ilyenek: közvetlen információcsere, az EU tagállamának bűnüldöző szervével történő információcsere, ellenőrzött szállítás, közös büntetőerő csoport létrehozása, bűnüldöző szervvel együttműködő személy igénybevétele, fedett nyomozó alkalmazása, határon átnyúló megfigyelés, forrányomon üldözés, összekötő tisztviselő alkalmazása, titkos információgyűjtés nemzetközi együttműködés alapján, tanúvédelmi program alkalmazása nemzetközi együttműködés alapján, és az EU tagállamának különleges egységével való együttműködés.

2002/LIV.tv.op.cit.;2003/CXXX.tv.

A szolgálat a megalakulását követően egészen 2004. május 1-ig, a nemzetközi együttműködési megállapodásait kormányközi, vagy hasonló tárcaközi keretszerződésekre hivatkozva kötötte meg, illetve a nemzetközi tevékenységét a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvény rendelkezéseinek figyelembevételével végezte. Az intenzív kapcsolatépítő munka eredményeként a szolgálat 2005-ben, hat szomszédos ország társszolgálatára vonatkozásában rendelkezett érvényes, a gyakorlati munkában is élő, kétoldalú államközi bűnügyi együttműködési megállapodással. Az európai uniós csatlakozást követően igény mutatkozott a belügyi védelmi szolgálatokat érintő konkrét, és közvetlen együttműködési megállapodások létrehozására is. A fenti gondolatok által vezérelve a nemzetközi együttműködés területén a szolgálat kiemelt figyelmet fordított a szomszédos országok, valamint az európai uniós tagállamok társszerveivel történő kapcsolatok fejlesztésére, az együttműködés gyakorlati szinten történő elmélyítésére, a kölcsönös bizalom erősítésére, és az információcserék napi gyakorlattá tételére. Ennek keretében, figyelemmel a szolgálat felderítő tevékenysége során jelentkező nemzetközi kapcsolódásokra is, az európai uniós tagállamok társszervei közül aktív nemzetközi kapcsolat létesült az osztrák, szlovák, német, holland, angol, francia, és román társszolgálatokkal. A szomszédos, nem európai uniós tagállamok társszervei közül a szolgálat folyamatosan együttműködik a horvát, és szerb társszolgálatokkal. Célként került meghatározásra az ez irányú kapcsolatok tovább mélyítése, és a határon átnyúló korrupciós bűncselekmények közös, hatékonyabb felderítése.⁵⁶⁵

Az RSZVSZ a nemzetközi szintéren is több kiemelkedő eredményt ért el. A szomszédos, csatlakozás előtt álló, valamint harmadik országok korrupcióellenes szervezeteinek az európai uniós értékrendekhez történő felzárkóztatása, továbbá a közép-európai térség speciális rendvédelmi korrupciós jelenségeinek kezelése, a társszolgálatokkal történő együttműködés fejlesztése céljából a szolgálat kezdeményezésére - az öt szomszédos ország társszerveinek bevonásával - 2005-ben megalakításra került a Belső Védelmi Szolgálatok Közép-Európai Regionális Fóruma. Ennek kapcsán fogalmazták meg a csatlakozó országok közös nyilatkozatát. Még ebben az évben tett látogatást a szervezetnél az Amerikai Államok Szövetségi Nyomozó Irodájának vezetője, valamint a szolgálat képviselője az európai uniós együttműködés és integráció keretében az írországi Dublinban 2005. november 17-18. között megrendezésre került AGIS⁵⁶⁶ konferencián is előadást tarthatott.⁵⁶⁷ A 2005-ben lezajlott a

⁵⁶⁵ NAGY: Adalékok a rendvédelmi szervek feddhetetlenségét ellenőrző szolgálatok történeti áttekintéséhez az RSZVSZ tevékenységének folyamatában. az NVSZ megalakulásáig.

⁵⁶⁶ Az AGIS program (a nevét egy spártai királyról kapta) az EU egyik olyan keretprogramja, amely arra hivatott, hogy az EU bűnüldöző szervezetei és a tagjelölt országok ugyanilyen feladatot ellátó szervezetei bűnügyi együttműködését elősegítse

magyar – angol - holland szervezésű Twinning Light program. A program célja, és egyben eredménye is a szolgálat szervezeti struktúrájának Európai Unió feltételeihez történő közelítése volt, amelynek során a magyar fél átvette az Európai Unió korrupció elleni küzdelemében bevált legjobb taktikákat és metodikákat. Ennek során - a társországok hasonló szervezeteinek véleményezése nyomán - jóváhagyásra került a szolgálat közép-, illetve rövid távú stratégiai terve, amelynek hatásai a szervezet tevékenységében érezhetővé váltak. A szolgálat, hazánk európai uniós csatlakozást megelőzően megfigyelőként, azt követően pedig már tagként vesz részt az „Európai partnerek a korrupció ellen”⁵⁶⁸ elnevezésű európai uniós szakmai szervezet munkájában. Az Európa Unió korrupció ellenes szervezetétől a szolgálat - a korábban végzett munka elismeréséül - 2005-ben⁵⁶⁹ felkérést kapott a 2006. évi korrupcióellenes konferenciájának megrendezésére. A tagállamok rendvédelmi szerveket felügyelő testületei, valamint korrupcióellenes szervezetei kaptak meghívást a nemzetközi tanácskozásra. A konferenciára 2006 novemberében Budapesten került sor. A rendezvény alap gondolatát a korrupció elleni harc hatékonyságának növelése alkotta. A konferencia végén a résztvevők záró dokumentumot fogadtak el, amelyben az általános értékek mellett konkrét és specifikus szakmai iránymutatásokat is rögzítettek.⁵⁷⁰ A szolgálat nemzetközi tevékenységéhez tartozik továbbá az is, hogy 2006-ban a korrupciós szakértők INTERPOL csoportja felkérte a szolgálatot a csoport szakértői tevékenységében történő részvételre, és egy állandó küldött delegálására. A felkérés alapján, később pedig a közép- és kelet-európai térség képviselőit az Interpolban - korrupció kezelése tekintetében - a szolgálat látta el. A szolgálat később már az Európai Unió keretein kívül is - GUAM⁵⁷¹ államokban, valamint a balkáni térségben - kereste a nemzetközi bűnügyi együttműködés lehetőségeit, melynek keretében új kapcsolatokat épített ki az Európai Unió kívüli társszervezetekkel is. 2007-ben - kiemelt eseményeként, a montenegrói rendőrség felkérésére - a szolgálat speciális képzést tartott a montenegrói rendőrség bűnügyi állománya részére.

A 2008-as évben az Európai Unió korrupció elleni küzdelmének kiemelkedő jelentőségű jogalkotási eredménye volt az Európai Korrupcióellenes Kapcsolattartó Hálózat felállításáról

⁵⁶⁷ Az AGIS konferencia témája a migrációs szabályok alkalmazása során jelentkező köztisztviselői korrupció megelőzése elleni küzdelem volt. (EU AGIS Conference 17 th-18 th November, 2005 An Examination of Best Practice in Fighting & Preventing the Corruption of Public Figures involved in the Administration of Immigration Regulations)

⁵⁶⁸ European Partnership Against Corruption – Az EPAC egy független, informális nem politikai hálózata az Európai Unió Tagországok és az Európa Tanács Tagországok operatív Rendőrségi Felügyeleti Testületeinek (POB) és operatív Anti-korrupciós Hatóságainak (ACA), amelyek független rendvédelmi felügyelettel és a korrupció megelőzésével és a korrupció elleni harccal foglalkoznak. Az ACA-szervezetek – amelyek közé az ügyészégi nyomozó szerveket sorolják – a korrupció ellenes harcban jeleskednek, a POB-k pedig olyan panasztestületek, amelyek egyrészt figyelemmel kísérik a rendőrség munkáját (Police Oversight), másrészt gondoskodnak a testületek felügyeletéről is.

⁵⁶⁹ Az RSZVSZ 2003-ban megfigyelőként, 2004. óta tagként vett részt az EPAC elnevezésű európai uniós szakmai szervezet munkájában.

⁵⁷⁰ NAGY: Az Európai Korrupcióellenes Kapcsolattartói Hálózat. 38-43. p.

⁵⁷¹ GUAM-államok: Grúzia, Ukrajna, Azerbajdzsán és Moldova.

szóló⁵⁷² tanácsi határozat, amely az EPAC között már meglévő, informális együttműködésre építve alakította ki szervezeti felépítését. Ezzel a határozattal az Európai Unió jogszabályi keretet teremtett az unión belül a korrupció megelőzésével és a korrupció elleni küzdelemmel érintett nemzeti hatóságok közötti együttműködésre. Magyarország részről elsődlegesen a szolgálatot utasította a felettes hatóság a korrupcióellenes kapcsolattartói hálózatban történő részvételre. 2009-ben a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára aktívan részt vett az EPAC-on belül újonnan létrehozott, az EPAC alapszabályzatának kidolgozásával, és az Európai Korrupcióellenes Kapcsolattartó Hálózat felállításával foglalkozó munkacsoportban. A tanácsi határozat 5. cikke, amely a hálózat szervezeti felépítéséről rendelkezik, kimondta, hogy a hálózat az EPAC között már meglévő, informális együttműködésre építve saját maga alakítja ki szervezeti felépítését, ezért is vált szükségessé az EPAC alapszabályzatának kidolgozása. A munkacsoport célja az volt, hogy eleget tegyen a tanácsi határozat 5. cikkében foglaltaknak, a hálózat szervezeti felépítésének kialakításával, és hogy megőrizze a hálózat jellegét, mint egy szigorúan műveleti, anti-korrupciós szervezetek platformját.⁵⁷³ A nemzetközi szinten elért pozíciója alapján az RSZVSZ - több más feladata mellett - összekötői szerepbe került az Európai Unió korrupció ellenes szervezetei, valamint Közép- és Kelet-Európa, illetve Nyugat-Balkán csatlakozás előtt álló, tovább más országok belső védelmi szolgálatai között, így például 2006-ban elsődleges kapcsolatfelvételre került sor az ukrán partnerszolgálatokkal. Feladatul kapta e térség korrupcióellenes szolgálatainak segítségét, az európai uniós normákhoz történő mihamarabbi, és zökkenőmentes felzárkóztatását.⁵⁷⁴

4/7. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának feladatvégzése az operatív helyzet tükrében, tevékenysége 1995-től 2010-ig

A szolgálat tevékenységéről a jelzett időszakra vonatkozóan - eltérően a korábbi időszakoktól - jelentős adatokkal rendelkezünk. Sajnálatos tény azonban, hogy az elvégzett feladatokat - néhány ritka kivételtől eltekintve - jelenleg csak általánosságban lehet bemutatni, ugyanis 1992 és 2010 között a szervezet tevékenységére vonatkozó dokumentumok döntő többsége a minősített adatot hordozó iratok körébe esett, ezért annak nyilvánosságra hozatala csak egy távolabbi időben, a minősítés megszűnését követően lesz majd lehetséges. Azt azonban el

⁵⁷² 2008/852/IB. ET határozat az Eurojust megerősítéséről és az Eurojust létrehozásáról a bűnözés súlyos formái elleni fokozott küzdelem céljából szóló 2002/187/IB határozat módosításáról

CELEX
⁵⁷³ Loc.cit.

⁵⁷⁴ NAGY: Adalékok a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat nemzetközi tevékenységének történeti áttekintéséhez, 137.p.

lehet mondani, hogy a szolgálat a védelmi filozófiájának megfelelően folytatta megelőző, és felderítő tevékenységét. A közterületi korrupció felszámolása, a szervezett bűnözői körök rendvédelmi szerveken belüli térnyerésének megakadályozása, a védett állomány tagjainak kábítószer-bűnözésben való részvételének visszaszorítása, valamint a rendvédelem területén a közbeszerzési pályázatok figyelemmel kísérése továbbra is kiemelt feladat volt, az intézkedéseket e fő feladatok alapján fogalmazták meg.⁵⁷⁵ A fentiek figyelembevételével az alábbiak képezték az elvégzett munka súlypontját:

- Az ügyfeldolgozó munka, elsősorban a titkos információgyűjtő tevékenység színvonalának javítása; erők, eszközök, módszerek szélesebb körű alkalmazása; megelőzés előtérbe helyezése.
- A humán hírszerzési tevékenység fokozása, minőségének javítása.
- A titkos információgyűjtő tevékenység során a költség - haszon elv fokozottabb érvényesítése.
- A rendvédelmi szervek közbeszerzési pályázatainak figyelemmel kísérése, esetlegesen felmerülő visszaélések kapcsán hatékony megelőző intézkedések kimunkálása.
- A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájában megfogalmazott, a korrupcióellenes tevékenységről szóló ágazati stratégiában leírt feladatok szem előtt tartásával, a hivatali és közterületi korrupció elleni tevékenység intenzívebbé tétele.
- A védett szerveken belül megnőtt kábítószer bűnözés megelőzését szolgáló, hatékonyabb koncepció kidolgozása.
- Az irat-felülvizsgálati tevékenység folyamatos végrehajtása.
- Az oktatási koncepció, és tematika kidolgozása.
- A bűnmegelőzési stratégia alapjainak továbbfolytatása.
- A hatáskörbe tartozó tanintézetekben szervezetszerűen, illetve az oktatási intézményeken kívül végrehajtásra kerülő képzési program kidolgozása, amelynek célja a szolgálat felépítésének, munkájának megismertetése, valamint útmutatások adása a hivatásos állomány szolgálat-ellátása során jelentkező bűncselekményekkel kapcsolatos veszélyhelyzetek felismerésére, megelőzésére, illetve kivédésére.

⁵⁷⁵ KENNEDY: A rendőrség: a korrupció kultúrája, vagy kettős hatalom. ; KRÉMER: A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány problémája. ; NYÍRI: A korrupció, a gazdaság és az etika. ; PINTÉR: A korrupció megelőzése és felismerése az igazságszolgáltatásban. ; PUNCH: A rendőrségi korrupció és megelőzése. ; RUBICSEK: Gondolatok a korrupcióról. ; SÁRKÁNY: Rendőrség és bűnözés. ; SÁRKÁNY: Rendőrbűnök. ; SÁRKÓZI: Korrupció a rendőrségnél. ; SZIKINGER: A rendőri korrupció jogforrásai.

A rendvédelmi szervek alkotmányos, törvénysértésektől mentes működéséhez kiemelt közérdek fűződik, ezért a szolgálat védelmi, bűnmegelőző, és bűnfelderítő tevékenységének folytatásával a védett szervek zavartalan működésének elősegítését tekintette továbbra is fő feladatának. A médiában megjelenő, témánkhoz tartozó korrupciós cselekmények - jogosan - mindig is nagy felháborodást váltottak ki az állampolgárokból, ami a rendvédelmi szervekbe vetett közbizalom megrendülését okozta. Ennek helyreállítása óriási erőfeszítést igényel mind a rendvédelmi szervektől, és az ott dolgozó kollégáktól, mind pedig a szolgálattól. Ezek az események hozzájárulhatnak mind a bűnügyi, mind pedig a közrendvédelmi állomány elbizonytalanodásához. A rendvédelmi szervek állományában továbbra is dolgoznak olyan beosztottak, illetve munkatársi csoportok, akik rendszeresen követnek el bűncselekményeket, amely közül az egyik legjellemzőbb a rendőrség kezelésében lévő adatok kiszolgáltatása illetéktelen személyeknek. Meglepő, de a rendvédelmi állomány körében nőtt a kábítószerrel kapcsolatos visszaélések száma is. A szervezett bűnözői körök folyamatosan igyekeznek az őket érdeklő, vagy róluk szóló nyílt, illetve operatív iratok tartalmát megismerni. Céljuk eléréshez több alkalommal sikeresen léptek kapcsolatba rendvédelmi dolgozókkal, és szereztek meg olyan információkat, amelyek felhasználásával eredményesen tudták befolyásolni - és a maguk hasznára fordítani - a nyomozások, vagy éppenséggel a büntetőeljárások menetét. Az RSZVSZ - mint a becsület, és tisztesség őre - nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a felügyeleti körébe tartozó állományt a törvényesség betartására bírja. A fegyelmi helyzet megszilárdulásához vezetett a szolgálat azon tevékenysége, hogy a konspirációs szabályok betartásával a parancsnokok folyamatosan tájékoztatást kaptak az állományukat érintő ügyekről, eseményekről. A szolgálat által - az ezredfordulót követően - folytatott feldolgozások, azok minősített volta miatt, jelenleg még nem megismerhető. Ez alól csak azok az anyagok képeznek kivételt, amelyek minősítése időközben megszűnt, vagy feloldásra került. Az alábbiakban szeretném a „CSETP” fedőnevű titkos információ-ellenőrzést, és a „LÉPŐ” fedőnevű feldolgozást bemutatni:

„CSETP” fedőnevű titkos információ-gyűjtés⁵⁷⁶

A fenti titkos információ-gyűjtést 2008-ban államtitoksértés bűncselekmény gyanújának elkövetésére utaló információ alapján rendelték el. Az elsődlegesen beszerzett információk szerint egy baráti összejövetelen F. I. és H. G. összeszólalkozott egymással, majd a vita hevében az egyik személy a másiktól azt állította, hogy a rendszerváltás előtt besúgó volt,

⁵⁷⁶ 101-1076/2007. tük.
NVSZ I. 111A2 101-1076/2007. tük.

FARKAS néven adott információkat a volt karhatalmi szerveknek. A megvádolt személy nagyon megdöbben, mert mint azt a bejelentőnek elmondta, korábban ezen a fedőnéven a határőrségnek ténylegesen szolgáltatott információkat. Az információ-gyűjtés során megállapították, hogy a két személy már korábban is ismerte egymást, együtt nőttek fel, jó barátságban voltak. A megvádolt személy két évvel az eset előtt azt tapasztalta, hogy barátja viselkedése vele szemben megváltozott. Ezt akkor még annak tulajdonította, hogy más politikai beállítottságuk miatt romlott meg a kapcsolatuk. Később, egy beszélgetés alkalmával szóba került a politikai is, ami miatt vita alakult ki közöttük. A vita hevében H. G. azt vágta a fejébe, hogy „...ne dumáljon neki, mert besúgó volt”⁵⁷⁷, majd olyan célzást tett, amely szerint látott F. I. által írt jelentéseket is, amelyeket FARKAS néven írt alá. F. I. elmondta, hogy korábban, még az 1970-es évek közepén szervezte be az akkori állambiztonsági szolgálat egyik tisztje, akivel később is tartotta a kapcsolatot. Mikor a tiszt a határőrséghez került, akkor is kapcsolatban maradtak egymással. A munkája abból állt, hogy egy bizonyos személyről kellett jelentéseket készítenie, de előfordult, hogy a tartótiszt már általa korábban megírt jelentéseket íratott alá. Ezen jelentésekben leginkább az akkori határőr-parancsnokkal kapcsolatosan álltak adatok, de a jelentésekben voltak adatok más személyekről, így többek között H.G.-ről is. A tartótisztjével 1980 körül szakította meg a kapcsolatot, azóta nem találkoztak egymással. Ezen túl elmondta azt is, hogy vejevel sincs túl jó kapcsolata, mivel ő baloldali, veje azonban jobboldali kötődésű, „fideszes”. Ez még nem is lenne baj, de veje is tett utalásokat arra, hogy ő besúgó volt, ezt az információt veje valószínűleg jobboldali ismerőseitől tudhatta meg. Az adatgyűjtés során megállapítást nyert, hogy a határőrséghez tartozó, az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységéhez kapcsolódó iratok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában a megfigyelt személyek, valamint azok hozzátartozói részére kutathatóvá váltak.⁵⁷⁸ Mivel az elkészített jelentések 1944. december 21-e és 1990. február 14-e között készültek, így a törvény 1.§-a értelmében azokat az ÁBTL kezelte, azok már nem a határőrségnél, hanem központi irattárban voltak. Emiatt azokat a határőrségnél még véletlenül sem tudta senki sem jogosulatlanul megtekinteni, azokról információt sem tudott kiszivároztatni. Mivel a beszerzett adatok nem támasztották alá a bűncselekmény elkövetésének gyanúját, ezért a titkos információ-gyűjtést lezárták.

„LÉPŐ” fedőnevű titkos információ-gyűjtés⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ Lot. cit. 2. p.

⁵⁷⁸ 2003/III. tv.

⁵⁷⁹ 101-1267/2002. tük.

NVSZ I. 141A2 101-1267/2002.tük.

A fenti titkos információ-gyűjtést 2002-ben vesztegetés bűntett gyanújának elkövetésére utaló információ alapján rendelték el. A beszerzett információk szerint egy a déli határ-szakaszon szolgálatot teljesítő S. S. nevű határőr, illegális pénzügylet kapcsán szoros kapcsolatba került helyi bűnözőkkel. Az információ szerint a határőr anyagi ellenszolgáltatásért cserébe, szolgálati területén a bűnözők részére szabad mozgást biztosított, valamint hozzásegítette őket ahhoz, hogy könnyebben tudjanak bűncselekményeket elkövetni. Az elsődleges adatgyűjtés során megállapították, hogy a környéken egy rablás során ismeretlen személyek nagyobb értéket tulajdonítottak el. Az egyik elkövető pedig egy, a határőrségnél rendszeresített AK gépkarabélyt használt. A bűntettet követően, az alapügy célszemélye egy összegben visszatörlesztette fennálló OTP tartozását, holott korábban a havi részletek befizetése is problémát jelentett neki. A begyűjtött információkból kitűnt, hogy az ügyek összefügghettek egymással. Az elsődleges információk szerint az elkövetők a helyszínen egy gépkarabélyt használtak a riasztórendszer kiiktatására. A bűntett helyszínén, a szemle során azonban nem találtak sem lőszerhüvelyt, sem lőszertől származó nyomot. A bűncselekmény miatt tanúként hallgatták ki S. S.-t. Ő tanúvallomásában elmondta, hogy lakásproblémái rendezésére, egy helyi bűnözőtől nagyobb összegű kölcsönt vett fel. Mivel a házépítéshez szükséges újabb OTP hitel felvételének egyik alapja az volt, hogy ne legyen folyamatban a pénzügyintézetnél hitele, ezért azt szerette volna törleszteni. Az OTP tartozását így, egy nap alatt, az uzsorára felvett kölcsönpénzből tudta kifizetni. A rablásról nem tudott, ahhoz elmondása szerint semmi köze nem volt. A környéken bevezetett operatív intézkedések eredményeként egyértelműen kizárható volt, hogy S.S. részt vett volna a rablásban. Az eljárás alatt, a célszemély által megnevezett, neki kölcsönt adó személyről kiderült, hogy egy ismert helyi bűnöző. Nevezett több személynek is adott kölcsönt uzsorakamatra, annak reményében, hogy a magas kamat miatt az adósok nem tudnak majd fizetni, így azok ingatlana az ő tulajdonába kerül. Az ügyekben több feljelentés is történt, de folytatása egyiknek sem lett, mivel a sértettek visszavonták a feljelentéseiket. Volt arra is példa, hogy úgy is visszavonták a feljelentést, hogy hamis vád miatt ők kerültek eljárás alá. A környezettanulmány során megállapították, hogy S. S. családi élete, és anyagi viszonyai rendezetlenek. Időközben jelentős uzsoratartozást halmozott fel a helyi bűnöző felé, a felvett összeg többszörösével, 3.000.000.- Ft-tal tartozott már. A célszemély életét egyre kilátástalanabbnak látta, a megkérdezettek közül többen úgy fogalmaztak, tartanak attól, hogy magában, vagy másban esetleg kárt tesz, hiszen „neki már

minden mindegy volt,⁵⁸⁰ ráadásul teljesen ki volt szolgáltatva a helyi bűnöző elemeknek. A feltárt körülmények alapján a szolgálat értesítette a célszemély parancsnokát, hiszen S. S. életkörülményeiben olyan jelentős változás állt be, amelyek alapján kérdésessé vált nevezett szolgáltra való alkalmassága. A parancsnok az átadott információk alapján elrendelte S.S. soron kívüli pszichológiai vizsgálatát, de ő a vizsgálat előtt parancsnoki meghallgatást kért. A meghallgatáson elmondta, hogy a helyi bűnözők vezetőjének több millió forinttal tartozik, alkoholista feleségével rossz a viszonya, helyzetét kilátástalannak ítéli. Elmondta, hogy több helyi bűnöző is megkereste, és konkrét utalásokat tették neki arra vonatkozóan, hogy hogyan tudná adósságát törleszteni, azaz ki nem mondva, de világossá tették számára, hogy bűncselekmények elkövetésében kellene részt vállalnia. Elmondta, hogy nem lát más kiutat, mint a határőrségtől leszerelni, és külföldön új életet kezdeni. A beszélgetést követően közös megegyezéssel S. S. a határőrség állományából leszerelt. Az eljárás során beszerzett információk az alapinformációban szereplő adatokat nem támasztották alá. Nevezett leszerelését követően a titkos adatszerzést - mivel annak továbbfolytatásától nem volt további eredmény várható - befejezték.

4/8. A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának bűnmegelőző tevékenysége

A szolgálat bűnmegelőző tevékenységét hazai tapasztalatok mellett, az európai uniós irányelvek, és útmutatások figyelembevételével is végezte. A bűnmegelőzési tevékenység kifejtése során az alábbi célok tűzte ki:

- Csökkenteni kell a bűnalkalmakat, növelni kell a valószínűségét annak, hogy a bűnelkövetőt megbüntetik, valamint redukálni kell a bűncselekményekből származó haszonszerzés lehetőségeit.
- Csökkenteni kell azoknak a környezeti tényezőknek a hatását, amelyek következményeképpen valaki a bűnözést választja, vagy az első büntettet követően bűnismétlővé válik.
- Csökkenteni kell az áldozattá válás kockázatát.
- Növelni kell az emberek biztonságérzetét.
- Elő kell mozdítani, és terjeszteni kell a jogkövető magatartás kultúráját, és a konfliktusok erőszakmentes elhárításának módszereit.

⁵⁸⁰ Lot. cit. 9. p.

- Meg kell előzni a bűnözők bejutását a rendvédelmi struktúrába, csökkenteni kell a korrupcióra alkalmas adó szituációkat és lehetőségeket.

A korábban megkezdett bűnmegelőző tevékenység a szervezetnél folyamatos volt. Ennek során lehetőség szerinti feltárássra kerültek a jogellenes cselekményeket lehetővé tevő körülmények, valamint intézkedések történtek azok megszüntetésére. A szolgálat védelmi tevékenységével kapcsolatosan a legnagyobb hangsúly a védett terület zavartalan működésének biztosításán volt, valamint azon, hogy a jogellenes cselekményeket elkövető állomány tevékenységének védett szervekre gyakorolt negatív hatásai kiküszöbölésre kerüljenek. Fontos szempont volt továbbá a rendőrséggel szembeni közbizalomvesztés megakadályozása, illetve a belső öntisztulási folyamatok elősegítése. A szolgálat védelmi tisztjei rendszeresen tartották a hatáskörükbe tartozó rendvédelmi tanintézetekben, a védett szervek által szervezett szaktanfolyamokon, illetve a különböző állománygyűléseken propaganda előadásokat. A bűnmegelőzés elveinek további érvényesülése érdekében a szolgálat által kidolgozásra került a tanintézetekben szervezetszerűen, illetve az oktatási intézményeken kívül végrehajtásra kerülő képzési program, amelynek célja az volt, hogy bemutassa a szolgálat felépítését, megismertesse munkáját, valamint a hivatásos állomány szolgálatellátása során jelentkező bűncselekményekkel kapcsolatos veszélyhelyzetek felismerésében, megelőzésében, illetve kivédésében is útmutatásokat nyújtott. Megállapították, hogy egyes vezetők (főként alsóbb szintű parancsnokok) tartva az esetleges parancsnoki retorziótól megkísérelték saját maguk, úgymond „házon belül” megoldani az adott problémát, majd amikor nem tudtak megoldást találni, akkor tájékoztatták a szolgálatot. Több esetben, a parancsnoki hatáskörbe tartozó cselekmények felgöngyölítése is szolgálat számára került továbbításra.⁵⁸¹

4/9. Részkövetkeztetés

A belügyi belső elhárítást végző egységet fontossága miatt nem szüntették meg 1990-ben. A rendvédelem területén lassú átalakulás vette kezdetét. A testület nagy részét a bizonytalanság jellemezte. A szervezet, illetve a munkavégzés kereteit radikálisan átalakították. A Belügyminisztérium átszervezése után - hátrányára - az ORFK szervezeti keretei között működött tovább az alakulat, Biztonsági Főosztály néven. Több együttes rendelet következtében lehetősége volt a társszervek alakulatait is ellenőriznie, de fő felügyeleti

⁵⁸¹ NYÍRI: A rendvédelmi szervek védelmi szolgálatáról. ; BÉKÉSI: Dr. Gáspár Attila a rendőrök által elkövetett bűncselekményekről. ; FINSZTER: „... számomra iránymutató a legitím cél meghatározása” Interjú dr. Frankberger Ferencsel, az RSZVSZ vezetőjével. ; PAP: „... egyetlen tudomásunkra jutott cselekmény felett sem hunyhatunk szemet.” Interjú Bene Lászlóval, az RSZVSZ vezetőjével. ; NÁDASDI: Interjú dr. Nacsády Péter ügyésszel a rendőrök elleni feljelentésekről.

területét a rendőrség állománya jelentette. A védelmi munka során a belső bűnmegelőzés és a bűnfelderítés volt a legfontosabb. A társszervekkel való együttműködésen túl már lehetőség volt az új értékrendnek megfelelő külföldi rendvédelmi szervekkel való közös tevékenységre is. A hatékonyság növelése érdekében kidolgozásra került egy akciócsoport létrehozásának koncepciója is. Az állomány helyzete a korhoz, valamint a többi rendvédelmi testülethez mérten elmaradott volt, a munkavégzést az alacsony fizetés, a rossz munkahelyi körülmények, az erőltetett igénybevétel éppúgy jellemezte, mint a társszervek elutasítása. Magyarországnak a szovjet rendszertől való függetlenedése, és az európai értékközösségbe való visszatérése a társadalmi berendezkedés minden területén alapvető változásokat eredményezett. A rendvédelemben a belügyi belső elhárító tevékenység kiterjeszthetősége, és függetlenítése miatti érdek előre vetítette egy új szervezet kialakításának igényét. A korábbi szervezet feladatának folytatására, de feladatkörét tekintve mégis specializáltabban, kifejezetten a korrupcióellenes tevékenység megerősítésére, az Rtv. parlamenti elfogadása után hozták létre a RSZVSZ-t. Az új egység 1995-ben független, önálló gazdasági szervezetként, feladatainak, személyi körének, és hivatali tevékenységének pontos meghatározását követően állt fel. A szolgálat által ellátott tevékenység a rendvédelmi szervek a bűncselekmények felderítésére, és a belső bűnmegelőzési ellenőrzésekre vonatkozott, a rendvédelmi szervek szakmai feladataiba beleszólást nem engedélyezett. A szolgálat operatív tevékenységet végzett, a felderített adatokat törvénysértés esetén az illetékes szerveknek átadta. A jogszabályi környezet hiányosságai, valamint a bűnözés minőségének alakulása a szervezet folyamatos változtatását jelentették. Az egység mind értékválasztásában, szerkezetében, mind pedig struktúrájában átalakult. Az állomány létszáma, technikai ellátottsága, és anyagi megbecsültsége fejlesztésre került. A megváltozott környezet (új védelmi területek bevonása, bizonyos szervezetek alárendeltségének megváltozása, bűnözés alakulása) a szolgálat jogszabályi háttérének változtatását, és lehetőség szerinti megerősítését követelte. A szolgálat tevékenységét többnyire a nyilvánosság kizárásával végezte. A demokratikus értékek homloktérbe kerülésével az előzőektől eltérő, új védelmi filozófia került meghatározásra, amelynek alapja a felderítés, támasztópillérei viszont a megelőzés, és a védelem volt. A szolgálat demokratikus működésének elmélyítésére vonatkozóan a törvényi szabályozás kérdésének megoldása elkerülhetetlennek mutatkozott. Az RSZVSZ feladatainak szerteágazása, és jelentősége, valamint a megnövekedett feladat, és hatáskör – a módosított Alkotmányban rögzített normák szerinti szabályozás miatt - indokoltá tették a szervezet jogállásának, feladatának, és hatáskörének, valamint működése alapvető szabályainak 2/3-os törvényben való rögzítését.

Erre azonban miniszteri döntés miatt nem került sor, a törvénytervezet kikerült a jogalkotási programból. A felmerült problémákra így kormányrendelet, és különböző belügyi utasítások időszakos módosításaival próbáltak megoldást találni. A nemzetközi terrorizmus, szervezett bűnözés, és a hozzájuk kapcsolódó bűncselekmények számának növekedése lépéskényszerbe hozták az Európa biztonságáért aggódó nyugat-európai országokat. Közös európai bel- és igazságügyi szervezetek álltak fel, illetve napjainkig tartó megállapodások, és nemzetközi együttműködések születtek. A '90-es években Magyarország több államközi szerződést, és kétoldalú megállapodást is kötött az újonnan alakult kelet-európai államokkal. Az 1999-ben Magyarország a NATO tagja lett. Magyarország európai uniós csatlakozásához azonban elengedhetetlen volt magyar törvények európai uniós irányelvek szerint történő megalkotása, illetve korrigálása, az addigi nemzetközi egyezmények is mind tartalmukban, mind pedig irányultságukban változtatásra szorultak. Új törvények megalkotása is szükségessé vált, hiszen általuk nyílt lehetősége Magyarországnak arra, hogy nemzetközi bűnüldöző szervekkel működhessen együtt. A szolgálat munkája ellátása érdekében folyamatosan bővítette nemzetközi kapcsolatait. Az európai uniós csatlakozást követően nemzetközi kapcsolatai megsokszorozódtak, az RSZVSZ nemzetközi szervezetek fórumain is aktívvá vált. Később az Európai Unió korrupcióellenes szakmai szervezetiben is helyet kapott, majd munkája elismeréseként több nemzetközi korrupcióellenes szervezetbe hívták meg. A szolgálat munkatársainak színvonalát jelzi, hogy mentorként több alkalommal vettek részt a balkáni országok korrupcióellenes szervezeteinek felállításában, vagy ottani szakemberek továbbképzésében. 2008-ban megalakult az Európai Korrupcióellenes Kapcsolattartói Hálózat, amelyben a szolgálat - annak megalakulásától - tevékenyen részt vett, később pedig a vezetésében is szerepet vállalt. A szolgálat 2010-ig a védelmi filozófiájának megfelelően végezte tevékenységét. A legnagyobb hangsúly a védett terület zavartalan működésének biztosításán volt, valamint az, hogy a jogellenes cselekményeket elkövető állomány tevékenységének védett szervre gyakorolt negatív hatásai kiküszöbölésére kerüljenek.

A rendszerváltást követően a szervezet tehát alapvető változásokon ment keresztül. A korábbi rendszerben megszokott politika által befolyásolt feladatvégzés helyett a tényleges szakmai munkára koncentrálhatott. Tevékenységi köre megváltozott: az eddig csak másod, illetve harmad-fontosságú feladatai kerültek előtérbe, közülük is a korrupció elleni harc lett az egyik legfontosabb. A kémelhárítás vonalát az alakulat 1990 után már nem végezte, ezt a tevékenységét a rendszerváltás után felállításra került Nemzetbiztonsági Hivatal folytatta

tovább. A szervezet e rövid időszakban több átszervezést is megért. Ezek a változások mind a feladatkörök, mind pedig az állomány létszámának bővülését eredményezték. 2011. január 1-jén, jelentős hatásköri bővítést, valamint személyi állomány-növekedést követően - már egy új Alaptörvényhez kötődő korszakot indítva - megalakult a Nemzeti Védelmi Szolgálat.

A levéltári dokumentumok, valamint az irattári anyagok felkutatásával, összegzésével és elemzésével bemutattam a belügyi belső elhárításért felelős szervezetnek az átmenet idejéhez köthető helyzetét, a diktatúra során létrehozott szervezet demokratikus átalakítását, valamint azokat a koncepciókat, amelyeket a későbbi, jogállami normákhoz igazodó, jogutód szervezet alapjait jelentették. Az ekkor kidolgozott tervezetek alapján állították fel 1995-ben az RSZVSZ-t, amelynek irattári, illetve levéltári anyagait felkutattam, rendszereztem, majd elemeztem. Az értékelések során rámutattam arra, hogy a szervezet működését nem segítették kellőképpen a megfelelő jogszabályok megalkotásával, ami miatt az egység több joghátrányt is elszenvedett, s tevékenysége sem lehetett a szükséges mértékben hatékony. A kutatások során végzett elemzésekkel bebizonyítottam, hogy a törvényi szabályozás elérése kikerülhetetlen a szervezet további sikeres működése szempontjából. Felvázoltam a rendvédelmi szervek vonatkozásában kialakult nemzetközi tevékenység jogszabályi hátterét, valamint bemutattam az RSZVSZ nemzetközi tevékenységét és kapcsolatrendszerét. A nemzetközi együttműködésekkel összefüggő dokumentumok elemzésével és összehasonlításával bizonyítottam, hogy a szervezet milyen jelentős szerepet játszott a nemzetközi testületek korrupcióellenes tevékenységében. A nemzetközi kapcsolatokban elért eredmények, az új védelmi filozófia szerinti működés, valamint a bűnmegelőzési modell kidolgozása alapján rámutattam arra, hogy a szervezet - szakítva a korábbi, elnyomó rendszerben betöltött szerepével - képes volt maradandóan változtatni, és az új, demokratikus értékrend alapján működni. Munkám során felkutattam, elemeztem és rendszereztem a szervezetre vonatkozó új, eddig még nem publikus iratanyagot.

5. Összegzett következtetések

A magyar társadalomban az utolsó hatvan év drámai fordulatokban volt gazdag. A közel 40 évnyi diktatúra után a rendszerváltozás új fordulatot hozott: megszületett a jogállam, a demokrácia hazánkban napjainkra nagykorúvá vált. Országunk Európa fiatal demokráciáinak sorába tartozik. A jogállamiság megszilárdítása mindenütt hosszú tanulási folyamatot jelent. Egyértelmű, hogy a rendvédelem teljes átalakítása szükségszerű volt.

Az I. fejezetben megállapítottam, hogy a II. világháborút követő években Magyarországon - annak ellenére, hogy formálisan többpárti demokráciaként indult az állam újjászervezése - a szovjet közigazgatási rendszer került kiépítésre. A belügyi belső elhárító egységek már ekkor megtalálhatóak a rendészeti alakulatok között, mégpedig a politikai rendészeti osztályok kötelékeiben. Az egységek több szervezeti átalakulást is megéltek, minden változást követően erősödött a pozíciójuk. A magyar társadalom átalakításában a politikai rendészeti alakulatok jelentős szerepet játszottak, névleges tevékenységük mellett leginkább a Magyar Kommunista Párt politikai céljainak megvalósításában, valamint a társadalom totális kontrolljának kiépítésében, és megtartásában segédkeztek. **Ismertettem**, hogy a belügyi belső elhárításért felelős egységek milyen szervezeti felosztásban, milyen normák alapján, és hogyan végezték a tevékenységüket, valamint azt is, hogy kik jelentették a célcsoportjaikat. A belügyi belső elhárító alakulatok ekkor az államvédelem szerves részét képezték.

A II. fejezetben megállapítottam, hogy a belügyi belső elhárításért felelős szervezet 1953-1955 között ideiglenesen veszített erejéből, több negatív hatású átszervezés is történt. Az alakulat tagjait elszámoltatták, több hiányosságra is fény derült. Emiatt a szervezet létszámát jelentősen lecsökkentették, feladatai elvégzésére pedig - vele párhuzamosan - új intézményeket (ÁEM, BM Fegyelmi Osztály) hoztak létre. Az 1956-os forradalom és szabadságharc során a belügyi belső elhárítás részben a szovjet megszálló erők mellett harcolt. **Bemutattam**, hogy a fegyelem megszilárdítása érdekében a forradalmat követően milyen új egységet állították fel, illetve azt is, hogy milyen újabb, kiegészítő utasításokat adtak ki. **Rámutattam** arra is, hogy a tényleges belügyi belső ellenőrzés ellátására ezek az intézkedések azonban nem voltak kielégítőek.

A III. fejezetben megállapítottam, hogy 1958-ban újból felállításra került egy, a belügyi belső elhárításért felelős alakulat. Elsődleges feladata az állampárt utasításainak megfelelően a belügybe beférkőzött kémek felkutatása és ártalmatlanítása, valamint a belügyben dolgozó,

nem megbízhatónak tartott személyek eltávolításának elősegítése volt. **Igazoltam** azt is, hogy egy belügyi válogatott egység kialakítására törekedtek, mivel a csoport állománya az állampárt számára legmegbízhatóbb káderekből tevődött össze, akik jelentős szakmai és politikai múlttal, valamint élettapasztalattal rendelkeztek. **Bizonyítottam**, hogy az egység irányításában az állampárt pártszerveinek az utasításait követték. **Ismertettem** a csoport időszakonként megváltozott tevékenységi területét, hatáskörét, valamint a változó belügyi normákat. **Megállapítottam**, hogy a belügyi átszervezések miatt több alkalommal is nevet váltott belügyi belső elhárító egység (Belső Elhárító Csoport, II/3. Csoport, BM Belbiztonsági Osztály) a munkáját lényegében 1989-ig töretlenül, hasonló területen, és feladatok mellett folytathatta.

A IV. fejezetben megállapítottam, hogy a rendszerváltás során a belügyi belső elhárításért felelős szervezetet - ellentétben más alakulatokkal - nem került megszüntetésre. Tevékenységét az átmeneti időszakban is folytatta, de már más jogszabályi környezetben. **Bizonyítottam**, hogy a szervezetet átalakítása szükséges volt, mivel működését a demokráciában elfogadott értékrendhez, és normarendszerhez kellett hozzáigazítani. **Rámutattam** a belügyi belső elhárító egységet szabályozó normarendszer átalakításának szükségességére. **Bemutattam** az egység nemzetközi kapcsolatrendszerének kialakulását és nemzetközi tevékenységét, valamint **igazoltam**, hogy az egység munkája szükséges és elvárt az Európai Unió belül.

Bizonyítottam, hogy a belügyi belső elhárítás szervezettörténete felfejthető, mivel a levéltárak és irattárak rendelkeznek a keresett belügyi belső elhárítással foglalkozó alakulatokra vonatkozó parancsokkal, utasításokkal és intézkedésekkel. Az elemzésekkel **igazoltam**, hogy a diktatúra rendszere nem megreformálható, de új törvényekkel átalakítható, és a demokrácia szabályai szerint működtethető. **Igazoltam**, hogy 1945-től egészen a rendszerváltoztatásig országunk nem volt szuverén, a szovjet érdekszférába tartozott. A különböző rendészeti vezetők a Belügyminisztérium különböző osztályaihoz rendelt szovjet tisztekkel álltak elsődlegesen munkakapcsolatban. Az elődszervezetek az eddigi kutatások fényében - és az általam megismert szakirodalom által is alátámasztva - elsősorban politikai megrendeléseknek, illetve az aktuálpolitikai kéréseknek tettek eleget.

Bizonyítottam, hogy az RSZVSZ megalakulásától kezdve törekedett a demokratikus értékrend melletti feladatvégzésre, és a nemzetközi kapcsolatok kialakítása és elmélyítése terén folyamatosan élt a lehetőségekkel. Ebben első helyen a szomszédsági megállapodások,

vele párhuzamosan az európai uniós országokkal való kapcsolatok, valamint a nemzetközi szervezetekkel történő kapcsolatfelvételek voltak jelentősek. Ezekhez csatlakoztak a későbbiekben az újonnan létrejövő - elsősorban - balkáni államok belbiztonsági szerveivel történő kapcsolatfelvételek.

Összegezve: a kor elérhető levéltári anyagaira támaszkodó történészi munkák már olvashatók.

Kijelenthető, hogy a belügyi belső elhárítás területe csak érintőlegesen, említésképpen került leírásra a hozzáférhető tanulmányokban. A saját kutatásaim során fellelt anyagok szerint a BRPRO, a VFPRO, a MÁ ÁVO, a BM ÁVO, a BM ÁVH, és az ÁVH napi parancsai, valamint a vezetőségi ülésekről készült jegyzőkönyvek több esetben is említést tettek az állomány fegyelmi helyzetéről, illetve a belügyi belső elhárítással foglalkozó szervezetektől elvárt tevékenységről. Dolgozatomban e dokumentumok felkutatása, rendszerezése, elemzése révén e korszak erőszak-szervezeteinek belügyi belső elhárítása került reflektorfénybe. **Ezek a kutatási eredmények eddig még publikálásra nem kerültek.**

Feltártam az Állami Ellenőrzés Minisztérium eddig még kevésbé ismert, a belügyi belső elhárításra vonatkozó dokumentumait. Az elemzések során **rámutattam**, hogy miért vált szükségessé az Államvédelmi Hatóság Katonai Elhárító Főosztályának az átszervezése, és a BM Fegyelmi Osztályának a felállítása. Több olyan levéltári dokumentummal is **alátámasztottam**, hogy a belügyi belső elhárításért felelős egységek is tevékenyen részt vettek az 1956-os forradalom eseményeiben. Több olyan, már csak a Pest-megyei levéltárban található iratot kutattam fel, és elemeztem, amely a rendvédelmi testületek fegyelmi helyzetével foglalkozott. Rajtuk keresztül **megismertettem** a belügyi belső elhárítással foglalkozó egységek, a Fegyelmi Osztály, és a felettük álló pártszervek által végzett korabeli, a belügyi belső elhárítás területét érintő tevékenységét.

Vizsgálataim kiterjedtek a Belső Elhárító Csoport, a BM Felügyeleti Csoport és a II. Főcsoportfőnökséghez tartozó II./3 Csoport tevékenységének, szervezetének, feladatkörének, valamint személyi állománya összetételének elemzésére. **Bemutattam**, hogy a belügyi belső elhárítás szervezetei hogyan működtek a korai Kádár-korszakban, mik voltak a tevékenységének a mozgatórugói, és kiket vont ellenőrzése alá. **Feltártam**, hogy az 1962-es átszervezést követően a belügyi belső elhárítást folytató egységek egyike titkosan, egy másik alakulat neve mögé rejtetten működött. A kutatás során vizsgáltam a szervezetek tevékenységét, és **felhívtam a figyelmet arra**, hogy azt folyamatosan, mindig az aktuális politikai igénynek megfelelően változtatták. **Feltártam** a belügyi belső elhárítás területén

legtovább aktív erőszakszervezet, a BM Belbiztonsági Osztályának a tevékenységét, feladatkörét, valamint munkamódszereit is.

Bemutattam a belügyi belső elhárításért felelős szervezetnek az átmenet idejéhez köthető helyzetét, a diktatúra során létrehozott szervezet demokratikus átalakítását, valamint azokat a koncepciókat, amelyeket a későbbi utódszervezet alapjait jelentettek. **Igazoltam**, hogy az ORFK Biztonsági Főosztály munkavégzése hatékonysága szempontjából hátrányt jelentett annak a rendőrség szervezeti struktúráján belüli elhelyezése. **Érzékeltettem**, hogy az RSZVSZ működése nem volt összhangban a hatályos jogszabályokkal, ami miatt az egység több joghátrányt is elszenvedett. A kutatások során végzett elemzésekkel **bebizonyítottam**, hogy a törvényi szabályozás elérése kikerülhetetlen a szervezet további működése szempontjából. Bemutattam az RSZVSZ nemzetközi tevékenységét és kapcsolatrendszerét. A nemzetközi együttműködések bemutatásával **rávilágítottam arra**, hogy a szervezet milyen szerepet játszott a nemzetközi testületek korrupcióellenes tevékenységében. A nemzetközi kapcsolatokban elért eredmények, az új védelmi filozófia szerinti működés, valamint a bűnmegelőzési modell kidolgozása alapján **rámutattam arra**, hogy a szervezet - szakítva a korábbi, elnyomó rendszerben betöltött szerepével – képes volt maradandóan változtatni, és az új, demokratikus értékrend alapján működni. Az RSZVSZ szervezet-történetét a szervezet irattárának dokumentumai, vezető munkatársaknak általam készített interjúi alapján, és saját munkaköri tapasztalataim felhasználásával rekonstruáltam. A teljességgel feltáratlan, így összerakott és elemzett forrás-anyag a későbbiekben más kutatások és publikációk alapját képezheti.

5/1. Új tudományos eredmény

1. Elsőként felkutattam és rendszereztem a belügyi belső elhárítás körébe tartozó 1945 - 2010 között keletkezett eredeti irattári és levéltári forrásokat, a dokumentumok elemzésével rekonstruáltam és bemutattam a rendvédelmi szervek újjászervezését és kiélezett történeti keretek között a belügyi belső elhárítás működését az 1945 - 2010 közötti időszakban.
2. Meghatároztam a belügyi belső elhárítás szervezeti struktúrájának és feladatrendszerének a különböző korszakokhoz kötődő alapvető összetevő elemeit. Rekonstruáltam és bemutattam a belügyi belső elhárítás fogalomrendszerét.

3. Elemeztem a belügyi belső elhárítással kapcsolatos 1945-2010 közötti különböző államigazgatási iratcsoportokba tartozó eredeti dokumentumokat, és ezen keresztül bizonyítottam, hogy a belügyi belső elhárításnak tipikus, sajátos - de ideológia, illetve értékorientált - eszköz- és módszerrendszere létezik.
4. Rávilágítottam, hogy a belügyi belső elhárításhoz tartozó szervek a magyar rendvédelmen belül is a legszilárdabb, és legmegbízhatóbb bázist alkották. Igazoltam, hogy az állományt először a politikai megbízhatóság, a kései Kádár-korszaktól pedig a szakmai alkalmasság és a megszerzett tapasztalat alapján tudatosan választották ki azért, hogy egy magasabb képzettséggel rendelkező szakembergárdát foglalkoztató alakulat végezze a belügyi belső elhárítás speciális tevékenységét.
5. Bizonyítottam, hogy a belügyi belső elhárítás, mint az állambiztonság egyik részterülete megkerülhetetlen rendvédelmi és állambiztonsági feladatrendszer, majd bemutattam, hogy a szervezet a vizsgált 65 év alatt hogyan működött, a politikai változások függvényében hogyan változott, valamint bebizonyítottam, hogy az 1989-1990-es rendszerváltást követően a szervezet képes volt alapvető változtatásokkal, új működési filozófia meghatározásával és elfogadtatásával, a demokratikus értékek szem előtt tartásával tovább működni.

Úgy gondolom, hogy a doktori disszertáció a szerteágazó és összetett kutató munka, valamint a mozaikokként összerakott különféle dokumentumok ismertetésével és elemzésével átfogó képet nyújt a magyarországi belügyi belső elhárítás 1945 - 2010 közötti szervezet-történetéről, annak a diktatúrában betöltött szerepéről, és a jogállamiság kialakításához kötődő gyökeres átalakításáról. A későbbiekben a magyarországi és az európai, demokratikus értékrend megszilárdítása érdekében ezen kutatási eredmények felhasználhatóak a rendvédelmi, illetve a nemzetbiztonsági továbbképzések során, valamint a dokumentumok és a megfogalmazott gondolatok a rendőrtisztképzés keretében a tiszti, és tiszthelyettesi állomány számára is hasznosíthatóak.

5/2. Bibliográfia

Forrás- és irodalomjegyzék:

MONOGRÁFIÁK

- BÁNÓ (11.,17.,) — BÁNÓ Attila: Régi magyar családok. Budapest, 2004, Athenaeum 2000 Kiadó. 320 p. HU-ISBN 963 94 7147 X., <http://www.evelet.hu/archivum/2004/30/61> letöltve: 2014. december 3. 11:04
- BIHARI (3.,4.,7.,8.,146.,149.,210.,212.,300.,301) — BIHARI Mihály: *Magyar Politika 1944-2004. Politika és hatalmi viszonyok.* Budapest, 2005, Osiris Kiadó. 485 p. HU-ISBN 978 96 3389 7850
- GLATZ 1 (1.,7.,8.,) — GLATZ Ferenc: *A magyarok krónikája.* Budapest - Güttersloh, 1996, Officina Nova – MTA Történet-tudományi Intézet. 816 p. HU-ISBN 963 47 7071 1.
- GLATZ 2 (7.,8.,362.,) — GLATZ Ferenc: *A magyarok krónikája.* Budapest, 2000, Magyar Könyvklub - Officina Nova. 840 p. HU-ISBN 963 54 7189 0.
- GYARMATI: *Államvédelem a Rákosi-korszakban.* (9.,) — GYARMATI György: *Államvédelem a Rákosi-korszakban.* Budapest, 2000, Történeti Hivatal. 366 p. HU-ISBN 963-05-5092-7.
- GYARMATI: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon (1945-1956).* (9.,128.,143.,205.,) — GYARMATI György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon (1945-1956).* Budapest, 2011, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Rubicon Kiadó. 528 p. HU-ISBN 978 963 98 3909 0.
- GYARMATI – PALASIK (141.,) — GYARMATI György – PALASIK Mária: *Trójai faló a Belügyminisztériumban.* Budapest, 2013, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 512 p. HU-ISBN 978 963 23 6724 8.
- HANKISS (2.,) — HANKISS Elemér: *Társadalmi csapdák.* Budapest, 1979, Magvető Kiadó. 141 p. HU-ISBN 963 27 0975 6.
- HORVÁTH — PARAGI — CSICSMANN (548.,) — HORVÁTH Jenő — PARAGI Beáta — CSICSMANN László: *Nemzetközi kapcsolatok története 1941-1991.* Veszprém, 2009, Grotius könyvtár. 340 p. HU-ISBN szám: 978 963 85 5883 9.
- HUSZÁR — HUSZÁR Tibor: *Kádár, a hatalom évei 1956-1989.* Budapest, 2012,

- (1.,) Corvina Kiadó. 388 p, HU-ISBN 978 963 13 6083 7.
- KISHEGYI — SCHMIDT — STARK — KISHEGYI Viktória – SCHMIDT Mária – STARK Tamás: *In der Wiege geschaukelt, mit einem Bündel rausgeworfen. Schwabisches Schicksal in Ungarn, 1939-1948.* [Bölcsőben ringattak, batyuval kidobtak. Sváb sorsok Magyarországon 1939-1948] Budapest, 2007, Magyar Országgyűlés. 39 p. HU-ISBN 978 963 06 3574 5.
- (48.,)
- KISZELY — KISZELY Gábor: *ÁVH. Egy Terrorszervezet története.* Budapest, 2000, Korona Kiadó. 378 p. HU-ISBN 963 91 9178 7.
- (120.,147.,223.,224.,)
- KRAHULCSÁN: *A Párt belügye, A politikai rendőrség és az MSZMP a korai Kádár-korszakban (1956-62).* Budapest, 2013, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - L' Harmattan. HU-ISBN 978 615 54 3607 9.
- (260.,)
- M. KISS — RAFFAY — SALAMON — M. KISS Sándor — RAFFAY Ernő — SALAMON Konrád: *Magyarország sorstragédiái a 20. században.* Budapest, 2011, Éghajlat Könyvkiadó. 348 p. HU-ISBN 978 963 98 6241 8.
- (1.,)
- MÜLLER: *Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban.* Budapest, 2012, Jaffa Kiadó. 348 p. HU-ISBN 978 615 54 1831 0.
- (18.,61., 62.,)
- OKVÁTH: *Katonai perek 1945 – 1958.* Budapest, 2001, Történeti Hivatal. 354 p. HU-ISBN 963 00 7464 8.
- (142.,)
- OKVÁTH: *Állambiztonság és rendszerváltás.* Budapest, 2010, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L' Harmattan. 260 p. HU-ISBN 978 963 23 6297 7.
- (400.,)
- PALASIK: *Krónika 1956.* Budapest, 2006, Kossuth Kiadó - Tekintet alapítvány. 256 p. HU-ISBN 963 09 4859 1.
- (3.,212.,)
- PALASIK: *A félelemben zárt múlt, politikai gyilkosságok Gyömrőn és környékén 1945-ben.* Budapest, 2010, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 248 p. HU-ISBN 978 963 96 9771 3.
- (82.,)
- PARÁDI — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- (20.,)

- SÁNTA — SÁNTA Ilona: *Politikuspályák*. Budapest, 1983, Kossuth Kiadó. 318 p. HU-ISBN 963 09 2402 1.
(263.,)
- SZAKÁCS — SZOMSZÉD — ZINNER — SZAKÁCS Sándor — SZOMSZÉD Imre — ZINNER Tibor: *Törvénytelen szocializmus*. Budapest, 1991, Zrínyi Kiadó. 366 p. HU-ISBN 963-32-7148-7
(400.,)
- SZAKÁCS — ZINNER — SZAKÁCS Sándor — ZINNER Tibor: *A háború „megváltozott természete”. Adatok és adalékok, tények és összefüggések, 1944-1945*. Budapest, 1997, Batthyány Társaság - Génus Gold Rt. 466 p. HU-ISBN 963 04 8017 4.
(90.,)
- TABAJDI: *A III/III Krónikája*. — TABAJDI Gábor: *A III/III Krónikája*. Budapest, 2013, Jaffa Kiadó. 450 p. HU-ISBN 978 615 52 3541 2.
(298.,363.,365.,366.,368.,371.,)
- TABAJDI: *Kiegyezés Kádárral. „Szövetségi politika” 1956-1963*. — TABAJDI Gábor: *Kiegyezés Kádárral. „Szövetségi politika” 1956-1963*. Budapest, 2013, Jaffa Kiadó. 250 p. HU-ISBN 978 615 54 1800 6.
(260.,)
- TABAJDI — UNGVÁRY — TABAJDI Gábor — UNGVÁRY Krisztián: *Elhallgatott múlt, a politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990*. Budapest, 2008, Corvina - '56-os Intézet. 516 p. HU-ISBN 978 963 13 5717 2.
(260.,)
- TÓTH: *Telepítések Magyarországon 1945-48 között*. — TÓTH Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945-48 között*. Kecskemét, 1993, Bács-Kiskun Megyei Levéltár. 221 p. HU-ISBN 963 72 3623 6.
(4.,)
- TÓTH: *Hazatértek. A németországi kitelepítésből hazatért magyarországi németek megpróbáltatásainak emlékére*. — TÓTH Ágnes: *Hazatértek. A németországi kitelepítésből hazatért magyarországi németek megpróbáltatásainak emlékére*. Budapest, 2008, Gondolat Kiadó. 376 p. HU-ISBN 978 963 69 3149 0.
(48.,)
- UNGVÁRY — UNGVÁRY Krisztián: *Búvópatakok, a jobboldal és az állambiztonság 1945-1989*. Budapest, 2013, JAFFA Kiadó. 400 p. HU-ISBN 978 615 54 1802 0.
(108.,)
- ZINNER: *XX. századi politikai perek, A magyarországi eljárások vázlata, 1944/45-1992*. — ZINNER Tibor: *XX. századi politikai perek, A magyarországi eljárások vázlata, 1944/45 – 1992*. Budapest, 1999, Rejtjel Kiadó. 60 p. HU-ISBN 963-9149-30-6
(4.,)
- ZINNER: *A Kádári-megtorlás rendszere*. — ZINNER Tibor: *A Kádári-megtorlás rendszere*. Budapest, 2002, Hamvas Intézet. 452 p. HU-ISBN 963 00 8565 8.
(229.,)
- ZINNER: *Die Aussiedlung der* — ZINNER Tibor: *Die Aussiedlung der Ungarndeutschen*. [A magyarországi németek kitelepítése.] Budapest, 2004, Magyar Hivatalos Közlönykiadó. 296 p.

Ungarndeutschen.

HU-ISBN 963 92 2155 4.

(4., 48.)

TANKÖNYVEK

FINSZTER: A bűnüldözés működési —
modelljei.

(540.,)

FINSZTER Géza: A bűnüldözés működési modelljei. 122-138.p. In
GÖNCZÖL Katalin — KORINEK László — LÉVAI Miklós — DÁNOS Valér
(szerk.): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskezelés*. Budapest -
Szekszárd, 1999³, Corvina Kiadó. 417 p. HU-ISBN: 963 13 4792 3.
/Egyetemi könyvtár./ HU-ISSN 1219-6177.

IZSA —

(440.,)

IZSA Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek. (A titkosszolgálatok
működése). Budapest, 2009 Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 197 p.,

SURÁNYI

(325;330;332;335;353)

SURÁNYI Ferenc: A BM Belbiztonsági Osztály feladatai, működési
területe, tevékenységének sajátos vonásai, kézirat, Kiadta: Rendőrtiszti
Főiskola Állambiztonsági Tanszék (1973), ÁBTL 4.1a-3840

MEMOIROK

PRÁCZKI

(440.,)

PRÁCZKI István. *Kémjászmák. Egy magyar hírszerző emlékiratai*.
Budapest, 2014, Kárpátia Stúdió. 352 p. HU-ISBN: 978 615 53 7404 3.

KÉZIKÖNYVEK

HORVÁTH: *Kézikönyv az Európai —
Unióról V. átdolgozott kiadás.*

(550.,)

HORVÁTH Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról V. átdolgozott kiadás.*
Budapest, 2002, Magyar Országgyűlés. 684 p. HU-ISBN 963 20 2759 0.

HORVÁTH: *Kézikönyv az Európai Unióról —
VI. átdolgozott kiadás.*

(550.,)

HORVÁTH Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról VI. átdolgozott kiadás.*
Budapest, 2002, Magyar Országgyűlés. 684 p. HU-ISBN 978 963 74 9084 1.

FORRÁSKIADVÁNYOK

BARÁTH

—

BARÁTH Magdolna (szerk.): *Szovjet nagyköveti iratok 1953-56.*
Budapest, 2002, Napvilág Kiadó. 300 p. HU-ISBN 978 963 93 5005 2

(145.,)

BARÁTH — FEITL

(12.,)

— BARÁTH Magdolna — FEITL István (szerk.): *A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945-1947.* Budapest, 2003, Napvilág Kiadó. 453 p. HU-ISBN 963 93 5017 6.

KAJÁRI

(150.;

153.;154.,155.,156.,157.,158.;159.;
160.,161.,162.,163.,164.,165.,167.,168.
,172.,173.,177.,178.,)

Jegyzőkönyv a magyar és a szovjet
párt- és állami vezetők tárgyalásairól
(1952. VI. 13-16.)

(148.,)

— KAJÁRI Erzsébet (szerk.): Az 1953. július 28 és az 1954. június 22.
közötti ülések. Debrecen, 2001; Történeti Hivatal. 879 p. HU-ISBN: 963 00
6624 6. /Állambiztonsági Történeti Tár, I./HU-ISSN 1587-6267

— Jegyzőkönyv a magyar és a szovjet párt- és állami vezetők tárgyalásairól
(1952. VI. 13-16.): A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének és a
Magyar Népköztársaság Kormányának delegációja értékelése és javaslata.
Múltunk, XXXIV. évf. (1992) 2-3.sz. 234 – 269.p. H-ISSN 0864-960X

SIPOS — ZÁVADA: *Statárium.*
Dokumentumszociográfia a „gyűjtogató
kulákok” pereiről.

(127.,)

— SIPOS András — ZÁVADA Pál: *Statárium. Dokumentumszociográfia a*
„gyűjtogató kulákok” pereiről. Budapest, 1989, Osiris Kiadó. 198 p. HU-
ISBN 963 83 0187 3.

GYARMATI — S.VARGA: *A*
Belügyminisztérium Kollégiumának
ülései I-III. kötet

(262.,)

— GYARMATI György – S. VARGA Katalin: A Belügyminisztérium
Kollégiumának ülései I-III. kötet, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti
Levéltára, Budapest, 2001, HU-ISSN 963 00 6623 8 Ö, ISBN 963 00 6624 6

TANULMÁNYOK

BACZONI

(70.,)

— BACZONI Gábor: Pár(t)viadal a Magyar Államrendőrség Vidéki
Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya 1945-1946. In Gyarmati
György (szerk.): *Trezor 2. A Történelmi Hivatal évkönyve 2000-2004.*
Budapest, 2004, Történelmi Hivatal. HU-ISSN 1585-3993

BACSA

(13.,)

— BACSA Gábor: A Rendőrképzés 1945-1950. *Rendvédelem-történeti Füzetek*
(*Acta Historiae Praesidii Ordinis*), XIII.évf. (2007) 16.sz. 7-14.p. HU-ISSN 1216-
6774.

BARACSI

(498.,)

— BARACSI Katalin: A hivatásos szolgálatra méltatlanná válás elvi és
gyakorlati problémái. *Belügyi Szemle*, XLVII évf. 3. szám. (1999) 3.sz. 105-
113.p. HU-ISSN 1789-4689

BARÁTH: Gerő Ernő az egyesített BM
élén 1953-54.

(152.,)

— BARÁTH Magdolna: Gerő Ernő az egyesített BM élén 1953-54. 3-58.p. In
Gyarmati György (szerk.): *Trezor. I A Történeti Hivatal évkönyvei,*
Budapest, 1999 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. ISBN:
15853993

- BEDŐ — BEDŐ Csaba: A korrupció és a szervezett bűnözés elleni feladatok az EU-csatlakozás jegyében. *Belügyi Szemle*, XLVI. évf. (1998) 10.sz. 101-110.p.
(548.,)
- BEJCZI: A titkos információgyűjtés — BEJCZI Alexa: A titkos információgyűjtés célhoz kötöttsége. *Rendészeti Szemle*, LIV.évf. (2006) 7-8.sz. 126-146.p.
célhoz kötöttsége.
(518.,)
- BENCZE — BALASKA: A korrupció — BENCZE József — BALASKA Andrea: A korrupció kérdései a Vám- és Pénzügyőrségen. *Belügyi Szemle*, XLVIII. évf. (2000) 2.sz. 40-54.p.
kérdései a Vám- és Pénzügyőrségen.
(497.,)
- BENCZE — BALASKA: Nincs maffia — BENCZE József — BALASKA Andrea: Nincs maffia korrupció és állami segédlet nélkül. 185-208.p. In KRÁNITZ Mariann (szerk.): *Korrupció Magyarországon*. I. köt. Budapest, 2000, Transparency International Magyarországi Tagozata Egyesület. 231 p. HU-ISBN 963 00 4602 4.
korrupció és állami segédlet nélkül.
(495.,)
- BORECKZY: Az Államvédelmi Hatóság — BORECKZY Beatrix: Az Államvédelmi Hatóság szervezete, 1950-1953. 91-114.p. In GYARMATI György (szerk.): *Trezor: a Történeti Hivatal évkönyve*. Budapest, 1999, Történeti Hivatal. HU-ISBN 963-76-8559-6
szervezete, 1950-1953.
(119.,)
- BORECKZY: Fegyelmi ügyek az — BORECKZY Beatrix: Fegyelmi ügyek az Államvédelmi Hatóságnál. 215-232.p. In Gyarmati György (szerk.): *Trezor. A Történeti Hivatal évkönyve 2000-2004*. Budapest, 2002, Történeti Hivatal. HU-ISBN 963-76-8559-6
Államvédelmi Hatóságnál.
(120.,139.,)
- CSEH — CSEH Gergő Bendegúz: A magyarországi Állambiztonsági Szervek intézménytörténeti vázlata (1945-1990). 73-89.p. Gyarmati György (szerk.): *Trezor. 2 A Történeti Hivatal évkönyve*, Budapest, 1999, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára HU-ISBN 963-76-8559-6
(126.,297.,)
- CSEREI — CSEREI Gyula: Ügyészégi megállapítások a korrupciós bűncselekmények nyomozási tapasztalatairól. 135-152.p. In KRÁNITZ Mariann (szerk.): *Korrupció Magyarországon*. I.köt. Budapest, 2000, Transparency International Magyarországi Tagozata Egyesület. 231 p. HU-ISBN 963 00 4602 4.
(495.,)
- DÉKÁNY — DÉKÁNY Tamás: Az etikai kódex fontossága a korrupcióellenes harcban. *Belügyi Szemle*, LI évf. (2003) 9.sz. 19-25.p. HU-ISSN 1789-4689.
(495.,)
- FINSZTER: Rendőrségek a XXI. — FINSZTER Géza: Rendőrségek a XXI. században. *Belügyi Szemle*, XLVIII évf. (2000) 1.sz. 64-74.p. HU-ISSN 1789-4689.
században.
(495.,)
- FINSZTER: Módszertani szempontok a — FINSZTER Géza: Módszertani szempontok a rendőrségi korrupció kutatásához. *Belügyi Szemle*, XLIX.évf. (2000) 11.sz. 3-32.p. HU-ISSN
rendőrségi korrupció kutatásához.

(495.,540.,541.,)

1789-4689.

FÓRIZS Sándor: Külföldre szökések a határőrségtől 1951-ben. —

FÓRIZS Sándor: Külföldre szökések a határőrségtől 1951-ben. *Belügyi szemle*, LXII.évf. (2014) 6.sz. 48-82.p. HU-ISSN 1789-4869.

(243.,)

GÖNCÖL: Partnerség a közbiztonság javításáért. Nemzeti stratégia és cselekvési program a hatékonyabb közösségi bűnmegelőzésért. —

GÖNCÖL Katalin: Partnerség a közbiztonság javításáért. Nemzeti stratégia és cselekvési program a hatékonyabb közösségi bűnmegelőzésért. *Belügyi Szemle*, LII évf. (2004) 10.sz. 5-14.p. HU-ISSN 1789-4689.

(542.,)

GYARMATI: Rendőrfőnök és belügyminiszter 1945-1950. „Ha engem rendőrnek küld a párt, megyek”. —

GYARMATI György: Rendőrfőnök és belügyminiszter 1945-1950. „Ha engem rendőrnek küld a párt, megyek”. 34-39.p. In RÁCZ Árpád (szerk.): *Ki volt Kádár? Harag és részlelhajlás nélkül a Kádár-életútról*. Budapest, 2001, Rubicon Kiadó. 224 p. HU-ISBN 963 67 9141 4.

(15.,)

GYARMATI: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága. (Fordulat és folyamatosság a kommunista párt politikájában, 1948-ban.) —

GYARMATI György: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága. (Fordulat és folyamatosság a kommunista párt politikájában, 1948-ban.) In GYARMATI György (szerk.): *Trezor I. A Történeti Hivatal évkönyve*. Budapest, 1999, Történeti Hivatal. 115-145.p. HU-ISBN 963-76-8559-6

(107.,119.,)

HENDE: A Kormány korrupcióellenes programja. —

HENDE Csaba: A Kormány korrupcióellenes programja. 42-49.p. In CSEFKÓ Ferenc – HORVÁTH Csaba (szerk.): *Korrupció Magyarországon*. Pécs, 2001, Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület – JPTE-ÁJK. HU-ISBN 963 8490 20 9.

(542.,)

JÁRMI: Korrupció a rendészetben. —

JÁRMI Tibor: Korrupció a rendészetben. *Belügyi Szemle* LI.évf. (2003) 9.sz. 137-147.p. HU-ISSN 1789-4689.

(542.,)

KAJÁRI: Az egységesített BM államvédelmi tevékenysége, 1953–1956. —

KAJÁRI Erzsébet: Az egységesített BM államvédelmi tevékenysége, 1953–1956. 163-164.p. In GYARMATI György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéből*. Budapest, 2000, Történeti Hivatal. 230.p. HU-ISBN 9637685596

(105.,)

KARDOS — KÉKESDI —

KARDOS László — KÉKESDI L. Gyula: Az őrzők őrzői. *Belügyi Szemle*, XXXXVIII. évf. (2000) 9.sz. 107-112.p. HU-ISBN 963 04 3444 X.

(542.,)

KATONA —

KATONA Géza: Az angol rendőrségi reform. *Belügyi Szemle*, L. évf. (2002) 9.sz. 5-27.p.

(542.,)

- KENNEDY — KENNEDY, Michael: A rendőrség: a korrupció kultúrája, vagy kettős
(575.,) hatalom, *Belügyi Szemle* LII. évf. (2004) 1.sz. 137-159.p.
- KÓHALMI — KÓHALMI László: Európai biztonság, avagy az egységes európai
(548.,) büntetőjog víziója. 83-95.p. In HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Magyar határelőőrzés – európai biztonság*. Pécs, 2004, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja. 294 p. HU-ISSN 1589-1674. (Konferencia-kiadvány, mely a kiadó által szervezett konferencia-sorozat III. rendezvényének előadásait tartalmazza.)
- KRÉMER: A rendőri szubkultúra és a — KRÉMER Ferenc: A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány
korrupció néhány problémája. — problémája. *Belügyi Szemle*, XII. évf. (1998) 10.sz. 34-53.p. HU-ISSN 1218-8956
(575.,)
- MÁTHÉ: Malenkij Robot. Az — MÁTHÉ Áron: Malenkij Robot. Az elhurcolások hazai felelősei. 35-41.p.
elhurcolások hazai felelősei. — In ZSÍROS Sándor (szerk.): *Emberek az embertelenségben*. Miskolc, 2010, Gulághatóság Nemzetközi Társasága. 295 p. HU-ISBN 978-963-83 1714-8
(24.,)
- MURASKO — MURASKO GALINA Pavlovna: Néhány ecsetvonás Rákosi Mátyás
(140.,) portréjához. 98-110.p. In KISZELY Gábor (szerk.): *Ávh. Egy Terrorszervezet története*. Budapest, 2000, Korona Kiadó. 320 p. HU-ISBN 963-91-9178-7
- MÜLLER: A politikai rendőrség — MÜLLER Rolf: A politikai rendőrség tájékoztató szolgálata 1945–1962.
tájékoztató szolgálata 1945–1962. — 111-137.p. In GYARMATI György szerk.): *Trezor 2. Történeti Hivatal Évkönyve 2000–2001*. Budapest, 2002, Történeti Hivatal. 415 p. ISSN 1585-3993
(294.,)
- MÜLLER: A megyei állambiztonsági — MÜLLER Rolf: A megyei állambiztonsági szervek. 105-120.p. 1989-ben.
szervek. — In OKVÁTH Imre (szerk.): *Állambiztonság és rendszerváltás*. Budapest, 2010, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - L'Harmattan Kiadó. 260 p. HU-ISBN 978-963-23-6297-7
(360.,)
- NYÍRI: A gazdaság, a korrupció, és az — NYÍRI Sándor: A gazdaság, a korrupció, és az etika. *Belügyi Szemle*,
etika. — XXXIII.évf. (1995) 2.sz. 21-33 p. HU-ISSN 0133-6738
(575.,)
- NYÍRI: Ismét a titkos — NYÍRI Sándor: Ismét a titkos információgyűjtésről. *Belügyi Szemle*,
információgyűjtésről. — XXXIII.évf. (1995) 7-8.sz. 4-15 .p. HU-ISSN 0133-6738.
(475.,)
- NYÍRI: A rendvédelmi szervek védelmi — NYÍRI Sándor: A rendvédelmi szervek védelmi szolgálatáról. *Belügyi Szemle*,
szolgálatáról. — XXXIV.évf. (1996) 5.sz. 15 - 21 .p. HU-ISSN 1789-4689.
(581.,)

- OKVÁTH: Katonaperek a „Katpol”-on belül 1948-1953. — OKVÁTH Imre: Katonaperek a „Kat-pol”-on belül 1948-1953. 37 - 52 .p. In SZEDERJES Csilla (szerk.): *Megtorlások évszázada, politikai terror és erőszak a XX. századi Magyarországon*. Budapest, 2008, 1956-os Intézet. 351 p. HU-ISBN 978-963-72-4370-7
(142.,)
- OROSZI: A Sólyom-per. Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. — OROSZI Antal: A Sólyom-per. 141-162.p. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról*. Budapest, 2001, Történeti Hivatal. 162 p. HU-ISBN 963-00-7464-8
(142.,)
- PINTÉR: A korrupció megelőzése és felismerése az igazságszolgáltatásban. — PINTÉR István: A korrupció megelőzése és felismerése az igazságszolgáltatásban. *Belügyi Szemle*, XLVI évf. (1998) 10.sz. 73-89.p.
(575.,)
- PUNCH: A rendőrségi korrupció és megelőzése. — PUNCH, Maurice: A rendőrségi korrupció és megelőzése. *Belügyi Szemle*, LII évf. (2004) 11.sz. 160-189.p.
(575.,)
- RÁCZ: A Belügyminisztérium újjászervezése (1944. december – 1948. július). — RÁCZ Béla: A Belügyminisztérium újjászervezése (1944. december – 1948. július). *Levéltári Közlemények*, XLI évf. (1970) 1.sz. 89-131.p.
(23.,)
- ROMSICS: Magyarország XX. századi háborúi és békéi. — ROMSICS Ignác: Magyarország XX. századi háborúi és békéi (Dokumentummontázs). In CSÁNYI-GOMBÁR-LENGYEL (szerk.): *Képtelen háború*. Budapest, Helikon - Korridor Kiadó. 422 p. HU-ISBN 963 20 8864 6. HU-ISSN 1218-0351.
(11.,548.,)
- RUBICSEK: Gondolatok a korrupcióról. — RUBICSEK Sándor: Gondolatok a korrupcióról. *Belügyi Szemle*, XLVI évf. (1998) 10.sz. 68-72.p.
(575.,)
- SALGÓ: A rendőrségi reform alapvetései. — SALGÓ László: A rendőrségi reform alapvetései. *Belügyi Szemle*, LI évf. (2003) 4.sz. 3-13.p.
(518.,)
- SALLAI: A Schengeni integráció folyamata és jövője. — SALLAI János: A Schengeni integráció folyamata és jövője. In HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Határőrség a minőség útján*. Pécs, 2005, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja. 326 p. HU-ISSN 1589-1674. (Konferencia-kiadvány, mely a kiadó által szervezett konferencia-sorozat IV. rendezvényének előadásait tartalmazza.)
(548.,)

- SÁRKÁNY: Rendőrbűnök. 1997. — SÁRKÁNY István: Rendőrbűnök. 1997. *Belügyi Szemle*, XLVI évf. (1998) 12.sz. 85-96.p.
(575.,)
- SÁRKÁNY: Rendőrség és bűnözés. — SÁRKÁNY István: Rendőrség és bűnözés. *Belügyi Szemle* XLV.évf. (1997) 6.sz. 43-52.p.
(575.,)
- SÁRKÖZI: Korruptió a rendőrségnél. — SÁRKÖZI Ferenc: Korruptió a rendőrségnél. *Belügyi Szemle*, XLVII évf. (1999) 10. sz. 70-79.p.
(575.,)
- SIMONNÉ: A bel- és igazságügyi együttműködés az európai integráció folyamatában. — SIMONNÉ Berta Krisztina: A bel- és igazságügyi együttműködés az európai integráció folyamatában. *Belügyi Szemle*, XLVIII évf. (2000) 3.sz. 42-48.p.
(548.,)
- STORBECK: A szabadság, biztonság és igazságosság övezete. — STORBECK Jürgen: A szabadság, biztonság és igazságosság övezete. *Belügyi Szemle*, XLVIII évf. (2000) 3.sz. 3-16.p.
(548)
- SZIKINGER: A rendőri korrupció jogforrásai. — SZIKINGER István: A rendőri korrupció jogforrásai. *Belügyi Szemle*, XLVI évf. (1998) 10.sz. 21-33.p.
(575.,)
- T. VARGA: Jegyzőkönyv a szovjet és a magyar párt- és állami vezetők tárgyalásairól, 1953. június 13–16. — T. VARGA György: Jegyzőkönyv a szovjet és a magyar párt- és állami vezetők tárgyalásairól, 1953. június 13–16. *Múltunk*, XLVII évf. (1992) 2-3.sz. 234-269.p. HU-ISBN 978-615-53-0203-9.
(145.,368)
- CIKKEK**
- BÉKÉSI: Dr. Gáspár Attila a rendőrök által elkövetett bűncselekményekről. — BÉKÉSI Tihamér: Dr. Gáspár Attila a rendőrök által elkövetett bűncselekményekről. *Belügyi Szemle*, XLV évf. (1997) 9.sz. 43-48.p.
(581.,)
- FINSZTER: „... számomra iránymutató a legitim cél meghatározása” Interjú dr. Frankberger Ferencel, az RSZVSZ vezetőjével. — FINSZTER Géza: „... számomra iránymutató a legitim cél meghatározása” Interjú dr. Frankberger Ferencel, az RSZVSZ vezetőjével. *Rendészeti Szemle*, LVII évf. (2009) 9.sz. 38-46.p.
(581.,)
- PAP: „... egyetlen tudomásunkra jutott cselekmény felett sem hunyhatunk szemet...” — PAP András László: „... egyetlen tudomásunkra jutott cselekmény felett sem hunyhatunk szemet...” Interjú dr. Bene Lászlóval az RSZVSZ vezetőjével. *Belügyi Szemle*, LI.évf. (2003) 9.sz. 148 - 161 .p.
(581.,)

NÁDASDI: Interjú dr. Nacsády Péter Imre ügyésszel a rendőrök elleni feljelentésekről. — NÁDASDI István: Interjú dr. Nacsády Péter Imre ügyésszel a rendőrök elleni feljelentésekről. *Belügyi Szemle*, XXXIV. évf. (1996) 7.sz. ISSN 1218-8956

(581.,)

KÉZIRATOK

NAGY : *Interjú Szabó Csaba nyá. rendőr ezredesével a Rendvédelmi Szervek Védelmi szolgálatában végzett munkáról (2012).* — NAGY Ákos Péter: *Interjú Szabó Csaba nyá. rendőr ezredesével a Rendvédelmi Szervek Védelmi szolgálatában végzett munkáról (2012).* Kézirat, 2012, 10 p, A kézirat a szerzőnél, Nagy Ákos Péternél található.

(538.,547.,)

LEVÉL- ÉS IRATTÁRAK

ÁBTL —

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

(100.,101.,102.,103.,104.,112.,166.,

169.,170.,174.,179.,180.,181.,182.,183.,183.,186.,187.,188.,189.,193.,267.,270.,271.,272.,273.,298.,331.,336.,337.,

338.,339.,340.,343.,344.,345.,346.,347.,3478.,352.,361.,388.,391.,392.,395.,)

ÁBTL. ÁVH pcs. 1949-1953. —

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Államvédelmi Hatóság parancsai iratainak gyűjteménye 1949-1953.

(106.,113.,114.,115.,116.,134.,)

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt. (121.,122.,123.,124.,125.,129.,132.,133.,134.,136.,137.,)

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Államvédelmi Hatóság parancsai és utasításai iratainak gyűjteménye (1956 előtt kiadottak).

ÁBTL ORFK. —

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Országos Rendőr-főkapitányság iratainak gyűjteménye.

(246.,247.,)

BM.KI. parancsgyűjtemény. —

Belügyminisztérium Központi Irattárának parancsgyűjteménye.

(131.,163.,257.,258.,275.,276.,280.,

281.,282.,283.,288.,290.,294.,296.,302.,303.,305.,306.,307.,308.,309.,310.,311.,312.,314.,315.,318.,321.,322.,323.,324.,326.,328.,329.,333.,334.,342.,349.,

350.,351.,356.,357.,358.,359.,376.,377.,380.,381.,387.,404.,405.,407.,408.,409.,410.,411.,412.,413.,414.,415.,416.,

417.,418.,419.,420.,421.,422.,423.,424.,426.,427.,428.,454.,458.,531.,549)

MOL —

Magyar Országos Levéltár.

(304.,373.,374.,375.,)

MOL. HÖR.OPK. pcs. — Magyar Országos Levéltár (Nemzeti Levéltár) Határország Országos
(130.,) Parancsnoksága parancsainak gyűjteménye.

MOL. MSZMP. KB.AO. — Magyar Országos Levéltár Magyar Szocialista Munkáspárt Központi
(219.,220.,221.,222.,232.,233.,234.,25
3.,254.,255.,) Bizottság Adminisztratív Osztálya iratainak gyűjteménye.

MOL M-KS — Magyar Országos Levéltár Magyar Dolgozók Pártja iratainak gyűjteménye.
(151.,)

NVSZ.I. — Nemzeti Védelmi Szolgálat Irattára.
(398.,429.,430.,431.,439.,444.,446.,
462.,499.,500.,505.,534.,537.,546.,552.,
.554.,555.,576.,577.,579.,580.,)

PIL-MKP RSZ. — Politika-történeti Intézet Levéltára Magyar Kommunista Párt Rendőri
(19.,21.,22.,23.,25.,26.,27.,28.,29.,
30.,
31.,32.,33.,34.,35.,36.,37.,38.,39.,40.,
.42.,43.,44.,45.,46.,50.,51.,57.,63.,66.,
68.,69.,72.,74.,75.,76.,77.,78.,79.,80.,
81.,82.,83.,84.,85.,86.,87.,88.,89.,93.,
94.,)

PML. — Pest Megyei Levéltár.
(238.,)

PML. BM.SZF. FO. — Pest Megyei Levéltár Belügyminisztérium Személyügyi Főosztály
(316.,317.,) Fegyelmi Osztálya iratainak gyűjteménye.

PML MSZMP B.PB. — Pest Megyei Levéltár Magyar Szocialista Munkáspárt Budapesti
(190.,197.,) Pártbizottság iratainak gyűjteménye.

PML. MSZMP. BM.PB. VB. — Pest Megyei Levéltár Magyar Szocialista Munkáspárt Belügyminisztérium
(240.,241.,242.,) Pártbizottság Végrehajtó Bizottsága iratainak gyűjteménye.

PML. MSZMP. BM.ORFK. IB. — Pest Megyei Levéltár Magyar Szocialista Munkáspárt Belügyminisztérium
(219.,) Országos Rendőr-főkapitányság Intéző Bizottsága iratainak gyűjteménye.

PML. MSZMP. BM.ORFK. PB. — Pest Megyei Levéltár Magyar Szocialista Munkáspárt Belügyminisztérium
(235.,236.,319,320.,) Országos Rendőr-főkapitányság Politikai Bizottsága iratainak gyűjteménye.

SZABÁLYZAT

Szabályzat a Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály hálózati munkájának sajátosságairól és az operatív, valamint társadalmi kapcsolatok kialakításának — *Szabályzat a Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály hálózati munkájának sajátosságairól és az operatív, valamint társadalmi kapcsolatok kialakításának alapelveiről.*
BM.KI. 101-89/2/1972.

alapelveiről.

(357.,358.,)

*Belügyminisztérium Belbiztonsági
Osztály operatív anyagai kezelésének
szabályzata.*

(300.,)

PML.MSZMP.KB

(299.,)

— *Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály operatív anyagai kezelésének
szabályzata.*

BM.KI. 101-89/4/1972.

— Pest Megyei Levéltár Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága
irattárának gyűjteménye

5/3. Jogszabályi hivatkozások TÖRVÉNYEK

1946/VII.tv.

(98.,)

— 1946/VII.tv. a demokratikus államrend és köztársaság büntetőjogi
védelméről.

1949/XX.tv. az Alkotmányról.

(524.,526.,)

— 1949/XX.tv. az Alkotmányról.

1978./IV.tv.

(469.,470.,471.,472.,)

— Büntető Törvénykönyv

1989/XI.tv.

(527.,)

— 1989/XI.tv. az országgyűlési képviselők és a tanácsstagok
választásáról szóló 1983. évi III. törvény módosításáról.

1989/XXXI.tv.

(367.,)

— 1989/XXXI.tv. az Alkotmány módosításáról.

1990/X.tv. (1990.II.14.)

(383.,383.,384.,385.,386.,397.,39
9.,401.,402.,406.,)

— 1990/X.tv. (1990.II.14.) a különleges titkosszolgálati eszközök és
módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról.

1992/LXIII.tv.

(536.,)

— 1992/LXIII.tv. a személyes adatok védelméről és a közérdekű
adatok nyilvánosságáról.

1993/CX.tv.

— 1993/CX.tv. a honvédelemről.

(437.,)

1994/XXXIV.tv.

– 1994/XXXIV.tv. a Rendőrségről.

(5.,432.,433.,441.,442.,447.,448.,
449.,450.,451.,452.,453.,455.,
459.,465.,466.,481.,483.,484.,
488.,507.,516.,524.,528.,532.,
535.,543.,)

1995/LXV.tv.

– 1995/LXV.tv. az államhatárról és a szolgálati titokról.

(504.,)

1999/LIV.tv.

– 1999/LIV.tv. az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről.

(557.,558.,)

1999/LXXXV.tv.

– 1999/LXXXV.tv. a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról.

(519.,)

2002/LIV.tv.

– 2002/LIV.tv. a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről.

(521.,561.,564.,)

2003/III.tv.

– 2003/III.tv. az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról.

(578.,)

2003/CXXX.tv.

– 2003/CXXX.tv. az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről.

(564.,)

Magyar Közlöny, LIX.évf. (2003) 158.sz. 13245-13267.p.

2012/C.tv.

– 2012/C.tv. a Büntető Törvénykönyvről.

(445.,446.,447.,)

2013/CXCVIII.tv.

– 2013/CXCVIII.tv. a nemzeti utasadat-információs rendszer létrehozása érdekében szükséges, valamint a rendőrséget érintő és egyes további törvények módosításáról.

(529.,)

TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETEK

- 1955/27.tvr. (VIII.16.)
(191.,)
- 1955/28.tvr.
(192.,198.,)
- 1956/28.tvr. (XII.11.)
(215.,216.,)
- 1956/32.tvr.
(217.,218.,)
- 1956/35.tvr. (XII.30.)
(231.,)
- 1974/17.tvr.
(445.,)
- 1955/27.tvr. (VIII.16.) az Állami Ellenőrzési Minisztérium felállításáról.
- 1955/28.tvr. (VIII.16.) az Állami Ellenőrzési Minisztérium határcikereöl.
- 1956/28.tvr. (XII.11.) a rögtönbíraskodásról.
- 1956/32.tvr. (XII.13.) az 1956. évi 28. tvr. kiegészítéséről.
- 1956/35.tvr. (XII.30.) a rendörségröl szóló 1955. évi 22. tvr. kiegészítéséről.
- 1974/17.tvr. az állam és közbiztonságröl.

RENDELETEK

- 5047/1919.ME.r.
(41.,)
- 81/1945.ME.r.
(99.,)
- 1440/1945.ME.r.
(99.,)
- 1690/1945.ME.r.
(14.,16.,52.,54.,55.,58.,)
- 5047/1919.ME.r. a rendörség államosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf. (1919) I.füzet. 752-767.p.
- 81/1945.ME.r. a népbíraskodásról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIX.évf. (1945) I. füzet 17-24.p.
- 1440/1945.ME.r. a népbíraskodásról szóló 81/1945. M. E. számú rendelet módosítása és kiegészítése tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIX.évf. (1945) I. füzet 121-125.p.
- 1690/1945.ME.r. a csendörség felosztatásáról és az államrendörség megszervezéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIX.évf. (1945) I-VI. füzet 131-133.p.

- 1700/1945.ME.r.
(53.,56.,)
- 6750/1945.ME.r.
(99.,)
- 6690/1945.ME.r.
(58.,)
- 8490/1945.ME.r.
(59.,)
- 10 060/1946.ME.r.
(95.,)
- 225 000/1946. (IV.12.) BM.kr.
(71.,97.,)
- 525 059/1946.BM.r.
(97.,)
- 533 900/1946.BM.r.
(96.,)
- 288 009/1948.BM.r.
(107.,)
- 288 010/1948.BM.r.
- 1700/1945. ME.r. a Magyar Államrendőrség felállításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIX.évf. (1945) I. füzet 133-135.p.
- 6750/1945.ME.r. a közhivatalnokok munkafegyelmének fokozottabb biztosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIX.évf. (1945) I. füzet 635.p.
- 6690/1945.ME.r. a csendőrség felosztásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló 1.690/1945. M. E. számú rendelet kiegészítéséről és módosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIX.évf. (1945) I.füzet. 653-654.p.
- 8490/1945.ME.r. a magyar államrendőrség budapesti főkapitányságának szervezetéről és az államrendőrséget érintő egyes kérdések szabályozásáról. *Magyarországi Rendeletek Tára*, LXXIX.évf. (1945) I.füzet. 737-739.p.
- 10 060/1946.ME.r. az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelén belül végrehajtandó változások és az államrendőrséget érintő egyes kérdések újabb szabályozása.
Rendőrségi Közlöny, II.évf. (1946) 19.sz. 529-530.p.
- 225 000/1946. (IV.12.) BM.kr. csendőrség felosztásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló 1.690/1945. M. E. sz. rendelet kiegészítése tárgyában kiadott 6.690/1945. M. E. sz. rendelet végrehajtása.
Rendőrségi Közlöny, II.évf. (1946) 9.sz. 315-329.p.
- 525 059/1946.BM.r. cím nem ismert
ABTL. 4.2. II.sorozat 1.d.12.08. 2-4.p.
- 533 900/1946.BM.r. Az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelében végrehajtandó változásokról szóló 10 060/1946. M. E. Bz. rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezések végrehajtása. *Rendőrségi Közlöny*, II.évf. (1946) 21.sz. 574-575.p.
- 288 009/1948.BM.r. a rendőrség államvédelmi osztálya középfokú hatósági szervezetének megállapítása és elnevezésének megváltoztatása.
Rendőrségi Közlöny, IV.évf. (1948) 19.sz. 727-728.p.
- 288 010/1948.BM.r. a belügyminisztérium államvédelmi hatósága jogkörének megállapítása.

(105.,)

Rendőrségi Közlöny, IV.évf. (1948) 19.sz. 728.p.

5004/1956. FMPK – LÜ.r.
(225.,226.,227.,228.,)

– 5004/1956. FMPK - LÜ.r. A volt államvédelmi szervek beosztottainak elbocsátásáról és eddigi tevékenységének felülvizsgálatáról.

26/1990. (II.14.) MT.r.
(393.,457.,)

– 26/1990. (II.14.) MT.r. a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról.

Magyar Közlöny, XLVI.évf. (1990) 14.sz. 291-293.p.

147/1994. (XI.17.) Korm.r.
(134.,435.,436.,456.,488.,)

– 147/1994. (XI.17.) Korm.r. a belügyminiszter feladat- és hatásköréről. *Magyar Közlöny*, L.évf. (1994) ?sz. 3863-3866.p.

49/1995. (V. 4.) Korm.r.
(460.,498.,515.,524.,532.,544.,)

– 49/1995. (V. 4.) Korm.r. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról. *Magyar Közlöny*, LI.évf. (1995) 1599-1600.p.

22/1996. (IX. 2) BM.r.
(477.,)

– 22/1996. (IX. 2) BM.r. a Készenléti Rendőrség felállításáról.

PARANCSONOK

016/1950. ÁVH.pcs.
(113.,)

– 016/1950. ÁVH.pcs. (Az ÁVH feladata a rendőrségen és az államvédelmi karhatalmon belüli elhárító munka megszervezésére és irányítására.)

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt. kiadottak. 1.4. 1 kötet/1 doboz, 17-18.p.

029/1950. (X.10.) ÁVH.pcs.
(119.,)

– 029/1950. (X.10.) ÁVH.pcs.

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt. op.cit. 11.10 parancscsoport, 23-24.p.

01/1951. (VII.6.) BM-ÁVH.pcs.
(122.,123.,124.,125.,)

– 01/1951. (VII.6.) BM-ÁVH.pcs. (Az Államvédelmi Hatóság elhárító szervének jogai és kötelességei a rendőrségen belül.)

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt. op.cit. 1.doboz 10-250/20/1965, 86-88. p.

4/1951. ÁVH. pcs.
(121.,)

– 4/1951. ÁVH. pcs. ÁVH Szolgálati Szabályzat. BM.KI. parancsgyűjtemény.

091/1951. (XI.9.) ÁVH.pcs.
(134.,136.,)

– 091/1951. (XI.9.) ÁVH.pcs.

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt. op.cit. 3 kötet 10-250/20/1965, 351-352.p.

102/1951. (XII.17.) ÁVH.pcs.

– 102/1951. (XII.17.) ÁVH.pcs.

ÁBTL ÁVH pcs. és út. 1956 előtt. op.cit. 3 kötet 10-250/20/1965,

(137.,)	372-373.p.
19/1953. (II.) BM.pcs. (174.,175.,176.,)	– 19/1953.BM.pcs. ÁBTL 4.2. (II.) 10-0920/1953
9/1954 (II.27.) BM.pcs. (163.,)	– 9/1954 (II.27.) BM.pcs. BM.KI. parancsgyűjtemény. 29.d.
28/1954.BM.pcs. (170.,179.,180.,181.,182.,183.,186.,187.,188.,189.,)	– 28/1954.BM.pcs. ÁBTL. 4.2.II. sor. 2-3432/1959.
5/1955 (II.3.) BM.pcs. (166.,)	– 5/1955 (II.3.) BM.pcs. A Határőrség és a Belső Karhatalom elhárító szerveinek feladata és működésének elvei a BM Határőrség és Belső karhatalmon belül. ÁBTL op.cit. 1.5. 2-3/5/1955.
4/1958 (I.29.) BM.pcs. (257.,258.,259.,)	– 4/1958 (I.29.) BM.pcs. BM.KI.
33/1958.BM.pcs. (270.,271.,272.,253.,)	– 33/1958.BM.pcs. a Belügyminisztérium állambiztonsági szervek ügynöki munkájának alapelveiről. ÁBTL
8/1959. (IV.13) BM.pcs. (264.,265.,269.,275.,)	– 8/1959. (IV.13) BM.pcs. a Belső Elhárító Csoport létrehozásáról. BM.KI.
003/1960. (II. 18.) BM.pcs. (276.,294.,)	– 003/1960. (II. 18.) BM.pcs. a Belügyminisztérium Belső Elhárító Csoport ügyrendjéhez. BM.KI.
0017/1962.BM.pcs. (298.,)	– 0017/1962.BM.pcs. ÁBTL 4.2. 10-21/17/1962.
0023/1963. (X.21.) BM.pcs. (308.,)	– 0023/1963. (X.21.) BM.pcs. BM.KI. 10-21/23/1963.
08/1971. (VI.18.) BM.pcs. (323.,324.,333.,)	– 08/1971. (VI.18.) BM.pcs. a Belügyminisztérium struktúrájáról, létszámáról, valamint a hivatásos állomány arányának módosításáról. BM.KI. 10-21/8/1971.
008/1972. (IV.17.) BM.pcs. (326.,342.,356.,359.,)	– 008/1972. (IV.17.) BM.pcs. A BM Belbiztonsági Osztály hatásköréről és feladatairól. BM.KI. 10-21/8/1972.

1990. (I. 18.) BM.pcs.
(378.,379.,)
- 2/1990.BM.pcs.
(376.,377.,)
- 3/1990. (I.19) BM.pcs.
(381.,)
- 1990. (I. 18.) BM.pcs. (Ismeretlen számú) a BM III. /Állambiztonsági/ Főcsoportfőnökség ügyrendjének módosításáról és a szervezetben végrehajtandó feladatról.
- 2/1990. (I.12.) BM.pcs. a titkos operatív eszközök és módszerek alkalmazásának felfüggesztéséről.
- BM.KI.
- 3/1990. (I.19) BM.pcs. a titkos operatív- technikai rendszabályok, valamint a K-ellenőrzés alkalmazásának tilalmáról.
- BM.KI.

UTASÍTÁSOK

- 10-50-675/1954.BM.ut.
(169.,)
- 17/1956.BM.ut.
(193.,200.,202.,203.,)
- 9/1957.MH.ut. (I. 29)
(250.,)
- 3/1958.ORFK.ut. (I. 22.).
(246.,247.,)
- 5/1958.ORFK.ut. (I. 22) 5.bek.
(248.,249.,)
- 101-32/1959.BM.ut.
(267.,)
- 002/1960.BM-KÜ.ut.
BM.KI.
(318.,)
- 6/1988.BM.ut.
(387.,)
- 20/1990. (II.28.) BM.ut.
(418.,)
- 10-50-675/1954.BM.ut. Fegyelmi utasítás.
- 17/1956.BM.ut. az Állami ellenőrzési Minisztérium ellenőrzéseivel kapcsolatosan.
ÁBTL 1.5 2-15/17/1956
- 9/1957.MH.ut. (I. 29)
- 3/1958.ORFK.ut. (I. 22.).
ÁBTL ORFK anyagai A-4156/1958/2-227/a. BM/II/11 osztály iratanyagából 69.sorszám.
- 5/1958.ORFK.ut. (I. 22) 5.bek.
- 101-32/1959.BM.ut. a Felügyeleti Csoport létrehozásáról.
ÁBTL. op.cit. 1.12.4.
- 002/1960.BM-KÜ.ut. a belügyi beosztottak által elkövetett bűncselekmények nyomozásának szabályairól.
BM.KI.
- 6/1988.BM.ut.
- 20/1990. (II.28.) BM.ut. a bűnügyi operatív figyelő és környezettanulmányozó munka ideiglenes szabályzatának kiadásáról.
BM.KI.

- 20/1990. (X.4.) BM.ut.
(418.,)
- 21/1990. (II.28.) BM.ut.
(418.,)
- 21/1990. (X.4.) BM.ut.
(418.,)
- 53/1990.BM.ut. (1990. VII. 19.)
(404.,405.,)
- 12/1991.BM.ut.
(407.,)
- 13/1991. (IV.15.) BM.ut.
(408.,409.,410.,411.,416.,417.,419.,421.,422.,423.,424.,426.,427.,428.,)
- 25/1992. (VIII.25) BM.ut.
(385.,388.,390.,391.,)
- 25/1992.BM-IM-PM.ut.
(409.,412.,413.,414.,415.,)
- 18/1995. (V.4.) BM.ut.
408.,464.,468.,473.,474.,475.,476.,477.,478.,479.,485.,486.,487.,489.,490.,506.,508.,509.,510.,511.,)
- 22/1996 (IX.21.) BM.r.
(503.,)
- 15/1997.BM.ut.
(512.,513.,514.,)
- 20/1990. (X.4.) BM.ut. a titkos információgyűjtésről.
BM.KI.
- 21/1990. (II.28.) BM.ut. a rendőrség bűnügyi szolgálatának hálózati és operatív felderítő munkájára vonatkozó átmeneti rendelkezésekről.
BM.KI.
- 21/1990. (X.4.) BM.ut. a titkos információgyűjtésről.
BM.KI.
- 53/1990.BM.ut. (1990. VII. 19.) a belügyminisztérium szervezetéről és belső irányítási rendjéről.
BM.I. op.cit. 1990. doboz.
- 12/1991. (IV.15.) BM.ut. a Biztonsági Főosztály feladatköréről.
BM.KI. 10/21/12/1991.
- 13/1991. (IV.15.) BM.ut. az ORFK Biztonsági Főosztály ideiglenes ügyrendjéről.
BM.KI. 10-21/13/1991.
- 25/1992. (VIII.25) BM.ut. a Biztonsági Főosztály feladatköréről szóló 12/1991. (IV.15.) BM.ut. módosításáról.
BM.KI.
- 25/1992.BM-IM-PM.ut.
- 18/1995. (V.4.) BM.ut. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának működéséről.
Belügyi Közlöny, (1995) 984-991.p.
- 22/1996 (IX.21.) BM rendelet a Készenléti Rendőrség létesítéséről és feladatáról.
Belügyi Közlöny
- 15/1997.BM.ut. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata ügyrendjének kiadásáról.

Belügyi Közlöny, (1997) 2297-2299.p.

2/2000. BM.ut.

(529.,545.,560.,562.,563.,)

– 2/2000. BM.ut. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának működési rendjéről.

Belügyi Közlöny, 2003) 3.sz. 91-95.p.

HATÁROZATOK

6007/1956. (IV.19) MT.hat.
(194.,196.,199.,201.,)

– 6007/1956. (IV.19) MT.hat. fegyveres erők és a belügyminisztérium testületeinek állami ellenőrzéséről.

29/1990. (III.13.) OGY.hat.
(372.,)

– 29/1990. (III.13.) OGY.hat. a Belügyminisztérium belső biztonsági szolgálatának tevékenységéről.
Magyar Közlöny, LXVI.évf. (1990) 22.sz. 476.p.

3028/1990.sz. MT.hat.
(380.,)

– 3028/1990.sz. MT.hat. a nemzetbiztonsági feladatokat ellátó szervezeti keretek kialakításáról.

ABTL. op.cit.

1077/1996 (VII.16) Korm.hat.
(502.,)

– 1077/1996 (VII.16) Korm.hat. az ORFK Központi Bűnüldözési Igazgatóság megalakulásáról. *Magyar Közlöny, LII.évf. (1996) 3788-3792.p.*

1/1999. (II. 24.) AB hat.
(520.,523.,)

– 1/1999. (II. 24.) AB hat. (Maffiatörvény)

Magyar Közlöny, LV.évf. (1999) 14.sz. 1047-1060.p.

31/2001. (VII. 11.) AB.hat.
(525.,)

– 31/2001. (VII. 11.) AB.hat. jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítvány alapján.

Magyar Közlöny, LVII.évf. (2001) 79.sz. 5760.p.

INTÉZKEDÉSEK

7/1992.BM.ORFK.BF.int.
(407.,420.,)

– 7/1992.BM.ORFK.BF.int. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek egységes végrehajtásáról.

BM.KI.

ÜGYRENDEK

10-290/1959.BM.BECS.
ügyrendje.
(280.,281.,282.,)

– 10-290/1959.BM. Belső Elhárító Csoport ügyrendje.
BM.KI.

BM.II/3. Csoport ügyrendje.
(303.,305.,306.,307.,309.,310-
.,311.,312.,313.,314.,315.,)

– BM.II/3. Csoport ügyrendje.
BM.KI. 10-1880/1962.

10-732/1972.BM.ut.
BM.BO.ügyrend.
(327.,328.,329.,334.,)

– 10-732/1972.BM.ut. a BM Belbiztonsági Osztály ügyrendjére.

BM.KI. 10-732/1972.

10-21/13/1991.BM ideiglenes
ügyrend
(408.,)

– 10-21/13/1991.BM ideiglenes ügyrend
BM.KI. 10-21/13/1991.

VILÁGHÁLÓS HIVATKOZÁSOK

BARÁTH: A Moszkvába menekült magyar
párt-vezetők 1956 október végi –
november eleji tevékenységéről.

(213.,)

– BARÁTH Magdolna: A Moszkvába menekült magyar pártvezetők 1956 október végi - november eleji tevékenységéről. *Múltunk*, L évf. (2005) 1.sz. 272-298.p. (elektronikus periodika)

Világhálón:

<http://epa.oszk.hu/00900/00995/00001/pdf/barathm.pdf>, letöltve:
2014. 10. 12. 17:00

Az AGIS konferencia témája a
migrációs szabályok alkalmazása
során jelentkező köztisztviselői
korrupció megelőzése elleni
küzdelem volt.

(242.,)

– Az AGIS konferencia témája a migrációs szabályok alkalmazása során jelentkező köztisztviselői korrupció megelőzése elleni küzdelem volt. (EU AGIS Conference 17 th-18 th November, 2005 An Examination of Best Practice in Fighting & Preventing the Corruption of Public Figures involved in the Administration of Immigration Regulations).

Világhálón: <http://www.garda.ie/Documents>

BARÁTH: „Mi igen is büszkék
vagyunk az Államvédelmi
Hatóság harcos munkájára.”

(214.,)

– BARÁTH Magdolna: „Mi igen is büszkék vagyunk az Államvédelmi Hatóság harcos munkájára.” *Betekintő*, II.évf. (2008) 1.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámítás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.

Világhálón: http://www.betekinto.hu/2008_1_barath

BIKKI

(359.,)

– BIKKI: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945-1990 között. *Betekintő*, IV.évf. (2010) 1.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámítás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.

Világhálón: http://www.betekinto.hu/2010_1_bikki

CELEX

(543., 572.,)

– CELEX

Világhálón:

<http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008D0852:HU:HTML>

CSERÉNYI-ZSITNYÁNYI

(109.,110.,)

- CSERÉNYI-ZSITNYÁNYI Ildikó: Az Állmavédelmi Hatóság szervezeti változásai 1950-1953. *Betekintő*, III.évf. (2009) 2.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámítás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.

Világhálón: http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi

European Partnership Against Corruption
(538.,)

- European Partnership Against Corruption – Az EPAC egy független, informális nem politikai hálózata az Európai Unió Tagországok és az Európa Tanács Tagországok operatív Rendőrségi Felügyeleti Testületeinek (POB) és operatív Anti-korrupciós Hatóságainak (ACA), amelyek független rendvédelmi felügyelettel és a korrupció megelőzésével és a korrupció elleni harccal foglalkoznak. Az ACA-szervezetek – amelyek közé az ügyészségi nyomozó szerveket sorolják – a korrupció ellenes harcban jeleskednek, a POB-k pedig olyan panasztestületek, amelyek egyrészt figyelemmel kísérik a rendőrség munkáját (Police Oversight), másrészt gondoskodnak a testületek felügyeletéről is.

Világhálón:

http://hvg.hu/itthon/20110420_kulonbozo_szervezetek_egyutt_korrupcio_el, <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=161326>

A Központi Statisztikai Hivatal
bűnözésre vonatkozó adatai 1990
– 2010-ig.

(514.,)

- A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 1990-1999-ig nőtt a bűnözés Magyarországon, 1999-ben 505 000-nél is több bűncselekményt regisztráltak. 2000-től 394 000 – 465 000 között ingadozott.

Világhálón:

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb002.html

Lutzmannsburgi nyilatkozat.

(526.,)

- Lutzmannsburgi nyilatkozat.

Világhálón:

http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_SIAK/internationale/Bildungsaustausch.aspx

MÜLLER: A Magyar
Államrendőrség Államvédelmi
Osztályának szervezettörténete
(1946 október – 1948
szeptember).

(100.,103.,)

- MÜLLER: A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete (1946 október – 1948 szeptember). *Betekintő*, VII.évf. (2013) 3.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámítás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.

Világhálón: http://www.betekinto.hu/2014_4_orgovanyi

Ombudsmani állásfoglalás az
RSZVSZ működésének jogi
megalapozottságáról, 2000.

- Ombudsmani állásfoglalás az RSZVSZ működésének jogi megalapozottságáról, 2000.

Világhálón:

<http://adatvedelmibiztos.hu/abi/index.php?menu=beszamolok/2000/III/1/1/1>

ORGOVÁNYI: A politikai
rendőrség létrehozása és

- ORGOVÁNYI István: A politikai rendőrség létrehozása és működése a Duna-Tisza közén 1945-1946-ban. *Betekintő*, VIII.évf. (2014)

- működése a Duna-Tisza közén
1945-1946-ban.
- (54.,)
- VARGA
- (346.,)
- BARÁTH: Az államvédelem az egységes
Belügyminisztériumban (1953-).
- (152.,)
- BARÁTH: A Belügyminisztérium
újjászervezése 1956 után.
- (228.,)
- BARÁTH: A politikai rendőrség
újjászervezése 1956 után.
- (228.,)
- FÓRIZS: Tragédiák az államhatáron.
- (243.,)
- KIS-KAPIN
- (144.,)
- 4.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
- Világhálón: http://www.betekinto.hu/2014_4_orgovanyi
- VARGA Krisztián: A III/III. Csoportfőnökség jelentései az állambiztonság feladatairól és strukturális átalakításáról 1989-ben. *Betekintő*, I.évf. (2007) 4.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
- Világhálón: http://www.betekinto.hu/2007_4_varga_k
- BARÁTH Magdolna: Az államvédelem az egységes Belügyminisztériumban (1953-). *Betekintő*, IV. évf. (2010) 3.sz. (elektronikus periodika)
- Világhálón:
- http://www.betekinto.hu/2010_3_barath
- Letöltés ideje: 2013. IX. 22.
- BARÁTH Magdolna: A Belügyminisztérium újjászervezése 1956 után. *Rubicon*. (2010) (elektronikus periodika)
- Világhálón:
- http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_belugyminiszterium_ujjaszervezese_1956_utan/
- Letöltés ideje: 2014. I. 20.
- BARÁTH Magdolna: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *RUBICON ONLINE*, (2014) (elektronikus periodika)
- Világhálón:
- http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_belugyminiszterium_ujjaszervezese_1956_utan/
- Letöltés ideje: 2014. XI. 20.
- FÓRIZS Sándor: Tragédiák az államhatáron. *Hadtudomány*, XXIV. évf. (2014) 1 .sz. elektronikus kiadás
- Világhálón:
- http://mhtt.eu/hadtudomany/2014/2014_elektronikus/14_FORIZS.pdf
- Letöltés ideje: 2015. II. 18.
- KIS-KAPIN Róbert: „Úgy éltem itt, mint bugyborék a vízen...” (Péter Gábor börtönben írt feljegyzései, 1954). *Betekintő*, I évf. (2007) 2.sz. (elektronikus periodika)

Világhálón:

www.betekinto.hu/2007_2_kis_kapin

Letöltés ideje: 2010. VII. 11.

KRAHULCSÁN: A be- és kiutazások állambiztonsági pártellenőrzése 1956-64. — KRAHULCSÁN Zsolt: A be- és kiutazások állambiztonsági pártellenőrzése 1956-64. *Betekintő*, IV. évf. (2010) 1.sz. (elektronikus periodika)

(295.,)

Világhálón:

http://www.betekinto.hu/2010_2_krahulcsan

Letöltés ideje: 2010. XI. 3.

KRAHULCSÁN: Pártszervezetek a politikai rendőrségen. — KRAHULCSÁN Zsolt: Pártszervezetek a politikai rendőrségen. *Betekintő*, IV. évf. (2010) 3.sz. (elektronikus periodika)

(261.,)

Világhálón:

http://www.betekinto.hu/2010_3_krahulcsan

Letöltés ideje: 2013. VII. 5.

KRAHULCSÁN: Hatalom/át/mentés – az MSZMP és az állambiztonság a rendszerváltás évében. — KRAHULCSÁN Zsolt: *Hatalom/át/mentés – az MSZMP és az állambiztonság a rendszerváltás évében*. Budapest, 2014, Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet kiadása. 128 p., letöltve: http://www.hamvasintezet.hu/uploads/assets/files/hatalomatment%C3%A9s_javitott.pdf, 2014. 12. 11.

(400.,)

ORGOVÁNYI: A politikai rendőrség hálózati munkájának szabályozása 1954 és 1989 között. — ORGOVÁNYI István: A politikai rendőrség hálózati munkájának szabályozása 1954 és 1989 között. *Betekintő*, (elektronikus periodika)

(360.,)

Világhálón:

http://epa.oszk.hu/01200/01268/00015/pdf/EPA01268_betekinto_2010_3_orgovanyi.pdf

Letöltés ideje: 2013. XII. 15.

5/4. Saját publikációk

NAGY NAGY Ákos Péter: A magyar és a német rendőrtisztképzés tapasztalatainak összehasonlítása, XXVI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia 8. Hadtudományi Szekció, 2003. április 28-30.

NAGY NAGY Ákos Péter: A magyar rendvédelem belbiztonsági szolgálata 1945-1995. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXII. Évf. (2012) 26. szám. 44-58.P. Hu ISSN 1216-6774.

NAGY NAGY Ákos Péter: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és

- tevékenységének kialakítása a rendszerváltás folyamatában. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXII. Évf. (2012) 25. szám 58-66. p. Hu ISSN 1216-6774
- NAGY NAGY Ákos Péter: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata 2000-2010. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXII. Évf. (2012) 26. szám 59-65.P. Hu ISSN 1216-6774
- NAGY NAGY Ákos Péter: Adalékok a rendvédelmi szervek feddhetetlenségét ellenőrző szolgálatok történeti áttekintéséhez, az RSZVSZ tevékenységének folyamatában az NVSZ megalakulásáig, A XIX-XX. századi Magyar Állam nemzetbiztonsági szervezetei, XXVII. magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia, 2012. október 27.287-307. oldal ISBN 978-963-08-5856-4
- NAGY NAGY Ákos Péter: Adalékok a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat nemzetközi tevékenységének történetéhez, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), HU-ISSN 1216-6774, XXIII. évf. (2013) 27-28-29-30. szám 129-140. oldal
- NAGY NAGY Ákos Péter: Az Európai Korrupcióellenes Kapcsolattartói Hálózat. Rendvédelmi Füzetek, Hu-ISSN 1585-1249. XXI. Évf. (2009) 2. szám. 38-43.oldal
- NAGY NAGY Ákos Péter: The Activities of Protective Service of Law Enforcement Agencies between 2000 and 2010 in virtue of the Legal Background and the Philosophy of Function (2012) www.rvki.hu "Rendvédelem" on-line folyóirat, 2013. I. szám
- NAGY NAGY Ákos Péter: Tömpe András 1945. évi vidéki körútjainak jelentései. Emberek Őrzője, tanulmányok Lőrincz József tiszteletére, Eötvös Kiadó, Budapest 2014 ISBN 978 963 284 523 4
- NAGY NAGY Ákos Péter: „Quis custodiet ipsos custodes, azaz ki őrzi az őrzőket? A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat működésének feltételei, és a szervezet társadalmi hasznossága a tudományos publikációk tükrében, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), HU ISSN 1216-7674, XVIII. évf. 21. szám

5/5. A szövegben előforduló rövidítések

ÁEM - Állami Ellenőrzés Minisztériuma

ÁEM PB KV - Állami Ellenőrzés Minisztérium Pártbizottság Központi Vezetősége

APEH - Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal

ÁT - államtitok

ÁVH - Államvédelmi Hatóság

ÁVO - Államvédelmi Osztály

BÁH - Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal

BECS - Belső Elhárító Csoport

BM - Belügyminisztérium

BM ÁVO - Belügyminisztérium Államvédelmi Osztály

BM Belbi - Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály
B-pénz / B-ellátmány - operatív akciók során felhasználható összeg
BPRO - Budapesti Politikai Rendészeti Osztály
BRFK - Budapesti Rendőr-főkapitányság
Btk - Büntető Törvénykönyv
BV – Büntetés-végrehajtás
BVOP - Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
CFSP - közös kül- és biztonságpolitika (Common Foreign and Security Policy)
Charter of Fundamental Rights - Alapjogi Charta
CIC ügynök - Counter Intelligence Corps - Az USA totális elhárítást végző titkosszolgálati szerve
DISZ - Demokratikus Ifjúsági Szövetség
EACN - Európai Korrupcióellenes Kapcsolattartó Hálózat
EBEÉ - Európai Biztonsági és Együttműködési értekezlet
EK - Európai Közösség
EKSZ - Eteközi Szövetség
ENSZ - Egyesült Nemzetek Szövetsége
EPAC - European Partnership Against Corruption – Európai korrupcióellenes együttműködés
EU - Európai Unió
EUROPOL - Európai Rendőrségi Hivatal
EUROPOL - Európai Unió bűnüldöző hatósága (European Police Office)
FIDESZ - Fiatal Demokraták Szövetsége
FKGP - Független Kisgazdapárt
FMPK - Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány
F-objektum - fedett objektum (lakás, épület...stb)
GESTAPO - titkos államrendőrség (Geheime Staatspolizei)
GUAM-államok: Grúzia, Ukrajna, Azerbajdzsán és Moldova
HÖR OPK - Határőrség Országos Parancsnokság
IACA - Az Európai Korrupció-ellenes Akadémia főtitkára és dékánja (Dean and Executive Secretary of the International Anti-Corruption Academy)
IGEC - Korrupciós tevékenységgel kapcsolatos szakértői csoport az Interpolon belül (INTERPOL Group of Experts on Corruption)
IM - Igazságügyi Minisztérium
INK - Ideiglenes Nemzeti Kormány
INTERPOL - Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete (International Criminal Police Organisation)
IRM RSZVSZ - Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat
JHA - igazságügy és belügy (Justice and Home Affairs)
Katpol. - Katonapolitikai Osztály
KEKKH - Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatal
K-ellenőrzés - postai küldemények ellenőrzése
KEOKH - Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság

KF - különösen fontos
K-lakás - konspirált lakás
KMB - körzeti megbízott
KMK - közveszélyes munkakerülő
KRESZ - Közúti Rendelkezők Egységes Szabályozása
KST - közös segélyezési tartalék
LB - Legfőbb Bíróság
LÜ - Legfőbb Ügyész
MADISZ - Magyar Diákok Ifjúsági Szervezete
MDF - Magyar Demokrata Fórum
MH - Magyar Honvédség
MKP - Magyar Kommunista Párt
MRP - Magyar Radikális Párt
M-terv - minősített időszakban követendő terv
n.a. - nincs adat
NATO - Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organisation)
NBH - Nemzetbiztonsági Hivatal
NDK - Német Demokratikus Köztársaság
NEBEK - Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ
NKVD - Belügyi Népbiztonság (Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel, vagy НКВД, Народный комиссариат внутренних дел)
NPP - Nemzeti Parasztpárt
NSZK - Német Szövetségi Köztársaság
NVSZ - Nemzeti Védelmi Szolgálat
OLAF - Európai Csalás Elleni Hivatal (Office Européen de Lutte Anti-Fraude)
ORFK - Országos Rendőr-főkapitányság
PB VB - Politikai Bizottság Végrehajtó Bizottsága
Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters – rendőrségi és jogi együttműködés bűnügyekben
PRO - Politikai Rendészeti Osztály
RSZVSZ - Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata
RTF - Rendőrtiszti Főiskola
Rtv. - Rendőrségi törvény
SIS - Schengeni Információs Rendszer (Schengen Informations System)
STASI – állambiztonság (Staatsicherheit)
SZDP - Szociáldemokrata Párt
SZDSZ - Szabad Demokraták Szövetsége
SZEB - Szövetségi Ellenőrző Bizottság
SZKP - Szovjetunió Kommunista Pártja (SZK(b)P - Коммунистическая партия Советского Союза)
SZT - szolgálati titok

T-lakás - találkozási lakás
TMT - titkos munkatárs
T-munkatárs - titkos állományban lévő munkatárs
TOP - Tűzoltóság Országos Parancsnoksága
TPVOP - Tűzoltóság és Polgári Védelem Országos Parancsnoksága
TREVI - terrorizmus, radikalizmus, extrémizmus, nemzetközi erőszak. (Terrorism, Radicalism, Extrémism, Violence Internationale)
TT lopás - társadalmi tulajdon elleni lopás
tv. - törvény
Ut. - utasítás
VFPRO - Vidéki Főkapitányságok Politikai Rendészeti Osztálya
VIS - Vízum Információs Rendszer
VPOP - Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága

5/6. A jegyzetekben alkalmazott technikai rövidítések:

AB hat. - alkotmánybírósági határozat
ÁBTL - Állambiztonsági Történeti Levéltár
ÁVT – Államvédelmi Hatóság
BM – belügyminiszteri
BM ORFK MSZMP - Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányságnak Magyar Szocialista Munkáspártja
Cs. – csomó
FMPK – Forradalmi Munkás Paraszt Kormány
hat – határozat
HM - Honvédelmi Minisztérium
Idem – ugyanő
Loc. Cit. (loco citato) – ugyanott
LÜ – Legfőbb Ügyészi
LB – Legfőbb Bírósági
ME – miniszterelnöki
MH – magyar honvédségi
Min.Parancs - Miniszteri parancs
MKP KB PB - Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőség Pártbizottság
MKP KV - Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége
MN Belügymin. - Magyar Népköztársaság Belügyminisztere
MN BM - Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma
MOL - Magyar Országos Levéltár
MSZMP - Magyar Szocialista Munkáspárt
MSZMP IB - Magyar Szocialista Munkáspárt Intéző Bizottsága

MSZMP PB - Magyar Szocialista Munkáspárt Pártbizottsága

MSZP - Magyar Szocialista Párt

MT hat. - minisztertanácsi határozat

MT – minisztertanács

NET - Népköztársaság Elnöki Tanácsa

OGY - országgyűlés

Op. Cit. (opus citatum) - idézett mű

ő.e. – őrzési egység

P (pagina) – oldal

pcs – parancs

PIL - Politikatörténeti Intézet Levéltára

PML - Pest Megyei Levéltár

PMRFK - Pest Megyei Rendőr-főkapitányság

r. – rendelet

tv. – törvény

ut. – utasítás

6. Mellékletek

1. számú melléklet - A VFPRO tevékenysége 1946. január 1. és 1946. március 31. között
2. számú melléklet - A Belügyminisztérium Államvédelmi Osztályának felépítése.
3. számú melléklet - Az Államvédelmi Hatóság felépítése.
4. számú melléklet - Az ÁVH II. Főosztályának (Katonai Elhárító Főosztály) felépítése.
5. számú melléklet - A Belső Elhárító Csoport tevékenysége.
6. számú melléklet - A Belügyminisztérium fegyelmi helyzete 1964 – 1965 között.
7. számú melléklet - Az operatív tevékenység során meghatározott minősítési ügykörjegyzék.
8. számú melléklet - A Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztályának tevékenysége 1986 – 1990 között.
9. számú melléklet - BM (ORFK) Biztonsági Főosztály szervezeti ábrája.
10. számú melléklet - BM RSZVSZ szervezeti ábrája.
11. számú melléklet - A magyar belügyi belső elhárítás (ORFK BFO, BM RSZVSZ, RSZVSZ) állományának változása 1995 - 2002 közötti időszakban.

1. számú melléklet.

A VFPRO tevékenysége 1946. január 1. és 1946. március 31. között

Az alábbi táblázat a VFPRO állományának és tevékenységeinek - különös tekintettel a defenzív alosztályra - változásait szemlélteti 1946. január 01. és 1946. március 31. között:

Adatok a V.F.P.R.O. létszámáról, tevékenységéről		
VFPRO állománya		
1946. jan. 1. – febr. 28.	1946. márc. 1.-15.	1946. márc. 15.-31.
Előadó: 40	Előadó: 40	Előadó: 40
Nyomozó: 107	Nyomozó: 141	Nyomozó: 140
Segédhivatali tiszt: 49	Segédhivatali tiszt: 50	Segédhivatali tiszt: 51
Gépkocsivezető: 11	Gépkocsivezető: 16	Gépkocsivezető: 18
Altiszt: 4	Altiszt: 4	Altiszt: 4
Őrszemélyzet: 25	Őrszemélyzet: 22	Őrszemélyzet: 27
<u>Vidéki osztályokon</u>		
Előadó: 236	Előadó: 235	Előadó: 234
Nyomozó: 939	Nyomozó: 919	Nyomozó: 924
Segéderő: 182	Segéderő: 186	Segéderő: 182
Tevékenység		
Összesen iktatott ügyek száma: 2116	Összesen iktatott ügyek száma: 2526	Összesen iktatott ügyek száma: 3232
Kiosztott ügyek száma: 1690	Kiosztott ügyek száma: 1844	Kiosztott ügyek száma: 2083
Elintézett: 1055	Elintézett: 1155	Elintézett: 1480
Folyamatban. 335	Folyamatban. 689	Folyamatban. 603
IV. Defenzív Alosztály		

Ügyszám:		
BM utasításra teljesített ügye száma: 1	BM utasításra teljesített ügye száma: 18	BM utasításra teljesített ügye száma: 11
BM-be felterjesztett ügyek száma: 10	BM-be felterjesztett ügyek száma: 2	BM-be felterjesztett ügyek száma: 10
BM-től vizsgálat lefolytatására kért ügyek száma: 5	BM-től vizsgálat lefolytatására kért ügyek száma: 1	BM-től vizsgálat lefolytatására kért ügyek száma: 5
Személyi leinformálások száma: 26	Személyi leinformálások száma: 32	Személyi leinformálások száma: 54
Nyilvántartás		
Országos politikai bűnügyi nyilvántartó: 194	Országos politikai bűnügyi nyilvántartó: 1141	Országos politikai bűnügyi nyilvántartó: 1615
Deffenzív nyilvántartó: 1018	Deffenzív nyilvántartó: 513	Deffenzív nyilvántartó: 172
Személyi nyilvántartó: 19	Személyi nyilvántartó: 97	Személyi nyilvántartó: 146
Vidéki kiszállások száma és időtartalma		
2 előadó összesen 6 napot töltött vidéken	2 előadó összesen 8 napot töltött vidéken	1 előadó és 8 nyomozó összesen 50 napot töltött vidéken
-	1 előadó és 5 nyomozó összesen 30 napot töltött vidéken, de még nem tértek vissza rendeltetési helyükre	4 nyomozó összesen 21 napot töltött vidéken, de még nem tértek vissza rendeltetési helyükre

forrás: PIL 274. fond 11. csoport 11 ó. e. Központi Vezetőség iratai, 15-83. oldal, Tömpe András összefoglaló- és helyzetjelentései a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának tevékenységéről. (1945. február 12. – 1945. május 22.)

2. számú melléklet.

A Belügyminisztérium Államvédelmi Osztályának felépítése.

Osztálytörzs (Vezető + 3 helyettes)

- I. osztály – pártvonal (politikai pártok megfigyelése, kivéve az MKP)
- I/a. osztály – információs vonal (hangulatjelentések, tájékoztató, értékelések)
- I/b. osztály – vidéki állambiztonsági szervek felügyelete, irányítása (10 külső osztály, és 18 alárendelt osztály)
- II. osztály – kémelhárító vonal (határon túli hírszerzés)
- III. osztály – egyházi vonal
- IV. osztály – ifjúsági vonal
- V. osztály – reakció, belső elhárítási vonal
- **VI. osztály** – belügyi, honvédségi, közigazgatási elhárítási vonal
- VII. osztály – titkos követés, környeztanulmány, később budapesti kerületekben folyó hírszerző munka felügyelete, egyházi vonal... stb.
- VIII. osztály – vizsgálati vonal
- IX. osztály – operatív technikák
- X. osztály – operatív nyilvántartás
- XI. osztály – nem találtam róla adatot
- XII. osztály – gazdasági terület
- XIII. osztály – útlevel ügyek
- XIV. osztály – személyügy, fegyelmi ügyek
- **XV. osztály** – belső nyomozócsoport, a saját állomány múltjának felderítése, később pártórség, kiemelt pártfunkcionáriusok védelme
- XVI. osztály – területi államvédelmi szervek tartoztak ide
- XVII. osztály – feltehetően a gazdasági ügyek tartoztak ide (nyomozások), nincs pontos adat
- Egyéb szervezeti egységek

forrás: Müller Rolf: A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete, 1946. október – 1948. november, Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 2. - Az Államvédelmi Osztály 1946-1948, L HARMATTAN Kiadó, 404 oldal, ISBN: 978-963-23-6933-4

3. számú melléklet.

Az Államvédelmi Hatóság felépítése.

Az ÁVH Titkárságból, Központi Főosztályokból, különféle Osztályokból és ÁVH Kollégiumból tevődött össze.

Titkárság – központi ügyvitel

Központi Főosztályok felsorolása és tagolása

I. Hálózati Főosztály – I/1 osztály – vidéki kirendeltségek irányítása és ellenőrzése, I/2 osztály – belső reakció elleni harc, I/2-a osztály – klf. ellenséges politikai legális és illegális mozgalma elleni harc, I/2-b osztály – klerikális reakció, I/2-c osztály – korábbi rendszer tisztviselői, hivatalnokai által korábban elkövetett cselekmények felderítése, I/2-d osztály – társadalmi szervezetek, kulákok elhárítása, I/2-e osztály – állami apparátusban, értelmiségben és a kultúrában tevékenykedő reakciócsoporthoz elhárítása, I/2-f osztály – hálózati-operatív munka Nagy-Budapest területén, I/3 osztály – Kémelhárítás, I/3-a osztály – amerikai vonal, I/3-b osztály – angol vonal, I/3-c osztály – francia vonal, I/3-d osztály – jugoszláv vonal, I/3-e osztály – kapitalista külföldi követségek, azok személyzete, magyar szervezetekbe beépült kémek elhárítása, I/3-f osztály – osztrák/német vonal, I/3-g osztály – átdobott hírszerző, diverzánsok, a határsáv elhárítása, I/3-h osztály – KEOKH és Útlevelezés osztály, I/4. osztály – Szabotázs-elhárítás, I/4-a osztály – Nehézipari Minisztérium, I/4-b osztály – Könnyűipari Minisztérium, Építési Minisztérium, I/4-c osztály – Kül- és Belkereskedelmi Minisztérium, Pénzügyminisztérium, I/4-d osztály – Földművelésügyi Minisztérium, I/4-e osztály – Közlekedésügyi Minisztérium, I/4-f osztály – hajózás és polgári repülés objektumai, I/5. osztály – Külső Hírszerzés (X/3 – államvédelmi Hírszerző Osztály lett a felállást követően), I/4-a osztály – Jugoszlávia, I/4-b osztály – Amerika, Anglia, Franciaország, illetve Ausztria és Németország nyugati területei, I/4-c osztály – Svájc, Olaszország, Törökország, Belgium és Palesztina, I/4-d osztály – a Magyar Külügyminisztérium hálózati-operatív ellenőrzése, I/5. osztály – Mezőgazdasági Osztály, I. osztály – hálózati-operatív munka a Földművelésügyi Minisztériumban, II. osztály – hálózati-operatív munka irányítása az ÁVH vidéki szerveinél mezőgazdasági vonalon, I/6. osztály – Közlekedési elhárítási Osztály, I. osztály – hálózati-operatív munka a Közlekedés és Postaügyi Minisztériumban, II. osztály – hálózati-operatív munka a KPM hajózási, légi és közúti közlekedési főosztályain

II. Katonai Elhárító Főosztály - II/1. Osztály – Katonai kémelhárítás, II/1-a osztály – Honvédelmi Minisztérium és vezérkara, II/1-b osztály – az alakulatok és a katonai körzetek hivatalai, II/1-c osztály – katonai intézmények, II/2. Osztály – Belső Karhatalom, rendőrség, határőrség, II/2-a osztály – Határőrség, II/2-b osztály – Belső Karhatalom, II/2-c osztály – Rendőrség Budapesti Főkapitánysága, II/3. Osztály – Katonai figyelés, operatív ellenőrzés, II/3-a osztály – elbocsátott, volt katonák, illetve régi hadsereg tisztjeinek ellenőrzése, figyelése, II/3-b osztály – fegyveres szerveknél szolgáló háborús bűnösök felderítése, II/3-c osztály – megbízás alapján környezetelés, megfigyelés, őrizetbe vétel, házkutatás, II/3-d osztály – nem

ismert, II/3-e alosztály – nem ismert, II/4. osztály – Katonai Elhárítás Jogi osztálya (később vizsgálati osztály), II/4-a alosztály – nyílt nyomozás a kémelhárítás központi apparátusához tartozó személyek ügyében, II/4-b alosztály – fontosabb vidéki ügyekben nyílt nyomozás elvégzése, II/4-c alosztály – nyomozati anyagok bírósági előkészítése, II/5. osztály – Katonai Nyilvántartó, II/a csoport – 1952-től, ÁVH objektumain belül a légtalmi szervek irányítása

III. Operatív Főosztály - III/1. osztály – Nyomozó, később figyelő és kartonozó, illetve Környezettanulmányozó osztály, III/1-a alosztály – külső megfigyelés, III/1-b alosztály – környezettanulmányozás, hálózati-operatív munka végzése szórakozóhelyeken és a vendéglátásban, III/1-c alosztály – őrizetbe vétel és házkutatás, III/1-d alosztály – elsőfokú nyomozás végzése különleges esetekben, III/2 osztály – Cenzúra, később K-ellenőrzés⁵⁸² osztály (később VIII. főosztályként újjászervezve), III/3. Osztály – Központi Operatív Nyilvántartó osztály, III/3-a alosztály – hálózati nyilvántartás vezetése, nyilvántartott személyek és dossziék operatív feldolgozása, III/3-b alosztály – nyomozati ügyek nyilvántartása, letartóztatott személyek mozgásának figyelése és rögzítése, III/3-c alosztály – irattár, III/4. Osztály – Rádió-elhárítás

IV. Határőrség és Belső Karhatalom Főosztály - IV/A. Politikai Osztály, IV/1. Belső Karhatalmi Dandárparancsnokság Osztály, IV/2. Határőr Parancsnokság Törzs Osztály, IV/3. Káderosztály, IV/4. Felderítő Osztály, IV/5. Hadtápparancsnokság Osztály

V. Káder, később Személyzeti Főosztály - V/1. Káderosztály (a/b/c alosztályokra tagolódott, külön tevékenységük nem ismert), V/2. Katonai személyügy, V/3. Fegyelmi Osztály, V/4. Tanulmányi Osztály, V/5. Személyzeti nyilvántartó Osztály, V/6 Szervezési Osztály, Dzerzsinszkij Iskola

VI. Jogi- és Börtönügyi, majd Vizsgálati Főosztály – VI/1. Jogi, majd Vizsgálati osztály, VI/2 – Börtönügyi Osztály, VI/2-a alosztály – szolgálati, VI/2-b alosztály – operatív, VI/2-c alosztály – gazdasági, VI/2-I alosztály – ÁVH Házifogda Budapest, VI/2-II alosztály – Conti utcai büntetőintézet, VI/2-III alosztály - Kozma utcai büntetőintézet, VI/2-IV alosztály - Mosonyi utcai büntetőintézet, VI/2-V alosztály - Vác büntetőintézet, VI/2-VI - alosztály Kistarcsa büntetőintézet, VI/2-VII - alosztály internálótábor Recsk, VI/2-VIII - alosztály munkatábor Tiszalök, VI/2-IX alosztály munkatábor Kecskemét,

VII. Gazdasági, később Anyagellátó Főosztály – VII/1. Pénzügyi Osztály, VI/2. Anyagellátó Osztály, VII/3. Gépjárműosztály, VII/4. Központi anyagellátó, VII/5. Építési és elhelyezési Osztály, VII/6. Egészségügyi Osztály, VII/7. Fegyver- és Lőszerosztály, VII/8. Tervezési és Szervezési Osztály, VII/9. Technikai-műszaki Ellátó Osztály

⁵⁸² Posta, illetve levél-ellenőrzés

VIII. Hírszerző Főosztály – VIII/1. Jugoszláviai hírszerzés Osztály (A-F alosztály), VIII/2. Angol és amerikai hírszerzés Osztály (A-D alosztály), VIII/3. Nyugat-európai hírszerzés Osztály (A-B alosztály), VIII/4. Emigrációs hírszerzés Osztály, VIII/5. Külképviseleti és elhárítási Osztály (A-D alosztály)

IX. Belső Karhatalom Főosztály – Szolgálati Osztály, Káderosztály, Kiképzési Osztály

ÁVH Közvetlen szervei – Kormány- és pártórség, Tájékoztatási osztály, Operatív technika Osztály, Gazdasági Osztály, Egészségügyi Osztály, Ellenőrzési Osztály, Hírközpont, Sportosztály, Kultúrosztály, Budapesti Osztály

Vidéki szervek – Megyei Osztályok

ÁVH egyéb szervek – ÁVH Kollégiuma

forrás: Cserényi-Zsitnyányi Ildikó, Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai (1950–1953)
http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi

4. számú melléklet.

Az ÁVH II. Főosztályának (Katonai Elhárító Főosztály) felépítése.

Az ÁVH II. Főosztályának vezetői (1950)

„Megbízás: 1950. évi február hó 1-én kelt 250.320/1950. ÁVH eln. számú rendelettemmel Dr. Janikovszky Béla ezredest a II. főosztály vezetésével, Tihanyi János őrnagyot és Kardos György alezredest a főosztályvezető-helyettesi teendők ellátásával megbízom.

Beosztás és megbízás: a II. főosztály szervezetét az 1950. évi február hó 1.-i állapotnak megfelelően az alábbiak szerint állapítom meg, egyben a II. főosztály alá rendelt osztályok és alosztályok vezetőiként és azok helyetteseiként az alant felsoroltakat bízom meg:

II. Főosztály			
Főosztály/Osztály	Beosztás	Név	rendfokozat
	Főosztályvezető	Janikovszky Béla	ezredes
	Helyettes	Tihanyi János	őrnagy
		Kardos György	alezredes
II/1	Osztályvezető	Tihanyi János	őrnagy
	Helyettes	Pataki Attila	őrnagy
II/1-a	Alosztályvezető	Tillinger István	p.a.
	Helyettes	Bacsilla Sándor	főhadnagy
II/1-b	Alosztályvezető	-	
	Helyettes	Németh Antal	hadnagy
II/1-c	Alosztályvezető	-	
	Helyettes	-	
II/2	Osztályvezető	Berkessi András	őrnagy
	Helyettes	-	
II/2-a	Alosztályvezető	Salgó György	százados

	Helyettes	Harmund Róbert	hadnagy
II/2-b	Alosztályvezető	-	
	Helyettes	Princz András	főhadnagy
II/2-c	Alosztályvezető	Szeder Enoch	százados
	Helyettes	Kálmán Emil	főhadnagy
II/3	Osztályvezető	Majoros Sándor	őrnagy
	Helyettes	Horváth István	százados
II/3-a	Alosztályvezető	-	
	Helyettes	Kardos József	százados
II/3-b	Alosztályvezető	Faludi Lóránd	százados
	Helyettes	Hajók Béla	p.a.
II/3-c	Alosztályvezető	Köves Béla	százados
	Helyettes	Dömös László	p.a.
II/3-d	Alosztályvezető	Szuhentrong Ferenc	főhadnagy
	Helyettes	Szőke Mihály	hadnagy
II/4	Osztályvezető	Gáspár Márton	őrnagy
	Helyettes	-	
II/4-a	Alosztályvezető	Korom János	főhadnagy
	Helyettes	Hevesi István	főhadnagy
II/4-b	Alosztályvezető	Hullay Lajos	százados
	Helyettes	Zsédely Ferenc	hadnagy
II/4-c	Alosztályvezető	Sásdi Károly	százados
	Helyettes	-	

Nyilvántartó	Vezető	Bedő Imre	százados
	Helyettes	Pákozdi Imre	hadnagy

forrás: ÁBTL 2.8.1. ÁVH állományparancsok, 1951 (I-III.). 005/a-1950. számú ÁVH Állományparancs, Budapest 1950. február 3.

5. számú melléklet.

A Belső Elhárító Csoport tevékenysége.

Belső Elhárító Csoport által végzett tevékenység 1960-1961 között⁵⁸³	
Állomány száma: a BECS létszáma 1959 és 1962 között 30-37 fő között mozgott.	
Budapesti Katonai Ügyészségnek átadott ügyek	Eljárás alatt álló személyek besorolása
21 fő	rendőrtiszt
28 fő	rendőrtiszt-helyettes
1 fő	rendőr irodai állományú
17 fő	büntetés-végrehajtási tiszthelyettes
1 fő	légoltalmi tiszt
1 fő	tűzoltó altiszt
1 fő	szerződéses polgári alkalmazott
21 fő	polgári személy
2 fő	jelenlegi büntetését töltő elítelt
<u>Az 1960-1961 között kiszabott fenyítések</u>	
63	elbocsátás
6	személyzeti úton való leszerelés
8	nyugdíjazás
15	áthelyezés
16	alacsonyabb munkakörbe helyezés
12	rendfokozatban való visszavetés, lefokozás
20	fogdafenyítés

⁵⁸³ 10-32/12/1962. sorszámú Összefoglaló jelentés(1962. március 30), BM Felügyeleti Csoport, 4-5. oldal, MOL

24	írásbeli/szóbeli figyelmeztetés, megrovás
19	döntési folyamatban van
Ebből:	61 fő rendőrtiszt, 61 fő rendőr-tiszthelyettes, 12 fő rendőr irodai állományú, 3 fő bv-tiszt, 30 fő bv-tiszthelyettes, 4 fő tü. tiszt, 1 fő tü.tiszthelyettes, 11 fő szerződéses polgári alkalmazott
<u>Az 1961-ben realizált ügyek jellegük szerinti megoszlása</u>	
11	állam- és hivatali titoksértés.
11	demokráciaellenes kijelentés, ellenséges megnyilvánulás
4	imperialista követségekkel, kémgyanús külföldi személyekkel fennálló kapcsolat
2	külföldre írt levelei útján kompromittálódott
4	fegyverrejtegetés
1	háborús és népellenes büntett
16	vesztegetés és már korrupciós cselekmény
12	társadalmi tulajdon elleni sikkasztás, lopás, csalás, hűtlen, gondatlan kezelés
3	személyi tulajdon sérelmére elkövetett lopás, csalás
5	üzérkedés, devizagazdálkodás rendje elleni bűncselekmény
22	hivatali hatalommal való visszaélés
29	egyéb szolgálati vétség

forrás: XXXV. 29.a.1961.3.öe. 1523-1528 lap. BM Személyügyi Főosztály Fegyelmi Osztály, Jelentés a BM személyi állományának fegyelmi helyzetéről.

6. számú melléklet.

A Belügyminisztérium fegyelmi helyzete 1964 – 1965 között.

Jelentés a BM személyi állományának fegyelmi helyzetéről a BM Személyügyi Főosztály Fegyelmi Osztály adatai alapján.

Az elbírált fegyelmi vétségek és büntettek megoszlása 1964/1965-ben.

- 127 esetben a szolgálat hanyag ellátása
- 34 esetben a konspirációs és TŰK szabályok megsértése
- 34 esetben szolgálat közbeni italfogyasztás
- 80 esetben a munkafegyelem megsértése
- 25 esetben szolgálaton kívüli ittasság
- 9 esetben rendezetlen magánélet, botrányokozás
- 22 esetben közlekedési szabálysértés
- 40 esetben egyéb fegyelmi vétség

Az elbírált büntettek megoszlása (parancsnoki hatáskör / bírói hatáskör):

Hivatali büntettek (11/6)

TT lopás, sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés (13/4)

- Titoksértés (8/0)
- Veszélyeztetés (17/3)
- Ittas vezetés (6/3)
- Őrutasítás megszegése (33/0)
- Garázdaság (8/0)
- Testi sértés (10/1)
- Emberölés (0/1)

Az elkövetők megoszlása:

- vezető - 34
- tiszt - 191
- tiszthelyettes - 214
- irodai alkalmazott - 19.

Forrás: PML XXXV. 1523-1528 lap, Jelentés a BM személyi állományának fegyelmi helyzetéről, BM Személyügyi Főosztály Fegyelmi Osztály

7. számú melléklet

A minősítési ügykörjegyzék.

A minősítési ügykörjegyzék fokozatai a Büntető Törvénykönyv, és az ide vonatkozó kormányrendelet⁵⁸⁴ figyelembevételével kerültek meghatározásra:⁵⁸⁵

I. Államtitok - kör (államtitoktitok, különösen fontos)

- a BM Belbiztonsági Osztály szervezetére, és működésére vonatkozó anyagok, az osztály munkájára vonatkozó összefoglaló jelentések, munkatervek, statisztikák anyagai, az osztály munkáját segítő titkos kapcsolatokra vonatkozó javaslatok (beszervezési-, jutalmazási-, kizárási-), jelentések, átiratok, szolgálati jegyek. A szolgálati jegyek esetében kivételt képeztek azok, amelyek csak tartalmaztak, adatok nélkül. Ezen túl ugyanezen minősítéssel kellett ellátni a T-lakások létesítésével kapcsolatos jelentéseket, átiratokat, javaslatokat és szolgálati jegyeket is. A technikai eszközök bevezetésére, és értékelésére vonatkozó anyagoknak is ez volt a minősítése. (5 alpont, 1. / a-b, 2 / a-c, 3 / a-d, 4, 5 / a-b)

II. Államtitok – kör (szolgálati titok)

- ügyben készült összefoglaló jelentések, és más jelentések, feljegyzések, operatív tervek, adatokat tartalmazó átiratok, szolgálati jegyek.
- jegyzőkönyvek operatív kihallgatásról, vagy operatív meghallgatásról
- hálózati jelentések
- éves munkáról szóló összefoglaló jelentések
- munkatervek
- dosszié nyitásáról vagy lezárásáról szóló határozatok
- munkakör átadásáról szóló jegyzőkönyvek
- selejtezési jegyzőkönyvek
- tájékoztató- és értékelő jelentések
- operatív munkával kapcsolatos kimutatások
- osztályvezetői utasítások
- jelentés készítéshez kiadott irányelvek
- személyi állomány továbbképzésével kapcsolatos iratanyagok
- káder- és fegyelmi helyzettel kapcsolatos anyagok
- változás jelentések (családi állapot, iskolai végzettség)
- riadó-terv

⁵⁸⁴ Btk. 163.§-a, valamint az államtitok és a szolgálati titokról szóló 14/1971. /IV. 15/ számú kormányrendelet

- a Belbiztonsági Osztály „tájékoztató előadásai”

(17 alpontban, 1 / a-d, 2. ponttól minden alpont 1 felsorolást takar)

III. Szolgálat titok-kör (titkos)

- szabadságolásokkal, üdültetéssel kapcsolatos tervek, nyilvántartások
- menet-levél nyilvántartások
- tüzelő igénylési anyagok
- KST⁵⁸⁶ ügyek anyagai
- jutalom, segély, illetmény-előleg igénylési anyagok összesített példánya

(5 alpont, további felosztás nélkül)

forrás: ÁBTL 1.11.15. 101-5/15/1972, 23. doboz, A BM Belbiztonsági Osztály 101-5/15/1972. számú minősítési ügykörjegyzéke, BM Belbiztonsági Osztály

⁵⁸⁶ közös segélyezési tartalék

8. melléklet.

A Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztályának tevékenysége 1986 – 1990 között.

A Belbiztonsági Osztály tevékenységes 1986-ban.

Összefoglaló jelentés az 1986 -ban végzett tevékenységről táblázatban a 18/1976. sz. BM utasítás alapján		
Megelőzési tevékenység		
Esetszám	Óra	Résztevő
93	186	2613
Parancsnoki tájékoztató		
Írásos	Szóbeli	
9	44	
Hivatali bűncselekmény: 1 Gyanús külföldi kapcsolat, illetve a 18/1976. sz. BM utasításba ütköző cselekmény: 15 Kompromittált kapcsolat: 2 Fegyelemsértés: 8 Tájékoztatás alapján: - Útlevel elutasítás: 5 - Fegyelmi felelősségre vonás: 2		
18/1976. sz. BM utasítás végrehajtásával kapcsolatos tevékenység:		
Kapcsolattartási engedéllyel rendelkezők (külföldi személlyel)	48 fő (50%-os emelkedés)	
Külföldre távozások, kérelmek nem szocialista országokba:	75 db: Rokonlátogatás: 19 Turista: 55 Egyéb: 1 6 esetben nem lett engedélyezve, ebből a BB tájékoztatása miatt 3 esetben	

Kiutazás előtti eligazításban 57 fő részesült.	
Kiutazás után 51 fő került beszámoltatásra.	
Külföldre távozások, kérelmek közös háztartásban élők vonatkozásában nem szocialista országokba:	140 db: Rokonlátogatás: 27 Turista: 105 Egyéb: 9
Kiutazás előtti eligazításban 114 fő részesült.	
Kiutazás után 87 fő került beszámoltatásra.	
Jugoszláviai utazás	
392 kérelem, 2 parancsnoki elutasítás BB tájékoztatása miatt.	
Nem szocialista országai állampolgár látogatása:	71 db: Rokon: 64 Barát: 5 Találkozás: 2 Jelentési kötelezettség elmulasztása miatt 1 esetben felelősségre vonás történt.
A fogadók közül eligazításban 62 fő részesült.	
A külföldi személy fogadását követően 59 fő került beszámoltatásra.	
A 18/1976. sz. BM utasításban előírtak miatt 5 esetben került sor adatellenőrzésre. - 2 esetben az alapszűret nem igazolódott be - 1 esetben a feldolgozás során kapcsolattartási engedély beszerzésére került sor - 1 esetben átminősítésre - 1 esetben parancsnoki tájékoztatásra került sor	
A belső rend, biztonság és titokvédelem:	
Eltűnt iratok:	Állambiztonsági tanulmány: 1 db „B” dosszié: 1 db

	„M” dosszié: 1 db
Éberségi ellenőrzés	61 esetben Feltárt hiányosságok: minősített iratok nem zárható helyen való tárolása, be nem zárt páncél-, illetve lemezszekrények, pecsétnyomó használatának hiánya, nem zárt irodák, kulcsdobozok átadás-átvételének nem ellenőrzése 1 db adatellenőrzés bevezetése állambiztonsági irat felkutatására. (eredményre nem vezetett)
Operatív és társadalmi kapcsolatok helyzete:	
Operatív kapcsolat	11 fő
Társadalmi kapcsolat	15 fő
Újjonnan létesített kapcsolat: 18 fő (tervezett 17 fő volt)	
Operatív kapcsolatok által beszerzett információ (358 találkozó): 176 információ keletkezett - BM állomány: 160 - BV állomány: 13 - Tűzoltó: 3	
Társadalmi kapcsolat	15
Társadalmi kapcsolatok által beszerzett információról nem keletkezett adat	
Ügyszerű feldolgozó munka:	
Előzetes operatív ellenőrzés (befejezett/folyamatban)	2 / 1
Adatellenőrzés (befejezett/folyamatban)	20 / 3
Bűncselekmények szerinti felosztás:	<u>Bűncselekmény:</u> Titoksértés – 2 Vagyon elleni bűncselekmény – 1 Egyéb bűncselekmény – 1

	<u>Nem bűncselekmény:</u> 18/1976. sz. Ut. megszegése miatt – 5 Fegyelemsértés – 2
Ügyek befejezése (zárás) Megszüntetés	Büntető-eljárás indítása: 2 Fegyelmi eljárás: 5 Megelőző parancsnoki figyelmeztetés: 1 Parancsnoki tájékoztatás: 5 Átminősítés: 1 Bizonyíték hiánya: 5 Bűncselekmény hiánya: 3
Társ-operatív szervekkel való együttműködés	
ÁB szerv, NgTT osztály, 6. ker. HÖR elhárító csoport és felderítő alosztály, BM III/IV-3/e alosztály (7 esetben került információ átadásra)	

A Belbiztonsági Osztály tevékenységes 1987-ben.

Összefoglaló jelentés az 1987 -ben végzett tevékenységről táblázatban a 18/1976. sz. BM utasítás alapján		
Megelőzési tevékenység		
Esetszám	Óra	Résztevő
30	30	909
Parancsnoki tájékoztató		
Írásos	Szóbeli	
1	19	
Hivatali bűncselekmény: n. a. Gyanús külföldi kapcsolat, illetve a 18/1976. sz. BM utasításba ütköző cselekmény: n. a. Kompromittált kapcsolat: n. a.		

Fegyelemsértés: n. a.	
Tájékoztató alapján: n. a.	
- Útlevel elutasítás: n. a.	
- Fegyelmi felelősségre vonás: n. a.	
18/1976. sz. BM utasítás végrehajtásával kapcsolatos tevékenység:	
Külföldre távozások, kérelmek nem szocialista országokba:	32 db: Rokonlátogatás:2 Turista: 29 Egyéb: 1
Külföldre távozások, kérelmek közös háztartásban élők vonatkozásában nem szocialista országokba:	n. a.
Jugoszláviai utazás	
69 kérelem, elutasítás nem történt	
A belső rend, biztonság és titokvédelem:	
Éberségi ellenőrzés	6 esetben Feltárt hiányosságok: nem volt
Operatív és társadalmi kapcsolatok helyzete:	
Operatív kapcsolat	14 fő
Meggzűntetett kapcsolat: 4 fő	
Újjonnan létesített kapcsolat: n. a.	
Operatív kapcsolatok által beszerzett információ (168 találkozó): 112 információ keletkezett - ügyben: 41 - személyi állományra: 29 - titok- és obj. védelemre: 29 - fegyverek őrzésbiztonságára: 12	

<ul style="list-style-type: none"> - külföldi kapcsolatra: 1 55 információ került felhasználásra: - parancsnok szóbeli tájékoztatása: 8 - operatív pozíció erősítése: 11 - parancsnokkal történő együttműködés erősítésére: 33 - adatpontosítás: 3 	
Társadalmi kapcsolat	19 fő
<p>Társadalmi kapcsolatok által beszerzett információ (111 találkozó):</p> <p>64 információ keletkezett</p> <ul style="list-style-type: none"> - ügy nyitására: 2 - ügyben: 27 - személyi állományra: 28 - titokvédelemre: 6 - külföldi kapcsolatra: 1 <p>64 információ került felhasználásra:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ügyben: 29 - parancsnok szóbeli tájékoztatása: 6 - operatív pozíció erősítése: 4 - parancsnokkal történő együttműködés erősítésére: 12 - adatpontosítás: 11 - osztályon belüli átadás: 2 	
Ügyszerű feldolgozó munka:	
Előzetes operatív ellenőrzés (befejezett/folyamatban)	1 / 1
Adatellenőrzés (befejezett/folyamatban)	3 / 1
Bűncselekmények szerinti felosztás:	<u>Bűncselekmény:</u> Titoksértés – 0 Hivatali bűncselekmény - 2

Írásos	Szóbeli	
2	19	
18/1976. sz. BM utasítás végrehajtásával kapcsolatos tevékenység: (6/1988. BM. Út.)		
Nyugati kapcsolattal rendelkezők száma: 91 fő (115 kapcsolat)		
Külföldre távozások, kérelmek nem szocialista országokba:	310 db: Szervezett utazás: 71 Egyéni: 239	
Kiutazás előtti eligazításban 282 fő részesült.		
Kiutazás után 208 fő került beszámoltatásra.		
Külföldre távozások, kérelmek közös háztartásban élők vonatkozásában nem szocialista országokba:	n.a.	
Jugoszláviai utazás – n. a.		
Nem szocialista országai állampolgár látogatása:	Nem keletkezett adat, mivel a kapcsolattartási engedéllyel rendelkezőknek már nem volt jelentési kötelezettsége.	
A fogadók közül eligazításban 62 fő részesült.		
A külföldi személy fogadását követően 59 fő került beszámoltatásra.		
A 18/1976. sz. BM utasításban előírtak miatt 5 esetben került sor adatellenőrzésre. - 2 esetben az alapinformáció nem igazolódott be - 1 esetben a feldolgozás során kapcsolattartási engedély beszerzésére került sor - 1 esetben átminősítésre - 1 esetben parancsnoki tájékoztatásra került sor		
A belső rend, biztonság és titokvédelem:		
Eltűnt iratok:	Állambiztonsági tanulmány: 1 db „B” dosszié: 1 db „M” dosszié: 1 db	

Éberségi ellenőrzés	61 esetben Feltárt hiányosságok: minősített iratok nem zárható helyen való tárolása, be nem zárt páncél-, illetve lemezszekrények, pecsénymó használata hiánya, nem zárt irodák, kulcsdobozok átadás-átvételének nem ellenőrzése 1 db adatellenőrzés bevezetése állambiztonsági irat felkutatására. (eredményre nem vezetett)
Operatív és társadalmi kapcsolatok helyzete:	
Operatív kapcsolat	18 fő
Társadalmi kapcsolat	19 fő
Megszűntetett kapcsolat: 2 fő	
Újjonnan létesített kapcsolat: n. a.	
Operatív kapcsolatok által beszerezett információ (174 találkozó): 114 információ keletkezett - BM állomány: 101 - BV állomány: 4 - Tűzoltó: 9	
Társadalmi kapcsolat	19
Társadalmi kapcsolatok által beszerezett információ (128 találkozó): 85 információ keletkezett - BM állomány: 64 - BV állomány: 7 - Tűzoltó: 14	
Ügyszerű feldolgozó munka:	
Előzetes operatív ellenőrzés (befejezett/folyamatban)	2 / 1

Adatellenőrzés (befejezett/folyamatban)	20 / 3
Bűncselekmények szerinti felosztás:	<u>Bűncselekmény:</u> Titoksértés – 2 Vagyon elleni bűncselekmény – 1 Egyéb bűncselekmény – 1 <u>Nem bűncselekmény:</u> 18/1976. sz. Ut. megszegése miatt – 5 Fegyelemsértés – 2
Ügyek befejezése (zárás)	Büntető-eljárás indítása: 2 Fegyelmi eljárás: 5 Megelőző parancsnoki figyelmeztetés: 1 Parancsnoki tájékoztatás: 5 Átminősítés: 1 Bizonyíték hiánya: 5 Bűncselekmény hiánya: 3
Megszüntetés	
Társ-operatív szervekkel való együttműködés: n. a.	

A Belbiztonsági Osztály tevékenységes 1989-ben.

Összefoglaló jelentés az 1989-ban végzett tevékenységről táblázatban		
Megelőzési tevékenység		
Esetszám	Óra	Résztevő
10	10	257
Parancsnoki tájékoztató		
Írásos	Szóbeli	
1	8	
6/1988. sz. BM utasítás végrehajtásával kapcsolatos tevékenység:		

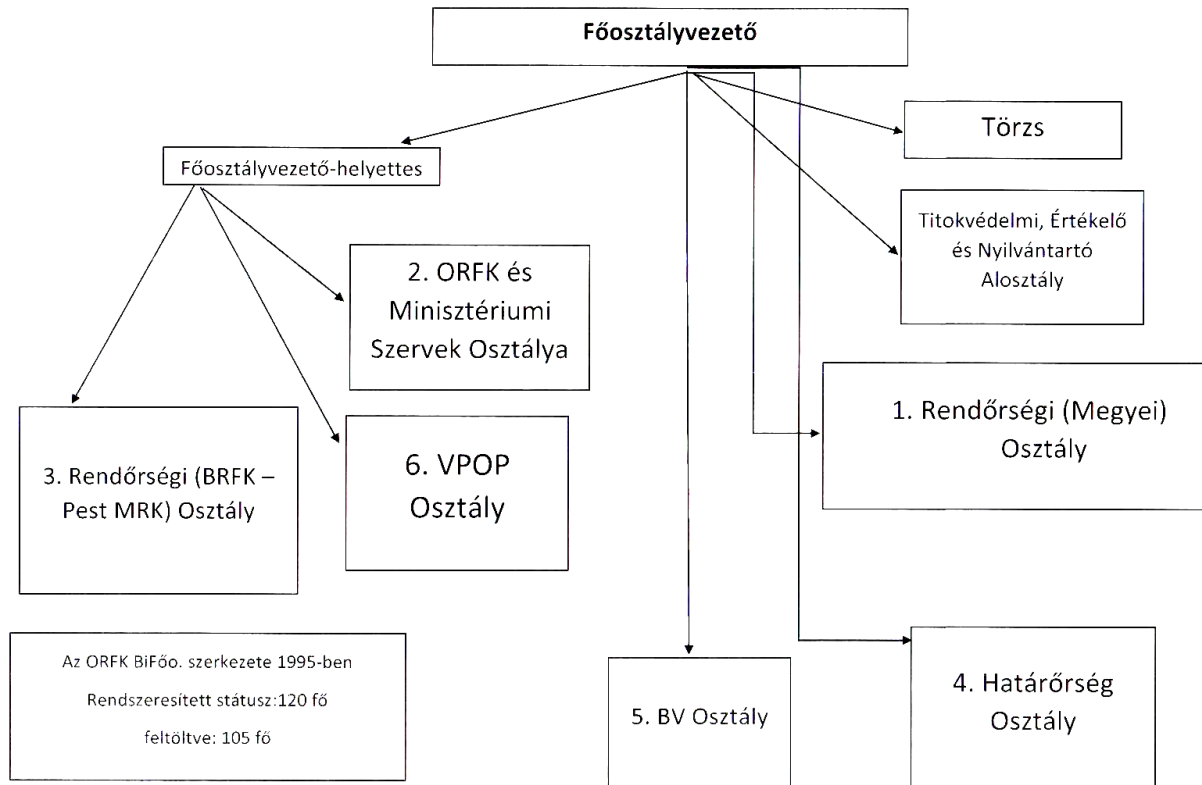
Nyugati kapcsolattal rendelkezők száma: n.a.	
Külföldre távozások, kérelmek nem szocialista országokba:	566 db
Kiutazás előtti eligazítás parancsnoki feladat lett.	
Kiutazás utáni beszámoltatás parancsnoki feladat lett.	
Külföldre távozások, kérelmek közös háztartásban élők vonatkozásában nem szocialista országokba:	n.a.
Jugoszláviai utazás – n. a.	
Nem szocialista országai állampolgár látogatása:	n. a.
A fogadók közül eligazításban n. a. fő részesült.	
A külföldi személy fogadását követően n. a. fő került beszámoltatásra.	
A belső rend, biztonság és titokvédelem:	
Eltűnt iratok:	n.a.
Éberségi ellenőrzés	n.a.
Operatív és társadalmi kapcsolatok helyzete:	
Operatív kapcsolat	Alkalmi – 1 Tényleges - 6
Társadalmi kapcsolat	27
Meggzűntetett kapcsolat: 3	
Újonnan létesített kapcsolat: n. a.	
Operatív kapcsolatok által beszerzett információ (186 találkozó):	
- ügyben: 64	
- személyi állomány erkölcsi / morális helyzetére: 55	
- titokvédelem: 9	

<ul style="list-style-type: none"> - parancsnokkal való együttműködés erősítésére: 8 - fegyverek őrzésével kapcsolatban: 2 	
Társadalmi kapcsolat	27
Társadalmi kapcsolatok által beszerzett információ (158 találkozó): 97 információ keletkezett <ul style="list-style-type: none"> - ügyben: 18 - személyi állományra: 68 - objektum védelmére: 10 - titokvédelemre: 1 	
Ügyszerű feldolgozó munka:	
Előzetes operatív ellenőrzés (befejezett/folyamatban)	1 / 1
Adatellenőrzés (befejezett/folyamatban)	3 / 3
Bizalmas nyomozás (befejezett/folyamatban)	1 / 0
Bűncselekmények szerinti felosztás:	<u>Bűncselekmény:</u> Titoksértés – 2 Vagyon elleni bűncselekmény – 1 Egyéb bűncselekmény – 0 <u>Nem bűncselekmény:</u> 6/1988. sz. utasítás megszegése miatt – 1 Fegyelemsértés – 1 Egyéb: 5
Ügyek befejezése (zárás)	Parancsnoki intézkedés – 1 Parancsnoki tájékoztatás - 3
Társ-operatív szervekkel való együttműködés: nincs adat	

forrás: 18-002/I-3 tartalékdosszié, BM Belbiztonsági Osztály összefoglaló jelentések, ÁBTL 1.11.15. 23.doboz;
18-002/I-3 tartalékdosszié, BM Belbiztonsági Osztály összefoglaló jelentések, ÁBTL 1.11.15. 23. doboz

9. számú melléklet.

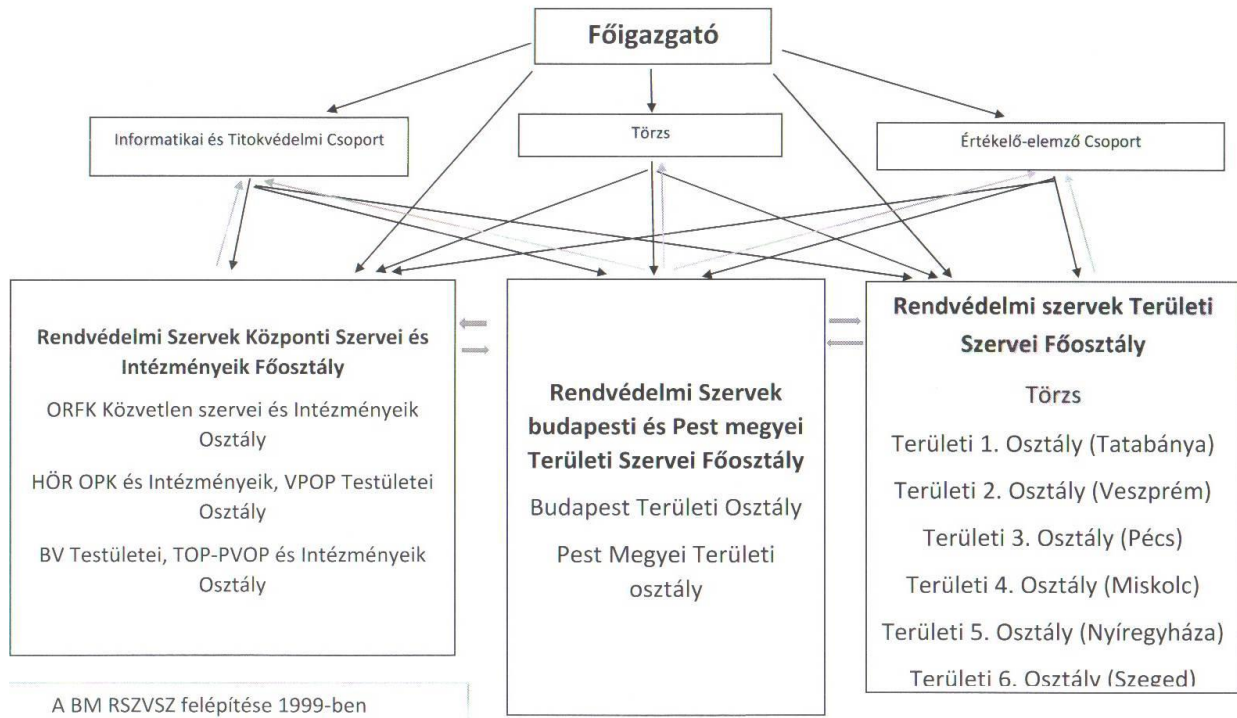
BM (ORFK) Biztonsági Főosztály szervezeti ábrája

forrás: NVSZ Irattár, belső szervezeti felépítés és dokumentumok doboza

10. számú melléklet.

BM RSZVSZ szervezeti ábrája.

forrás: NVSZ Irattár, belső szervezeti felépítés és dokumentumok doboza

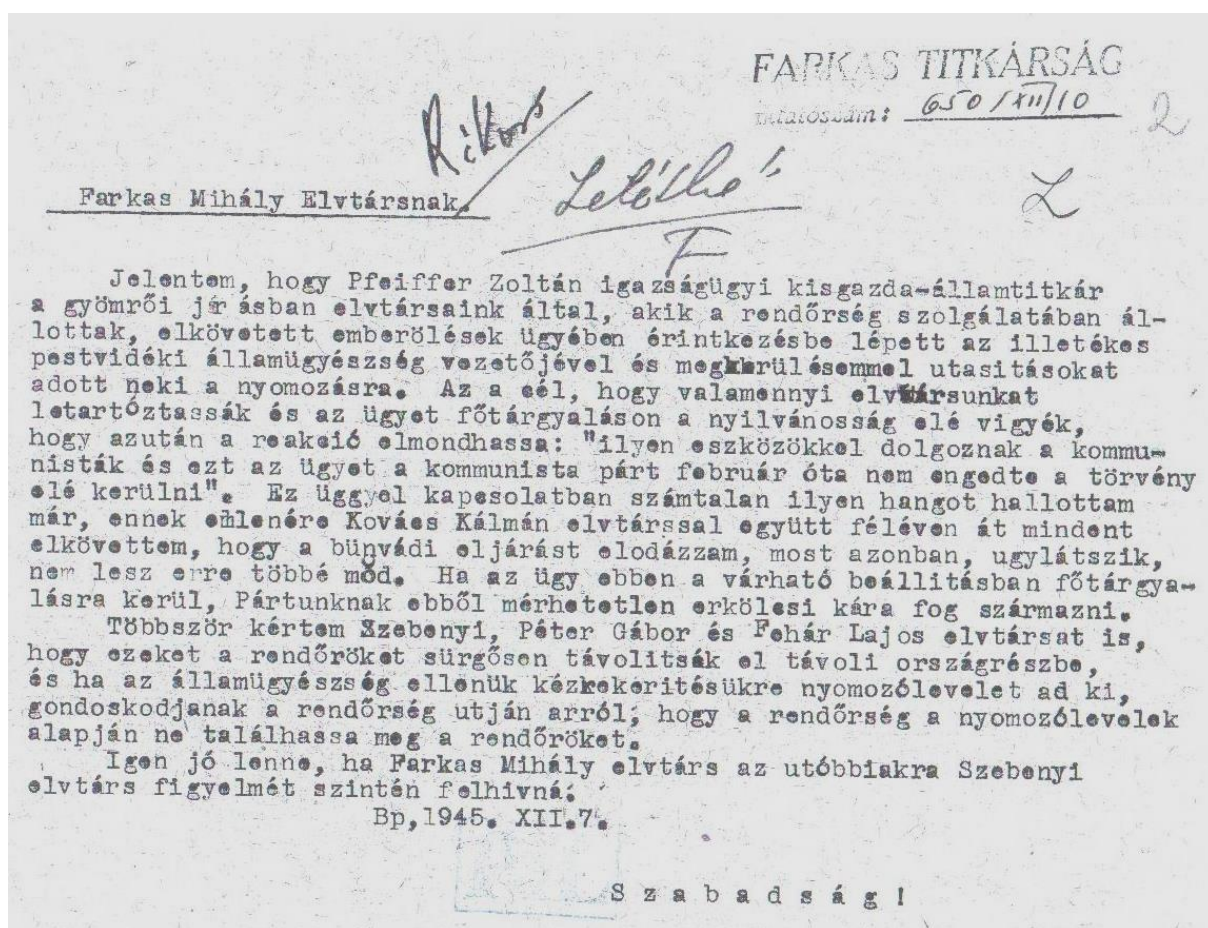
11. számú melléklet.

A magyar belügyi belső elhárítás (ORFK BFO, BM RSZVSZ, RSZVSZ) állományának változása 1995 - 2002 közötti időszakban.

Az RSZVSZ állományának alakulása 1995-2002 közötti időszakban				
rendfokozat	1995 ORFK BFO	1996 BM RSZVSZ	1999 BM RSZVSZ	2002 RSZVSZ
dandártábornok	-	-	1	-
ezredes	2	2	4	4
alezredes	32	44	55	68
őrnagy	36	29	54	82
százados	15	17	21	33
főhadnagy	4	1	2	13
hadnagy	-	-	-	7
tiszthelyettes	9	7	11	5
közalkalmazott	7	16	22	33
hivatásos állomány	98	100	148	212

forrás: NVSZ Irattár, belső szervezeti felépítés és dokumentumok doboza

Eredeti dokumentumok

forrás: PII 274. f. 11/52.ö.e. 2 lap

31

M á s o l a t.
RENDŐRSÉGI KISKUNFÉLEGYHÁZI KAPITÁNYSÁG.

Igazolom, hogy Tieder Rudolf rendőr 1945. szeptember 22-én hajnali 2 órakor jelentette az ügyeleti szolgálatot teljesítő Cseh László alhadnagynak, hogy Kiskunfélegyháza városa határában a kecskenéti úton a 109.km.kőnél vörös fényjelzéssel megállásra intették. Közelebb érve láttuk, hogy egy nagy fekete csukott személy autó az úton előttünk mintegy 40 méterre az úton keresztbe állt, s előtte 4 azaz Négy orosz katona közé ledett felénk, hozzáuk érve 5 liter benzint kértek, s mi azt válaszoltuk, hogy éppen csak Budapestig elegendő a benzinünk. Ekkor ők pisztolya kényszerítettek, hogy szálljunk ki a kocsiból, mi kiszálltunk Tieder úrral, igazolásra szállítottak fel kettőt közülük, 2 pedig hátul az utasoka szőlította le a kocsiról. Igazolás helyett megmotoztak, s az összes értékeinket elvették. Tieder Rudolftól, Biró Gézától, Füstös Ernőtől, Szenczi Jánostól, és Szücs Mihálytól. Ezután kettő beült a mi kocsinkba, a másik kettő pisztolyokkal mind az öttünket az út szélére terelve sakba tartott, a másik kettő pedig megfordult a mi kocsinkkal vissza Szeged felé haladva elérték a fekete személy autót egyikük átugrott bele, megindította a motort, ekkor a kettő, ki minket sakba tartott, egy pár lövést adott felénk, s ezután futva elérve a lukszust, beugrottak, s elrobogtak Szeged felé. Mi elindulva utánuk Kiskunfélegyházára érve azonnal jelentkeztünk az orosz parancsnokságon, s bejelentettük az esetet, úgy ahogy történt a szolgálatban lévő orosz katona felhívta Szegedet telefonon, Szentest, Csongrádot, s azután beadtuk az autó adatait. "Termőföld", Termelő Beszerző, Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet tulajdonát képező "Citroen" gyártmányú S-1154 rendszám, 15536 sz. motorszám, másfél tonnás teherbírású, a gépház és sofőrkabina, illetve a fél kocsit fekete, a rakterület szürkére festett az autó adatai.

A kocsit rakományai:

- 8 mázsa hagyma,
- 2 " liszt,
- 150 Kg. szappan,
- 100 " kukorica,
- 6 pár csirke, 1 pár kacsa,
- 300 drb. tojás,
- 2 " benzinkanna,
- 1 " autógumi,
- 1 " bőrönd,
- 2 " aktatáska,

A motozás alkalmával tőlünk elvett értékek:

- 1./ Tieder Rudolftól: Szállítási igazolvány, 3.000 P. 1 drb. frommer pistoly 5532 sz. 1. drb. karóra és személyi okmányok,
- 2./ Biró Géza: 8500 P. 1 zsebóra
- 3./ Füstös Ernő: 8.000 P. 1 drb. zsebóra
- 4./ Szenczi János 175.000 P. óra, személyiratok.
- 5./ Szücs Mihály 80.000 P. óra, személyiratok.

Kiskunfélegyháza, 1945. szeptember 22.-én.

Tanuk:

A kapitányság vezetője rendeltéből:

Tercsi
rendőralezredes.

/bélyegző/

2078/VI.15.

V o r o s i l o v

a nagy szovjet Unió marsalja!

Alulirottak valamennyien a magyar kommunista párt tagjai konyári lakosok, alázatos tisztelettel kérjük, hogy kommunista tagtársaink, névszerint Turzó Lajos és Dienes Gyula volt rendőrök konyári lakosok halálbüntetését, életük meghagyása mellett fogház büntetésre átváltoztatni méltóztassék.

Nevezett kommunista tagtársaink mint rendőrök f.évi március hó 25-én szolgálat teljesítés közben este 1/2 11 órakor 2 orosz katonát -akik 2 konyári magyar nővel erőszakoskodtak- igazolás végett felakartak kísérni a helybeli rendőrnégre, azonban nevezett katonák a felszólításnak nem engedelmeskedtek hanem a 2 nő lakásáról kirohantak és a náluk lévő puskát csőre töltve az utcára mentek, ahova rendőreink őket követték és itt, mert az orosz katonák sztojt kiáltották és rendőreink felé lőttek, rendőreink megijedtek és az éjszaka sötétjében az orosz katonák felé több lövést ledtak a katonák megfélemlítésére, azonban sajnos ezek a lövések a szeméremtelen váletlen folytán a katonákat halálosan találták el. Ők a katonákat meglőni sem akarták nem hogy agyonlőni csak lejárátkban és az éjszaka sötétjében riasztás céljából leadott lövések találtk a katonákat halálosan.

Nevezett rendőr elvtársaink izzig vérig igaz kommunisták voltak, ők a megalakult magyar kommunista pártba majd pedig a rendőrséghez elsőnek jelentkeztek, azért hogy a nácik és fasiszták rémuralma aló népünket felszabadító dicsőséges vörös hadseregnek minden erejükkel segítségére lehessenek a nácik mielőbbi leverésében. Ők nem akartak orosz katonát gyilkolni, mi ezt nagyon jól tudjuk és igazoljuk is, hogy nevezett elvtársaink mindég a legnagyobb szeretettel viseltette az orosz katonák iránt.

Előadottak alapján ismételten és hódolatteljes tisztelettel tisztelettel kérjük a fent nevezett 2 rendőr elvtársaink halálbüntetésének megváltoztatását, hogy fenti állításunkat és annak igazát meghagyott életükkel bebizonyithassák.

K o n y á r, 1945 évi június hó 13.

Katona Teresz ös. pk.
Hobó közp. v. a.

Potokai Sándor
közp. főnökö
Könyári Helyi Bizottság
Kovács Gyula
János István
Kovács János
Kovács Gyula
Kovács Gyula

Kedves Gerő Elvtárs!

Tegnap délután tudomásomra jutott, hogy Miklós miniszterelnök ur 5 órakor meglepetésként a politika osztályra akar jönni. Tudtam azt is, hogy a "Miklós gárda" ügy érdekli. Bár a fogalmazó, aki ezt az aktát intézi, nem volt már bent, kinyitattam a fiókját, hogy az akta kéznél legyen. Ez ügyben a nyomozást vezető Janikovszki dr. egy nagyon értelmes, rendes ember és az ügyről ő tud referálni, így kocsit küldtem érte, hogy ő is kéznél legyen. Ugyancsak ott tartottam a volt csendőrszázadosunkat is és természetesen ott volt Sólyom főkapitány is. A nálunk lefogott "Miklóst" rendbehoztam.

Amikor Miklós miniszterelnök "meglepetésként" 5 órakor megérkezett, minden a legnagyobb rendben volt. Miklós miniszterelnök igen erélyes hangon a következőket mondta: " vidéken több helyen azt tapasztaltam, hogy a rendőrség pártrendőrség, ezt nem fogom tűrni. Rákosi és Szuszmanovics is kijelentették, hogy nem lehet a rendőrség pártrendőrség. A pesti rendőrség még egyelőre nem az, vigyázzanak, hogy ne is legyen." Láthatóan meglepődött, hogy a falon nem Lenin és Stalim, hanem Petőfi képét látta. Meg volt elégedve a tisztasággal és a renddel. Megmutattam a kért aktákat, Miklóst látni akarta, felhoztam. Beszélgetett és visszaküldte. Utána még 3/4 órát beszélgettünk, azután lekísértem a kocsijáig és elment.

Elvtársi üdvözlettel

Budapest, 1945. március 30.

Peter

Kedves Farkas elvtárs!

Először történt meg, mióta a Vörös Hadsereg felszabadította Budapestet, hogy a rendőrlegénységet fizikailag szembeállították a politikai rendőrség tagjaival. Sólyom úgy intézkedett a mai kivégzéseknél, hogy a politikai rendőrség tagjait a kordonon ne engedjék keresztül. Ez odavezetett, hogy a rendőrlegénység a legdrasztikusabban lépett fel a politikai rendőrség tagjaival szemben a közönség legnagyobb csodálkozására és megdöbbenésére.

Egy olyan kommunistát és partizánt, mint pl. Ihász -aki korán reggeltől késő estig a legbecsületesebben dolgozik-olyan helyzetbe hozta ez, hogy a rendőrséggel kellett verekednie, hogy be tudjon jutni. Elő is akarták állítani. Egy hadnagy a főkapitányságról, őt az őrnagyot. Általában a kiküldött 15 politikai nyomozót Sólyom mindentől igyekezett provokálni. Osztályomon egymás után jönnek a kintlevő nyomozók panaszra és nagyon elkeseredettek Sólyom intézkedései miatt.

Nagyon szeretném, ha Sólyomot figyelmeztetnék, hogy a jövőben ilyesmi ne történjék, mert nagyon provokációs jellege van az egésznek.

PIL

Budapest, 1946. március 19.

Pitar

J e l e n t é s

Budapest, 1946. március 19.

A ma reggeli kivégzéshez kirendeltek, mint a szolgálatot ellátó 14 fő vezetője.

Háromnegyednyolckor volt a találkozónk a Koháry-uccai kapunál. A P.R.O. beosztottjait a kordonon annak ellenére, hogy szabályszerűen igazolták magukat, a szolgálatot teljesítő rendőrlegénység a legdurvább módon nem engedte át, elutasította, a várakozó tömeg nagy derűtlenségére.

Hosszas vita után sikerült csak átjutnom a kordonon, a másik oldalon Szamosi Tibor r.ny.alhdgy. jutott csak át. Megkerestem a kordon parancsnokát és közöltem vele, hogy osztályunk utasítására 15-en szolgálatot adunk a kivégzésnél. Erre az éppen akkor érkező Sólyom főkapitány urhoz utasított azzal, hogy csak akkor engedi be a P.R.O.szolgálatra kirendelt tagjait, ha erre a főkapitány ur utasítást ad.

Jelentkeztem Sólyom főkapitányurnál, aki azt az utasítást adta, hogy az emeleten még a politikai nyomozók sem tartózkodhatnak, mert ott hozzák az elítélteket, sem az udvarra vezető lépcsőnél, csak az udvaron. Ez azt jelentette, hogy a kapott parancsot nem tudtuk teljesíteni. Ezután egyrendőr kíséretében a tömeg közül kellett kiemelnem a szolgálatra kirendelt nyomozók még megtalálható részét.

Továbbiakban Szamosi Tibor kijelentette, hogy szembetalálkozott Sólyom főkapitány urral, aki leigazoltatta és Szamosi jelentése után azt a parancsot adta, hogy a politikai nyomozókat állítsék sorba az utcán a tömeg előtt és egységesen vonuljanak be.

Ez az utasítás azt vonta maga után, hogy a nyomozóknak fel kellett fedni kilétüket a tömeg előtt.

Általában a karhatalmat vezető tisztek magatartása ellenséges és szentelen volt velünk szemben, nem egyénileg, hanem egységesen.

Fehér László
r.ny.hadnagy

A Magyar Államrendőrség Budapesti
Főkapitánysága Politikai
Rendészeti Osztálya

26. sz. KÖRÖZVÉNY

Budapest, 1946. évi március hó 16-án.

Fenyítés:

Gallért Gábor ny. őrnagy.-ot, mert engedély nélkül az Osztály tulajdonát képező motorkerékpárral vidékre utazott és azt elrabolták tőle, kihallgatáson való szigorú megrovásban részesítem és részére három nap büntetőszolgálatot rendelék el.

Minősítésnél előjegyzendő.

Büntetőszolgálat letöltését a közvetlen előljáró a Szervezési alosztálytörzsszel 10 napon belül közölje.

HELYESSÉRT.

Kéft.

PETER G. FOR sk.
r. vezérőrnagy
osztályvezető

CSAK VEZETŐK RÉSZÉRE !

ABTL 1.1. PRO 26. D. közzététel 1946. 03. 31.

forrás: ÁBTL 1.1. PRO 10. közzététel 1946. 03. 16.

7. Névmutató

Név	Oldalszám
Ács Ferenc áv. ezredes	85
Ács Lajos	59
Apró Antal	104
Bacsilla Sándor áv. főhadnagy	298
Balla Béla r. ezredes	230
Balsai István	191
Bauer Miklós	60
Bekő Géza r. alezredes	209
Beljanov, Alekszandr Mihajlovics vezérőrnagy	46
Bene László r. altábornagy	230, 271, 252
Benjámín Olivér rendőr vezérőrnagy	18, 328
Biszku Béla	104, 120
Boross Péter	189, 191, 195, 201,
Chilkó Ferenc r. százados	159
Churchill, Winston	16
Cziáki Endre	39
Csorba János polgármester	18
Csurár József áv. százados	66
dálnoki Miklós Béla vezérezredes	15, 16,17, 20, 48
Décsi Gyula	22
Dékán István	19, 215, 266, 287
Dekanozov, V. G.	15
Dezső Gyula r. ezredes	209, 225
Dimitrov, Georgi Mihajlov	20
Dobi István	74
Donáth Ferenc	99
Egri János (korábban Gürtler János)	22
Erdei Ferenc	17, 19, 49, 72
Érsek Tibor	28
Fabinyi Tibor	20
Faragho Gábor cs. vezérezredes, vitéz	15
Farkas Mihály (született Löwy Hermann)	20, 28, 29, 50, 61, 71, 99, 249
Fehér Lajos	18, 19, 21, 22, 26, 50, 104, 227
Földvári Rudolf	74

Frankberger Ferenc r. dandártábornok	7, 9, 230, 238, 252, 270
Futó Dezső	39, 49, 50
Gábor József	17
Garamvölgyi Vilmos r. vezérőrnagy	113
Gáspár Márton őrnagy	299
Gauck Joachim	6
Geiger, B. Ja.	15
Gergely Miklós	76
Gerő Ernő	15-16, 21 48, 61, 75-77, 81, 99, 118, 276
Hajók Béla áv. százados	299
Harmund Róbert áv. hadnagy	299
Házi Árpád	65
Hegedüs András	74, 95
Herpai Sándor r. alezredes	31, 32
Hevesi István áv. főhadnagy	299
Hidas István (született Háder István)	74
Horthy Miklós, vitéz nagybányai	15, 16, 18, 56, 71, 76, 103
Horváth István	169, 114
Horváth István rendőr	299
Hruscsov, Nyikita Szergejevics	98, 100, 118, 133
Hullay Lajos áv. százados	299
Jamrich József áv. őrnagy	66
Jamrich Mihály áv. ezredes	22
Janikovszky Béla áv. ezredes	22, 48, 56, 57, 59, 61, 64, 298
Kádár János (született Csermanek János)	18, 21, 22, 58, 60,61, 64, 69, 72, 99, 100,101, 103-106, 119, 123, 133, 134, 165-167, 183, 267
Kállai Gyula	104, 70, 99
Kálmán Emil áv. főhadnagy	299
Kardos György áv. alezredes	64, 298
Kardos József áv. százados	299
Kazán István r. alezredes	175, 179, 189
Kennedy, John F.	133, 247
Kiss Károly	104
Konyev, Ivan Sztjepanovics marsall	100
Kopácsi Sándor rendőr	99
Korom János áv. főhadnagy	299
Kovács Dénes r. ezredes	126, 131
Kovács Kálmán	49

Kőrösi György r. ezredes,	135
Köves Béla áv. százados	299
Kruchina Viktor	20
Kupa Mihály	191
Kutika Károly áv. ezredes	64
Lapusnyik Béla áv. alhadnagy	133
Lévai János r. alezredes	209
Losonczy Géza	99
Lukács György (született Löwinger György)	99
Madarász József áv. őrnagy	66
Majoros Sándor áv. őrnagy	66, 299
Makai Ferenc r. ezredes	209
Marosán György	99, 104
Mátrai (ismeretlen keresztnévű) áv. őrnagy	55
Mattheidesz Géza	20
Miklós László, dálnoki	20, 48
Münnich Ferenc	104, 119
Nagy Ferenc	43, 71
Nagy Imre	17, 43, 51, 72, 74-76, 94, 97-100, 104, 105, 118, 119
Németh Antal áv. hadnagy	298
Padányi Mihály	22
Pákozdi Imre áv. hadnagy	300
Pálffy György altábornagy, katona	20, 22
Pataki Attila áv. őrnagy	298
Péter Gábor (született Eisenberger Benjámín) áv. altábornagy	18, 19, 21, 22, 37, 48, 50, 53-55, 57, 58, 61, 63-65, 68, 70-72, 98, 114
Piros László	19, 81, 96
Princz András áv. főhadnagy	299
Puskin, Georgij M.	15, 17, 71
Rajk László	43, 51-53, 57, 58, 60, 71, 72, 89, 99, 142
Rákosi Mátyás (született Rosenfeld Mátyás)	16, 20, 21, 34, 43, 51-53, 70, 71, 74, 75, 97-99, 101, 107, 118, 133, 168, 184
Ratulovszky János rendőr vezérőrnagy	18
Rotyis József	21
Salgó György áv. százados	298
Sarlós Ferenc áv. őrnagy	66
Sásdi Károly áv. százados	299

Simon Sándor r. ezredes	198
Sólyom László tábornok	18, 22, 48, 71, 72
Sombor-Schweinitzer József	55
Sós Vera áv. főhadnagy	60
Surányi Ferenc r. ezredes	143, 145, 148, 151, 264
Szabó Csaba r. ezredes	9, 189, 227, 235, 237, 271
Szalai Béla	74
Szálasi Ferenc	15, 18
Szántó Zoltán	99
Szebenyi Endre áv. ezredes	50, 53
Szeder Enoch áv. százados	299
Szent-Györgyi Albert	20
Szívós Sándor	21
Szőke Mihály áv. hadnagy	299
Szőnyi Tibor áv. őrnagy	70
Sztálin, J. V.	15, 16, 29, 71, 74, 98, 118
Szuhentrong Ferenc áv. főhadnagy	299
Szuszmanovics ezredes	48
Szűcs Ernő áv. ezredes (született Szűsz Ernő)	61, 64, 70, 71
Szűcs Miklós (született Szűsz Miklós)	70, 71
Szűrös Mátyás	168
Szviridov, Vlagyimír P. tábornok	17
Takács Ferenc	16
Tamás Gáspár Miklós	166
Tarnay István	15
Teleki Géza	15, 16
Tihanyi János áv. őrnagy	64, 66, 298
Tildy Zoltán	43, 72
Tillinger István áv. százados	298
Tímár István	19
Tömpe András áv. vezérőrnagy	19, 24-27, 30, 36, 37, 40, 41, 43, 72, 133, 286, 293
Urbán Lajos	22
Valentiny Ágoston	16
Vásáry István	16
Végyvári József r. őrnagy	168
Veres Péter	21
Vészy István	20
Villányi András	19

Vorosilov, Kliment. J. marsall	17, 23, 42, 43
Vörös János vezérezredes	15
Zöld Sándor	20, 49, 70
Zsedényi Béla	16
Zsenei Ferenc	22